

SIVAS CUMHURİYET ÜNİVERSİTESİ

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Sosyoloji Ana Bilim Dalı

**KAMP DIŞINDA YAŞAYAN SURİYELİ KADINLARIN
ZORUNLU YAŞAM DENEYİMLERİ VE GERİ DÖNME
PLANLARI (GAZİANTEP NİZİP ÖRNEĞİ)**

Yüksek Lisans Tezi

Fatma GEZER

**Sivas
Ocak 2019**

SİVAS CUMHURİYET ÜNİVERSİTESİ

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Sosyoloji Ana Bilim Dalı

**KAMP DIŞINDA YAŞAYAN SURİYELİ KADINLARIN
ZORUNLU YAŞAM DENEYİMLERİ VE GERİ DÖNME
PLANLARI (GAZİANTEP NİZİP ÖRNEĞİ)**

Fatma GEZER

**Tez Danışmanı
Prof. Dr. Zafer CİRHİNLİOĞLU**

**Sivas
Ocak 2019**

KABUL VE ONAY

Üniversite: : Sivas Cumhuriyet Üniversitesi
Enstitü : Sosyal Bilimler Enstitüsü
Ana Bilim Dalı : Sosyoloji
Tezin Başlığı : "Kamp Dışında Yaşayan Suriyeli Kadınların Zorunlu Yaşam Deneyimleri ve Geri Dönme Planları (Gaziantep Nizip Örneği)"
Savunma Tarihi : 11.01.2019
Danışmanı : Prof.Dr. Zafer CİRHİNLİOĞLU

Unvanı - Adı Soyadı

İmza

Jüri Başkanı : Prof.Dr. Zafer CİRHİNLİOĞLU

Üye : Doç.Dr. Sevda MUTLU

Üye : Dr.Öğr.Üys. Zuhâl ÇİÇEK

Oy Birliği

Oy Çokluğu

Fatma GEZER tarafından hazırlanan Kamp Dışında Yaşayan Suriyeli Kadınların Zorunlu Yaşam Deneyimleri ve Geri Dönme Planları (Gaziantep Nizip Örneği)" başlıklı tez, kabul edilmiştir. ..../..../.....

Prof. Dr. Ahmet ŞENGÖNÜL
Enstitü Müdürü

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü bünyesinde hazırladığım bu Yüksek Lisans tezinin bizzat tarafımdan ve kendi sözcüklerimle yazılmış orijinal bir çalışma olduğunu ve bu tezde;

- 1- Çeşitli yazarların çalışmalarından faydalandığımda bu çalışmaların ilgili bölümlerini doğru ve net biçimde göstererek yazarlara açık biçimde atıfta bulunduğumu;
- 2- Yazdığım metinlerin tamamı ya da sadece bir kısmı, daha önce herhangi bir yerde yayımlanmışsa bunu da açıkça ifade ederek gösterdiğimi;
- 3- Başkalarına ait alıntılanan tüm verileri (tablo, grafik, şekil vb. de dahil olmak üzere) atıflarla belirttiğimi;
- 4- Başka yazarların kendi kelimeleriyle alıntıladığım metinlerini, tırnak içerisinde veya farklı dizerek verdiğim yine başka yazarlara ait olup fakat kendi sözcüklerimle ifade ettiğim hususları da istisnasız olarak kaynak göstererek belirttiğimi,

beyan ve bu etik ilkeleri ihlal etmiş olmam halinde bütün sonuçlarına katlanacağımı kabul ederim.

15/01/2019
Fatma GEZER

TEŞEKKÜR

Yürütmüş olduğum çalışma büyük bir emek ve sabır sonucu ortaya çıkmıştır. Bu süreçte her őeyden önce yönlendirmeleriyle araőtırmamın ortaya çıkmasını sağlayan sevgili danışmanım Prof. Dr. Zafer CİRİNLIÖGLU'na sabrı ve ilgisi sebebiyle teşekkür ediyorum. Ayrıca araőtırmamın konusunun őekillenmesinde değerli fikirleriyle katkıda bulunan Prof. Dr. Murat Erdoğan'a ve Prof. Dr. Sema Buz'a da teşekkür ederim.

Gerek akademik çalışmalar anlamında gerek dostluğuyla her zaman yanımda ve yardımcı olan Sümeyye ALTUNOK'a araştırma sürecinde çok değerli olan destekleri için teşekkür ederim. Ayrıca araőtırmama gönüllü olarak dâhil olan Suriyeli kadınlara teşekkür ediyorum.

Son olarak benim bugünlere gelmemde en çok emeği olan değerli annem ve babama minnet duygusu ile teşekkür ederek çalıőmamı onlara adıyorum.

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	i
KISALTMALAR	v
TABLolar DİZİNİ	vii
ŞEKİLLER DİZİNİ	xi
ÖZET	xiii
ABSTRACT	xv
GİRİŞ	1
1. SURİYE KRİZİ VE SURİYE'DEN TÜRKİYE'YE GÖÇ	3
1.1. Kaynak Hedef ve Transit Ülke Olarak Türkiye	3
1.1.1.Kaynak Ülke Olarak Türkiye	4
1.1.2. Transit Ülke Olarak Türkiye.....	11
1.1.3. Hedef Ülke Olarak Türkiye	13
1.2. Düünden Bugüne Suriye Krizinin Gelişimi	14
1.2.1. Arap Baharı.....	14
1.2.1.1.Tunus.....	16
1.2.1.2.Mısır.....	17
1.2.1.3. Libya	19
1.2.1.4.Suriye	21
1.2.1.4.1. İç Kaynaklı Sebepler.....	21
1.2.1.4.2. Dış Kaynaklı Sebepler	27
1.2.1.4.2.1. İran	28
1.2.1.4.2.2. Rusya.....	28
1.2.1.4.2.3. Çin.....	32

1.2.1.4.2.4. Türkiye	32
1.2.1.4.2.5. Amerika Birleşik Devletleri (ABD)	37
1.2.1.4.3. Suriye’de Arap Baharının Gelişimi.....	41
1.3. Türkiye’deki Suriyelilerin Hukuki Durumları.....	45
1.3.1. Türkiye’deki Suriyeliler Açısından Mülteci, Şarhlı Mülteci, İkincil Koruma Statüsü ve Geçici Koruma Statüsü.....	47
1.3.2. Geri Kabul Anlaşması.....	50
2. ZORUNLU GÖÇ VE ZORUNLU GÖÇ SÜRECİNİN AKTÖRLERİ	53
2.1. Zorunlu Göç Sürecinde Kadınlar	56
2.1.1. Zorunlu Göç Sürecinde Kadınların Gündelik Yaşamlarına Etki Eden Faktörler	57
2.1.1.1. Sağlık	57
2.1.1.1.1. Psikolojik Sorunlar.....	60
2.1.1.1.2. Cinsel Sorunlar.....	62
2.1.1.2. Sosyal Sorunlar	64
2.1.1.3. Ekonomik Sorunlar	65
3.FEMİNİZM KURAMININ TARİHSEL GELİŞİMİ	69
3.1. I. Dalga Feminizim.....	72
3.2. II. Dalga Feminizm.....	73
3.3. III. Dalga Feminizm	76
3.4.Feminizm Kuramının Zorunlu Göç Halindeki Kadınlara Yönelik Söylemleri.....	78
4. ARAŞTIRMANIN KONUSU, KAPSAMI VE YÖNTEMİ.....	89
4.1. Araştırmanın Konusu ve Amacı	89
4.2. Araştırmanın Önemi	90
4.3. Araştırmanın Temel ve Alt Hipotezleri	92

4.4. Araştırmanın Yöntemi.....	94
4.4.1. Araştırmanın Örneklemi	94
4.4.2. Araştırmanın Sınırlılıkları.....	95
4.4.3. Araştırmanın Veri Toplama ve Analiz Teknikleri.....	97
5.ARAŞTIRMA BULGULARININ SUNUMU	99
5.1. Betimleyici Tablolar	99
5.2. Suriyeli Kadınların Demografik Özellikleri ile Geri Dönme Planlarına İlişkin Analizler.....	120
5.3. Suriyeli Kadınlara Yönelik Yerli Halkın Göçmen Algısı ve Sosyal İlişki Durumları ile Geri Dönme Planlarına İlişkin Analizler.....	123
5.4. Suriyeli Kadınların Göç Sonrasında Aileye İlişkin Durumları ile Geri Dönme Planlarına İlişkin Analizleri	129
5.5. Suriyeli Kadınların Gündelik Yaşamlarında Deneyimledikleri Değişiklikler İle Geri Dönmeyi İsteme Durumlarına İlişkin Analizler	134
TARTIŞMA	153
SONUÇ.....	161
KAYNAKLAR	163
EKLER.....	179
EK 1. AYDINLATILMIŞ ONAM FORMU (TÜRKÇE).....	179
EK 2. AYDINLATILMIŞ ONAM FORMU (ARAPÇA)	180
EK3. GEÇİCİ KORUMA YÖNETMELİĞİ.....	181
EK4. ANKET FORMU.....	184
ÖZ GEÇMİŞ.....	191

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AIDS	: İnsan Bağışıklık Yetmezliği Virüsü
BMMYK	: Birleşmiş Milletler Mülteci Yüksek Komiserliği
BOH	: Bulaşıcı Hastalık Riski
DEAŞ	: Irak ve Şam İslam Devleti
GKASM	: Geçici Koruma Altındaki Suriyeli Mülteciler
HIV	: İnsan Bağışıklık Yetmezliği Virüsü
İŞİD	: Irak ve Şam İslam Devleti
NATO	: Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü
NOW	: Ulusal Kadın Örgütü
NTC	: Ulusal Geçiş Konseyi
PYD	: Demokratik Birlik Partisi
PKK	: Kürdistan İşçi Partisi
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
SUK	: Suriye Ulusal Komitesi
TDK	: Türk Dil Kurumu
UGK	: Ulusal Geçiş Komitesi
UNFPA	: Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu
Vb.	: Ve benzeri
YÇİDY	: Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik
YPG	: Halkçı Koruma Birlikleri
YUKKM	: Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu

TABLolar DİZİNİ

Tablo 1. Yaş Durumu	99
Tablo 2. Medeni Durum	99
Tablo 3. Eğitim Durumu	100
Tablo 4. Bilinen Diller.....	100
Tablo 5. Çocuğa Sahip Olma Durumu	101
Tablo 6. Göç Etmeden Önce Türkiye Hakkında Fikir Sahibi Olma Durumu	101
Tablo 7. Türkçe Öğrenme Kurslarına Katılma Durumu	102
Tablo 8. Göç Sonrası Süreçte Herhangi Bir Meslek Edinme Kursuna Katılma Durumu	102
Tablo 9. Türkiye'ye Geldikten Sonra Bir İşte Çalışma Durumu	103
Tablo 10. Yaşanılan Mahallede Türk Asıllı Komşularla Görüşme Durumu.....	103
Tablo 11. Türkiye'ye Suriye'den Gelmiş Olmanızın Komşuluk İlişkilerini Etkileme Durumu.....	104
Tablo 12. Komşular ile Birlikte Yaptığınız Herhangi Bir Etkinlik Yapma Durumu (kış için yiyecek hazırlıkları, dini sohbet buluşmaları vb.)	104
Tablo 13. Türkiye'de Dil Sorunu Sebebiyle Sıkıntı Yaşama Durumu	105
Tablo 14. Göçle Birlikte Eski Yaşamınızla Karşılaştırdığınızda Bugünkü Durumunuzda Aile İçinde ve Dışında İş Bölümü Anlamında Değişiklik Yaşama Durumu	105
Tablo 15. Göçle Birlikte Eski Yaşamınızla Karşılaştırdığınızda Aile İçi ilişkilerinde Değişiklik Durumu	106
Tablo 16. Göçle Birlikte Eski Yaşama Karşılaştırdığınızda Bugünkü Durumda Karar Verme Süreçlerinde Değişiklik Yaşama Durumu	106
Tablo 17. Göçle Birlikte Eski Yaşam ile Karşılaştırdığınızda Bugünkü Durumda Sahip Olunan Yasal Haklar Açısından Değişim Yaşama Durumu	107
Tablo 18. Göçle Birlikte Eski Yaşam ile Karşılaştırdığınızda Bugünkü Durumda Kendini Güçlü Hissetme Konusunda Değişim Yaşam Durumu	107
Tablo 19. Göçle Birlikte Eski Yaşam ile Karşılaştırdığınızda Bugünkü Durumda Gündelik Yaşam Hareketliliğinde Yaşanan Değişim Durumu.....	108
Tablo 20. Göçle Birlikte Kadın Olarak Kendiyle İlgili Rollerde (yaşamsal roller, kadın-eş-anne-mesleki roller açısından) Değişim Yaşama Durumu	109

Tablo 21. Göç ve Sonrasındaki Sürece Adapte Olmada Eş ya da Erkek Yakınlardan Farklı Görme Durumu	109
Tablo 22. Göçle Birlikte Eski Yaşam ile Karşılaştığında Dini Eylemlerin gerçekleştirilme konusunda Değişim Yaşama Durumu	110
Tablo 23. Göçle Birlikte Eski Yaşam ile Karşılaştığında Sosyal Çevre ve Sosyal Çevreyle Olan İlişkilerde Değişiklik Yaşama Durumu	110
Tablo 24. Göç Öncesi ve Sonrasındaki Yaşam Açısından Türkiye'de Kadın Olmak ile Suriye'de Kadın Olmak arasında Fark Olma Durumu	111
Tablo 25. Göç ve Sonrasındaki Süreçte Özellikle Kadın Olduğu için Problem Yaşama Durumu	111
Tablo 26. Göç ve Sonrasındaki Süreçte Şiddete Maruz Kalma Durumu	112
Tablo 27. Göç ve Sonrasındaki Süreçte Cinsel Tacize Uğrama Durumu	113
Tablo 28. Psikolojik Desteğe İhtiyaç Duyma Durumu.....	113
Tablo 29. Yerli Halktan Çekinme Durumu	114
Tablo 30. Türk Kadınlar ile Suriyeli Kadınlar Arasında Farklılık Olduğunu Düşünme Durumu	114
Tablo 31. Türk Asıllı Biriyle Evlenmeyi Düşünme Durumu	114
Tablo 32. Kuma Olarak Evlenme Fikrine Yönelik Tutum.....	115
Tablo 33. Türkiye'de Yeni Bir Çocuk Dünyaya Getirmeyi İsteme Durumu.....	115
Tablo 34. Türkiye'de Kendini Suriye'de Olduğundan Daha Güvende Hissetme Durumu	116
Tablo 35. Yerli Halkın Suriyeli Kadınlara Olan Bakış Açısından Memnun Olma Durumu	117
Tablo 36. Başka Bir Ülkeye Sığınmacı Olarak Gitmeyi İsteme Durumu	117
Tablo 37. Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı Olmak İsteme Durumu	118
Tablo 38. Suriye'ye Dönmeyi Düşünme Durumu	119
Tablo 39. Yaş Durumu Değişkenine Göre Suriyeli Kadınların Suriye'ye Geri Dönme Planlarına İlişkin Ki Kare Analizi Tablosu	120
Tablo 40. Suriyeli Kadınların Çocuğa Sahip Olma Durumu ile Suriye'ye Geri Dönme Planlarına İlişkin Ki Kare Analizi Tablosu.....	121
Tablo 41. Suriyeli Kadınların Eğitim Durumu İle Suriye'ye Geri Dönme Planlarına İlişkin Ki Kare Analizi Tablosu	122

Tablo 42. Suriyeli Kadınların Komşuluk İlişkisi Durumları ile Geri Dönme Planlarına İlişkin Ki Kare Analizi Tablosu.....	123
Tablo 43. Suriyeli Kadınların Sosyal Çevre ve Sosyal Çevre ile Kurulan İlişkilerdeki Durumları ile Geri Dönme Planlarına İlişkin Ki Kare Analizi Tablosu	126
Tablo 44. Suriyeli Kadınların Cinsel Tacize Uğrama, Şiddete Maruz Kalma ve Yerli Halkın Suriyeli Kadınları Olan Bakış Açısından Memnuniyet Duyma Durumları ile Başka Bir Ülkeye Gitmeyi İsteme Durumlarına İlişkin Korelasyon Analizi Tablosu	128
Tablo 45. Suriyeli Kadınların Yerli Halkın Suriyeli Kadınlara Bakış Açılarında Memnun Olma Durumları ile Geri Dönme Planlarına İlişkin Ki Kare Analizi Tablosu	128
Tablo 46. Suriyeli Kadınların Aile İçinde ve Dışında İş Bölümü Durumları ile Geri Dönme Planlarına İlişkin Ki Kare Analizi Tablosu.....	129
Tablo 47. Suriyeli Kadınların Aile İçi İlişki Durumları ile Suriye'ye Dönme Planlarına İlişkin Ki Kare Analizi Tablosu.....	132
Tablo 48. Suriyeli Kadınların Karar Verme Süreçlerindeki Değişiklik Durumları ile Suriye'ye Dönme Planlarına İlişkin Ki Kare Analizi Tablosu.....	134
Tablo 49. Suriyeli Kadınların Yasal Haklar Açısından Değişiklik Durumları ile Suriye'ye Dönme Planlarına İlişkin Ki Kare Analizi Tablosu	135
Tablo 50. Suriyeli Kadınların Kendini Güçlü Hissetme Konusundaki Değişiklik Durumları ile Suriye'ye Dönme Planlarına İlişkin Ki Kare Analizi Tablosu.....	136
Tablo 51. Suriyeli Kadınların Gündelik Yaşam Hareketliliklerindeki Değişiklik Durumları ile Suriye'ye Dönme Planlarına İlişkin Ki Kare Analizi Tablosu.....	137
Tablo 52. Suriyeli Kadınların Kendileriyle İlgili Rollerde Yaşanan Değişiklik Durumları ile Suriye'ye Dönme Planlarına İlişkin Ki Kare Analizi Tablosu.....	139
Tablo 53. Suriyeli Kadınların Kendilerini Göç ve Sonrasındaki Sürece Adapte Olma Konusunda Eş ya da Erkek Yakınlarından Farklı Görme Durumları ile Suriye'ye Dönme Planlarına İlişkin Ki Kare Analizi	

Tablosu.....	141
Tablo 54. Suriyeli Kadınların Dini Eylemlerini Gerçekleştirebilme Durumları ile Suriye'ye Dönme Planlarına İlişkin Ki Kare Analizi Tablosu	142
Tablo 55. Suriyeli Kadınların Farklı Ülkelerde Sergiledikleri Kadın Profillerinin Farklılık Durumları ile Suriye'ye Dönme Planlarına İlişkin Ki Kare Analizi Tablosu	144
Tablo 56. Suriyeli Kadınların Cinsiyet Temelli Problem Yaşama Durumları ile Suriye'ye Dönme Planlarına İlişkin Ki Kare Analizi Tablosu	146
Tablo 57. Suriyeli Kadınların Şiddete Maruz Kalma Durumları ile Suriye'ye Dönme Planlarına İlişkin Ki Kare Analizi Tablosu.....	147
Tablo 58. Suriyeli Kadınların Cinsel Tacize Maruz Kalma Durumları ile Suriye'ye Dönme Planlarına İlişkin Ki Kare Analizi Tablosu	148
Tablo 59. Suriyeli Kadınların Yerli Halktan Çekinme Durumları ile Suriye'ye Dönme Planlarına İlişkin Ki Kare Analizi Tablosu.....	150
Tablo 60. Suriyeli Kadınların Kendilerini Güvende Hissetme Durumları ile Suriye'ye Dönme Planlarına İlişkin Ki Kare Analizi Tablosu	152

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1. 1961-1975 Yılları Arasında İş ve İşçi Bulma Kurumu (İİBK) Aracılığıyla Yurtdışına Gönderilenler	8
Şekil 2.1975-1994 Yılları Arasında İİBK Aracılığıyla Yurtdışına Gönderilenler.....	9

ÖZET

2011 yılı itibariyle Suriye'den Türkiye'ye 252 kişi ile başlayan göç hareketi 2018 yılına gelindiğinde milyonların dâhil olduğu bir harekete dönüşmüştür. Göç hareketleri genellikle ekonomik sebepler nedeniyle erkekler tarafından gerçekleştirilirken, Suriye'de var olan savaş sebebiyle kadınlar da yoğun bir şekilde göçe dâhil olmuşlardır. Aradan geçen süre zarfında Suriye'deki karışıklıkların katlanarak devam etmesi Suriye'den Türkiye'ye göç etmiş kişilerin ülkelerine dönmelerini olanaksızlaştırmıştır. Dolayısıyla Türkiye'deki Suriyeli kadınlar Türkiye'de zorunlu olarak gündelik yaşamı deneyimlemek durumunda kalmışlardır. Yürütmüş olduğumuz çalışmada da Suriye'den Türkiye'ye zorunlu olarak göç etmiş Suriyeli kadınların zorunlu yaşam pratikleri ve geleceğe yönelik planları araştırılmıştır.

Bu çalışmanın kuramsal kısmındaki açıklamalarda; Suriye krizi, Türkiye'nin göç tarihi, zorunlu göç sürecinde kadınların yaşadıkları sorunlar ve sahip oldukları durumlar feminist yaklaşım çerçevesinde betimlenmeye çalışılmıştır. Ayrıca kuramsal kısımda yapılan araştırmalar ile saha çalışması sonuçları birlikte değerlendirilerek Suriyeli kadınların gündelik yaşam deneyimleri ile geleceğe yönelik planları arasındaki bağlantı ortaya çıkarılmak amaçlanmıştır. Bu amaca yönelik araştırmada anket tekniği kullanılarak katılımcıların konuya ilişkin düşünceleri alınmış ve SPSS programı aracılığıyla veriler analiz edilmiştir. Elde edilen yoğun veriler tablolandırılmış ve yorumlamalar yapılmıştır. Araştırma sonucunda geçici koruma altındaki Suriyeli kadınların zorunlu yaşam deneyimlerinin geleceğe dair planlarını etkilediği anlaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Suriyeliler, Suriyeli Kadınlar, Mülteci, Sığınmacı, Zorunlu Göç, Gündelik Yaşam, Gelecek Planı

ABSTRACT

Migration movement which was started with 252 people from Syria to Turkey in 2011 since coming to 2018 year became turning into a movement which participate millions people. While migration movements were generally carried out by males for economic reasons, women were heavily involved in the migration because of the war in Syria. The continuation of the confusion in Syria exponentially caused to impossible to return Syria of Syrians who have migrated to Turkey. Thus, Syrian women have been forced to experience everyday life in Turkey. In this study, future plans and everyday life experiences of Syrians women who migrated mandatorily from Syria to Turkey, were investigated.

In the theoretical part of this study; Syrian crisis, Turkey's immigration history, living problems during forced migration process of syrians women and living problems during forced migration process of syrians women and conditions which they have after forced migration, within framework of feminist approach were described. Also, it is aimed to reveal the connection between the everyday life experiences and future plans of the Syrian women by evaluating the results of the researches in the theoretical part together with the field work results. In this study, the participants' opinions about the subject were taken and the data were analyzed through SPSS program. The dense data obtained were tabulated and interpreted. As a result of the research, it is understood that the obligatory life experiences of the Syrian women under temporary protection affect their plans for the future.

Keywords: Syrians, Syrian Women, Refugees, Asylum Seekers, Forced Migration, Daily Life, Future Plan

GİRİŞ

Göç insanlığın var olduğu ilk günden günümüze değin varlığını koruyan bir yer değiştirme hareketidir. Bu hareket gönüllü ve zorunlu olarak gerçekleşmektedir. Gönüllü göç hareketleri genellikle ekonomik nedenler sebebiyle gerçekleşirken zorunlu göçler savaş, kıtlık, doğal afetler sebebiyle vuku bulmaktadır. Tarihte birçok kez rastlanılan ve büyük göç hareketlerinin yaşanması ile sonuçlanan bu engellenemeyen durumlar 2010 yılında Orta Doğu coğrafyasında, kendini Arap baharı ismi ile yeniden göstermiş ve milyonların göç etmesine sebep olacak iç karışıklıklara sebep olmuştur. Orta Doğu coğrafyasında birçok ülkeyi etkileyen ve ülkelerin yönetimlerinde ciddi değişimlere sebep olan Arap Baharı, çeşitli ülkelerde iç karışıklıklara neden olmuş ve bazı ülkeler iç savaşa hızla sürüklenmiştir. Arap Baharının en yıkıcı etkisi ise Suriye’de görülmüştür. Kendini acımasız bir savaşın ortasında bulan Suriyeli halk çareyi evre ülkelere göç etmekte bulmuştur.

Gönüllü olarak yapılan göçlerde göç hareketini erkekler gerçekleştirirken zorunlu göçe erkekler kadar kadınlar ve çocuklarda dahil olmaktadır. Nitekim Suriye’de var olan iç savaş sebebiyle resmi rakamlara göre 3.589.384 kişi Türkiye’ye göç etmiş ve bu kişilerin 46,9’u kadın olmuştur (data2.unhcr.org). Zorunlu olarak göç etmek zorunda kalmış Suriyeli kadınlar Suriye’deki iç savaşın uzaması üzerine zorunlu olarak Türkiye’de gündelik yaşamı deneyimlemek durumunda kalmışlardır. Bu nedenle bu çalışmada Türkiye’de bulunan geçici koruma altındaki Suriyeli kadınların gündelik yaşam deneyimleri ve geleceğe yönelik planları araştırılmıştır.

Araştırmada Türkiye’de bulunan geçici koruma altındaki Suriyeli kadınların Türkiye’deki yeni yaşamlarının geleceğe dair planlarını nasıl etkilediğini ortaya çıkarmak amaçlanmıştır. Bu amaca yönelik Gaziantep’in Nizip ilçesi merkezinde kamp dışında yaşayan geçici koruma altındaki 23.805 Suriyeli kadın arasından 113 kadın ile önceden hazırlanmış anket formu aracılığıyla görüşülmüştür. Araştırmada ‘Suriyeli kadınların demografik özellikleri ile Suriye’ye dönmeyi istemeleri arasında anlamlı bir ilişki vardır’, ‘Suriyeli kadınların göç sonrasındaki yerli halkın göçmen algısı ve sosyal ilişki durumları ile Suriye’ye dönmeyi istemeleri arasında anlamlı bir ilişki vardır’, Suriyeli kadınların göç sonrasındaki aileye ilişkin durumları ile Suriye’ye dönmeyi istemeleri arasında anlamlı bir ilişki vardır’ ve Suriyeli kadınların

Türkiye'deki yaşamaları ile birlikte gündelik yaşamda deneyimledikleri değişiklikler ile Suriye'ye dönmeyi istemeleri arasında anlamlı bir ilişki vardır' alt hipotezlerine yönelik ki kare ve korelasyon analizleri yapılmıştır. Yapılan analizlerin sonuçları ve saha çalışması sırasında yapılan gözlemler araştırmamız içerisinde detaylandırılmıştır.

1. SURİYE KRİZİ VE SURİYE'DEN TÜRKİYE'YE GÖÇ

1.1. Kaynak Hedef ve Transit Ülke Olarak Türkiye

Doğu'dan Batıya, Güneyden Kuzeye Anadolu toprakları tarihin her döneminde göç yollarının merkezi konumunda yer almıştır. Öyle ki Anadolu milyonlarca kuşa bile her yıl transit geçit bölgesi olarak ev sahipliği yapmaktadır. Üçüncü jeolojik zamandan bu yana yeryüzünde var olan Anadolu toprakları gerek jeopolitik konumu, gerek verimli toprakları gerekse üzerinde kurulan devletlerin güçlülüğü nedeniyle tarih boyunca göç dalgalarının adeta beşiği olmuştur. Dolayısıyla Anadolu toprakları sadece Avrupa açısından değil dünya göç trafiğinin yoğun bir şekilde yaşandığı bir bölgedir. Tarih boyunca Anadolu toprakları her bakımdan transit bir işleve sahip olmuştur. Bunun en güzel örneği Anadolu'nun bir ucundan diğerine kadar uzanan ipek yoludur.

Göç yazınında ülkelerin sınıflandırılmaları süreçte oynadıkları roller bakımından üç şekilde yapılmaktadır. Bu sınıflandırmalar transit ülke, kaynak ülke ve hedef ülke şeklindedir. Göç akınlarının (yasal ya da yasadışı) içinden geçtiği ülke (IOM, 2011: 57) olarak tanımlanan transit ülkeler, “ekonomik istikrarsızlık, siyasi çalkantı, savaş, iç savaş, aşırı nüfus, doğal afet ya da kıtlık gibi, insanları yaşadıkları topraklardan göç ettiren sebeplere sahne olan (Özhan, 2010: 5, Sever'den akt.) kaynak ülkelere yoğun bir şekilde göç alırlar. Hedef ülkeler ise transit ülkelere bir şekilde gelmiş ve başka bir ülkeye yerleştirilme başvurusu yapmış olan göçmenleri yasal bir prosedür zemininde kabul eden ülkelerdir.

Konumuz gereğince Türkiye'nin içerisinde bulunduğunu göç hareketlerini ayrıntılandırmamız gerekmektedir. Bu nedenle detaylandırmalar transit, kaynak ve hedef ülke konumundaki Türkiye'nin göç tarihi ile sınırlandırılmıştır. Türkiye, Osmanlı imparatorluğunun devamında kurulmuş ve 94 yıldır var olan görece genç bir devlettir. Bu nedenle Türkiye tarihindeki göç dalgalarını ayrıntılanırken kısıtlı da olsa Osmanlı Devletinin son döneminin incelenmesinde fayda vardır.

1.1.1.Kaynak Ülke Olarak Türkiye

Anadolu toprakları gerek Osmanlı Devletinin 800 yıllık tarihi boyunca gerekse Türkiye Cumhuriyeti Devletinin 94 yıllık tarihinde birçok kez göç dalgalarına maruz kalmıştır. Osmanlı Devletinin son dönemlerindeki Balkan savaşları sonrasında imparatorluk büyük oranda toprak kaybetmiştir. Bunun üzerine yüzyıllardır Osmanlı Devleti himayesinde yaşayan bölge halkı bir anda başka bir ülkenin himayesi altındaki azınlık konumuna gelmiştir. Osmanlı Devletinin zamanla daha da toprak kaybetmesi üzerine bölgede yeni ulus devletler kurulmuş ve yeni kurulan bu ulus devletlerarasında da göç kaçınılmaz bir sonuç olmuştur.

Osmanlı Devletinin devamında kurulan Türkiye Cumhuriyeti de bu göç dalgalarından bölgedeki önemli konumu ve durumu nedeniyle cumhuriyet tarihi boyunca nasibini almıştır. Osmanlı Devletinin yıkılmasıyla ortaya çıkan ulus devletlerarasındaki göç hareketlerinden Türkiye'nin de etkilenmesi Türkiye Cumhuriyeti adına ilk göç hareketleridir. "Cumhuriyet döneminin en önemli ve ilk göç hareketi, 1923 yılında esasları belirlenen Türk – Yunan mübadelesi ile gerçekleşmiştir (goc.gov.tr)". "Cumhuriyetin bu erken döneminde Yunan kökenliler dışında Ermeniler ve Museviler gibi diğer bazı gayrimüslimlerin de Türkiye'den ayrıldıkları bilinmektedir (Icduygu ve Sirkeci 1999: 254)". Ülkeden ayrılan Ermeniler ve Musevilerin sayısal verilerinin ne olduğu tam olarak bilinmediği için yakın dönemde yapılan nüfus sayımı konu hakkında bilgilendirici olabilir. "1927 sayımında ülkedeki 13.6 milyon kişiden 11.8 milyonu ana dillerini Türkçe 1.2 milyonu Kürtçe, 134 bin kişi Arapça, 120 bin kişi Yunanca, 96 bin kişi Çerkezce, 69 bin kişi İbranice, 65 bin kişi Ermenice, 20 bin kişi Bulgarca ve geri kalan yaklaşık 163 bin kişi de başka diller olarak bildirmişlerdir. 1914'te yalnızca İstanbul'da 75 bin kadar ermeni ve 55 bin Musevi olduğu düşünülürse, Ermeni ve Musevilerin de bir kısmının Birinci dünya Savaşı sonrası ile 1923 arası dönemde ayrıldıkları varsayılsa bile Cumhuriyet'in ilk yıllarında bir dışgöçün yaşandığı ileri sürülebilir (Icduygu ve Sirkeci 1999: 254)".

İkinci Dünya Savaşı öncesine kadar Türkiye'den göçler genel olarak gayrimüslim kesim tarafından yapılmıştır. Fakat İkinci Dünya Savaşı sonrasındaki süreçte göç hareketinin başat öznesini Türk vatandaşları oluşturmuştur. Savaş sona

erdikten sonra Türkiye yüzünü savaşın galip tarafına çevirmiştir. Sovyet baskısı sebebiyle Türkiye ABD ile 1948 yılının temmuz ayında Ekonomik İşbirliği Anlaşması imzalamış, anlaşma çerçevesinde Türkiye ABD'den ekonomik ve askeri destek almıştır. Özellikle alınan ekonomik destek sanayileşme ve tarım sektörünün geliştirilmesinde kullanılmıştır. “Batı’dan gelen maddi yardımların da etkisiyle hızlanan modernleşme, kırlarda toprağa dayalı işlerden kopuşu kentlerde ise sanayi ve hizmet sektörü için ciddi bir işgücü gereksinimi yaratmıştır (Aydingu, Sirkeci, Icduygu1998: 208)”. Kentlerin göç için çekici olmaya başlamasıyla insanlar taşradan şehirlere göç etmeye başlamışlardır. Ülke nüfusunun şehirlerde yoğunlaşması kentlerde işsizlik oranlarının artmasına neden olmuştur. Böylelikle insanlar yeni bir ülkede yeni bir işe sahip olmak için sınır ötesi göç etmeye çalışmışlardır. 1960’lı yıllara gelirken bireysel olarak da olsa Türkiye’den Batı Avrupa ülkelerine (genellikle Almanya’ya) göç bazı özel kurumlar aracılığıyla başlamıştır. 1961 yılında Türkiye Cumhuriyeti Anayasası’na konulan seyahat özgürlüğü maddesiyle de göç yasal bir hal almış ve göç rakamlarında artış gözlenmiştir.

Süreçte, alınan yardımların doğru değerlendirilememesi, ekonomideki kötü gidişat gibi nedenler işsizliğin artmasına sebep olmuştur. Bu nedenle 1960 yılında Devlet Planlama Teşkilatı Kurulmuş ve ilk beş yıllık kalkınma planı hazırlanmıştır. Birinci kalkınma planının gündeminde Türkiye’nin nitelikli işgücü ihtiyacı ve var olan niteliksiz işgücü potansiyelinin ihracı hususları vardı. Bu nedenle Birinci Kalkınma Planının bir kısmında durumdan şöyle bahsedilmektedir:

“İstihdam politikasının bir başka yönü de işgücü fazlasının işgücü kıtlığı çeken Batı Avrupa ülkelerine ihracıdır. Ancak, Türkiye işgücü fazlalığı olan, fakat niteliği yüksek işgücü konusunda kıtlık çeken bir ülkedir. İşgücü ihracının niteliği yüksek işgücü halinde olması bu kıtlığı arttırabilir, bu sakıncanın önlenmesi için tedbirlerin alınması şarttır.” (Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, 1934: 456).

Özellikle Türkiye ile Almanya arasında ilk dönem yapılan göçler özel şirketler aracılığıyla yapılmaktayken Almanya tarafından süreç yasal bir zeminde yürütülmek istenmiştir. Bu nedenle Almanya ile Türkiye arasında 1961 yılında devletler nezdinde bir iş gücü anlaşması imzalanmıştır. İş gücü anlaşmasının imzalanmasıyla yurtdışına işçi gönderim işlemlerinin resmi bir zeminde yürütülmesi

maksadıyla göç işlemleri Türkiye İş ve İşçi Bulma Kurumuna devredilmiştir. İlk olarak 12 kişi ile başlayan bu göç dalgasının, zamanla milyonları bulacak bir göç hikâyesine dönüşeceğini göç edenlerde dâhil olmak üzere kimse bilmemekteydi.

Sanayileşme faaliyetlerinin diğer Avrupa ülkelerinde de artarak devam etmesi söz konusu olan diğer ülkelerde de iş gücü ihtiyacının doğmasına sebep olmuş dolayısıyla işçi ithalatı diğer ülkeler tarafından da yapılmaya başlanmıştır. Almanya ile yapılan “bu anlaşmayı 1964 yılında Hollanda, Belçika, Danimarka ve Avusturya ile imzalanan anlaşmalar izledi. 1965 yılında Fransa, 1967 de İsveç bu anlaşmalara dâhil edildi (Manço 2000: 2)”. “Bu ülkelere iş gücü göçünün bir yandan bu ülkelerdeki yüksek istihdam açığı ve hızlı kentleşme olgularının birlikte oluşturdukları sosyal gerilimi azaltacağı, diğer yandan, göçmen işçilerin kendi ülkelerine, ödemeler dengesindeki açığı kapatmak için büyük ihtiyaç duyulan döviz sağlayacağı sanılmaktaydı (Abadan-Unat 2007: 3)”. Fakat kısa bir süre sonra bu beklentilerin gerçekleşmeyeceği göç hareketine katılan her iki taraf devletler içinde belirginleşmiştir. Bu süreçte göç alan ülkeler kendi emek gücü potansiyellerini daha kalifiye ve başarılı bir hale getirmeye çalışırken, göç veren ülkeler üretim süreçlerinde üretim maddelerinin ihracı üzerine yoğunlaşmışlardır. Dolayısıyla süreçte emek gücünün de ihraç edilmesi beklenmeyen bir sonuç olmamıştır. Fakat izlenen politikanın seyri nedeniyle, göç veren ülkeler süreç boyunca emek piyasasının pazarı konumunda durmak zorunda kalmışlardır. Tıpkı Immanuel Wallerstein’ın ülkeleri ‘merkez-çevre’ olarak birbirinden ayırdığı gibi ülkeler, göç sürecinde merkez ve çevre olarak ayrılmış ve ihraca dayalı politika izleyen çevre ülkeler merkez ülkelere bağımlı olmak durumunda kalmışlardır. Türkiye ise bu süreçte nispeten çevre ülke konumunda olmuştur.

Birinci Kalkınma Planının bir diğer amacı olan nitelikli işçi ihtiyacını sağlamak, işçilerin yurtdışında eğitim alması ve sonrasında ülkelere dönemleriyle mümkün olabilecekti. “Türkiye ve Almanya arasında işçi anlaşması imzalandıktan bir yıl sonra, Almanya’da çalışan Türk işçilerin sayısı bir yılda 2.700’den 27.500’e fırlamıştır (Abadan-Unat2007: 5)”. Almanya’ya giden işçilerin de Birinci Kalkınma Planı’nın işlerlik görmesi açısından bir yıl sonra dönmesi bekleniyordu. Fakat giden işçilerin neresine tamamına yakını bir daha yaşamak için Türkiye’ye dönmemişlerdir. “1966-67 yıllarında özellikle Alman otomotiv endüstrisinde baş gösteren ekonomik

bunalım 70.000 kadar Türk işçisinin işten çıkarılmasına yol açtı. Beklenen aksine bu işçilerin ezici çoğunluğu yurda dönmeyip Hollanda, Belçika, Danimarka gibi komşu ülkelerde bulunan hemşerilerinin yanında barınmayı yeğledi (Abadan-Unat 2007:5)”. Almanya’dan diğer ülkelere Türk vatandaşları göç ederken, aynı süreçte anavatandan da diğer Avrupa ülkelerine göç devam etmiştir. 70’li yıllara gelindiğinde ‘konuk işçiler’ in kalıcı olmaya başladıkları hem Türkiye hem de göç alan diğer ülkeler için sarsıcı bir gerçek olmuştur. İşçi olarak giden Türk vatandaşlarının aile birleşimi yoluyla ailelerini de yanlarına almalarıyla birlikte 1970’li yıllarda resmi kayıtlara göre Avrupa’daki Türk sayısı neredeyse bir milyonu bulmuştur. Ek olarak 1961 yılında İngiltere, 1981 yılında Norveç ile de işçi anlaşmaları imzalanmış olsa da bu ülkelere giden göçmenler sonraki yıllarda oluşacak göç dalgalarında önemli bir etkiye sahip olamamışlardır.

1960’lı yıllar boyunca devam eden ve 1970’li yıllara gelindiğinde Türkiye’den Avrupa ülkelerine göç daha da artmıştır. Fakat “1970’lerde petrol bunalımı ve onu izleyen ekonomik dar boğaz döneminde Federal Almanya’nın işçi alımını durdurmasıyla en azından yasal planda çok yavaşlamıştır (Icduygu, Sirkeci 1999:255)”. Yaşanan kriz diğer Avrupa ülkelerini de etkilemiş ve işçi göçü oldukça az talep edilmeye başlanmıştır. Avrupa ülkelerinin daha fazla göçmen istememeleri üzerine, var olan göç kanalları biçim değiştirerek varlığını koruma eğilimine girmiştir. 1970’li yılların başlarında sayıları bir milyonu bulan Avrupa’daki Türkler yasal olmayan yollar (turist vizesi alarak gelmek, kaçak yollardan ülkeye giriş yapmak vb.), evlilik ya da aile birleşimi yoluyla anavatandan Avrupa’ya göç sürecini devam ettirmişlerdir.

Yıllar	Almanya	Avustralya	Avusturya	Belçika	Fransa	Hollanda	İsviçre	Toplam
1961	1.476	0	0	0	0	0	0	1.476
1962	11.025	0	160	0	0	0	0	11.185
1963	23.436	0	937	5.605	63	251	36	30.328
1964	54.902	0	1.434	6.651	25	2.958	193	66.163
1965	45.572	0	1.973	1.661	0	2.181	122	51.509
1966	32.580	0	469	0	0	1.208	153	34.410
1967	7.199	0	1.043	0	0	48	215	8.505
1968	41.409	107	673	0	0	875	97	43.161
1969	98.142	970	973	0	191	3.404	183	103.863
1970	96.936	1.186	10.622	431	9.036	4.843	1.598	124.652
1971	65.684	879	4.620	583	7.897	4.853	1.342	85.858
1972	65.875	640	4.472	113	10.610	744	1.312	83.766
1973	103.793	886	7.083	265	17.544	1.994	1.109	132.674
1974	1.228	1.138	2.501	555	10.577	1.503	770	18.272
1975	640	401	226	59	25	32	229	1.612
Toplam	649.897	6.207	37.186	15.923	55.968	24.894	7.359	797.434

Şekil 1. 1961-1975 Yılları Arasında İş ve İşçi Bulma Kurumu (İİBK) Aracılığıyla Yurtdışına Gönderilenler (csgb.gov.tr)

Petrol krizi sonrasında Avrupa ülkelerinin Türkiye'den işçi alımlarını neredeyse durdurma noktasına getirmeleri üzerine 1979 yılında oluşturulan Dördüncü Kalkınma Planında Türkiye'nin sahip olduğu fazla işgücü üzerine şöyle söyleniyordu:

“Yurt içi işgücü fazlasını azaltıcı bir etmen olan yurt dışına işçi göndermeleri, 1960 yılından başlayarak, işçi kabul eden ülkelerin ekonomilerindeki gelişmeye bağlı olarak süregelmiştir. Sınaleşmiş ülkelere yabancı işçi göçünün önemli bir nedeni, göç alan ülkelerde yaratılan yeni iş olanaklarıyla 'birlikte sözkonusu ülkelerde işgücünün yüksek ücretli ve statülü alanlarda istihdam edilmesiyle boşalan işlere yabancı ülkelere gelen işçilerin alınmakta olmasıdır. Ancak, 1973 yılında enerji bunalımı ile başlayan ekonomik durgunluk ve artan işsizlik sonucu sınaleşmiş Batı ülkeleri işçi alımlarını önemli ölçüde durdurmuşlardır. Böylece, yurt dışında çalışan Türk işçilerinin sayısı da 1973 yılından sonra azalmaya başlamıştır. 1973 yılında 766 800 kişiden 1976 yılında 707 900 kişiye düşen yurt dışında çalışan işçi sayısı, 1977

yılından başlayarak özellikle Arap ülkelerine işçi göndermeleri sonucu 711 000 dolaylarına ulaşmıştır(Dördüncü Kalkınma Planı, 1979: 27).”

“(…) Avrupa ülkeleri işçi alımını bırakmasıyla göçlerin yönü alt yapı ve inşaat hizmetleri için S.Arabistan, Libya, Ürdün gibi ülkelere doğru olmuştur (Deniz, 2014: 187)”.1991 yılında patlak veren körfez krizine kadar Türkiye’den Arap ülkelerine göç hareketi devam etmiştir. Fakat 1991 yılı itibariyle bu göç dalgası da etkinliğini yitirmeye başlamıştır.

Yıllar	Irak	Kuveyt	Libya	Suudi Arabistan	Ürdün	Yemen	Toplam
1975	0	0	2.121	251	0	0	2.372
1976	0	0	4.098	1.832	0	0	5.930
1977	0	0	8.582	4.722	0	0	13.304
1978	0	0	7.726	5.769	0	0	13.495
1979	0	0	9.825	8.522	0	0	18.347
1980	0	0	15.090	5.643	0	0	20.733
1981	10.467	0	30.667	14.379	251	0	55.764
1982	8.906	271	26.686	12.325	298	0	48.486
1983	7.367	539	23.292	20.238	321	0	51.757
1984	2.430	2	16.410	25.985	185	0	45.012
1985	1.612	68	9.680	35.067	10	390	46.827
1986	2.160	50	8.381	23.771	88	381	34.831
1987	1.729	147	10.986	27.109	0	337	40.308
1988	3.717	273	13.194	34.645	27	39	51.895
1989	2.549	403	12.608	32.319	2	308	48.189
1990	1.274	98	8.606	33.077	0	139	43.194
1991	0	189	4.728	40.782	1	5	45.705
1992	0	465	2.432	46.467	0	0	49.364
1993	0	255	2.549	35.826	0	0	38.630
1994	0	58	1.869	13.050	5	0	14.982
Toplam	42.211	2.818	219.530	421.779	1.188	1.599	689.125

Şekil 2.1975-1994 Yılları Arasında İİBK Aracılığıyla Yurtdışına Gönderilenler (csqb.gov.tr)

Avrupa'ya yönelik göç hareketleri ise 1975'li yıllardan itibaren biçim değiştirmiştir. 1980'li yıllara kadar aile birleşimleri ve yapılan yeni evlilikler vasıtasıyla devamlılığını sağlayan göçlere 1980 yılında yaşanan askeri darbe hareketiyle birlikte siyasi sığınmacılarda eklenmiştir. “Siyasi baskıdan şikayet ederek sığınma isteğinde bulunan Türklerin sayısı 1976'da 809 iken bu sayı 1980'de 57.91'e fırlamıştır. Bu sığınmacı kitlesinin arasında sol görüşlü öğrencilerle sol siyasi partilerin mensupları ve Kürt kökenli yurttaşların bulunması, Türk göçmen nüfusunun yapısında anlamlı değişikliklere, etnik, dinsel ve ideolojik gruplaşmalara yol açmıştır (Abadan-Unat 2007:8)”. Avrupa'ya göç 1980'li yıllara gelindiğinde sıradan bir hal almıştır. “Avrupa'da 1970'lerde 13.000 sığınma talebi varken bu sayı 1980'de 158.500'e 1991'de ise 550.625'e yükselmiştir. Bu isteklerin %60'ı Almanya, %20'si Fransa'ya yönelmiştir (Abadan-Unat 2002: 252)”. Ayrıca “Almanya'ya da iltica etmek isteyenlerin %90'ını Türkler oluşturmaktaydı (Cumhuriyet Gazetesi, 30.10.1980)”. “Ancak, Avrupa'daki Türkiyeli göçmenler için asıl dönüm noktası 12 Eylül sonrasında insan hakları suistimalleri ve devlet ile PKK arasında yaşanan çatışmanın yoğunlaşmasıyla ortaya çıkan iltica göçü olmuştur (Danış 2004: 220)”. 1980'li yıllardaki Türkiye'den Avrupa ülkelerine iltica talebi nedenlerin çoğu askeri darbe sebebiyleydi. 1980'li yılların sonlarında ise iltica başvuruları ekonomik sebeplerden dolayı iltica etmek isteyen vatandaşların yanı sıra, ağırlıklı olarak Kürt kökenli vatandaşlar tarafından yapılmıştır. Genellikle Kürt asıllı vatandaşların yaşadığı doğu ve güneydoğu bölgelerinde 1980'lerde başlayan PKK terör örgütü eylemleri nedeniyle de Kürt kökenli vatandaşların bir kısmı yaşadıkları yerlerden baskı ve ekonomik sebeplerden dolayı ayrılarak çözümü iltica etmekte bulmuşlardır. Türkiye'den Avrupa ülkelerine yönelik iltica başvurularının bu denli artışının bir diğer sebebi de 1975'li yıllardan itibaren Avrupa ülkelerinin işçi alımını durdurmuş olmalarıdır. İşçi olarak Avrupa'ya gidemeyen bir kısım Türk, tıkanan göç kanalını iltica yolu ile işler hale getirmek istemiştir. 1989 yılında Cumhuriyet Gazetesinde çıkan bir habere göre “Son birkaç ay içinde Fransa'ya Türkiye'den gelen çok sayıda kişinin siyasi iltica başvurusunda bulunduğu ve giderek artan bu rakamın ileride Türkiye ile Fransa arasında çeşitli sorunların doğmasına yol açabileceği öne sürüldü (Cumhuriyet Gazetesi, 09.07.1989)”. Dolayısıyla 1980'li yıllarda Türkiye'den

Avrupa'ya göçün kimlik değiştirerek iltica ve aile birleşimleri ile ilerlediği tespiti yanlış değildir.

“1980’ler ve 2000’lerin başı arası evre, sığınmacı göçlerinin hâkim olduğu bir dönem olarak nitelendirilebilir (Sirkeci, Yüceşahin 2014: 4)”. Bu yıllarda Türkiye’den Avrupa ülkelerine yasal yollarla yapılan göçlerin yanı sıra, yasal olmayan yollardan da göç yoğun bir şekilde yapılmıştır. Bu nedenle 2000’li yıllardan sonra Avrupa genelinde göç istenmemiş ve göçün her türlüünü kısıtlamaya yönelik düzenlemeler yapılmıştır.

2000’li yılların başında yaşanan ekonomik kriz ve beraberinde gelişen ekonomik açıdan bunalım dönemi beraberinde ülke çapında işsizliğe sebep olmuştur. Eğitimli kesimin dahi işsizlik ile yüz yüze gelmesi beyin göçünü meydana getirmiştir. Dolayısıyla yasal göç kanalları yeniden aile birleşimleri, yapılan yeni evlilikler ve beyin göçü yoluyla ilerlemeye devam etmiştir. 2000’li yıllar ve devamında ülkelerin gelişmişlik düzeylerinin değişmesi göç hareketlerinde de değişimi beraberinde getirmiştir. Bu nedenlerden ötürü göç için kaynak bir ülke olan Türkiye göç için transit ve hedef ülke konumuna gelmeye başlamıştır.

1.1.2. Transit Ülke Olarak Türkiye

Tarihte Türkiye’nin transit ülke olarak kullanıldığı birçok örnek vardır. Bunlardan biri de 1979 yılında İran’da gerçekleşen İslam devrimiyle birlikte binlerce kişinin İran’dan göç etmesiyle yaşanmıştır. Pasaportlu ya da pasaportsuz binlerce kişi devrimin yapılmasıyla birlikte Türkiye’ye gelmiştir. “Bu sığınmacıların büyük çoğunluğu Batı’ya geçmeden önce Türkiye’yi sadece transit ülke olarak kullanmak niyetindeydiler. Yaklaşık 1,5 milyon İranlı’nın transit olarak Türkiye’ye geçtiği ve bunların arasından 150-200 bir İranlı’nın halen Türkiye’de bulunduğu tahmin edilmektedir (Icduygu, Sirkeci 1999: 265)”. Bu hadiseden yaklaşık 10 yıl sonra İran ve Irak arasında yaşanan savaş nedeniyle Irak’tan Türkiye’ye göç hareketi yaşanmıştır. Bu yaşanan göç hareketi İranlı sığınmacılardan sonraki ikinci büyük göç dalgasıdır. “Irak ordusu tarafından sıkıştırılan 50.000’den fazla Kürt kökenli Irak vatandaşı, 1988 yılı Ağustos ayının son haftası Türkiye’ye akın etmiştir (Icduygu, Sirkeci 1999: 265)”. 1988 yılında Türkiye’ye gelen göçmenlerin önemli sayıdaki bölümü Kuzey Irak’ta kurulan güvenli bölgeye kendi istekleriyle geri dönmüş;

yaklaşık 2.500'ü İran ve Suriye'ye geçmiş; takriben 3.000 kişi mülteci kabul edilerek Batı'da tekrardan iskan edilmişlerdir (Icduygu, Sirkeci 1999: 266)".

Türkiye, gerek ülkeler arası gerek üçüncü ülkeler kaynaklı gerekse aralarındaki siyasi ekonomik vb. anlaşmazlıklardan dolayı siyasi ve politik çalkantıların sürekli olarak yaşandığı bir bölgededir. 1990-1991 yılları arasında körfez krizi patlak vermiştir. O dönem bölgeye çalışmak için giden yaklaşık 60.000 yabancı kökenli işçi de kriz ortamında daha fazla çalışmak istememiş ve buldukları ortamdan kurtulmak için çareyi Türkiye'ye göç etmekte bulmuşlardır. Kaynak ülkelerine gönderilmeden önce çeşitli prosedürlerin sağlanabilmesi için Türkiye bir süre yaklaşık 60.000 kişiye kapıları açmış ve bir süre sonra işçiler kaynak ülkelerine gönderilmişlerdir.

Irak üzerinden son kitlesel göç 1991 yılında yarım milyon Kürt kökenli Irak vatandaşının yeniden Türkiye'ye girmesiyle vuku bulmuştur. "1988 ila 1991 yılları arasında Türkiye'ye gelen Iraklılar sadece Türkiye'ye yerleşmekle kalmamış, aynı zamanda daha fazla sayıda Iraklının Türkiye'de iskan edilmek veya Türkiye'yi Batı'ya geçmek üzere transit ülke olarak kullanmak niyetiyle kendi memleketlerini terk ettikleri zincirleme bir reaksiyonun başlamasına da neden olmuştur (Icduygu, Sirkeci 1999: 266)".

1992 yılında Türkiye'ye gelen en son transit göç dalgası hareketini Bosnalılar gerçekleştirmiştir. Ülkelerinde yaşanan savaştan dolayı bir dönem Türkiye'de yaşayan Bosnalılar ülkelerine geri dönemedikleri için batı ülkelerinde iskan edilmeyi tercih etseler de büyük ölçüde ülkelerine geri dönmüşlerdir.

1994 yılı itibariyle transit göçmenlerin sayısı daha da artmış ve daha da önemlisi transit göçmenler üçüncü bir ülkeye geçiş sürecinde transit ülkede kalma sürelerini aşmaya başlamış ve yasal olmayan bir zeminde transit geçiş için geldikleri ülkede kalma eğilimi göstermişlerdir. Dolayısıyla transit göç süreci düzensiz bir göç zincirinin oluşmasına sebep olmuştur. "Türk makamları 1994 ile 2000/2001 yılları arasında söz konusu akışları ele almak için daha aktif ve hedefli bir politika izlemiştir (Aksel, Icduygu 2012: 12)". Böylece kaynak ve transit göç ülkesi olan Türkiye, göç için hedef ülke haline gelmeye başlamıştır.

1.1.3. Hedef Ülke Olarak Türkiye

“Türkiye’nin hedef bir göç ülkesi olması, çevresindeki ülkelere göre daha gelişmişliği ve ekonomik açıdan büyük bir pazar olmasıyla ilişkilidir (Korkut 2010: 37)”. Türkiye’nin gerek Avrupa ülkelerine yakın metropollere sahip olması ve bu metropollerde iş imkânlarının fazlalığı gerekse siyasal ve ekonomik çalkantıların ardı gelmeyen bölgede istikrarlı duruşu sebebiyle sadece bulunduğu bölgeden değil Asya ve Afrika kıtalarından da göç için hedef ülke klasmanında görülmüştür. Bu göçmenlerin çoğu 1990’lı yıllarda görülmeye başlandığı gibi yasal yollarla ülkeye girip, kalma sürelerini doldurduktan sonra ülkeden çıkış yapmamaktadırlar. Aynı zamanda illegal yollar ile Türkiye’de kalan göçmenler yasal olmayan bir zeminde çalışmakta ve ülkenin kayıt dışı ekonomi hacmini de arttırmaktadırlar. 2010’lu yıllara kadar Türkiye, çalışmak için zaman zaman yasal yollarla zaman zaman kaçak olarak ülkeye giriş yapan göçmenlerle düzensiz göç ağını denetim altına almak amacıyla mücadele etmiştir.

2011 yılında Suriye’de patlak veren iç savaşa kadar Türkiye 1990’lı yıllardan 2010 yılına kadar herhangi bir kitlesel göç akını ile karşılaşmamıştır. İstikrarsız siyasi yapıya sahip olan Ortadoğu bölgesinde 2010 yılında Arap baharı ismiyle Arap halklarının demokrasi, özgürlük ve insan hakları taleplerini içeren protestoların sokaklara taşınmasıyla bölgedeki bazı ülkeler iç savaşın eşiğine gelmiş, bazılarında hükümetler devrilerek yerine yenileri kurulmuştur. 2011 yılı Nisan ayı itibariyle Arap Baharı kıvılcımlarının Suriye’ye de sıçramasıyla dünyanın en büyük insani ve güvenlik krizi meydana gelmiştir. Yaşanan iç savaş sebebiyle, yirmi üç milyonluk ülke nüfusunun neredeyse tamamı yardıma ihtiyaç duyar bir hale gelmiş, yer değiştirmek zorunda kalmış ve kayıtlı 5.163.987 kişi ülkelerini terk etmek durumunda kalmıştır (unhcr.org). 2011 yılının nisan ayında ilk olarak 252 Suriyeli Türkiye’ye gelmiştir. Sonrasında her geçen gün bu rakam katlanarak artmış ve güncel Türkiye Cumhuriyeti Göç İdaresi Genel Müdürlüğü verilerine göre Türkiye’de 3.589.327 kayıtlı Suriye vatandaşı vardır. Bu rakam kayıtlı olan Suriyelileri işaret etmektedir. Şu anda Türkiye’de kayıt dışı var olan Suriyeli vatandaşlar ile birlikte rakamın 5.000.000 civarında olduğu öngörülmektedir. Türkiye Cenevre Sözleşmesine coğrafi sınırlandırma ile taraf olması sebebiyle Suriye vatandaşlarına geçici koruma sağlamış ve Suriye sınırına yakın bölgelerdeki 10

şehirde kurulan 26 geçici barınma merkezi oluşturmuştur (goc.gov.tr). Fakat barınma merkezlerinde 157.958 (goc.gov.tr) kişi kalabilmekte, geri kalan Suriyeli vatandaşlar ise yerli halk ile birlikte Türkiye'nin tüm şehirlerinde yaşamaktadırlar. 2017 yılı itibariyle Türkiye'de Suriyeli vatandaşların olmadığı tek bir il dahi yoktur (Milliyet Gazetesi, 03.09.2015). Türkiye'nin zulme seyirci kalmamak adına uyguladığı “açık kapı” politikası sebebiyle Suriye'den Türkiye'ye göçler hala devam etmektedir. Sürecin başında Suriyeli vatandaşlar Türk yetkililer tarafından her ne kadar misafir olarak görülse de, kalıcı olacakları gerçeği artık anlaşılmıştır. Türkiye 1990'lı yılların ortasında düzensiz göçler ile birlikte göç için hedef ülke klasmanına girmeye başlamış, Suriyeli vatandaşların geneli tarafından da göç için hedef ülke olarak seçilmiştir. Bölgedeki istikrarsız siyasi ilerleyiş, Türkiye'nin göç için birçok çekici faktöre sahip olması (ekonomik, siyasi, kültürel vb.) ve jeopolitik konumu sebebiyle Asya ve Afrika ülkelerindeki potansiyel göçmen adayları için Türkiye bu gün ve gelecekteki göç hareketleri için önemli hedef ülkelerden biri olma yolunda emin adımlarla ilerlemektedir.

1.2. Dünden Bugüne Suriye Krizinin Gelişimi

1.2.1. Arap Baharı

Arap Baharı, Arap coğrafyası olarak bilinen kuzen Afrika ülkelerinden biri olan Tunus'ta başlayan ve devamında yayılarak devam eden yönetim karşıtı protesto hareketleri sonucu ayaklanmalar için kullanılan bir isim olmuştur.

Dünya tarihine bakıldığında tarihte birçok devrim ve darbenin yaşandığı bilinmektedir. Dünyadaki ilerlemeler ve değişimler her şeyi etkilediği ve değiştirdiği gibi toplumların yönetime etki etme yöntemlerini ve perspektiflerini de değiştirmiştir. Ülkelerin bunalım dönemlerinde cuntalar vasıtasıyla değiştirilmeye çalışılan düzen, günümüzde halk ayaklanmaları vesilesiyle gerçekleşmektedir. Son dönem Dünya tarihinde bu değişimin en yerinde örneği Arap Baharıdır. “Yöntem olarak gösteri, yürüyüş ve mitingleri kullanan bu kitlesel hareketler kimi ülkelerde reformlar, kimi ülkelerde ise yönetim değişikliğine varan bir dizi değişiklikler gelene dek sürmüştür (Bolat 2014: 81)”. Arap Baharı Ortadoğu bölgesinde cereyan etmiştir. “(...) İki ayrı Okyanus (Hint ve Atlas Okyanusu), altı ayrı deniz (Akdeniz,

Kızıldeniz, Basra Körfezi, Karadeniz, Ege Denizi, Hazar Denizi) kıyılarında bulunmaktadır. Üç ayrı kıtaya (Afrika, Asya ve Avrupa) yayılmıştır. 10 ayrı alt bölgeden (Güney ve Kuzey Kafkasya, Kuzey Afrika, Arabistan, Büyük Filistin ve Suriye, Mezopotamya, Hazar Havzası, Orta Asya (Türkistan), Hint Yarımadası) oluşmaktadır. Üç tek tanrılı din (Müslümanlık, Hıristiyanlık ve Yahudilik) ve neredeyse sayısız mezhebi ve yorumuyla bu bölgede yaşamaktadır (Laçiner 2007: 153)”. Ortadoğu her ne kadar üzerinde sadece Arap asıllı toplumların yaşandığı bir bölge olarak düşünülüyor olsa da, bölgede yoğunluklu olarak Türk, Arap ve Fars milletleri yaşamaktadır. Bu nedenle Ortadoğu bölgesi için birçok farklı milliyetten ve farklı etnik kökenlerden gelen insanlara ev sahipliği yapmış ve yapmakta olan kültürel mozaiki zengin heterojen bir bölge tanımlaması yapmak yanlış olmayacaktır. Bölgenin ev sahipliği yaptığı toplumların tamamı da kendine ait kültürel yapı taşlarına sahip ve bölgeyi adeta bir mozaikçe çeviren birimlerdir. Aynı zamanda bölge zengin yer altı kaynaklarına da sahiptir. Dolayısıyla Ortadoğu’nun sahip olduğu bu çeşitlilikler dünya genelinde bölgenin önemini artırarak siyasal anlamda daha da hassas bir hale getirmektedir. “Aynı zamanda burası, Osmanlı’nın çöküşünden itibaren büyük güç boşluğunun yaşandığı ve dünya düzenindeki değişimlerden en fazla etkilenen bölge (Okur 2011)”dir. Osmanlı Devleti’nin gerileme döneminde Batı toplumları bilim teknoloji gibi alanlarda ilerleme kaydetmişlerdir. Fransız ihtilalinin milliyetçilik, özgürlük rüzgârlarının da Osmanlı topraklarına ulaşması ile bölgede yaşanan durgunluk ve gerilemenin bağımsızlık ile yön değiştireceği yargısı genel kabul görmüştür.

Birinci Dünya Savaşı sonrasında Osmanlı Devleti yıkılmış ve milliyetçilik özgürlük rüzgârlarıyla Ortadoğu bölgesinde birçok farklı devlet kurulmuştur. Yeni kurulan devletler eğitim politika, tarih vb. gibi konularda ilerlemeyi arzularken süreç tamamen tersine işlemiş ve ilerlemeden ziyade bölge halkı var olan özgürlüklerini kaybederek adeta diktatörler tarafından yönetilmişlerdir. Aynı dönemlerde ise Batı hızlı bir şekilde her alanda ilerleme kaydetmiş ve içerisinde barındırdığı toplumlarda özgürlük, adalet ve eşitlik kavramlarını yaşatmaya çalışmıştır. Fakat Batı toplumları bu yolu sadece kendi toplumları için izlemiş, Batı dışı toplumlar için batı hegemonyası algısı oluşturmuştur. Dolayısıyla Arap baharına kadar bölge halkı ilk defa öğrenilmiş çaresizliği benimsemek durumunda kalmış ve batı hegemonyasını

üzerlerinde hissetmişlerdir. “Birçok uluslararası ilişkiler analisti tarafından tarihin normalleşmesi ve doğal seyrine doğru evrilmesi olarak görülen bu isyan dalgası, 1. Dünya Savaşı’yla şekillenen Ortadoğu’nun, bir anlamda Soğuk Savaş’la dondurulan iç dinamiklerinin harekete geçmesidir (Korkmaz 2015: 150)”. Soğuk Savaş sonrasında Dünya genelinde hâkim olan Sovyetler ve Amerika çekişmesi ve bu çekişmenin ülkeleri zapturapt altına alması Berlin Duvarı’nın 1989 yılında yıkılmasıyla bir derece hafiflemiş Sovyetler Birliğinin yıkılmasıyla sona ermiştir. Dolayısıyla Soğuk Savaş tehdidi ile Ortadoğu’da dondurulan iç dinamikler hareket alanı bulmuştur. Soğuk Savaşın etkileri Batı ve özellikle Doğu Avrupa ülkelerinde hızlı ve sorunsuz bir şekilde silinip, demokratik rejimler devri başlayıp, hak ve özgürlük kavramları toplumların tüm bireyleri için işler hale getirilirken süreç Ortadoğu toplumları için tersine işlemiştir. Bölgede Soğuk Savaşın etkileri bir türlü silinememiş aksine daha da yoğun bir şekilde bölge halkına hissettirilmiştir. “Demokrasi, insan hakları, bireysel hak ve özgürlükler bölge insanı için lüks olarak görülüyordu. Filistin davası ve İsrail faktörü de Arap diktatörlerce iç kamuoyunu manipüle etmek amacıyla ustaca kullanılıyordu (Korkmaz 2015: 150)”. Yukarıda bahsi geçen nedenlerden ötürü yıllarca bölgede hüküm süren baskı ve baskıya dayalı yönetim şekli artık Ortadoğu toplumları tarafından gecikmeli de olsa yıkılmak istenmekteydi. Arap baharı da bu istemin harekete dönüşmüş halinden başka bir şey değildi.

1.2.1.1.Tunus

Fitilin ilk ateşi Tunus’ta çakılmıştır. Üniversite mezunu işsiz Muhammed Bouazizi isimli bir gencin sokak satıcılığı yaparken polisler gencin tezgâhına el koymuş ve kendisini tutuklamışlardır. Bunun üzerine Muhammed Bouazizi valilik binası önüne gelerek kendini yakmıştır. Tunus’un Sidi Buzid şehrinde meydana gelen bu tek kişilik protesto bir kıvılcım olmuş ve tüm ülkeyi etkisi altına alabilecek bir aleve dönüşmüştür. İlk olarak Sidi Buzid şehri içerisinde gençlerin Bouazizi’nin tek kişilik protestosuna destek verdiği gösteriler düzenlenmiş sonrasında gösteriler tüm toplumda karşılık bularak Tunus’un tüm şehirlerine yayılmış ve Arap Baharı’nın fitili ateşlenmiştir. Başlarda ülkede 23 yıldır yönetimde olan Zeynel Bin Abidin tarafından dikkate alınmayan gösteriler zamanla Zeynel Bin Abidin’in geri adım atarak ekonomik ve politik reformlar sözü ile bir sonraki seçimlerde aday olmama

sözü verdirtmiştir. Devam eden protestolarda polisler ek olarak askeri birliklerin de müdahalesini isteyen Zeynel Bin Abidin'e, ordunun halka karşı müdahalede bulunmayacaklarını bildirmeleri üzerine Zeynel Bin Abidin 23 yıllık iktidarını bırakarak 14 Ocak 2011 tarihinde ülkeden ayrılarak Suudi Arabistan'a iltica etmiştir. Bu süreç Tunus'ta Yasemin Devrimi olarak adlandırılmış fakat bu devrim sonrası ülkede yönetim boşluğundan kaynaklı siyasi bir kaos ortamı oluşmuştur. "Bin Ali'nin ülkeyi terk etmesiyle eski Meclis Başkanı Fuad Mubzi geçici devlet başkanı, Muhammed Gannuşi ise Başbakan olmuştur. Ancak Başbakan Muhammed Gannuşi, devrik Başkan Bin Ali'ye yakın olmak ve eski rejim yanlılarını hükümette tutmak suçlamasıyla muhaliflerin sokaklarda yaptığı baskıya dayanamayıp 27 Şubat'ta istifa etmek zorunda kalmıştır (Döner 2014: 71)". Bu durum üzerine geçici meclis başkanı önderliğinde yeni hükümet oluşturulmuş ve yeni kurulan hükümette eski bakanlara yer verilmemiştir. "Devrim sonrası Tunus'ta demokratikleşme süreci beklendiği gibi hızlı gerçekleşmemiştir. Ülke ekonomisi devrimden olumsuz yönde etkilenmiş, işsizlik oranı resmi verilere göre %17'ye kadar düşmüştür (Döner 2014: 72)". Fakat devrimin olumsuz etkileri olduğu gibi olumlu etkileri de olmuştur. 2014 yılında yürürlüğe konulan "Tunus'un yeni anayasası, Arap ülkeleri arasında en ilerlemeci anayasa olarak kabul ediliyor (bianet.org)". Ülkede kadın hakları, dini inanç hakları ve temel vatandaşlık hakları yeni anayasa ile garanti altına alınmıştır.

1.2.1.2.Mısır

Ortadoğu'da Tunus'tan sonra gösteriler ilk olarak Mısır'da yaşanmıştır. Olayların başlangıcı ise yine Tunus'ta olduğu gibi bir gencin polis müdahalesine maruz kalmasıyla gerçekleşmiştir. İnternet kafe sahibi olan Said Khaled'in uyuşturucu satarak elde ettiği hasılatını polisler ile paylaştığını gösteren videoyu internette paylaştığı için tutuklanmış ve polis tarafından öldürülmüştür. Bu iddia üzerine hükümet Said Khaled'in uyuşturucu kullandığını ve tutukluluk sürecinde uyuşturucunun etkisi nedeniyle öldüğünü belirtmiştir. Fakat üç yıl sonra Said Khaled'e işkence uygulayan iki polis tutuklanmış ve onar yıl cezaya çarptırılmışlardır(bbc.com). Mısır'ın kaderini değiştirecek olan protestoları başlatan bu olaydan önce ise Hüsnü Mübarek 30 yıldır hükümetin yönetiminde idi. Mübarek, 30 yıllık iktidarı süresince muhalefeti sindirmeye çalışmış ve muhalefet üzerinde

baskı kurmuştur. 2000’li yıllara gelindiğinde dünyanın hemen her yerinde olduğu gibi internet Mısır toplumunda da yaygınlaşmaya başlamış ve gelenekselci Mübarek hükümeti internet kullanımında da baskı kurmaya çalışmıştır. Mısır’da olayların patlak vermesindeki en önemli etken de bu müdahale olmuştur. Mübarek’in engellemeye çalıştığını internet ortamında sosyal medya aracılığıyla Mısır halkı örgütlenmiş ve Tahrir meydanında sosyal medya aracılığıyla eşi benzeri görülmemiş bir kitle oluşmuştur. Gösterilerin iktidarını tehlikeye sokmasından endişe eden Hüsnü Mübarek gelecek seçimlerde aday olmayacağını açıklamış fakat protestolar devam etmiş ve Hüsnü Mübarek’in istifası istenmiştir. 25 Ocak 2011 tarihinde başlayan protestolar sonucunda “11 Şubat tarihinde Hüsnü Mübarek görevini orduya devretmiş ve böylece Mısır’da 30 yıldır devam eden Hüsnü Mübarek dönemi sona ermiştir (Toraman 2015: 60)”.

Hüsnü Mübarek’in görevini devretmesinden sonra Mısır’da seçim süreci başlamış ve seçim sonucunda Mısır’da seçilerek göreve gelen ilk Cumhurbaşkanı Muhammed Mursi olmuştur. “Mursi iktidara geldiği Haziran 2012’den kısa süre sonra kadrolaşmayla ve yıllardır süren ekonomik ve sosyal sorunları çözememekle suçlanmaya başlanmıştır (Bolat 2014: 85)”. Mursi hükümeti iktidara geldiklerinde muhalefet tarafından beklenen hızlı ve köklü değişim isteğinin yanı sıra onları bekleyen uluslararası meselelere de çözüm bulmak zorunda kalmışlardır. Bir başka önemli ayrıntı ise yeni kurulan hükümetin yıllardır iktidarda olan Hüsnü Mübarek kadrolarıyla mücadele etmek durumunda kalmış olmasıdır. Mursi hükümetini iktidara geldiklerinde dış politikada bekleyen acil başlıkların oluşu, iç politikada ise devrildikleri kökleri on yıllara dayanan iktidarın etkisinden kurtarmaya çalışmaları, Mursi hükümetinin içerisinde Müslüman kardeşler grubunun etkin olması, yeni hükümetin halkın isteklerini karşılayamadığı ve iç politikadaki sert müdahaleleri sebepleriyle ülke yeniden bir kaos ortamına doğru sürüklenmiştir. Sokaklar yeniden protestolara sahne olmuş ve bu protestolar Mursi hükümetinin 1 yılını doldurmadan darbe ile devrilmesine sebep olmuştur. Darbeyi protesto etmek için Mursi hükümeti yanlıları Rabiatal Adeviyye Meydanı’nda kimi zaman yüzbinleri kimi zaman milyonları bulan katılımcı sayısı ile protestolar düzenlemiştir. Fakat protestocular şiddet uygulanarak dağıtılmıştır. 2014 yılı Kasım ayında Kahire Ceza Mahkemesi Hüsnü Mübarek hakkındaki davaların zaman aşımına uğrandığı için Mübarek ve

Ailesinin serbest bırakılması kararını vermiştir. Mursi ve beraberindeki hükümet üyeleri ise idam cezasına çarptırılmış fakat 2016 yılında alınan karar bozularak müebbet hapis cezası verilmiştir (bbc.com).

1.2.1.3. Libya

“Tunus’ta ve Mısır’da olduğu gibi Libya’daki ayaklanma da büyük ölçüde her kesimden kadın ve erkeğin diktatörü devirmek ve demokratik bir siyasi düzen kurmak ortak amacıyla içinde yer aldığı silahsız ve lidersiz bir hareket olarak başladı (Kamat, Shokr 2014: 228)”. Darbe ile yönetime gelmiş olan Muammer Kaddafi, iktidara geldiği yıllarda Mısır Devlet Başkanı Cemal Abdunnasır ile yakın ilişkiler kurmak istemiş ve Nasır’ı örnek alır bir şekilde davranmıştır. “Kimi kaynaklarda Mısır Devlet Başkanı Cemal Abdunnasır öldükten sonra Kaddafi’nin kendine bir yol çizdiği belirtilmektedir (Kışlakçı 2012: 194)”. Cemal Abdunnasır öldükten sonra bir dönem Arap Dünyasının başkanı olmaya çalışmış, başarılı olamayınca yönünü Afrika ülkelerine çevirmiştir. Bu girişimler sırasında ülkenin maddi kaynakları Kaddafi tarafından cömertçe kullanılmıştır. Yani dünya siyasetinde etkin rol alabilmek adına zengin petrol yatakları rezervi sayesinde elde edilen gelirler herhangi bir maddi çekince duymayarak uluslararası mecraya aktarılmıştır. “Aynı zamanda Kaddafi ve yönetim ekibi bir ülke nasıl en iyi şekilde yönetilir sorusunun cevabını açıklamak için sosyalizm, faşizm, demokrasi, cumhuriyet, teokrasi ve diğer yönetim şekillerini inceleyerek “Cemahiriyye” fikrini ortaya atmışlardır (Kışlakçı 2012: 195)”¹.Fikrini tüm dünyaya yaymak isteyen Kaddafi, ülkeleri yönetim şekilleri ile ilgili iki kitap yazmıştır. Kaddafi tüm bu keyfi istemleri ile uğraşırken iktidara geldiği yıllarda Libya zengin petrol kaynaklarına sahip körfez ülkelerinden daha gelişmiş bir durumda iken artık onların gerisinde kalmıştır. Ulusal mecrada ise her türlü muhalefete sert karşılık veren bir iktidar niteliği kazanmıştır. Müdahaleler öylesine artmıştır ki insanların üzerine duvar yıkılacak boyutlara ulaşmıştır. Bardağı taşıran son damla ise bir hapisanedeki 1200 kişinin öldürülmesi olmuştur.

Ayaklanmalar ilk olarak Bingazi de başlamıştır. Kaddafi yanlıları ve muhalifler arasında yaşanan çatışmalar durgun bir suya taş atıldığında oluşan dalga

---

¹Cemahiriye Kaddafi tarafından Libya’nın yönetim şekli olarak ilan edilmiştir. Bu yönetim şekline göre ülkede bir ulusal meclis bulunmakta ve ülke yönetimi bu ulusal meclis tarafından gerçekleştirilmektedir.

hareketleri gibi tüm Libya'ya yayılmıştır. Çatışmaların artmasıyla birlikte muhalifler tarafından “Ulusal Geçiş Komitesi kurulmuş ve yüzden fazla ülke tarafından tanınmıştır (Bolat 2014: 89)”. UGK' nin kurulmasıyla muhaliflerin davalarına olan inancı da artmıştır. Konsey ilk seçimler yapılana kadar bu ilkeler önderliğinde hareket edeceklerini duyurmuştur. Kısaca UGK kendini demokratik bir hükümet kurulana kadar ülkenin yönetici mekanizması olarak ilan etmiştir. Fakat ülkede orijinal İslam'a dönmeyi kendine hedef edinmiş Müslüman Kardeşler ve Libya İslami Mücadele Grubu gibi gruplar da bulunmaktaydı. Bu gruplar her ne kadar Mısır'da olduğu kadar Libya'da etkin olmamalarına rağmen ülke genelinde belli bir etki alanına sahiplerdi. Gruplar yeni kurulacak sistemin İslami kanunlara göre düzenlenmesini istemiş ve kamuoyuna baskı uygulamışlardır. Bingazi merkezli protesto gösterilerinin El Bayda, Ez Zintan gibi diğer şehirlere de yayılmış ve büyümüş, daha sert bir hal almasıyla da güvenlik güçleri orantısız kuvvet uygulamış ve olaylar sırasında siviller ölmeye başlamıştır. Güvenlik güçlerinin sert müdahalelerine ek olarak paramiliter örgütlenmenin² de var olduğu Libya'da artık sokaklar son derece güvensiz, insanların yarın bile ne olacağını tahmin edemeyeceği bir sürece girilmiştir.

Libya'da devam eden iç savaş, insan kayıplarının artması ve Kaddafi'nin uluslararası mecradan gelen hiçbir uyarıyı dikkate almayarak protestoları bastırarak baskıyı arttırma yolunu seçmesi üzerine Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi Libya'ya uçuşları yasaklamış ve sonrasında askeri müdahale kararı almıştır. 29 Mart 2011 tarihinde 40 ülke' den gelen temsilciler ile birlikte Londra'da Libya konulu bir toplantı düzenlenmiştir. Toplantı sonrasında müdahalenin hava komutasının NATO'ya devredilmesi kararı alınmıştır. “NATO güçlerinin desteğiyle UGK öncülüğündeki muhalifler Libya'yı yavaş yavaş ele geçirmeye başlamıştır (Toraman 2015: 62)”. Ülkeden kaçarken NATO kuvvetleri tarafından Kaddafi'nin araç konvoyu vurulmuş ve kısa süre sonra yaralı bir şekilde muhalifler tarafından linç edilerek öldürülmüştür.

---

²Paramiliter örgütlenme, askeri niteliği olan fakat ordudan bağımsız olarak silahlandırılmış gruplara verilen bir isimdir. Paramiliter güç, Libya iç savaşının çatışmaların daha yoğun bir şekilde yaşanmasına ve insan kayıplarına sebep olmuştur.

Aşiretler ülkesi olan Libya’da Kaddafi’nin yönetimden gitmiş olması, ülke içerisinde çatışma potansiyeli olan örgütlenmeleri cesaretlendirmiş ve daha geniş hareket alanı bulmalarına sebep olmuştur. Aynı zamanda Kaddafi yönetiminin devrilmesiyle birlikte İran hükümeti de bölge siyasetinin yürütülmesinde daha güçlü bir hal almış ve yön verici bir konuma gelmiştir. Birleşmiş Milletler ve NATO desteğiyle muhalifler süreç boyunca silahlandırılmış ve Kaddafi’nin yönetimden düşürülmesiyle birlikte Kaddafi’nin silahlı güçlerinin teçhizatları da ülke içerisinde yayılmıştır. Otorite boşluğundan yararlanarak kendilerine hareket alanı yaratan IŞID gibi sözde dini grupların eylemleri artmıştır. Kaddafi öldürüldükten sonra UGK tarafından bir geçici hükümet kurulmuş 2012 yılında ise genel seçimler yapılmıştır. Ancak Libya hala siyasi, ekonomik ve güvenlik açısından istikrarı yakalayamamıştır.

1.2.1.4.Suriye

Doğu Akdeniz’de bulunan ülkenin komşuları arasında Türkiye, Irak, Ürdün, İsrail ve Lübnan vardır. Tarih boyunca Suriye gerek üç kıtayı birbirine bağlayan coğrafi konumu, gerek yer altı kaynakları gerekse otoriter liderleri ile Ortadoğu bölgesindeki önemli ülkelerden biri olmuştur. “185,180 km² ’lik yüzölçümü ve 22 milyonluk nüfusuyla Suriye, Ortadoğu politikalarında eşsiz bir pozisyona sahipti (Kıran 2014: 99)”. Bu nedenle tarihten günümüze değin bu günkü Suriye toprakları üzerinde birçok devlet hüküm sürmeye ve bölgeyi denetimi altına almaya çalışmıştır.

Suriye’yi Arap Baharını yaşamaya dolayısıyla iç savaşa götüren sebepler iç ve dış kaynaklı olarak farklılık göstermektedir. İç nedenler mezhep farklılıkları, otoriter rejim ve ülkenin içerisinde bulunduğu ekonomik durumdur. Dış kaynaklı nedenler ise Suriye’nin jeopolitik önemi sebebiyle ülkeyi yönlendirmeye çalışan Amerika ve Rusya gibi dünya siyasetinde egemen olmaya çalışan ülkeler ile Suriye’nin komşu ülkelerinin kendi çıkarları doğrultusunda süreci yönetmek istemeleridir.

1.2.1.4.1. İç Kaynaklı Sebepler

1946 yılında Fransa’nın topraklarından tam olarak çekilmesiyle bağımsızlığına kavuşan Suriye, 1963 yılında Baas rejiminin askeri darbesine kadar birçok askeri darbeye ev sahipliği yapmıştır. Asıl ismi Arap Baas Sosyalist olan parti, 1943 yılında Suriye’de kurulmuştur. Parti Hristiyan bir aileden gelen Mişel

Eflak ve Sünni bir aileden gelen Saladdin Bitar tarafından kurulmuştur. İkili Fransa’da Sorbonne Üniversitesinde eğitim almış ve arkadaşlıklarını Suriye’de de sürdürmüşlerdir. “İkiliye göre Arap ulusu bölünmüşlük içerisinde. Bu bölünmüşlüğü ortadan kaldırmak için yeniden harekete geçmek, dirilmek (Baas-diriliş) gerektiğini savunmuşlardır (Özdemir 2012: 5)”. Emperyalist ülkeler tarafından bölünmüş olan Suriye’nin yeniden bütünleşmesinin dini merkeze alarak mümkün olabileceği görüşünü benimsemişlerdir.

“Partinin sloganı birlik, özgürlük ve sosyalizmdir (Çerkeşli 2016:13)”. Sloganda birlik kavramından kastedilen; tüm Arap toplumlarının tek devlet altında toplanması (Suriye Devleti çatısı altında), özgürlük kavramından kastedilen ise Arap coğrafyası dışında kalan ülkelerin hegemonyasından kurtulmaktır. Aslında parti ilk kurulduğu yıllarda sosyalist bir kimliğe bürünmemiştir. Ekrem Havari öncülüğündeki Arap Sosyalist Partisi ile birleşimden sonra sosyalizm Baas partisinin sloganı içerisine girmiştir.

Baas partisi kurucuları Eflak ve Bitar ilkokul, lise eğitimlerini Suriye’de almış ve dönemin PanArabizm³ ideolojilerinden etkilenmişlerdir. Dolayısıyla kurmuş oldukları Baas partisinin yönelişinde PanArabizm ideolojisinin izlerini görmek mümkündür. Kurucularının eğitimle uğraşmaları hedef kitle olarak genellikle üniversite gençlerine yönelmelerine sebep olmuştur. Böylelikle kısa sürede bir hayli fazla destekçi bulmuş ve üniversiteler üzerinden Suriye’nin birçok şehrinde örgütlenmiştir. Ayrıca Eflak ve Bitar’ın orta sınıfı destekleyen söylemleri de Baas Partisinin halkın da beğenisini kazanmasını neden olmuştur.

1940’lı yıllardan 1965’lere kadar birçok darbeye sahne olan Suriye’de Baas Partisi’nin darbeye de olsa iktidara gelişi halk tarafından kabul görmüştür. Ayrıca, Baas partisi öncülerinden olan Hafız Esed iktidara geldiğinde birçok ülke yöneticisi tarafından memnuniyetle karşılanmış ve şahsına övgüler içeren yorumlar getirmişlerdir. “Esed demokratik görünümlü otoriter bir rejim yaratarak ülkede düzen ve istikrar sağlamıştır (Şen 2013: 57)”. Uzun zamandır istikrarsız bir yapıda ilerleyen ülke, Esed ile sağlanan istikrar toplumun tüm kesimleri tarafından kabul edilmiştir.

---

³Arap halkları arasında birlik ve beraberlik hedefine sahip büyük oranda seküler ve sıklıkla sosyalist bir hareket. Genelde farklı, zengin ve çarpıcı bir Arap dili, tarihi ve kültürünün varlığından köken alır ve bu nedenle kültürel milliyetçilik biçimidir

“Bu istikrarı, 1970’li yılların sonu ve 1980’li yılların başında rejimin Müslüman Kardeşler ile Hama ve Humus’ta giriştiği mücadele dahi bozamamış; rejimin bu mücadelesi bir anlamda rejimi sağlamlaştırma sürecinin bir parçası olarak değerlendirilmişti (Süer 2012: 2)”. Fakat iktidarlarını sağlamlaştırmak ve yönetimin güvenli ellerde olmasını sağlamak adına Esed, yönetim kademesinde yakınlarına görevler vermiş ve muhalifleri tek tek pasifize etmiştir. “Yapılan düzenlemelerle otoritesini güçlendiren Esad yönetimi, Sovyet tipi bir Sosyalist Dönüşüm gerçekleştirmiş ve bütün kurumları kendisine bağlamıştır (Toraman, 2015: 20)”. Dolayısıyla bir süre sonra Suriye bir kesim azınlık tarafından yönetilen bir ülke haline gelmiştir. Öyle ki Esed kendisinden sonra yönetimi devralması için oğullarına sıkı bir askeri eğitim aldirtmiştir. Kimilerine göre Hafız Esed’in oğullarına askeri eğitim aldirtması Hafız Esed’den sonra çocuklarının “(...) askeri elitler tarafından kabul görmesini istemesinden kaynaklanıyordu (Çerkeşli 2014: 33)”.

Ülke yönetimi tamamen Hafız Esed ve onun azınlık yönetim kabinesinin elinde olsa da, ülkede zaman zaman seçimler düzenlenmekteydi. “1985’te yapılan referandum sonucu oyların %99,9’unu aldığı belirtilen Esad tekrar devlet başkanı olarak seçilmiştir (Toraman 2015: 22)”. Kendi ülkesinde sağladığı otoritesinin ardından Hafız Esed Ortadoğu coğrafyasında da etkin olmaya çalışmıştır. Bölgesel anlamda arabuluculuk rolüne soyunan Esed Batı devletleri ile sıcak ilişkiler içerisine girmiştir. Soğuk Savaş sonrasında Sovyetler Birliğinin dağılmasıyla birlikte Hafız Esed Batı devletleri ile olan ilişkilerini geliştirmiş ve bu yöndeki adımlarını arttırmıştır. Örneğin 1. Körfez savaşı sırasında Esed Irak’ı desteklemek yerine ABD tarafında yer almayı tercih etmiştir.

Ülkesinde tek söz sahibi olan Hafız Esed yaşadığı sağlık sorunları sebebiyle 2000 yılının Haziran ayında vefat etmiştir. Hafız Esed’in ölümü üzerine ülkede yeniden seçim düzenlenmiştir. Fakat seçimlerden önce Suriye Anayasasında değişiklik yapılmış ve devlet başkanı olabilme yaş sınırı 40’dan 34 e düşürülmüştür (aljazeera.com). Dolayısıyla Hafız Esed’in oğlu Beşşar Esed’in seçimlere girebilmesi için tüm yasal zemin oluşturulmuştur. Seçilmesi için tüm şartlar devlet tarafında bizzat oluşturulan Beşşar Esed neredeyse oyların tamamını alarak yeni başkan seçilmiştir. “Böylece monarşilerde olan yönetimin babadan oğula geçme özelliği

Suriye’de de gerekleŒmiŒ ve Suriye ‘‘baŒkanlık monarŒisi’’ özelliği kazanmıŒtır (Œen 2013: 589,Norton(1995)’dan akt.)’.

BeŒar Esed Avrupa’da eğitim grmüŒ ve ailesinde siyaset ile en az ilgilenen kiŒi olmuŒtur. İktidara geldiği yıllarda babası gibi otoriter bir rejimi sürdürmek yerine reform yanlısı bir duruŒ sergilemiŒtir. ‘‘Esad, iktidara geldikten sonra reform için umutlar artsa da, 2000-2001 ve 2003-2005 yılları arasında Œam baharı olarak adlandırılan toplumun çok farklı kesimlerini temsil eden muhaliflerin reform ağruları, rejim tarafından göz ardı edilmiŒ ve birçok muhalif lider tutuklanmıŒtır (Salık 2011: 26)’’. ‘‘ BeŒar Esed ülkede var olan reform ihtiyacına yönelik olarak 2001 yılında ‘‘Œam Baharı’’ ile açılım yapmaya alıŒsa da tabir-i caiz ise rejimin eski tüfekleri ile karŒı karŒıya gelmeye çekindiği için bu süreç istenildiği gibi sonulanmamıŒtır (Süer 2012: 2)’’. Bu süreçte Esed’e yöneltilen eleŒtirilere karŒılık Suriye’de reformların zamana yayılarak gerekleŒeceđi belirtilmiŒti. ‘‘BeŒar Esed’in sürekli reform vaat edip hiçbir adım atmaması kendisine duyulan ümitlerin azalmasına yol amıŒ ve babasından farksız bir lider olduğuna dair beslenen kanaatler pekiŒmiŒtir (Salık2011: 26)’’. Esed rejimi, rejimin geniŒ tabana yayılmasını sağlayacak politikaların beraberinde devlet kurumlarını da rejimi koruması yönünde revise etmiŒtir. Öyle ki Cumhurbaşkanlığını koruyan özel birlikler ve halk üzerinde büyük baskı kaynağı oluŒturacak olan istihbarat ağı oluŒturulmuŒtur. Dahası kurulan istihbarat rgt, ileride Suriye’nin i savaŒa sürüklenmesi sürecinde ilk kıvılcımı oluŒturan araç olmuŒtur.

Suriye’deki i karıŒıklıkların bir diğer sebebi de ekonomi kaynaklıdır. Siyasi alanda yapılacak olan reformların ekonomideki iyileŒmeler ile olacağına kanaat getirilmiŒtir. Fakat 1970’lerden itibaren ithal ikameci sanayileŒme modelinin geliŒmemiŒ ve geliŒmekte olan ülkelerde dıŒ borç açığına sebep olması sebebiyle Suriye’de kalkınma hızı dŒmüŒtr. ‘‘Kamu sktrnn hantallığına ülkenin çapını aŒan nitelikteki askeri harcamalar ve ekonomik yozlaŒma ve yolsuzluk eklenince ekonomi sağlıklı olmaktan uzaklaŒmıŒtır (Œen 2013: 31)’’. Suriye’de siyasal ve ekonomik sistemdeki bozukluklar, geliŒen toplumun ihtiyaçlarını karŒılayamaz hale gelmiŒ ve hızlı toplumsal deđiŒim taleplerinin karŒılıksız kalması ülkede siyasal istikrarsızlığa ve düzensizliğe sebep olmuŒtur.

Suriye'deki iç karışıklığa sebep olan faktörlerden biri de ülke genelinde hayli fazla etnik grup ve beraberindeki dini farklılıklardır. Bunun sebebi ise Suriye'nin oldukça farklı etnik gruba mensup ve dini açıdan birbirlerinden farklı insanlara ev sahipliği yapıyor olmasıdır. “22.5 milyon civarında olan Suriye nüfusunun yaklaşık %90'ı Arap, %9'u Kürt ve %1'i Ermeni, Çerkez ve Türkmen gibi diğer etnik gruplardan oluşmaktadır (Şen 2013: 60)”. Bu nedenle Suriye'de bulunan etnik azınlıkları Kürtler, Ermeniler, Türkmenler ve Çerkezler oluşturmaktadır. “Kürtler, Türkmenler ve Çerkezler neredeyse tamamen Sünni Müslüman olmaları nedeniyle çoğunluğa dâhildirler. Buna karşılık Hıristiyan olan Ermeniler, hem etnik hem de dini açıdan azınlığı temsil etmektedir (Van Dam 2000: 18)”. “Ülkedeki dinsel yapı dikkate alındığında nüfusun %74'ünü Sünni Müslümanlar, %11'ni Aleviler, %2'sini İsmaili ve İthna-ashari olarak bilinen Müslümanlar, %10'u Hıristiyanlar ve %3'ünü Dürziler oluşturmaktadır (Kıran, 2014: 99)”. Suriye'deki dini azınlık grubunun en büyüğü olan Aleviler, ülkenin kuzeybatı Akdeniz sahili kesiminde olan Lazkiye şehri ve çevresinde yoğunluktadırlar. İsmaili ve İthna-ashari olarak bilinen Twelver Şiileri Hama ve Halep şehirlerinde yaşarken, Dürziler ise ülkenin güneybatısındaki Süveyda bölgesinde baskın nüfusu oluşturmaktadır (wikipedia.org). Hıristiyanlar ise ülke genelinde dağınık bir şekilde yaşamaktadırlar.

Suriye'deki mezhepsel farklılıkların iç karışıklıkların daha da derinleşmesindeki etkisi yadsınamaz bir gerçektir. Mezhepsel farklılıkların Suriye'deki toplumu ayrıklaştırmasının tarihsel arka planı bu noktada üzerinde durulması gereken bir husustur. Geçmişten günümüze genellikle Suriye'nin yönetiminde Sünniler söz sahibi olurken aleviler azınlıkta kalmışlardır. Fakat 1946 yılında Suriye'nin Fransız mandasından kurtulması ile birlikte azınlıkta olan alevi Araplar için de durum değişmiştir. “Manda yönetimi esnasında, Sünniler askerlik görevini küçümserken ya da ordudan– Fransız manda yönetimiyle gizli anlaşma içinde kabul ettiklerinden-hoşnut olmazken, Aleviler özellikle gönüllü olup orduya girmişlerdir (Özyürek 2016: 75)”. Suriye'nin Fransız mandasından kurtulduğu ilk yıllarda yönetim her dönem askeriye'nin⁴ himayesinde idi ve parlamentonun

---

⁴Fransızlar tarafından Suriye'de Troupes speciales Du Levanti simiyle hafif silahlara sahip bir ordu oluşturulmuştur. Fransa'nın Suriye topraklarından çekilmesiyle birlikte bağımsızlığına kavuşan Suriye, Modern Suriye Ordusunun temelini bu birlik üzerinden oluşturmuştur. Ordu kısa sürede genişlemiş ve bünyesinde askeri eğitimli genç subayları barındırmıştır. Fakat yeni katlımlar ile birlikte

itirazlarına rağmen devlet başkanları askeri yöneticiler arasından seçilerek, anayasa yine Genelkurmay başkanlığı tarafından hazırlanıp parlamentoya kabul ettiriliyordu. Böylece “askeri darbeler ve istikrarsızlık Baas Partisi’ne adım adım iktidar yolu hazırlıyordu (Kıran 2014: 101)”. Kısa sürede devlet içinde önemli konumlara gelen Baas Partisi yöneticileri azınlıkları destekler bir politika izlemişlerdir ve bu nedenle başta Suriye’deki Alevilerin desteğini arkalarına almışlardır. “1966 yılında Baas partisinin yönetimi darbe ile ele geçirmesinden sonra Aleviler, Hafız Esad yönetiminde çok iyi bir şekilde temsil edilmişlerdir (Özyürek 2013: 75)”. “Hafız Esad 1970’te iktidara geldiğinde Hıristiyanların da cumhurbaşkanı seçilebileceği laik bir anayasa önerisinde bulununca, Sünniler bu durumu ülke çapında protesto ettiler (Kıran 2014: 101)”. Bu dönemde Baas yönetimi faaliyetlerini onaylamayan Müslüman Kardeşler ve diğer İslamcı gruplar önderliğinde ülkedeki mezhepsel gruplaşma daha da artmıştır. Suriye’deki Müslüman Kardeşler Örgütü ülkedeki Alevileri ‘kâfir’ olarak ilan etmiş ve Alevilere yönelik bir ayaklanma başlatmıştır. Aleviler arasında Sünni korkusunun hâkim olmasıyla birlikte, Suriyeli Aleviler Baas Partisi çatısı altında toplanmışlardır. Ülkede alevi ve sünni gerginliği uzun yıllar sürmüştür. “Karışıklıkların kontrol edilemez noktaya ulaştığı Şubat 1982’de Esad, kaos ortamına bir son vermek amacıyla Hama kentindeki 20 bin Sünni’yi katlettirmiştir (Kıran 2014: 101)”. Baas rejiminin Aleviler yanlısı tavır sergilemesi sonucu Aleviler devlet kadrolarında daha da artmış ve güçlenmişlerdir. Böylece bir dönem devlet memurluğu yapmaları yasak olan Aleviler devlet kadrolarının büyük bir kısmını doldurmaya başlamışlardır.

Fakat bu gelişmeler ile birlikte Baas partisi ülkenin büyük çoğunluğunu oluşturan Sünni kesime sırtını tamamen dönmemiş, Şam ve Halep’teki zengin tüccarlar ile bağlantı kurmuştur. “Özellikle Nusayri elit ile Şam’ın Sünni tacir sınıfı arasındaki ittifak, rejimin korunması ve devamında önemli bir unsurdur (Şen 2013: 61)”. Bu ittifak Beşar Esad döneminde de sürmüş ve Beşar Esad Sünni kökenli olan Esmâ Esad ile evlenmiştir. Aslında Esad yönetimi en azından zengin Sünnileri rejim tabanına dâhil etmek isterken ekonomik ilişkileri de kullanmışlardır yorumu yapılabilir. Bu nedenle günümüzde dahi Suriye’deki Aleviler ve Zengin Sünniler ayrıcalıklı konumlarını bırakmamak için Esad yönetimini desteklemektedirler.

---

ordu içerisine siyaset girmiş ve kısa sürede ordu içi hizipleşmeler oluşmuştur.

Aslında Arap Baharı Suriye’de mezhep çatışmasından ziyade diğer ülkelerde olduğu gibi genellikle ülkelerdeki ekonomik sebepli sorunlara halkın daha fazla dayanamaması üzerine protestolar düzenlemeleri ile ortaya çıkmıştır. “Fakat gösteriler başlangıçta ‘Suriye tektir’ sloganları atılarak yürütülürken, daha sonrasında gösteriler ‘Sünni-Arap’ niteliği kazanmıştır (Özyürek 2013: 76)”.

Yıllardır süregelen siyasi baskı, ekonominin hantallaşması, toplum içindeki çatışmalar gibi sebepler Tunus, Mısır, Libya gibi ülkelerde olduğu gibi Suriye’de de toplumsal huzursuzluğa sebep olmuştur. Bu durumdan mütevellit 2011 yılı itibariyle Suriye’de de muhalif sesler artmaya başlamıştır. Aslında muhalif seslerin yükselişi “(...) son yüzyılını sömürge ve dikta altında ezilerek geçiren toplulukların artık ulaştıkları belirli bir toplumsal bilinç ve farkındalık ile yıllardır birey ve toplum bazında önlerini kapatan idarecilere tarihin yol açtığı bir dönemde sosyal ve milli bir bilinçle dur demeleridir. (Çetin, Çağ 2012: 9)”.

1.2.1.4.2. Dış Kaynaklı Sebepler

2011 yılında Arap Baharının etkilerinin Suriye’de de hissedilmesi sürecin diğer ülkelerdeki (Arap baharını yaşayan) gibi seyretmeyip beraberinde bir iç savaşa dönüşmesi ile bölgede güvenlik, sığınmacı, mülteci gibi sorunları ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla kriz önceleri ulusal arenada Şii-Sünni gerilimine sahne olurken, sonrasında bölgesel bir niteliğe bürünmüştür. Krizin büyümesiyle birlikte dünya gündemini de meşgul etmiş ve devletlerarasında demokratikleşme hareketlerini savunanlar ile otoriter yönetimlerin devamlılığının sağlanması hususlarında krizin aktörleri farklı bloklar tarafından desteklenmiştir. Böylece “Suriye krizi uluslararası ilişkilerde insan hakları ihlalleri durumunda dış müdahaleleri gerekli gören trendle, devletlerin mutlak egemenliğini savunan ve dış müdahalelere karşı çıkan trendin karşı karşıya gelmesine yol açmıştır (Sandıklı, Semir 2012: 1)”.

Yaşanan krizin iç savaşa dönüştüğü Suriye, farklı ideolojilere sahip ülkelerin çatıştığı bir ‘vekaleten savaş’ alanı haline gelmiş durumdadır (Yüksel, 2014). Öyle ki ülkede iki blok oluşmuştur. ABD, İngiltere, Fransa ve Türkiye gibi batı ülkelerinin başı çektiği batı bloğu muhaliflere, Rusya, İran ve Çin ise Esad rejimine destek vermektedir (Aljazeera.com).

1.2.1.4.2.1. İran

Arap Baharının Ortadoğu'da ülkeleri etkileme süreçlerinin İran için hem olumlu hem de olumsuz etkileri olmuştur. Mısır, Libya ve Tunus'ta başta Amerika olmak üzere batı ülkeleri ile ilişki halinde olan yönetim kademelerinin yönetimden uzaklaştırılması bölgede İran'ın hareket alanını arttırdığı gibi baskısını da arttırma fırsatı doğurmuştur. Fakat diğer yandan yaşanan rejim değişiklikleri İran'ın mevcut rejiminin devamlılığını tehlike altına atmıştır. Dahası, Suriye'de Esed rejiminin son bulması, İran'ın bölgede önemli bir yere sahip olan İsrail ve batı ülkeleri karşısında güç kaybedebileceği ihtimalini ortaya çıkaracaktır. "Ayrıca İran Suriye üzerinden Hizbullah ve Hamas' ı kontrol etmektedir (Tarık 2011: 14)". Dahası "İran, Suriye aracılığıyla nüfuzunu Lübnan'a ve İsrail'e ulaştırmış, Hizbullah ve Hamas ile Suriye üzerinden ilişki kurmuş ve böylelikle Körfez'deki tarihi ve stratejik öneminin yanı sıra Ortadoğu siyasetinin en temel meselelerinde önemli bir siyasi aktör olmuştur (Şen 2012: 107)".⁵ "Aksi bir durumda Hizbullah ile Hamas üzerindeki etkisi azalacak ve bölgede kendini abluka altında hissedecektir (Tarık 2011: 14)". Ayrıca İran'ın bölgede yalnız kalmasına ek olarak Suriye'de yaşanacak herhangi bir rejim değişikliği İran'ın Suriye ile var olan ilişkilerinin değişmesine dolayısıyla Suriye aracılığıyla Hamas ile kurduğu ilişkilerinde zedelenmesi mümkün olacaktır.

İran'ın dış siyaseti ile ilgili konulara ek olarak bölgede esen değişim rüzgârından kendi ülkesinin de etkilenmesinden çekinmektedir. Bu nedenle Suriye'de otoriter rejimin devamlılığı yönünde Suriye rejimine hem uluslararası ve ulusal arenada siyasi hem de maddi destek vermektedir.

1.2.1.4.2.2. Rusya

Suriye coğrafi konumu sebebi ile geçmişten günümüze dünyadaki güçlü ülkelerin üzerinde hâkim olmaya çalıştığı topraklara sahiptir. Suriye'nin Ortadoğu'nun Akdeniz'e açılan kapsına sahip olması SSCB (Rusya), Amerika gibi dünya siyasetinde egemen güç olmaya çalışan ülkelerin ilgisini çekmiştir. Özellikle uzun yıllardır sıcak denizlere inme politikasını izleyen SSCB için Suriye bölgede

---

⁵İran 2000'li yıllar itibariyle Batı ile yaşamaya başladığı nükleer program krizinde olası bir askeri müdahaleye karşı Hizbullah ve Hamas' ı caydırıcı bir güç olarak elinde tutmaktadır

önem verilen ve ilişkilerin yakın tutulduğu bir ülke olmuştur. Bu nedenle SSCB ve devamı niteliğindeki Rusya ile Suriye arasında köklü bir ilişki söz konusudur.

“İkinci Dünya Savaşı’nda sonra, Ortadoğu ile ilgilenmeye başlayan SSCB 1946 yılında ABD ile birlikte Suriye’nin bağımsız bir devlet olması gerektiğini vurgulamış, 1947 yılında ise Birleşmiş Milletler’ de İsrail’e Filistin topraklarında bir devlet kurma hakkı tanıyan 181 sayılı kararın alınmasında büyük bir çaba harcamıştır (Karabulut 2007: 69)”. SSCB bu dönemde bölgede hâkim güç olan İngiltere ve Fransa’nın bölgeden çekilmesini sağlayarak etkin güç konumuna geçmek istemiştir. Fakat İsrail’in ABD ile müttefik olması üzerine SSCB bölgede yeni müttefik arayışına girmiştir. Bu dönemde Suriye’de yükselişte olan Baas partisinin ideolojisinin kısmen de olsa sosyalizme dayanması, aynı zamanda Baas rejiminin SSCB gibi bir ülke ile yakın ilişkiler kurması iç siyasette meşruiyetlerini arttıracak ve uluslararası arenada kabulünü kolaylaştıracak olması iki ülke arasında iyi ilişkilerin kurulmasında öncülük etmiştir. “SCB’nin Suriye’yi müttefik olarak seçmesinin en önemli nedeni ABD’nin ‘Çevreleme Politikası’nı Suriye aracılığıyla delmek istemesiydi (Karabulut 2007: 70)”. Aslında SSCB’nin sıcak denizlere inme amacı da yine ABD’nin Ortadoğu bölgesinde tek hâkim olmasını istememesinden kaynaklanmaktadır.

Karşılıklı kazanımları vaat eden iki ülke arasındaki iyi ilişkiler 1990’lı yıllara kadar devam etmiştir. Bu süre zarfında “Sovyetler 1971 yılında Suriye’nin Tartus şehrinde bir deniz üssü inşa etmiştir (Erdem 2017: 78)”. Ayrıca Tiyas şehrine de bir hava üssü kurulmuştur. Bu sayede SSCB olası bir tehlike anında hem havadan hem de denizden müdahale edebilir bir ülke konumuna gelmiştir. Fakat SSCB açısından bu gelişmeler değerlendirildiğinde, Akdeniz de de söz sahibi ve caydırıcı bir güç haline geldikleri söylemek mümkündür. Ayrıca 1979 yılında İran’da Ruhullah Humeyni tarafından gerçekleştirilen devrim sonrası, İran’ın da dış politikada SSCB yanlısı bir taraf izlemesi sonucu bölgede SSCB önderliğinde, SSCB, İran ve Suriye’nin taraf olduğu bir blok ortaya çıkmıştır.

“Soğuk Savaş döneminin bitmesinin hemen arkasından Sovyetler Birliği’nin varisi olan Rusya Federasyonu, 1990’lı yıllardaki sert geçiş döneminin ortaya çıkardığı bir takım siyasi, ekonomik ve sosyal sorunlarla mücadele içerisine girmiş

ve eskiden aktif olarak bulunduğu bazı bölgelerden çekilmeye başlamıştır (Dilek 2019: 63)”. Her ne kadar Suriye tarafından iki ülke arasında duraksayan ilişkileri yeniden işler hale getirmek için çaba sarf edilse de, Rusya Federasyonu ihtiyaç duymadığı sürece Suriye ile yeniden yakın ilişkiler içerisine girmemiştir. Fakat daha sonraki süreçte Rusya’nın hem Ortadoğu siyasetinde devraldığı SSCB gibi etkin rol almak istemesi hem de yeni kurulan bir devlet olması sebebiyle ekonomisini Tartus ve Tiyas üsleri aracılığıyla canlandırmak istemesi nedeniyle ikili ilişkiler yeniden canlanmıştır. 2000 yılına gelindiğinde Hafız Esed vefat etmiş ve yerine oğlu Beşşar Esed gelmiştir. 31 Aralık 1999 tarihinde de Rusya Devlet Başkanı Yeltsin istifa etmiş ve yerine 2000 yılında başkanlık seçimlerini kazanan Vladimir Putin gelmiştir (wikipedia.org). Yeni başkanların çabalarıyla iki ülke arasındaki iyi ilişkiler çeşitli anlaşmalar ile de pekiştirilmiştir.

Arap baharının ortaya çıktığı günlerde Rusya olaylara müdahil olmak istememiş ve süreci uzaktan takip etmiştir. Fakat 2011 yılı itibari ile baharın Suriye’de de baş göstermesiyle Rusya sürece dâhil olmuştur. Sovyet Rusya’nın dağılmasıyla birlikte eski gücünü kaybeden ve dünya siyasetinde etkin rol alamayan Rusya, Suriye’deki olaylara müdahale ederek kendini küresel siyasette göstermek istemiştir. Özellikle ABD’nin Suriye konusunda kararsız kaldığı dönemde Rusya Suriye meselesine müdahil olarak sürecin ana aktörlerinden biri olmayı başarmıştır. Öyle ki katliam niteliği taşıyan olayların yaşanması ve beraberinde insan haklarının çiğneniyor olması sebebiyle Suriye’ye ortak askeri bir müdahale birçok ülke tarafından gündeme getirilmiştir. Fakat bu öneriye, “Rusya ve Çin tarafından Suriye’de olası bir askeri müdahaleye karşı çıkılmış, egemen bir ülkenin kendi ülkesindeki isyanları bastırmada haklı olduğunu öne sürerek, Suriye’nin süreçte haklı olduklarını savunmuşlardır (Kıran 2014: 104)”. Rusya’ya göre egemen bir ülke kendi sınırları içerisinde rejime yönelik isyan hareketlerini bastırmada özgürdür. Bu nedenle Suriye’nin içerisinde bulunduğu durumda farklı ülkeler tarafından Suriyeli muhaliflerin desteklenmesine de şiddetle karşı çıkmıştır. Ayrıca Rusya Suriye’ye yönelik askeri müdahalenin önünü sadece ulusal bazda aldığı önlemler ve yaptırımlar ile değil aynı zamanda yasal meşruiyeti olan adımlar aratarak da sağlamıştır. Örneğin Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi tarafından Suriye’ye yönelik askeri müdahale kararı Rusya ve Çin tarafından veto edilmiştir (bbc.com). Ayrıca Rusya Suriye’ye

savaş gemileri yollayıp ve Esed rejimine silah temini sağlayarak yardım etmektedir. “Rusya’nın Suriye’de Tartus Limanı gibi stratejik bir üsse sahip olmasının yanında, İran’la olan yakın ilişkileri ve Irak merkezi hükümetiyle geliştirdiği ilişkiler de Suriye’ye sahip çıkmasını gerektirmektedir (aDoster 2013: 36)”.

Yukarıda açıklanan sebeplerden ötürü Rusya 2015 yılında Suriye’yi korumak için DEAŞ’ı bahane ederek Suriye’ye askeri müdahale başlatmıştır. Vilademir Putin bu müdahaleye Suriye’de ortaya çıkan DEAŞ terör örgütünün Rusya’da da ortaya çıkabileceğini gerekçe göstermiştir ve bir konuşmasında “Suriye’de teröristlere karşı savaşmak lazım 50 yıl önce Leningrad sokağı (doğduğu ve büyüdüğü kent) bana şu kavga kuralını öğretti: Eğer kavga kaçınılmazsa, bu durumda ilk yumruğu sen atacaksın!(ntv.com.tr)” demiştir. Böylelikle Suriye’deki Rusya askeri müdahalesinin haklı gerekçelere dayandığını dünya kamuoyuna benimsetmeye çalışmıştır. Fakat Rusya’nın askeri müdahaleleri sadece terör örgütü DEAŞ’ a yönelik olmayıp muhalif kesime de yönelmiştir. Bunun üzerine çeşitli ülkelerin ortak katılımıyla bir bildiri yayınlanmıştır. Bildiri şu şekildedir:

“ABD, Almanya, Birleşik Krallık, Fransa, Katar, Suudi Arabistan ve Türkiye Hükümetleri olarak, Rusya Federasyonu’nun Suriye’deki son askeri faaliyetleri hakkında aşağıdaki hususları beyan ederiz:

Rusya Federasyonu’nun Suriye’ye askeri yığınağından ve özellikle Rus Hava Kuvvetleri’nin dünden beri Hama, Humus ve İdlip’te sivil kayıplara sebep olan ve hedef olarak DEAŞ’ı almayan saldırılarından derin kaygı duyuyoruz. Gerilimi tırmandıran bu askeri faaliyetler, aşırıcılığın ve radikalleşmenin daha fazla körüklenmesinden başka hiçbir amaca hizmet etmeyecektir. Rusya Federasyonu’na, Suriye muhalefetine ve sivillere yönelik saldırılarına derhal son vermesi ve DEAŞ’la mücadele çabalarına odaklanması çağrısında bulunuyoruz” (mfa.gov.tr) .

Fakat Rusya askeri müdahalelerine dünya kamuoyundan gelen seslere kulak vermeyerek devam etmiştir. Bir diğer yandan da ABD, Fransa, İngiltere, Türkiye vb. ülkeler ile birlikte Suriye sorunun çözümüne ilişkin toplantılara katılarak süreçte aktif ve etkili bir rol üstlenmiştir.

Günümüzde iç savaşın hala devam ettiği Suriye’de Rusya askeri, siyasi ve ekonomik alanda ülkeyi yönlendirici bir güç haline gelmiştir. Rusya Suriye'nin

geleceği adına karar verici bir ülke olmak ile birlikte, Suriye krizinde hem ulusal hem de bölgesel siyasi arenada istediği yönlendirici ülke konumuna gelmiştir.

1.2.1.4.2.3. Çin

“Çin, Suriye konusunda fazla öne çıkmamakla birlikte, zamanında ve kritik anlarda tavrını belli etmiştir (bDoster 2013: 27)”. “İlkesel olarak başka ülkelerin içişlerine karışılmasına karşı çıkan Çin, tüm açıklamalarında, şiddet eylemlerine son verilmesini, tarafların siyasi diyalogu kabul etmesini, “insan hakları” bahane edilerek Suriye’nin içişlerine müdahale edilmemesini, uluslararası toplumun Suriye’nin bağımsızlığına, bütünlüğüne, egemenliğine ve Suriye halkının kararına saygı göstermesini istemiştir (bDoster 2013: 27)”. Çin’in Ortadoğu siyasetine olan ilgisi aslında ekonomi kaynaklıdır. Bilindiği üzere Çin günde 11.120.000 (world.bymap.org) varil petrol kullanmaktadır ve bu petrolün çoğunluğunu Ortadoğu ülkelerinden ithal etmektedir. Dolayısıyla Ortadoğu’da yaşanacak rejim değişiklikleri var olan anlaşmaların fesih edilebileceği ya da içeriklerinin değiştirilebileceği anlamına gelmektedir. Bu nedenle Çin Ortadoğu siyasetinde etkinliğini, Rusya’nın da tarafı olduğu var olan rejimin korunması görüşü doğrultusunda yoğunlaştırmıştır.

Günümüzde Rusya ve Çin uluslararası arenada yakın ilişkiler kurmaktadır. “Enerji üretiminde dünyanın en büyük güçlerinden biri olan, ileri teknoloji üretebilen, eskiyen sanayi altyapısını ve üretim teknolojilerini yenilemeye çalışan Rusya’nın, Çin’le olan yakınlığı, aralarındaki ilişkiyi “kapsamlı stratejik işbirliği ve ortaklık” olarak tanımlaması, “yeni bir devletlerarası ilişki örneği” olarak nitelenmesi de, iki ülkenin Suriye konusundaki ortak tutumlarını beslemektedir (aDoster2013: 38)”. Ayrıca Çin’in ekonomik ilişkileri gereği dâhil olduğu Şanghay İş Birliği Örgütü (ŞİÖ) ve BRICS (Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin ve Güney Afrika’dan oluşan yükselen ekonomiler) içerisinde yer alması ve bu yapıların kurumsal hale gelme çabaları sebebiyle de Suriye’yi desteklemek durumunda kalmıştır.

1.2.1.4.2.4. Türkiye

Türkiye’nin en uzun(910 km) kara sınırına sahip olan Suriye ile geçmişte her ne kadar belirli konular üzerinde problemler yaşansa da sınır boyunca var olan kültürel birlik yakın geçmişe kadar bozulmadan devam etmiştir. Aynı dönemlerde

neredeyse aynı mücadeleyi veren iki ülkedir Suriye ve Türkiye. Türkiye Cumhuriyetinin kuruluş yıllarında, Suriyede Fransız mandasından kurtuluş mücadelesi vermektedir. Türkiye'nin kurulma mücadelesi verdiği 1920 yılında alınan Misak-ı Milli kararlarına göre Hatay Türkiye toprakları içerisindeydi. "Fransız yönetiminin İskenderun Sancağı adı altında yönettiği Hatay'ın Milletler Cemiyeti gözetiminde 1938'de bağımsızlığını ilan etmesi, bir yıl sonra da Türkiye'ye katılması, Arap milliyetçiliğinin kalbi Suriye'nin kabullenmekte güçlük çektiği bir mesele oldu (aljazeera.com.tr)". Uzun yıllar Suriye'nin bu durumu kabullenmeyerek haritalarına Hatay'ı da dâhil etmeleri iki ülke arasında gerginliklere sebep olmuştur.

1980'li yıllara gelindiğinde PKK terör örgütü elebaşlarından olan "Abdullah Öcalan"ın Suriye'de bulunması ve PKK terör örgütünün oluşumuna destek verilmesi sebebiyle iki ülke arasındaki ilişkiler kesilme noktasına gelmiştir. Öyle ki dönemin Kara Kuvvetleri Komutanı Atilla Ateş "Suriye'ye karşı sabrımız kalmadı. Türkiye beklediği karşılığı alamazsa, her türlü tedbiri almaya hak kazanacaktır(Hürriyet, 1998)" diyerek Suriye'ye yönelik gerekirse askeri harekât düzenlenebileceği mesajını vermiştir. Karşılıklı restleşmeler sürerken dönemin Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel Hatay'a yaptığı bir ziyareti sırasında;

"Bütün iyi niyetimize ve gayretimize rağmen, bazı komşularımız, özellikle ismini açıkça söylüyorum, Suriye gibi komşular, iyi niyet ve gayretimizi yanlış tefsir ediyorlar. Apo denen eşkiyayı destekleyerek, Türkiye'yi terör belasına bulaştırdılar. Sabrımız tükenmek üzeredir. Suriye her türlü fesatlıktan çıkmalıdır. Türkiye beklediği karşılığı almazsa, Türk milleti olarak her türlü tedbiri almaya hak kazanacaktır (Milliyet, 1998)" demiştir.

Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'in açıklamaları müteakiben Türkiye'nin güney sınırına askeri teçhizatlar gönderilmiştir. Türkiye'nin bu konu üzerinde ciddi olduğunu anlayan Suriye yönetimi de PKK terör örgütü elebaşı olan Abdullah Öcalan'ı sınır dışı etmiştir. Bu gelişme üzerine Adana Mutabıkıyla iki ülke arasındaki bozuk ilişkiler iyileşmeye başlamıştır. 2000 yılında Hafız Esed'in ölümü üzerine Türkiye ve Suriye arasındaki ilişkilerin kısmen de olsa düzelmesine binaen dönemin Cumhurbaşkanı A. Necdet Sezer Hafız Esed'in cenaze törenine katılmıştır. Bu ziyaret Türkiye ile Suriye arasındaki ilişkiler adına adeta bir dönüm noktası

olmuştur. 2002 yılında Türkiye’de Adalet ve Kalkınma Partisinin iktidara gelmesi ve partinin izlediği dış politikada Suriye’ye önem vermesi sebebiyle Suriye ile Türkiye arasındaki ilişkilerde bilhassa ekonomik ve siyasi yakınlık sağlanmış ve geçmişten beri iki ülke arasında gerilimlere sebep olan konular üzerinde fikir birliğine varılmıştır. Öyle ki 2008 yılında Suriye’nin İsrail ile yaşadığı kriz de Türkiye arabulucu ülke olmuştur ve karşılıklı görüşmeler Türkiye vasıtasıyla birbirlerine iletilmiştir (iha.com.tr 24.04.2008).

2011 yılına kadar Suriye ve Türkiye ilişkileri pozitif yönde daha da genişleyerek ilerlemiştir. İki ülke arasında ortak banka açma, Gaziantep ve Halep arası hızlı tren hattı oluşturma, doğalgaz ağlarının birbirilerine bağlanması, kredi desteği ve Asi nehri üzerine Dostluk barajının yapılması gibi hedefler belirlenmiş ve barajın temeli de bu süre zarfında atılmıştır. Bu dönemde ilişkiler Suriye başkanı Beşşar Esed ve dönemin Türkiye başbakanı Recep Tayyip Erdoğan arasında birbirlerine “Kardeşim” diye hitap edebildikleri bir boyuta gelmiştir.

2011 yılı itibariyle Arap Baharının etkileri Suriye’de de görülmeye başlanmış, Esed rejimi halka çeşitli reform sözleri vererek rejim karşıtı ayaklanmaları bastırmaya çalışmıştır. Fakat zamanla Esad rejimi tarafından vaat edilen reformların halkı oyalama taktiğinden başka bir şey olmadığı hem ulusal hem de uluslararası arenada anlaşılmıştır. “İsyanın başladığı ilk günlerde Türk yetkililer, rejimin aşırı güç kullanmasına rağmen, halkın önemli bir kısmının halen Esad’ı desteklediğini düşünüyordu (Çerkesli 2016:85)”. Türkiye halkın istekleri doğrultusunda Esad rejiminin reform yapması gerektiği kanaatindeydi. Türkiye sık sık Suriye yönetimine karşı reform çağrılarını yinelemiştir. Arabuluculuk faaliyetlerine rağmen Esad rejiminin halkın haklı isteklerini göz ardı etmesi ve gün geçtikçe halka yönelik müdahalelerinde daha da fazla orantısız güç kullanması üzerine iki ülke arasındaki ilişkiler kopma noktasına gelmiştir. “Türkiye Tunus ve Mısır’da daha olayların başlangıcında muhalif hareketlerden yana tavır alırken, Libya ve Suriye’deki gelişmeler karşısında önce ihtiyatlı bir ‘bekle gör’ politikası takip etmiş, daha sonra ise yönetimlerin bir türlü reform yapmamaları, halklarının taleplerini yerine getirmemeleri ve muhafif güçlere karşı orantısız güç kullanmalarından zorlayıcı tedbirlere destek vermeye başlamış ve safını muhaliflerden yana belirlemiştir (Oğuzlu 2011: 15)”.

Suriye’de Esad rejiminin muhaliflere yönelik katliam niteliği taşıyan müdahaleleri sonucunda Suriyeli halk çareyi çevre ülkelere göç etmekte bulmuştur. Türkiye ise güvenli yaşam alanı arayan Suriyeli halka “açık kapı politikası” izleyerek ülke sınırları içerisinde Suriyelileri misafir etmeye başlamıştır.

İki ülke arasındaki ilişkilerin kopma noktasına gelmiş olmasına rağmen Türkiye Suriye’ye yönelik reform çağrılarını yinelemiş fakat beklediği yönde bir yanıt alamamıştır. Bu durum üzerine dönemin Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan 11 Ağustos 2011 tarihinde; “Ben lafi eğip bükmeyi sevmem, samimi bir ifadeyi burada kullanmak istiyorum. Deniz tükenmektedir, bu yol çıkmaz sokaktır. Dökülen kan, halkınızla aranızdaki bağı kopartıyor. Her damla kan, uluslararası toplumu size karşı önlem almaya biraz daha yaklaştırıyor (aljazeera.com.tr 6.01.2014)” diyerek Suriye yönetimini uyarmıştır. Fakat bu uyarının da dikkate alınmaması üzerine dönemin Dış İşleri Bakanı Ahmet Davutoğlu “Artık Suriye ile konuşulacak bir şey kalmamıştır (aljazeera.com.tr)” demiş ve Türkiye’nin Suriye’ye yönelik yaptırımlar uygulayacağını belirtmiştir. “Türkiye, Suriye hükümeti ve merkez bankası ile olan tüm banka işlemlerini durdurmuş, kredi anlaşmasını askıya almış, silah alım-satımını durdurmuş, Suriye hükümetinin Türkiye’deki malvarlığını dondurmuş ve Esad’ın lider takımının ülkeye girişlerini yasaklamıştır (Şen 2013: 74)”. “Suriye ile yaşanmakta olan balayı, Ankara’nın Esad karşısındaki muhalif unsurları desteklemesi ve Esad’ın Türkiye’nin muhalif unsurları desteklemesi ve Esad’ın Türkiye’nin uyarılarını bir türlü ciddiye alıp ülkesinde gerekli liberal demokratik reformları yapmaması nedeniyle sona ermiştir (Oğuzlu 2011: 15)”.

Bu gelişmeler üzerine “Türkiye (...) küresel beklentiler ve bölgesel hedefleri arasında denge arayışının belirlediği Suriye politikasını “Esad rejiminin gitmesi” üzerine kurmuş, Arap sokağındaki gücünün de verdiği güvenle kısa sürede sonuç almayı ummuştur (Ertuğrul 2012: 2)”. Fakat Türkiye Suriye’nin muhalif eylemler ve silahlı çatışmalara karşın ne denli tecrübe sahibi olduğunu gözden kaçırmıştır. Bu nedenle Suriye’de iç savaşın başlangıç döneminde Türkiye’nin krize yönelik yorumu birkaç ay içerisinde Esad rejiminin yıkılacağı yönünde olmuş ve yönetim kademesinin istifa etmesi gerekliliği yönünde olurken, aradan geçen birkaç yıl sonrasında Suriye’de erken seçimin yerinde bir karar olacağını belirtmiştir. Türkiye’nin krizin başlangıcında Suriye’ye yönelik öngörülerini ülkedeki dini yapıya

göre şekillendirdiği söylenebilir. “Gerçekten de krizin ilk günlerinde hem iktidar hem de iktidara yakın strateji uzmanları Suriye’deki gelişmeleri İslamcı algıyla çok uyumlu biçimde nüfusunun yüzde 19’unu teşkil eden Nusayri-Alevi azınlığa karşı halkın yüzde 70’ini oluşturan Sünni çoğunluğun isyanı (Ertuğrul 2012: 2)” olarak değerlendirmiştir. Fakat gerek muhaliflerin yapısı gerek dış kaynaklı sebeplerden ötürü Türkiye’nin Suriye’ye yönelik öngörüsünün gerçekleşemeyeceği anlaşılmıştır. Önceleri Suriye krizi bir iç mesele ve çözümünün de rejimin istifası olarak görülürken bu çağrılar yerini erken seçime gidilmelidir söylemine bırakmıştır.

Türkiye’nin değişen tutumunun sebepleri çeşitlilik göstermektedir. 2002-2011 yılları arasında iki ülke arasındaki yakın ilişkiler vasıtasıyla Türkiye’nin Ortadoğu’daki en önemli pazar alanının Suriye olmasına sebebiyet vermiştir. Gerilen ilişkiler sebebiyle Türkiye Suriye pazarını kaybetmiş dolayısıyla Ortadoğu pazarındaki etkinliği azalmıştır. Ayrıca oldukça uzun bir sınır hattına sahip olan iki ülkenin sınır boyunca bir diğer hattında yaşanan çatışmaların zaman zaman sınırın diğer tarafına da aksetmesi (Gaziantep ve Hatay’a düşen havan topları vs.) sonucu Türkiye kamuoyunda Suriye meselesine müdahil olunmaması gerektiği kanısını oluşturmuştur. Türkiye’nin tutumunun değişmesinde diğer bir etken “(...) Suriye’nin kuzeyindeki gelişmelerin, Kuzey Irak’taki mevcut durumla birlikte değerlendirildiğinde, Türkiye için yarattığı tehdittir. Çünkü Türkiye, Kuzey Irak’tan sonra bir de Kuzey Suriye’den Türkiye’ye sızan terörist gruplarla, ayrılıkçı hareketlerle mücadele etmek zorunda kalacağını kavramıştır (aDoster 2013: 36)”. Ayrıca Türkiye’nin çeşitli alanlarda bağımlı olduğu Rusya’nın da Suriye safında yer alması Türkiye’nin Suriye’ye yönelik tutumunu revise etmesinde etkili olmuştur.

Bu nedenlerden ötürü Türkiye, Suriye ile ilişkilerinde adımlarını tek bir ülkeyi düşünerek değil bölgedeki diğer ülkeleri de düşünerek atmış ve atmaktadır.

2000’li yıllardan itibaren ilişkilerinde yumuşama yaşayan Suriye ve Türkiye 2011 yılı itibariyle Esad rejiminin Suriye halkına yönelik katliam niteliği taşıyan sert müdahalelerine karşı muhalif kesimin yanında olmayı tercih etmiştir. Türkiye Suriye’deki sorunun çözümünün devletlerarası koalisyon ile çözümleneceğine kanaat getirmektedir. Bununla birlikte şiddetten kaçan Suriyelilere açık kapı politikası kapsamında güvenli yaşam alanları oluşturmuş ve şuanda resmi BMMYK verilerine

göre 3.589.384 (data.unhcr.org)resmi olmayan kaynaklara göre 5.000.000 civarında Suriyeliye ev sahipliği yapmaktadır.

1.2.1.4.2.5. Amerika Birleşik Devletleri (ABD)

“II. Dünya Savaşından bu yana tüm Amerikan yönetimleri Ortadoğu’yu yaşamsal çıkar alanı içerisinde tanımlamış ve bölgede yaşanan iç ve dış gelişmelere gerektiğinde askeri müdahalelerde bulunarak ülkesel çıkarlarını korumaya çalışmıştır (Ayhan 2011: 18)”. Bu tanımlama bölgenin sahip olduğu yer altı kaynaklarının miktarlarının fazlalığı ve değerli olmalarından ileri gelmektedir. Dolayısıyla ABD Ortadoğu bölgesine zaman zaman gizli zaman zaman da alenen göstererek müdahalelerde bulunmuştur.

Ortadoğu ülkelerine müdahaleleri bölgedeki kimi kesimler tarafından tasvip edilmediğinin farkında olan ABD, 2.996 kişinin ölümüyle sonuçlanan 11 Eylül (11/9) saldırıları sonrasında saldırının Ortadoğu ülkeleri kaynaklı olduğunu düşünmüş ve Terörizm ile Mücadele kampanyası başlatılmıştır. Kampanyanın birçok ülke tarafından desteklenmesi ile birlikte, başta El-Kaide olmak üzere terörist gruplara karşı mücadele hedeflenmiştir. Bu kapsamda, başta Ortadoğu’da bulunan ve nüfusun çoğunluğu Müslüman olan ülkelerle çeşitli mücadelelere girişilmiştir (wikipedia.com)”. Böylelikle ABD’nin Ortadoğu’ya yönelik gerçekleştirdiği müdahalelerin meşru bir zeminde olacağı ve mümkün olan en az tepki toplayacağı tahmin edilmekteydi. “Bölgedeki rejimlerle kurulan siyasal, ekonomik ve askeri işbirlikleri Amerikan etkisinin günümüze dek sürmesine katkı sağlarken, bölgedeki otoriter yönetimler de meşruiyetlerini kendi halkları yerine dış destekle sürdürmeye çalışmışlardır (Ayhan 2011: 18)”. Bu nedenle Arap Baharına kadar geçen sürede Ortadoğu’da devletlerin ayakta kalmaları ABD ile iyi geçinip geçinmedikleriyle alakalı olmuştur. ABD’nin bölgedeki politikaları ile paralel yönde hareket eden devletler uzun yıllar ayakta kalabilmiş diğerleri ise kısa sürede tarihe karışmışlardır. Fakat “ABD ile yapılan yakın işbirliği paradoksal bir şekilde rejimlerin ayakta kalmasını mümkün kılarken, kendi halklarının gözündeki meşruiyetlerinin aşınmasına sebep olmuştur (Oğuzlu 2011: 10)”.

Arap Baharı öncesinde ABD’nin bölgeye yönelik çıkarları:

- “İsrail ile olan yakın ilişkilerin devamı ve bölgedeki meşruiyetinin pekişerek devamlılığının sağlanması
- Bölgedeki petrolün Batı’ya güvenli ve ucuz bir şekilde aktarımının sağlanması
- Diğer küresel aktörlerin bölgeye teneffüs etmesini engelleyerek kaynaklar üzerindeki hakimiyetinin korunması ve
- Bölgedeki devletlerin ABD’nin hakim rolünün sorgulamasının engellenmesidir (Oğuzlu 2011: 10-11)”.

ABD’nin bölgeye yönelik çıkarlarına bakıldığında Ortadoğu ülkelerinin gelişimine yönelik herhangi bir ibare içermediği görülmektedir. Dolayısıyla ABD bölgedeki kendi paralelinde siyaset izleyen devletlerin istikrarlarının sağlanması yönünde hareket etmiştir. Bölgeye yapılan bu dışarıdan müdahaleyi tasdiklemeyen Ortadoğu halklarında ise ABD ve onun uzantısı görünümündeki İsrail karşıtlığı oluşmuştur. Dolayısıyla Ortadoğu halkları ulusal ve bölgesel istikrarsızlıklarını hükümetlerinin Amerika ile olan ilişkilerine bağlayarak bir gün bu ilişkilerin sona ereceğine inanmışlar ve bölgede Anti-Amerikancı görüş artarak devam etmiştir.

Arap Baharından evvel, ABD bölgede kendisine yönelik bu algının kırılması için bölgenin demokratikleşmesine destek vermiştir. ABD’nin amacı “(...) dışarıdan yaptığı müdahalelerle, kimin başa gelmesi ya da kimin gitmesi konularını tayin eden ve bu sebeple nefret edilen ABD imajı yerine, o toplumların yapılarına uygun, radikal unsurları içerse dahi, halkın kendi tercihiyle dayalı yönetimlerin başa gelmesinin önünü açan ABD imajının, kendisine duyulan nefretin azaltılmasına katkıda bulunabileceği idi (Kibaroglu 2011: 28-29)”.Çünkü bölgede var olan bir buçuk milyar Müslümanı karşısına almaktansa Ortadoğu’nun dönüştürülmesi ve ABD karşıtlığının yok edilmesi daha makul bir izlem olarak benimsenmiştir. Bu sayede “halklarının temel memnuniyetsizliklerini gidermek için çalışacak seçilmiş yönetimlerin varlığı uzun vadede Amerikan karşıtlığını zayıflatacak, geri kalmışlığın önündeki en önemli engelin ABD’nin bölgesel politikaları olduğu algısı zayıflayacak ve islamcı kesimlerin yönetim sürecine dâhil olmaları ve sorumluluk taşımaya başlamaları onların keskinliklerini ve radikalliklerini törpüleyecekti (Oğuzlu 2011: 12)”. Fakat Arap Baharının ortaya çıkması ve sonrasındaki süreçte yaşanan

gelişmeler ABD'nin bölgedeki etkinliğini azaltmış ve ABD yanlısı hükümetler görevden giderken yeni gelen hükümetler de ABD'ye daha mesafeli durmayı tercih etmişlerdir.

“Bölgedeki yerel aktörlerin çeşitlenmediği, belirsizlik ortamının tırmandığı ve ABD'nin liderlik konumunun zayıfladığı bir ortamda diğer küresel aktörler Ortadoğu'da daha rahat hareket etmeye başlamışlardır (Oğuzlu 2011: 16)”. Burada bahsi geçen aktörler Rusya ve Çin'dir. “ABD sadece siyasi, iktisadi ve askeri düzlemde değil, yalnızca denizde, havada, karada değil, aynı zamanda uzayda ve siber alanda da Çin'in ve Rusya'nın güçlendiğini, buna koşut olarak da tek odaklı dünya düzeninden çok kutuplu dünya düzenine doğru gidildiğini görmektedir (bDoster 2013: 25)”. Bu nedenle Ortadoğu bölgesine ağırlıklı olarak yoğunlaşarak rakiplerinin aktif rol oynayacakları alanları daraltmak istemektedir. Çünkü gücünü kaybetmiş bir Amerika'nın rakipleri ile birçok alanda (askeri, siyasi, ekonomik) karşı karşıya geldiği bir durumda hâkim konumunu kaybetme riski ihtimaller dâhilindedir. Bu kaygılar ile birlikte Amerika Birleşik Devletleri Suriye krizinde sürece yön vermeye çalışırken temkinli bir davranış sergilemeye çalışmıştır.

2011 yılının Ocak ayında Barack Obama “Suriye'nin geleceği Suriye halkı tarafından belirlenmelidir, ancak Beşar Esad kendi yolundan ilerlemektedir. (...). Biz Cumhurbaşkanı Esed'e demokratik bir geçişe öncülük etmesini ya da yoldan çekilmesini sürekli olarak söyledik. Suriye Halkı adına, Cumhurbaşkanı Esad için geri çekilme zamanıdır (TheGuardian,11.08.2011)” diyerek Esed'in yönetimden uzaklaşması gerektiğini bildirmiştir. ABD yönetimi konuya ilişkin söylemlerinde Esed rejiminin sona ererek demokratik bir hükümetin kurulmasını fakat aslında önemli olanın bunun nasıl bir zeminde yürütülecek olduğuna vurgu yapmıştır. Bölgede ABD'nin stratejik ortağı olan Türkiye ile muhalefeti destekleyerek uluslararası arenada var olan baskıyı attırmak, Cenevre görüşmeleri vasıtasıyla krize aktörlük eden tüm ülkelerin katılımıyla soruna masada bir çözüm aramak ve Suriye'ye yönelik insani yardımların arttırılarak Suriye krizinin çözülebileceğine dair açıklamalarda bulunulmuştur.

Bu noktada dikkat kesilmesi gereken husus ABD'nin sorunu masa başında çözmek istemesi ve bu yönde hareket etmesidir. Öyle ki müttefiki Türkiye ve

İsrail'in ısrarlarına rağmen Suriye'ye yönelik herhangi bir askeri müdahale de bulunmamıştır. Bu durumun bir sebebi de Suriye krizinin diğer aktörleri olan Rusya ve Çin baskısıdır. 2003 yılında başlayarak 8 yıl süren ABD'nin Irak işgali düşünüldüğünde bir bakıma ABD'nin Suriye krizini masada çözme eğilimi Suriye halkı adına olumludur. Fakat süreçte ABD'nin Suriye'ye müdahale etmede çekimser davranışı krizin uzamasına da sebep olmuştur.

ABD'nin Suriye'deki krize doğrudan müdahale edememesi üzerine ülke içerisinde var olan küçük kolektif gruplar üzerinden krizi yönlendirmeye çalışmıştır. Bu kısımdan itibaren ABD'nin Suriye krizine PYD üzerinden dâhil olmaya çalışması sebebiyle detaylandırmalar ABD-PYD ilişkisi üzerine olacaktır. Bölgede bir diğer dikkat çeken kolektif grup IŞID'dir. Fakat ABD kriz sonrası ya da Esed rejimi oluşacak yeni Suriye'de ve bölgede kendi çıkarları gereği radikal yönetimleri istememektedir. Bu nedenle radikal dini unsurları içerisinde barındıran bir grup olan IŞID'i desteklemeyi tercih etmemiştir. Bu süreçte PKK'nın siyasi uzantısı olan ve Suriye'de Kürtlerin özerk bir bölgeye sahip olması için faaliyet gösteren PYD başta ABD olmak üzere birçok ülke tarafından dikkat çekmiştir. Askeri bir alt yapılanmaya (YPG) da sahip olan PYD'nin istemi, Suriye'deki kaos ortamından faydalanarak kendilerini Suriye Kürtlerinin haklarının koruyucuları ilan ederken, Afrin, Kobani ve Haseke gibi yerleşim yerlerini içerisine alan bir kanton bölge oluşturmaktır. Başlarda Suriye rejimi ile ters düşen PYD, Suriye'de yaşanan kriz ile birlikte muhalif kesimi destekleyen ülkeler tarafından kendi saflarına çekilerek Esed rejimine karşı bir güç olarak kullanılmak istenmiştir. Bu nedenle PYD, ABD ve batılı ülkeler tarafından desteklenmiştir. Fakat konuya PYD özelinde bakarsak, PYD'nin tutumunun ne muhalifler ne de Esed rejimi yanlısı olduğunu söylemek gerekmektedir. Ayrıca PYD bölgede var olan IŞID gibi diğer gruplara karşı da savaşmaktadır. Bu nedenle ABD ve Batılı devletler tarafından IŞID karşıtı koalisyonunda PYD'nin önemi daha da artmıştır. ABD Dış İşleri Bakanlığı sözcüsü John Kirby tarafından "Biz, PYD'yi terör örgütü olarak tanımlamıyoruz (ntv.com 9.02.2016)" şeklinde bir açıklama yapılmıştır. Dolayısıyla ABD'nin Suriye'de PYD'yi desteklediği alenen açıklanmıştır. ABD'nin yardımıyla daha rahat hareket alanı bulan PYD kuzey Suriye'deki kanton bölge oluşturma hedefine yaklaşmıştır. Fakat güneyinde Kürt yoğunluklu bir bölge istemeyen Türkiye sürece doğrudan

müdahale etmek durumunda kalmıştır. Bu nedenle Türkiye Suriye'nin kuzeyinde operasyonlar gerçekleştirmiş ve operasyonlar bu yazının yazıldığı dönemde hala sürdürmektedir. Dolayısıyla ABD Suriye'de desteklediği PYD ve PYD'nin faaliyetleri sebebiyle bölgedeki önemli müttefiklerinden olan Türkiye ile ideolojik olarak ters düşmüştür.

Bu bölümün yazıldığı tarih olan Mart/2018 tarihine kadar olan gelişmelere bakıldığında ABD'nin Suriye krizinde doğrudan askeri müdahale yanlısı olmadığı görülmektedir. ABD müdahaleyi ulusal çıkarları doğrultusunda bölgedeki kolektif gruplar üzerinden yürütmeye devam etmektedir. Ayrıca bu gruplara yapılan askeri mühimmat yardımı da bölgedeki eli silahlı grupların daha da güçlenmesine sebep olmuştur. Güçlenen bu gruplar Suriye vatandaşları için tehlike oluşturduğu gibi bölgedeki diğer ülkeler içinde bir tehdit haline gelerek bölgesel karışıklık daha da içinden çıkılmaz bir hal almıştır. Fakat süreç içerisinde iç savaş mağduru olan Suriyeliler görmezden gelinerek yeni Suriye'nin yapılanmasında ağırlıklı söz sahibi olmak için ABD faaliyetlerine günümüzde hala devam etmektedir.

Sonuç olarak Arap Baharı Suriye'de bir iç savaşa dönüşmüştür. Ortaya çıkan kriz; hem bölgesel hem de küresel dengelerin değişmesine ve hâkim gücü elinde bulunduran ülkeler arasında anlaşmazlıkları ortaya çıkarırken, on binlerce insan ölmüş, yüzbinlerce insan ülke içerisinde yer değiştirmek durumunda kalmış ve milyonlarca insan çevre ülkelere göç etmiştir. Günümüzde de hala Suriye'de iç savaş belirsizlikler içerisinde devam etmektedir.

1.2.1.4.3. Suriye'de Arap Baharının Gelişimi

“Tunus, Mısır ve Libya'daki diktatörlüklere karşı demokrasi ve özgürlük talep eden halk ayaklanmalarının başlamasıyla ortaya çıkan ‘Arap Baharı’ Mart 2011’de Suriye’yi de etkilemeye başlamıştır (Salık 2011: 26)”. Telefon konuşmaları dinlenen iki bayan doktorun konuşmalarında “Mısır’da Hüsnü Mübarek devrilmiş, darısı başımıza” demesi üzerine kadınlar tutuklanıp saçları sıfıra vurulmuştur. Tutuklanan kadınların akrabalarından olan yaklaşık 10 çocuk okul duvarına “Halk, düzenin yıkılmasını istiyor” yazmıştır. Tutuklanan ve işkence gören çocukların serbest bırakılmamaları üzerine Suriye'nin Dera şehrinde insanlar sokaklara dökülmüştür. Sonrasında protestocuların sayısı artınca, polis kalabalığa ateş açmış ve

dört kişiyi öldürmüştür(Özyürek 2016: 71)”. “Güvenlik güçlerinin muhalif gösterileri şiddet ve baskı ile engelleme teşebbüsü, ülkedeki halk hareketinin Şam, Halep, Hama ve Humus gibi Suriye'nin diğer kentlerine yayılmasına yol açmıştır (Sandıklı, Semin 2012: 6)”. “15 Mart gününü “öfke günü” ilan eden muhalifler bu tarihte ülke genelinde birçok kentte büyük çaplı gösteriler düzenlemiştir (Toraman 2015: 62)”. Resmi olmayan kaynaklara göre gösteri sırasında 3000 kişi tutuklanmıştır. 16 Mart günü Suriye'nin kolluk kuvvetlerinin siyasi tutukluların serbest bırakması için protestoya katılan 150 kişilik bir gruba müdahale etmiştir. “El Cezire'ye göre tutuklananların sayısı 25, El Arabiya'ya göre de 32'dir (21yyte.org, 02.09.2013)”. Fakat iç işleri bakanlığı protestoların politik sebepli olduğunu reddetmiştir (bbc.com, 16.03.2011). Görüldüğü üzere Suriye yönetimi ülke içerisinde cereyan eden protestoları gizleyip, var olan muhalif sesleri bastırarak hükümetin prestijini koruma eğilimlerini sürdürmüşlerdir.

Rejim tarafından yapılan tüm müdahalelere rağmen halkın reform talebi ısrarlı bir şekilde devam etmiştir. Aslında Suriye'de bulunan her bir grubun kendine özel reform talepleri olsa da muhalif kesimin reform taleplerini genel olarak:

- Hafız Esed'in yönetime geldiği tarihten itibaren yürürlükte olan OHAL' in kaldırılması,
- Devlet kurumlarının yeniden revise edilmesi ve güvenlik güçlerinin görev alanlarının yeniden düzenlenmesi,
- Hükümetin denetimine tabii olan yasama, yürütme ve yargı işlevlerinin bağımsız işleyişinin tesis edilmesi
- Kişisel hakların teminat altına alınması
- Politik partileri düzenleyen kuralların yeniden düzenlenmesi ve iktidarda olan Baas partisinin yetki alanının daraltılması olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

“Protestoların 15. Haftasında göstericilerin sayısı 4 milyonun üzerine çıkmıştır (Özyürek 2016: 72)”. Protestolar genellikle ülkede sunni kesimin yoğunlaştığı şehirlerde ortaya çıkmış ve artmıştır. Lazkiye, Tartus, Süveyde Alevi ve Dürzi kesimin yoğunlukta yaşadığı şehirlerde rejim karşıtı protestolardan ziyade

rejim desteklenmiş ve Halep ve Şam⁶ gibi şehirler de sessizliğe bürünmüştür. Fakat ülke genelinde yayılarak devam eden protestoların bastırılmaması ve Esed yönetiminin protestolara karşı önlem almak istemesi sebebiyle bazı düzenlemeler yapılmıştır.

Bu nedenle;

- “8 Mart 2011 tarihinde af ile bazı tutuklular serbest bırakılmıştır.
- 19 Mart 2011 tarihinde askerlik yaşı 21’den 18’e düşürecek yeni yasa onaylanmıştır.
- 25 Mart 2011 tarihinde siyasi tutukluların 260’ını serbest bırakmıştır.
- 29 Mart 2011 tarihinde Suriye Başbakanı Naci Itri istifa etmiştir.
- 30 Mart 2011 tarihinde olağanüstü hal yasasını kaldırmıştır. Aynı zamanda 120 bir Kürt halkına vatandaşlık verilmemesi ile ilgili yasaya çözüm getirmek adına özel komisyonlar oluşturulmuştur (Yılmaz 2017: 97)”.

Fakat yapılan düzenlemeler muhalif kesimi taleplerinin tamamen karşılanacağına ikna edememiş ve protestolar artarak devam etmiştir. Muhaliflerin yapılan reformlara güven duymamalarında haklı oldukları ise reformlar sonrasında hükümetin uygulamaları ile uluslararası arenada haklı bulunmuştur. Çünkü: “Esad rejimi, olağanüstü hal uygulamasına son verdikten sonra “toplu cezalandırma” yaklaşımıyla muhalefetin güçlü olduğu yerleşim yerlerine dönük saldırıları artırmış, 10 birlerce sivilin ölümüne yol açmıştır. Vatandaşlık kimliği verilen Kürtler ardından askere alınmış, Kürt kökenli Suriyelilerin muhalefet saflarına katılmasını engellemek maksadıyla ülkenin kuzey ve kuzeydoğusunda PKK terör örgütü ve PYD ile işbirliğine gidilmiştir(Sandıklı, Semin 2012: 8)”.

Artık Suriye’de önü alınamayan kitlesel gösteriler başlamış ve polis tarafından silah kullanılarak bastırılmaya çalışılan müdahalelere muhalifler de silah ile cevap vermeye başlayarak Arap Baharı Suriye’de bir iç savaş halini almaya başlamıştır. Muhalif kesimin reform çağrılarını hükümetin zor kullanarak bastırmaya

---

⁶Gerek yönetici kademenin çoğunluğun Halepli oluşu gerek Esed’in bu şehire çok sık seyahat etmesi sebebiyle bu şehirlere yatırımlar yapılmış, alt yapısal olarak geliştirilmiş ve çevre düzenlemeleri ileri seviyede yapılmıştır. Halep ve Şam Suriye’nin adeta turistik şehirleri olarak dizayn edilmiştir. Bu nedenle mezhep ya da din fark etmeksizin bu şehirde yaşayan insanlar Esad rejimini desteklemeye devam etmişlerdir

çalışması üzerine halk ile hükümet arasındaki bağ koparak reform isteği yerini hükümetin devrilmesine bırakmıştır. Zamanla muhaliflerin karşı cevapları örgütlü bir yapı halini almıştır. Öyle ki “Temmuz 2011 tarihinde Özgür Suriye Ordusu (ÖSO), ordudan ayrıldıktan sonra kurulmuştur (Yılmaz 2017: 79)”. Elbette muhalif seslerin tüm dünyada ses getirecek güçte olması oluşan muhalif grubun büyüklüğünden ileri gelmekteydi. Ayrıca ülkenin iç savaşa sürüklenmesinde muhalif grubun büyüklüğünün etkisi de yadsınamayacak bir etkendi. Suriye’deki muhalif örgütlenme sadece askeri kanatta olmamış siyasi örgütlenmede oluşmuştur. Muhalif kanat ilk defa Haziran 2011’de Suriye Değişim Konferansı ismiyle Antalya’da bir konferans düzenlemiştir. Düzenlenen konferans sonrasında Suriye Ulusal Konseyi (SUK) ismiyle bir konsey kurulmuştur. Konsey Suriye’deki değişim sürecinde siyasal boşluğun oluşmasına izin verilmeden, Suriye halkının taleplerinin uluslararası arenada kabulünü sağlayıp, Esed rejimini devirerek yeni demokratik bir yönetimin kurulmasını sağlamak amacıyla kurulmuştur. Fakat SUK’un tüm muhalif grupları(dini gruplar, etnik gruplar, liberaller, laikler vb.) kapsamı sebebiyle kusursuz bütünlük sağlanamamıştır. Bu durumda da Suriye’de muhalif kesim güçlü bir yapıda olamamıştır. Konuya ilişkin Sandıklı ve Sermin şöyle söylemişlerdir;

“Suriye Ulusal Konseyi’nin mevcut kabiliyetleri göz önünde bulundurulduğunda, Konsey ‘in Suriye’deki süreçle ilgili dünya kamuoyunun yönlendirmede zayıf kaldığı görülmektedir. Konsey, halka karşı şiddete başvurmasından dolayı Esed’in iktidarı bırakması gerektiği mesajını uluslararası topluma yeterince ulaştıramamış, Esed rejiminin muhalefet aleyhinde yürüttüğü propagandaya karşılık aynı düzeyde bilgilendirme kampanyası gerçekleştirememiştir. Suriye Ulusal konseyi hâlihazırda başta Türkiye olmak üzere ABD Avrupa ve Arap ülkeleri tarafından Suriye’nin tek muhalif temsilcisi olarak resmen tanınsa da, Konsey ‘in Esed sonrası döneme geçiş sürecini yönetebilecek düzeyde etkili olduğunu uluslararası kamuoyuna ifade edemediği gözlemlenmektedir (Sandıklı, Sermin 2012: 16)”.

Anlaşılabacağı üzere uluslararası camiada SUK’un Suriyeli rejim karşıtı muhalifleri yeterince temsil edemediği yargısı oluşmuştur. Bu nedenle konsey yeniden bir araya gelerek Suriye Devrimi ve Muhalefet Güçleri Ulusal Koalisyonu ’nu oluşturmuştur. “Suriye Muhalif ve Devrimci Güçler Koalisyonu aşağıda

belirtilen hedeflerin gerçekleştirilmesi amacıyla idari ve icracı birimler oluşturmayı hedeflemektedir;

- Devrimci Askeri Meclisler ve Özgür Suriye Ordusu ortak komutanlığının desteklenmesi
- Uluslararası kamuoyu ile koordineli biçimde Suriye halkına yardım fonu oluşturmak
- Suriye Ulusal Hukuk Komisyonu oluşturmak
- Uluslararası kamuoyunun desteğini aldıktan sonra geçici hükümet oluşturmak (tr.etilaf.org)”.

Bu yeni oluşumdan sonra Türkiye'nin de aralarında bulunduğu neredeyse tüm dünya ülkeleri tarafından Suriye Devrimi ve Muhalefet Güçleri Ulusal Koalisyonu Suriye'nin temsilcisi olarak kabul edilmiştir. 2012 yılında kurulan koalisyon günümüzde hala varlığı devam ettirmekle birlikte tam olarak hedeflerini yerine getirememiş fakat siyasal varlığı ve çabalarını hala sürdürmektedir.

1.3. Türkiye'deki Suriyelilerin Hukuki Durumları

Birleşmiş Milletler Yüksek Komiserinin de belirttiği gibi Türkiye dünyadaki en fazla mülteci nüfusuna sahip ülkedir (unhcr.org 16.02.2018) ve son dönemde ülkelerinde 7 yıldır devam iç savaş sebebiyle korunaklı alan arayan yaklaşık 3,5 milyon Suriyeliye de ev sahipliği yapmaktadır. Konuyla ilgili Prof. Dr. Murat Erdoğan basına verdiği bir demeçte;

“Ülkesinden kaçan Suriyelilerin sayısı 6 milyonu aştı. Bunların yüzde 80'inden fazlası komşu ülkelerde yaşıyor. Türkiye, yurt dışındaki Suriyelilerin yüzde 52'sinden fazlasını ağırlıyor.

Türkiye'de geçici koruma altında 2,9 milyon Suriyelinin olduğunun altını çizen Erdoğan, "Ayrıca kayıt altına alınan fakat daha geçici koruma verilmeyen 330 bin Suriyeliyle toplam sayı 3,2 milyonu aşıyor. Diğer ülkelerden gelen mülteci sayısı ise 350 bin. Hepsi hesap edildiğinde Türkiye'deki toplam mülteci sayısı 3,6 milyonu aşmış durumda. Bu, Türkiye nüfusunun 4,61'ne denk geliyor.

Türkiye'nin 2014 yılından itibaren dünyada en fazla mülteci ağırlayan ülke konumunda olduğunu belirten Erdoğan, bu kişilerin sadece yüzde 8'inin kamplarda kaldığını, diğerlerinin şehirlerde ve özellikle İstanbul'da yaşıyor. Erdoğan, 81 ilde Suriyelinin bulunduğunu, bu rakamların olağanüstü olduğunu vurgulayarak, "Buna karşın Almanya'da 456 bin, İsveç'te 109 bin, Macaristan'da 76 bin, Avusturya'da 42 bin Suriyeli yaşıyor

demıştır (Odatv.com 12.04.2017)”.

Türkiye'nin açık kapı politikası kapsamında ülke sınırları içerisine kabul ettiği Suriyelilere yönelik yasal işlemler Türkiye'nin taraf olduğu sözleşme ve anlaşmalar temelinde yürütülmeye çalışılmıştır. Bu anlaşma ve sözleşmeler mülteci ve sığınmacılar için 1951 yılında oluşturulan Cenevre Sözleşmesi ve Ek protokolüdür. Cenevre sözleşmesi ve ek protokolün mevcut durumdaki Suriyelilerin durumuna yönelik bir uygulama getiremiyor olması sebebiyle Türkiye'de bulunan Suriyelilerin hukuki açıdan temsil edilebilmeleri ve resmi işlemlerinin yürütülebilmesi için Türkiye Cumhuriyeti tarafından 2013 yılında 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, 2014 yılında Geçici Koruma Yönetmeliği çıkarılmış ve 2017 yılında Geri Kabul Antlaşması imzalanmıştır.

Konu detaylandırılmadan önce Türkiye'de bulunan Suriyelilerin sığınmacı, mülteci ve geçici koruma altındaki misafirler gibi çeşitli isimlerle farklı kaynaklarda bahislerinin geçtiğinin vurgulanması yerinde olacaktır. Çünkü kavramsal düzeyde bir karışıklık söz konusudur. Kavramsal düzeyde var olan bu karışıklık uluslararası ve ulusal arenadaki farklı söylem tercihlerinden kaynaklanmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti tarafından yapılan resmi tanımlamalara göre Türkiye'de bulunan Suriyeliler 'Geçici Koruma Altındaki Misafirlerdir'. Fakat AB ülkeleri ve diğerleri tarafından Türkiye'nin de içerisinde bulunduğu ülkelerde bulunan Suriyeliler sığınmacı ve mülteci (ülkelere yaptıkları sığınma başvuruları sürecindeki durumlarına göre) konumundadırlar. Bu nedenle yapılan açıklamalarda yer yer mülteci, sığınmacı ve geçici koruma altındaki misafirler kelimeleri geçmektedir.

Türkiye, Cenevre sözleşmesine taraf olan ülkeler arasında yer almaktadır. “Cenevre sözleşmesi 1 Ocak 1951'den önce meydana gelen olaylar sonucunda ve ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu, ülkenin dışında bulunan ve bu, ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle, yararlanmak istemeyen; yahut tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet, ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen her şahsa uygulanmaktadır (goc.gov.tr)”. Ancak tanımlamanın “(...) 1 Ocak 1951'den önce

Avrupa’da meydana gelen olaylar(...))”(goc.gov.tr)şeklinde sınırlandırılması sözleşmenin uygulanabilirliğini kısıtlamıştır. Zamanla gelişen olaylar karşısında sözleşmenin tanım kaynaklı yetersiz kalışı tanım üzerinde belli genişletmeler yapılmasına sebebiyet vermiştir. Çünkü birçok mülteci adayı tarih ve yer kısıtlaması sebebiyle sözleşmeye taraf olan ülkelerde mülteci statüsünü elde edememiştir. Bu sebeplerden ötürü Birleşmiş Milletler Genel Kurulu 1967 yılında 1951 Cenevre Sözleşmesine Ek Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Protokolü kabul etmiştir. “1967 Protokolü veya New York Protokolü olarak adlandırılan 4 Ekim 1967 tarihinde yürürlüğe giren Protokol’ün 1.2. maddesine göre, sözleşmedeki tanımdan “1 Ocak 1951’den önce meydana gelen olaylar sonucunda” ve “söz konusu olaylar sonucunda” ifadeleri çıkarılmış ve Sözleşme’nin zaman bakımından getirdiği kısıtlama ortadan kaldırılmıştır (Kaya, Eren 2014: 13)”. “Türkiye, Bakanlar Kurulu’nun 1 Temmuz 1968 tarihli kararı ile Protokole katılmıştır. Ancak 1951 Sözleşmesi ile getirdiği coğrafi kısıtlamayı kaldırmamış ve günümüze kadar muhafaza etmeye devam etmiştir (amnesty.org.tr)”.

6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’nun üçüncü kısım, birinci bölümünde uluslararası koruma çeşitleri sayılmakta; mülteci, şartlı mülteci ve ikincil koruma statüleri tanımlanmakta ve Kanun’da sayılan sebeplerden dolayı uluslararası koruma başvurusunda bulunan yabancılara hangi koşullar altında bu statülerin sağlanacağı belirtilmektedir. Buna ek olarak da kitlesel olarak Türkiye sınırlarına gelmiş ve gelmekte olan geçici olarak güvenli yaşam alanı arayan Suriyelilere yönelik hukuki tanımlamalar ve uygulamalar Bakanlar Kurulu tarafından çıkarılan yönetmelik zemininde sürdürülmektedir. “İş bu kanun çerçevesinde yabancılara taleplerinin olumlu değerlendirilmesinin sonrasında mülteci, şartlı mülteci ve ikincil koruma statüsü verilmektedir (Erdem 2017: 98)”.

1.3.1. Türkiye’deki Suriyeliler Açısından Mülteci, Şartlı Mülteci, İkincil Koruma Statüsü ve Geçici Koruma Statüsü

2013 yılında yayınlanan Türkiye Cumhuriyeti Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’na göre “Avrupa ülkelerinde meydana gelen olaylar nedeniyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin

dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında mülteci statüsü verilir (YUKKM, Madde 61)”. Kanunun içeriğine göre Türkiye’deki Suriyelilerin Avrupa’dan gelmiyor olmaları sebebiyle mülteci statüsüne sahip olamamaktadırlar.

YUKKM’nin 61. maddesi sadece Avrupa’dan Türkiye’ye gelen kişilerin statülerini belirlemeye yönelik oluşturulmuştur. Her ne kadar Cenevre Sözleşmesi ile Avrupa’dan gelen kişilere mülteci statüsü veriliyor olsa da Türkiye Avrupa dışından gelen, zulüm korkusu yaşayan kişilere karşı da sorumluluk sahibidir. “Avrupa ülkeleri dışında meydana gelen olaylar sebebiyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında şartlı mülteci statüsü verilir. Üçüncü ülkeye yerleştirilinceye kadar, şartlı mültecinin Türkiye’de kalmasına izin verilir (YUKKM, Madde 62)”. Türkiye’de bulunan Suriyelilere geri gönderilmeme ve başka ülkeye zorla yerleştirilmeme garantisi verildiği için Türkiye’de bulunan Suriyeliler şartlı mülteci statüsüne de sahip olamamaktadırlar.

Türkiye’nin yabancılara yönelik uygulamaya çalıştığı son kategori ise ikincil koruma statüsüdür. “Mülteci veya şartlı mülteci olarak nitelendirilemeyen, ancak menşe ülkesine veya ikamet ülkesine geri gönderildiği takdirde;

- a) Ölüm cezasına mahkûm olacak veya ölüm cezası infaz edilecek,
- b) İşkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye maruz kalacak,
- c) Uluslararası veya ülke genelindeki silahlı çatışma durumlarında, ayırım gözetmeyen şiddet hareketleri nedeniyle şahsına yönelik ciddi tehditle

karşılaşacak, olması nedeniyle menşe ülkesinin veya ikamet ülkesinin korumasından yararlanamayan veya söz konusu tehdit nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancı ya da vatansız kişiye, statü belirleme işlemleri sonrasında ikincil koruma statüsü verilir (YUKKM, Madde 63)”. Fakat ikincil koruma bireysel olarak verilmekte ve kitlesel göç hareketlerini kapsamamaktadır. Bu nedenle Türkiye sınırlarından kitlesel olarak geçiş yapmış olan Suriyelilere yönelik ikincil koruma statüsü de verilememiştir.

2011 yılı itibariyle Suriye’den Türkiye’ye kitleler halinde gelen Suriye vatandaşlarına yönelik herhangi bir statü verilememesi üzerine “Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’nun 91. maddesinde ele alınan geçici koruma müessesini geniş bir çerçevede düzenlemek amacıyla Bakanlar Kurulu 22 Ekim 2014’te bir yönetmelik çıkartmıştır (Kula 2005: 49)”. Çıkarılan yönetmeliğe göre ülkelerindeki savaş sebebiyle Türkiye’ye kitleler halinde göç eden Suriyeliler Geçici Koruma Kapsamına alınmışlardır ve yönetmelikte bu kişilerin geçici olarak Türkiye’de kimlerin ne şekilde ikamet edebilecekleri, hangi yasal statüye sahip olacakları ve yasal prosedürlerin ne şekilde ilerleyeceğine dair açıklamalar ve yönlendirmelere yer verilmiştir. Geçici Koruma Yönetmeliğinin tam metni Ek3’te mevcuttur.

Geçici koruma altındaki Suriyeliler adına çıkarılan bir diğer yönetmelik çalışma izinlerine dair olmuştur. Türkiye’de geçici koruma altındaki Suriyeliler 2014 yılına kadar çalışma hakkına sahip değillerdi. Fakat yaşamlarını idame ettirebilmek ve kendi ekonomik gelirlerini sağlamak adına kayıt dışı çalışmak durumunda kalmışlardır. Bu durum hem Suriyelilerin yoğun bir şekilde yaşadığı bölgelerde hem ülke genelinde enformel işçi istihdamı sorununu yaratmıştır. Geçici koruma altındaki Suriyelilerin enformel istihdama dâhil olmaları Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarına göre daha fazla saat çalışıp, piyasa şartları altında ücretler alarak sömürülmelerine de sebep olmuştur. Bu nedenle 15.01.2016 tarihinde 8375 sayılı “Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik oluşturulmuştur.

Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmeliğe göre; “Geçici koruma sağlanan yabancılar, çalışma izni olmaksızın Türkiye’de

çalışamaz veya çalıştırılmaz (YÇİDY, 4. Madde)”. Geçici Koruma Sağlanan Yabancılar geçici koruma kayıt tarihinden ancak 6 ay sonra çalışma iznine başvuru yapabilmektedirler. Bakanlık tarafından yapılan değerlendirme sonucunda yabancıların çalışma izinlerine yönelik nihai karar verilmektedir. Ancak İç İşleri Bakanlığı gerekli gördüğü takdirde illere ve iş dallarına göre kota koyabilmektedir. Böylelikle geçici koruma altındaki Suriyeliler yasal bir zeminde çalışma imkanı bulabilmektedirler.

Sonuç olarak 2011 yılından günümüze değin Türkiye’ye ülkelerindeki iç savaş sebebiyle gelen Suriyeliler geçici koruma altındadırlar ve ülkelerindeki karışıklık bitene kadar Suriyelilerin Türkiye’de misafir olarak kalmalarına izin verilmektedir. Ayrıca yaşamlarını devam ettirebilmeleri için gerekli olan maddi kaynaklara erişimleri de yasal düzenlemeye tabi tutularak süreç hem düzenli hem de düzenlemeye tabi olan kesimin sömürülmelerinin önüne geçilmeye çalışılmaktadır.

1.3.2. Geri Kabul Anlaşması

“Geri Kabul Anlaşmaları, pasaport, vize, seyahat izni gibi bir ülkeye giriş için gerekli yasal izin sağlayan belge veya belgeler olmaksızın kanuni statüsü bulunan gümrük kapıları veya diğer giriş noktaları haricindeki coğrafi alanlardan (hava, kara, deniz yolu gibi) yabancı bir ülkeye giriş yapmış olan kişilerin vatandaşlık bağı ile bağlı oldukları ülkeye geri gönderilmelerini kapsayan anlaşmalardır (Erdem 2017: 100)”. Geri kabul anlaşmalarını 1950 ve 1960’lı yıllarda Avrupa devletleri ilk defa kendi aralarında imzalamıştır. Bunlar *Birinci Nesil Geri Kabul* anlaşmalarıdır. Benelux, Fransa, Avusturya ve Almanya’nın içerisinde bulunduğu ülkeler içlerinde barındırdıkları üçüncü ülke vatandaşları için bu anlaşmaları oluşturmuşlardır. “1990’lara gelindiğinde Doğu Bloğunun yıkılmasını takiben Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinden gelen yoğun göçlerle karşı karşıya kalan AB ülkeleri başta bu ülkelerle olmak üzere ikili geri kabul anlaşmaları yapmak yoluyla sorunu bireysel olarak çözüme arayışına girmişlerdir (Batır 2017: 589)” .

2000’li yıllara gelindiğinde ise Avrupa’da sayıca oldukça fazla artış gösteren göçmenlerin ülkelere direkt olarak gönderilememesi üzeri alternatif yollar aranmaya başlanmıştır. Belge eksiklikleri ya da göçmenlerin vatandaşı oldukları ülkelerin tespit edilememesi durumunda kişilerin göçmen olarak geldikleri ülkeye

gelirken oluşturdıkları seyahat rotalarına göre geri kabul anlaşmaları düzenlenmiştir. Böylece yasadışı göçmene sahip olan Avrupa ülkeleri seyahat rotası belli olan göçmenleri transit olarak kullandıkları ülkelere geri gönderme hakkına sahip olmuştur. Nihayetinde “yasa dışı yollarla Türkiye üzerinden AB'ye veya AB üzerinden Türkiye'ye giriş yapan mültecilerin iadesini öngören Geri Kabul Anlaşması, 16 Aralık 2013'te Ankara'da imzalanmış ve 1 Ekim 2014'te yürürlüğe girmiştir (Ercan 2016: 3)”. “Ancak Anlaşmanın 24.3 maddesi uyarınca üçüncü ülke vatandaşları ile vatansız kişilerin geri kabulüne ilişkin yükümlülüklerin Anlaşmanın yürürlüğe giriş tarihinden üç yıl sonra uygulanabileceği belirtilmiştir (Batır 2017: 597)”. TBMM tarafından da anlaşmanın 1 Haziran 2016 tarihinde uygulanmaya başlanması kararı alınmıştır (tbmm.gov.tr).

“Türkiye ile AB arasında 16 Aralık 2013 tarihinde imzalanan Geri Kabul Antlaşması(son uygulama aşamasının 2016 yılında gerçekleşmesi hedeflenmekteydi) kapsamında Mart 2016'da AB ile Türkiye arasında bir anlaşma daha imzalanmıştır (Erdem 2017: 100)”. Bu anlaşma Türkiye'yi transit ülke olarak kullanıp Yunanistan üzerinden AB ülkelerine göç eden göçmenlerin geri kabulünün sağlanmasıydı üzerine idi. Anlaşma kapsamında Türkiye üzerinden Yunanistan'a giden göçmenler Türkiye'nin kendileri için güvenli bir ülke olmadığını kanıtlamaları halinde AB ülkelerine sığınma talepleri kabul edilmiştir. Fakat iddialarında haklı bulunmayanlar Türkiye'ye gönderilmiştir. AB ülkeleri tarafından Türkiye'ye gönderilen her bir yasadışı göçmen için de Türkiye'de bulunan bir Suriyeli göçmene geçici koruma sağlama garantisi verilmiştir. Yine anlaşma kapsamında AB Türkiye'ye sınırlarını güçlendirmesi amacıyla bir miktar maddi yardım vaadinde de bulunmuştur. Fakat AB tarafından Türkiye'ye vaat edilen maddi yardımın neredeyse sadece 1/6'sı ödenmiştir (bbc.com 25.01.2018). Aynı zamanda bu anlaşma ile birlikte Türkiye vatandaşlarına AB ülkelerine giriş için vize muafiyeti vaat edilmiştir. Fakat anlaşma çerçevesinde Türkiye'nin istenilen bazı uygulamaları yerine getiremeyişi ve süreçte AB'nin de isteksizliği ile birlikte gelinin aşamada herhangi bir vize muafiyeti yaşanmamıştır.

2. ZORUNLU GÖÇ VE ZORUNLU GÖÇ SÜRECİNİN AKTÖRLERİ

Kişilerin tek başlarına ya da gruplar halinde yaşam alanlarından farklı bir yere yerleşme maksadıyla hareket etmeleri olayına göç denilmektedir. Daha kapsamlı bir tanımlamaya göre göç “kişilerin hayatlarının gelecekteki kısmının tamamını veya bir parçasını geçirmek üzere, tamamen yahut geçici bir süre için iskân ünitesinden diğerine yerleşmek kaydıyla yaptıkları coğrafi yer değiştirme olayı (Akkayan 1975: 25)” olarak tanımlanmaktadır. Yapılan göç sonrasında bazen geriye dönüşler yaşanabilirken, bazen yeni yerleşilen yerde kalıcı olunabilmektedir. Etki alanının genişliği sebebiyle göç, birçok bilim dalı tarafından anlaşılmaya ve açıklanmaya çalışılmıştır. Örneğin; sosyal bilimler açısından göç, toplumsal ve kültürel olarak yer değiştirme hareketi (Yalçın 2004: 13) olarak tanımlanırken, ekonomi bilimi açısından “bir işgücünün ülkeden ülkeye transferi olarak” açıklanmıştır (Bozdağ, Atan 2009: 164). Yapılan tanımlamaların ortak noktası ise göçün nihayetinde bir yer değiştirme hareketi olmasıdır.

Göçler ülke içerisinde ve ülkeler arası şeklinde gerçekleşmektedir. “İç göç bir ülkenin kendi sınırları içerisinde belirli bir bölgeden bir başka bölgeye gerçekleştirilen göç hareketidir (Sağlam 2006: 34)”. Dış göç yani uluslararası göç ise ülkenin milli sınırları dışına çıkılması ya da başka bir ülkenin milli sınırları içerisine yerleşmek maksadı ile girilmesiyle mümkün olmaktadır. Her ne kadar iç göç ülke ve göç eden kişiler bakımından problemlere neden olan bir süreç olsa da uluslararası göç ile karşılaştırıldığında görece yeni yaşam inşasının daha kolay olduğu söylenebilir. Çünkü göç hareketi aynı toplum içerisinde yapılmaktadır ve göç eden kişiler dil, kültür şoku, farklı bir kültüre entegrasyon vb. problemler ile nispeten karşılaşmayacaklar ya da karşılaşılan problemler dış göçteki kadar sarsıcı olmayacaktır. Fakat sebebi değişkenlik gösteren nedenlerle gerçekleştirilen uluslararası göç “(...) farklı kültürlerin karşılaşmasına neden olmakta ve farklı kültürlerden gelen insanların bir arada yaşamlarını sürdürme zorunluluğu uyum ve çatışmaya dair önemli sorunlar gündeme getirmektedir (Aksoy 2012: 293)”.

Uluslararası göçün sebep olduğu en önemli sorunlardan bazıları farklı kültürlerle sahip bireylerin bir arada yaşamak zorunda kalmaları, farklılıkları yönetme zorundalıkları ve birbirleriyle olan iletişimlerinin önündeki engeller ile karşılaşmalarıdır. Küreselleşmenin de etkisiyle bu günkü devasa hacmine ulaşan uluslararası göç vasıtasıyla göç meselesi, bu gün tüm dünyanın üzerinde durduğu önemli bir konu olmuştur.

Dış göç sebebiyle göç alan ve veren yerlerde olumlu ve olumsuz ekonomik, politik, sosyal ve kültürel etkiler meydana gelmektedir. Göç, göç veren ülkeyi etkilediği gibi göç alan ülkeleri ve uluslararası göçmenleri de farklı yönlerden etkilemektedir. “Göçler, doğrudan doğruya ülkelerin veya daha küçük toplulukların nüfusunun gelişmesini (artış veya azalmasını) etkileyen önemli faktörlerden biri olup, nüfusun yaş ve cinsiyet yapısında değişmeye sebep olurlar (Akkayan 1975: 23)”. Göç veren ülkelerde nüfus dengesizliği, iş gücü kaybı, özellikle kırsal alanlardaki yatırımların boşa gitmesi gibi olumsuz etkiler meydana gelebilmektedir. Göç alan ülkelerde ise konut sıkıntısı, alt yapı yetersizliği, uyum problemleri, işsizlik, gettolaşma gibi problemler ile karşılaşılabilir. “Meydana gelen bu değişimler toplumun yapısını, kültürünü ekonomik, politik vb. bütün müesseselerini kısa zamanda (göçün hacmi ile doğru orantılı olarak) (Akkayan 1975: 23)” değiştirmektedir. Göç ve sonrasındaki süreçte göç alan ve göç veren ülkelerin etkilendiği gibi göçmenlerde bu süreçten etkilenmektedirler. Çünkü göç veren ve göç alan ülkelerde meydana gelen değişimlerin her birini göçmenler kendi yaşamlarında deneyimlemektedirler.

Yapılan açıklamalarda her ne kadar göç ve sonrasındaki sürecin karmaşık yapısı ve etkilerinin çok yönlü olması sebebiyle göç veren ve alan ülkelerde meydana gelen problemlere ek olarak göçe dahil olan bireyler üzerinde de olumlu olmayan etkiler yarattığının altı çizilse de, bazı olumlu etkilere sahip olduğu da bilinmektedir. Göçmenlerin daha sonra ülkelerine aktardığı dövizlerin göç veren ülkelerde beslenme, sağlık hizmetleri, kriz zamanlarında teminat görevi görme, üretim yapmaya yönelik sektörlere yatırımların yapılması gibi fayda sağlanabilmektedir. Döviz aktarımı ve beraberindeki faydalarıyla birlikte göçmenlerin göç ettikleri ülkelerde edindikleri yeni alışkanlıkların, becerilerin ve içerisini girdikleri yeni kültürlerin etkisinde kalarak tutum ve davranışlarında değişiklikler meydana

gelmektedir. Tutum ve davranışlardaki değişikliklerde göçmenler vasıtaıyla göç veren ülkelere taşınmakta ve sosyal sermayenin güçlenmesine ve çeşitlenmesine yardım etmektedir (Yılmaz 2014: 1692-1693, Chimhowu, Piesse Pinder 2005: 95-96'dan akt:). Elbette, göçün göç alan ülkeye en önemli katkısı, hazır iş gücü sağlamasıdır. “ (...) İş gücü açıklarının, yetiştirilmesine emek ve para harcanmadan elde edilen, üstelik nispeten ucuz işçilerle karşılanması, ekonomik açıdan gelişmiş ülkelere büyük bir avantaj sağlamaktadır (Yılmaz 2014: 1694)”.

Yapılan göçlere göç alan yada veren ülkeler haricinde göçe dahil olan kişiler bağlamında bakıldığında insanların göç etmek için birçok nedene sahip oldukları bilinmektedir. Tarihi insanlığın ilk var olduğu zamana uzanan göç, ekonomik ya da daha iyi yaşam şartlarına ulaşmak için yapıldığı gibi savaşlar, iç karışıklıklar ve dini sebeplerden dolayı da yapılmaktadır. “Temel olarak ekonomik yoksunluk veya isteğe bağlı yer değiştirme gibi nedenler birçok göçün gerekçesini oluştururken, bunun yanında yaşadığı yerden zorunlu olarak göç etmek de diğer bir göç çeşidini oluşturmaktadır (Can 2011: 1)”. Dolayısıyla göçün gönüllü veya zorunlu bir biçimde meydana geldiğini söylemek yanlış olmayacaktır (Aksoy 2012; 293). Her ne biçimde yapılsa yapılsın göç hareketinin aktörlerine göçmen denmektedir. Gönüllü olarak göç eden göçmenler genel olarak ekonomik sebeplerden dolayı daha iyi bir yaşama ulaşabilmek amacıyla kendi özgür hür iradeleri ile göç etmeyi tercih etmiş öğrenci, işçi yâda yeni bir ülkede yaşamak isteyen maceracı vb. kişilerdir. Gönüllü olmayan göçmenler ise genellikle siyasi baskılar, savaş, kıtlık, doğal afetler gibi sebeplerden dolayı göç etmek durumunda kalmış ya da göç etmeye mecbur bırakılmış kişilerdir.

Yüzyıllardır insanlar vatandaşı oldukları ülkeleri ya da yaşadıkları yerleri savaşlar, zulüm, silahlı çatışmalar vb. sebeplerden dolayı değiştirmek zorunda kalmışlardır. Bugün hala devamlılığını koruyan bireysel ve gruplar halinde gerçekleşen uluslararası yer değiştirme sürecindeki insanlar kendi ülkelerinden zorunlu bir şekilde ayrılarak uluslararası koruma şemsiyesi altında hayatta kalmaya çalışmaktadırlar. Bu sürecin aktörleri ise mülteci ve sığınmacı olarak tanımlanmaktadır. Her ne kadar birbirleri yerine kullanılan kavramlar gibi bilinseler de bu iki kavramın ayrı ayrı açıklanması sürecin doğru anlaşılması bakımından elzemdir. Sığınmacı çeşitli sebeplerle ülkesinden ayrılmak isteyen ya da ayrılmak zorunda kalan kişilerin üçüncü bir ülkeye giderek sığınma talebinde bulunması ile

elde edilen statüdür. “İlgili devlet otoritelerinin, sığınma başvurusunu değerlendirdiği, uluslararası ve iç hukuk kurallarını uygulayarak sığınma hakkını verdiği kimselere ise, “mülteci” denilmektedir (Ergüven, Özturanlı 2013: 1019)”.

2.1. Zorunlu Göç Sürecinde Kadınlar

İnsanlık tarihi kadar geçmişe sahip göç olgusunun temelinde insanların daha iyi yaşam şartlarına sahip olmak istemeleri yatmaktadır. Bu nedenle gelişmemiş ve gelişmekte olan ülkelerden gelişmiş ülkelere doğru göç hareketleri yaşanmıştır. Dolayısıyla yapılan göçler genellikle ekonomik temelli olmuştur. Fakat zamanla ülkeler arası çatışmalar, iç savaşlar, yoksulluk gibi sebeplerden dolayı zorunlu göç dünya genelinde hızla artmış ve günümüzde de devam etmektedir. Zorunlu göçlerin yaşanması ile birlikte sığınmacı, mülteci gibi statüler ortaya çıkmış ve konuyla alakalı çalışmalar ancak 20. Yüzyılın başlarında yapılmıştır. Göç hareketleri insanlık tarihi ile paralel bir şekilde seyretmiş olsa da, göç üzerine yapılan çalışmalar çok sonraları ortaya çıkmıştır.

Göç hareketlerine yönelik ilgisizlik uzun dönem devam etmiş ve küçük çapta yapılan çalışmalarda yüzeysel olmuştur. Öyle ki ataerkil bakış açısının hâkim olduğu çalışmalarda kadınlar ve çocuklar görünmez olurken, süreç erkekler üzerinden anlaşılmaya çalışılmıştır. Fakat toplumsal cinsiyetin anlaşılması göç bağlamında kritik bir öneme sahiptir (Grecio, Boyd 2003: 1). Aslında bu durum kadınların toplumsal yaşamdaki görünmezliklerinin yürütülen çalışmalara yansımalarıdır. Oysaki kadınlar göç sürecinde en az erkekler kadar aktif rol almakta ve çevresel etkilerden de en az onlar kadar etkilenmektedirler. Göç genellikle erkekler tarafından gerçekleştirilen bir eylem olagelmışken son yıllarda göçün kadınlaşması (feminizasyonu) söz konusudur (Donato ve Arkadaşları 2006). Göç konusundaki en önemli değişikliklerden biri son 50 yılda kadınların eskiye göre daha fazla kendi başına göç ettikleridir (UNFPA, 2015). Aslında çatışmalar ve savaşlar sonucu yaşanan düzensiz göçlere kadın katılımının her geçen gün artması, kadınların süreçte yaşadıkları problemleri daha da görünür kılmıştır. Ayrıca çatışma ve savaş sürecinde kadınlar en korumasız gruplar içerisinde yer aldığı ve sürecin en fazla bu korumasız ve hassas gruplar üzerinde olumsuz etki bıraktığı önemli bir ayrıntıdır. Zorunlu göç ile birlikte göç edilen yerde kadın göçmenlerin genellikle alt statülerde, düşük maaşlı

üretim ve servis hizmetlerinde yer almaları, tıpkı hane içerisinde olduğu gibi ekonomik alanda da cinsiyet temelli ayrımcılığa maruz kalmaları ve süreklilik arz etmeyen (mevsimlik) iş sektörlerinde çalışmaları, kadınları şiddet ve sömürüye karşı daha da hassas bir grup haline getirmektedir.

Zorunlu göç sürecinde aktif rol almadıkları düşünülen kadınlar kendilerine yönelik toplumsal duyarsızlık sebebiyle var olan problemlerine çözüm üretememekte ve yeni rol ve sorumlulukları ile yaşadıkları problemler daha da kompleks hale gelmektedir. Dolayısıyla zorunlu göç ile birlikte yaşadıkları mekân ile birlikte içerisinde buldukları durum ve konumları da değişmektedir.

Kadınların zorunlu göç sürecinde yaşadıkları değişimler ikamet ettikleri ülkelerdeki göçmenlere yönelik hizmetlere erişimlerini de sınırlamaktadır. Dolayısıyla kadınların göç ettikleri yerdeki gündelik yaşamları, yaşadıkları değişimler ve bu değişimler sonucu deneyimledikleri problemler çerçevesinde şekillenmektedir. Bahsi geçen problemleri ise sağlık(cinsel ve psikolojik), ekonomik ve sosyal faktörler çerçevesinde açıklamak mümkündür. Bu nedenle bu kısımda kadınların gündelik yaşamlarını etkileyen faktörler ana başlıklar halinde açıklanacaktır.

2.1.1. Zorunlu Göç Sürecinde Kadınların Gündelik Yaşamlarına Etki Eden Faktörler

2.1.1.1. Sağlık

“Kadınlar özellikle 15-49 yaş grubu dönemde sadece cinsiyetleri nedeniyle yaşadıkları gebelik ve doğum sırasında aslında normal fizyolojik ve sosyal süreçler olmasına rağmen, sağlıkları üzerinde hastalık ya da ölüm gibi özel etkisi olan durumlarla karşılaşır ve daha özel sağlık bakımına gereksinimleri olur (Özgülner 2016: 52)”. Aslında bu yaş aralığında almaları gereken sağlık hizmetlerinin devamlılığı ve kapsamı, hayati tehlike içeren hastalıklara ya da kronik rahatsızlıklara sahip olup olmayacakları üzerinde belirleyicidir. Fakat özellikle zorunlu göç sürecindeki kadınların göç ettikleri yerdeki hizmetlere ulaşması daha zor ve bazen imkânsızdır. Bu durum da zorunlu göç sürecindeki kadınların ciddi sağlık problemlerine sahip olmalarına ve tedavi olamamalarına neden olabilmektedir.

“Bazı araştırmalarda göçmenlerin sağlık bakımı hizmetlerinden yararlanmalarını ve sağlık bakımı almalarını etkileyen önemli faktörlerden birinin dil problemi olduğu belirtilmektedir (Aksu, Sevil 2010: 136, Fassaert, Hesselink ve Verhoeff 2009’dan akt.)”. Bir diğer faktör ise maddi açıdan yetersizlik ya da buldukları ülkede geçerli sağlık sigortasına sahip olmamalarıdır. Fakat sağlık hizmetlerine erişimde gerekli olan bu iki etmenden de zorunlu göç etmiş olan kadınlar yoksunlardır.

Zorunlu olarak göç etmek durumunda kalmış kişiler içerisinde buldukları koşullar ve imkânlar sebebiyle sıklıkla şu hastalıklara yakalanmaktadırlar:

- “Beslenme Bozuklukları
- Çocuklarda büyüme ve gelişme gerilikleri
- Anemi
- İshal, kızamık, sıtma, solunum yolu enfeksiyonları vb. bulaşıcı hastalıklar
- Fiziksel şiddet ve buna bağlı yaralanmalar
- Cinsel istismar
- HIV/AIDS dahil cinsel yolla bulaşan enfeksiyonlar
- İstenmeyen gebelikler, riskli gebelikler
- Düşükler, doğum komplikasyonları
- Kronik hastalıklar ve komplikasyonları
- Depresyon, kaygı bozuklukları, uyku bozuklukları ve post-travmatik stres bozukluğu başta olmak üzere ruhsal sorunlar
- Diş sağlığı sorunları (Karataştan 2017:30, Karadan ve Altıntaş, 2010’dan akt.)”

Zorunlu göç sonrasında maddi olanakların kısıtlı olması göç eden bireylerin beslenmesini de etkilemektedir. Özellikle hanesine karşı sorumluluk sahibi olan kadınlar kaynakların kullanılması hususunda ailesinin diğer fertlerine öncelik tanımakta ve kendilerini ikincil planda tutabilmektedirler. Suriye’den Türkiye’ye göç etmiş aileler üzerine yapılmış bir araştırmada aile üyelerinin haftada kaç gün meyve ve sebze tükettikleri tespit edilmeye çalışılmıştır. Yapılan incelemeye göre erkekler

bir haftada 3,1 gün meyve tüketirken, kadınların 2,8 gün meyve tükettiği ve erkeklerin bir hafta içerisinde 4,4 gün sebze tükettiği tespit edilirken, kadınların 4,0 gün sebze tükettikleri belirlenmiştir (Balcılar 2016: 52). Değerler arasında çok bir fark olmamak ile birlikte her iki besin grubunda da kadınların daha az tüketim oranına sahip olması dikkat çekicidir.

Zorunlu olarak göç etmiş kadınların sağlığını etkileyen bir diğer faktör de yaşadıkları ortamdır. Suriye'den Türkiye'ye gelen Suriyelilerin birçoğu maddi yetersizlikler sebebiyle genellikle sadece dört tarafı kapalı olan yıkılmaya yüz tutmuş odalarda, merdiven altlarının kapatılan bölmelerinde yaşamaktadırlar. Ayrıca bir ev kiralanırsa dahi bir ailenin kirayı ödeyecek maddi yeterliliğe sahip olunamamasından dolayı 2-3 aile birlikte yaşamaktadır. Haliyle yaşanan ortam hijyenik ve yaşayan kişi sayısına uygun olmamaktadır. Dolayısıyla zorunlu olarak göç eden kadınların genel yaşam koşulları standartların oldukça altındadır. Dahası kamplar ile karşılaştırıldığında kendi imkanları ile yerli halk arasında yaşamaya çalışan göçmenlerin kişisel bakım ve yetersiz beslenme gibi etkenlerden dolayı salgın enfeksiyon hastalıkları açısından yüksek risk grubunda bulunmaktadır (Mazlumder 2014).

“(…) Kadın göçleri ele alındığında şiddetin yoğun olması, savaş ve bazı devletlerin kadınların haklarını korumada ilgisiz kalması kadın sığınmacı sayısını artırmış ve şiddet tehditlerinin evlerinden ayrılışlarından itibaren başlamasına ve tekrar ülkelerine dönüp evlerine yerleşmelerine kadar devam etmesine neden olmaktadır (Barın 2015: 16)”. Dolayısıyla zorunlu olarak göç eden kadınlar şiddet tehdidi ile yaşamakta ve bu tehlike onları daha da hassas hale getirmektedir. Zorunlu göçü deneyimlemiş kadınlar şiddetin tüm türlerine maruz kalmaktadırlar. Şiddetin cinsel boyutunda en çok istismar ile karşılaşmaktadır. Göç edilen yerde istismar ile karşılaşılması durumunda etiketlenme korkusu, güvenlik hizmetlerine erişme bilgisine haiz olunmaması, güvenlik birimlerine ulaşmak için gerekli olan dil bilgisinin yoksunluğu kadınların daha da korumasız hale gelmelerine sebep olmaktadır. Kendini savunmak ya da şikayetçi ol(a)mamak kadınların, istenmeyen gebelik, psikolojik buhran ve HIV/AIDS gibi bulaşıcı hastalıklara yakalanmalarına sebep olmaktadır. Ayrıca göç eden bireyler arasında bulaşıcı olmayan hastalıkların görülme olasılığı da yüksektir. Çünkü kamp dışında barınan sığınmacılar olumsuz

koşullar altında bir yaşam sürmektedirler ve bu durumun bir getirisi olarak sergilemek zorunda kaldıkları davranışlar nedeniyle bulaşıcı olmayan hastalıklara(BOH) da yakalanabilme ihtimalleri yüksektir (Mazlumder 2014).

Zorunlu göç ile birlikte sadece göç edilen yerde yaşanan problemler sebebiyle sağlık sorunları yaşanmamakta, göç öncesinde sahip olunan hastalıkların tedavileri de sekteye uğramaktadır. Savaş gibi sebeplerle aniden yaşanan bölgenin terk edilmesi ya da diğer mücbir sebeplerden dolayı tedavinin kesilmesi sebebiyle; göç edilen yerdeki sağlık kuruluşlarına ulaşım, hiç bilgi sahibi olunmayan bir sağlık sistemine dâhil olma, hastalığın yeniden tespiti, hastalığa uygun yeni tedavi programının oluşturulması gibi uzun süreçlerin yeniden başlamasına yada tedavi masraflarının ödenememesi sebebiyle yeni tedavinin uygulanamamasına sebep olmaktadır. Kanser, jinekolojik rahatsızlıklar vb. bu uzun süreçte kadınların yaşamlarını olumsuz yönde etkilemekte ve hayati tehlikeler doğurabilmektedir.

Zorunlu göç sebebiyle göç etmiş kadınlar sağlık hizmetlerine bir şekilde ulaşmış olsalar dahi, sağlık birimlerinde var olan tercümanların ya da sağlık personelinin cinsiyetleri sebebiyle de sıkıntı yaşamaktadırlar. Kültürel olarak yabancı bir erkekle konuşmanın dahi uygunsuz olduğu bir toplumun içerisinde gelen kimi kadınlar, erkek tercümanlara veya sağlık personeline özellikle kadınsal sorunlarını anlatmaktan ya da muayene olmaktan çekinebilmektedirler. Örneğin, Ortadoğu kökenli kimi göçmen kadınlar erkek bir doktor tarafından muayene edilmekten çok korkmaktadırlar (abc.net.ua). Bu durumda zorunlu göç halinde olan kadınların var olan gündelik yaşam problemlerine zaman zaman hayati riskler taşıyan kronik sağlık problemleri de eklenmektedir. Sağlık ile ilgili yaşanan diğer problemler ise psikolojik ve cinsel olarak iki alt başlıkta incelemek mümkündür.

2.1.1.1.1. Psikolojik Sorunlar

Göçe sebep olan savaş ortamında bulunma, yakınlarının göz önünde katledilmesi, evinden ayrılmak durumunda kalmak ve göç ettikten sonra kültürel açıdan uyumun sağlanamaması, yeni bir düzen kurma ihtiyacı, dil bilmeme ve farklı bir ülkenin vatandaşı olma gibi sebeplerden dolayı iş imkânlarının kısıtlı olması, gelecek belirsizliği, toplumsal dışlanmaya maruz kalma, sahip olunan toplumsal ve mesleki statülerin kaybı ve göç edilen yerde adeta kadınların evlerde tecrit hayatı

yaşamaları zorunlu göç etmiş kadınların ruhsal durumlarını olumsuz yönde etkilemektedir (Karataştan 2017: 28). Bu nedenlerden ötürü göç eden bireyler psikolojik sorunlar yaşayarak desteğe ihtiyaç duyabilmektedirler. “Sağlıklı bir konutta oturmayan, iş bulamayan, dil sıkıntısı nedeniyle iletişim kuramayan insanlar göç ettikleri yerde kendi kapalı dünyalarına çekileceklerdir (Karataştan 2017: 28)”. Bu durum da psikolojik olarak süreçten olumsuz etkilenen kadınların yalnızlaşmasına da sebep olmaktadır.

Psikolojik sorunlara sebep olan bir diğer etmen de zorunlu göç eden kadınların ailelerinin tüm üyelerinin beslenme, hijyen, günlük maddi ve manevi temel ihtiyaçlarını karşılama zorunluluğunda olduklarını hissetmeleridir. Bu tür ağır sorumlulukları karşılamak zorunda oldukları hissini önemi, kadınlar üzerinde oluşturduğu baskıdır. İçerisinde buldukları olumsuz yaşam koşulları ve hissettikleri baskı beraberinde kadınları ruh ve sinir hastalıklarına karşı daha duyarlı hale getirmektedir. Ayrıca belli sebeplerden dolayı zorunlu göç etmiş genç kadınlar arasındaki erken yaşta evlen(diril)me eğilimi, henüz çocuk yaşta cinsellik ile erken tanışmalarına ve bir dizi sağlık problemini beraberinde getirerek kişileri buhrana sürüklemektedir.

Ataerki toplumlarda kadınlar kültürel rollerin yerine getirilmesi ve aktarımını yapmak ile yükümlüdürler. Dolayısıyla farklı bir kültürün içerisine giren zorunlu olarak göç etmiş kadınlar kendi toplumunun kültürünün devam ettirilmesi baskısını üzerlerinde hissederler. Fakat yeni gelinen toplumda bu çokta mümkün olamamaktadır. Her ne kadar çaba gösterilse de kişiler kendilerini yeni topluma ait hissedemeyebilirler. Kendini bulunduğu topluma ait hissetmeme devamında gelen anksiyete ve depresyon kişilerin ruhsal sağlıklarını etkilediği gibi bedensel olarak da etkilemektedir. Bu nedenle zorunlu göç sonrası bireylerde psikomatik⁷ rahatsızlıklar görülebilmektedir.

---

⁷“*Psikosomatik*, psikolojik kökenli olan fiziksel hastalıklara verilen genel addır. Psikolojik sıkıntılar ve duygular özellikle içe dönük insanlarda vücudu etkilemeye başlar. Kişi davranışlarını ve hareketlerini kısmen kontrol edemez Mide ya da karın ağrıları, yorgunluk, halsizlik, egzema ayrıca ciltte sindirim sisteminde ve iç organlarda bazı rahatsızlıklar görülebilir. Çocuklar da ve genç kızlarda görülme olasılığı yüksektir üzüntü dışı vuramama ve duygularını içine atma durumunda kişinin psikolojik olarak vücudunda ağrılar hissetmesi gibi belirtileri vardır (Wikipedia.org/ Erişim Tarihi 31.03.2018)”.

Yapılan zorunlu göç ile birlikte köklerden gönüllü olmayarak bir kopuş söz konusudur. Bu nedenle zorunlu olarak göç etmiş kişilerde eskiye dair özlem varlığı olasıdır. Bu duruma bağlı olarak yeni yerleşilen yere kendini ait hissedememe, anksiyete (kaygı), kişileri buhrana sürüklemekte ve intihar fikrini ortaya çıkarmaktadır. Öyle ki Avrupa'da yaşayan Türk göçmenler üzerine yapılan bir araştırmada kadınların erkeklere oranla çok daha fazla intihar girişiminde buldukları tespit edilmiştir (Baskak ve Arkadaşları 2005). Avrupa'ya göç eden kadınların aile birleşimleri sebebiyle zorunlu olarak göç etmek durumunda kaldıkları göz önünde bulundurulduğunda, yapılan araştırmanın sonucu konumuz açısından daha da önem kazanmaktadır.

Zorunlu olarak göç etmiş kadınların iş yaşantıları ile ilgili yaşadıkları problemler de onları ruhsal bakımdan olumsuz etkilemektedir. Kolay iş bulamama, yapılan işlerin ağırlığı, çalışma saatlerinin uzunluğu, mobing, kısa vadeli çalıştırılmaları kadınların yarısını belirsiz hale getirmekte ve üzerlerindeki geçim sıkıntısı baskını arttırmaktadır. Dolayısıyla kadınlar iş yaşantılarında bedenlen sömürülürken, psikolojik olarak da sömürülmektedirler.

2.1.1.1.2. Cinsel Sorunlar

Zorunlu olarak göç etmiş kadınların cinsel sorunlarını taciz(istismar), tecavüz ve cinsel ilişkiye bağlı yaşanan problemler olarak genellemek mümkündür. İstismar günümüzde dahi çok fazla dile getirilmekten kaçınılan bir olgudur. Farklı bir ülkeden gelmiş ve sığınmacı statüsünde olmak kadınların yaşadıklarını dile getirmelerini engelleyici unsurlardır. Kadınların cinsel taciz ve istismara ilişkin zorunlu deneyimlerini anlatmada çekingenlikleri onları taciz ve istismara daha da açık hale getirmektedir. Yaşanılanların anlatılması halinde kadınların kendilerine karşı negatif bir toplumsal bakış açısının ve koruyucu devletin negatif bakış açısından etkilenecek politikalarını aksi yönde geliştirmesinden korkulmaktadır.

Cinsel istismar ve taciz korkusu kadınların ev merkezli bir yaşam sürmelerine sebep olmaktadır. Kadınların ev içerisinde hareketsiz bir yaşam sürmeleri, kilo problemlerine sebebiyet vermektedir. Öyle ki yapılan bir araştırmayla Türkiye'deki mültecilerin nüfusunun %29,0'ının fazla kilolu ve %36,2'sinin obez olduğu

belirlenmiştir (Balcılar 2016: 8). Dolayısıyla Cinsel istismar ve taciz korkusu kişilerin sağlıklarını doğrudan etkilemektedir.

Savaş ve çatışma ortamından kaçarak güvenli yaşam alanları ve iyi bir gelecek arayışındaki kadınlar göç ettikleri yerlerde sadece insan olarak değil cinsiyetleri ile de diğer gruplardan ayrı tutulmaktadır (Unfpa.org). Bu durum ise cinsiyetleri sebebiyle kadınları içerisine çeken travmatik bir sürece kaynaklık etmektedir. Zorunlu göç sonrasında, göç eden kadınlar arasında fuhuş faaliyetlerinde bir artış gözlemlenirken, onları bu eyleme zorlayan ve cinsel köleliğe mahkum eden gruplar/çeteler ortaya çıkmaktadır. Böylece bir kısım kadın her gün farklı kişilerle cinsel ilişki deneyimlemek zorunda kalarak hem psikolojik bunalıma hem de HIV/AIDS'e karşı savunmasız ve potansiyel bir aday olmaktadır.

Zorunlu olarak göç etmiş ve göç edilen yerde müşkül durumda olan kadınların bir diğer cinsel istismara uğrama alanı da yerli erkekler ile evliliklere razı gelerek, ikinci-üçüncü kadın olarak evlen(diril)meleridir. Kadınlar açısından yeni bir düzen ve kendini güvende hissetmek adına yapılan evlilikler, yerli erkekler tarafından kadınların herhangi bir maddi dayanaklarının olmayışı, evlenmek için parasal harcama yapmak zorunda olmayışları ve boşanmak istediklerinde herhangi bir yasal işleme tabi tutulmayacak olmaları sebebiyle sık sık tercih edilmektedir. Fakat yabancı bir kadın ile evlenme eğilimi olan erkeklerin resmi olarak evli oldukları durumlarda yapılan evlilikler kayıt dışı olmaktadır. Dolayısıyla zorunlu olarak göç etmiş kadınların yapılan sözde evlilikler ile ilgili yasal bir hakkı bulunmamaktadır. Bu durumda da kadınlar cinsel açıdan sömürülürken, aksi bir durumda yasal olarak söz hakkının bile olmadığı bir hayatı yaşamak durumunda kalmaktadırlar. Dahası kimi yoksul aileler kadınların ve kız çocuklarının mutlu ve sağlıklı yaşamlarının tehlikede olmasına karşı savunma geliştirerek evlendirilmeleri gerektiği düşüncesini benimsemişlerdir (Unfpa.org). Bu nedenle zorunlu göç ve sonrasındaki süreçte aileler tarafından, kız çocuklarının ya da eşi ölmüş/ayrı olan kadınların, ikinci-üçüncü eş olarak evlenmelerinde sakınca görülmemektedir. Fakat yerli erkeklerin zorunlu olarak göç etmiş kadınlar ile olan evlilikleri zaman zaman kısa süreli olmaktadır. Böylelikle bir erkek birden fazla kadın ile sözde evlenebilmektedir. Zorunlu olarak göç etmiş kadınlar yeni bir düzen kurma umuduyla evlilik yaparken kısa süre içerisinde cinsel olarak sömürüldükten sonra

terkedilmektedirler. Böylelikle zorunlu göç yapmış kadınları toplum gözünde değersizleşmektedir de. Bu durum zorla göç etmiş kadınların üstü örtülü bir şekilde cinsel istismara maruz kalmalarına sebebiyet vermektedir. Ayrıca genellikle küçük yaşta yapılan bu evlilikler kız çocuklarında erken ve istenmeyen gebelik, cinsellikle erken tanışma ve ciddi jinekolojik problemlere de neden olabilmektedir.

Anlatılanlardan yola çıkarak kadınların cinsel temelli yaşadığı problemler yaşamlarının tamamına yayılmaktadır. Öyle ki cinsel sorunlar zorunlu olarak göç etmiş kadınları fizyolojik, psikolojik, sosyal ve ekonomik açıdan etkileyen kompleks bir problem olarak yaşamlarında var olmaya devam etmektedirler.

2.1.1.2. Sosyal Sorunlar

Savaş ve çatışmaların kurbanları olan kadınlar zorunlu olarak göç ettikleri yerlerde sosyal problemlerle yoğun bir şekilde karşılaşmaktadırlar. “Özellikle eşini kaybetmiş çocuklarıyla yaşamaya çalışan hassas durumdaki yüzlerce kadın yaşadıkları birçok sıkıntıyı dil sıkıntısı nedeniyle paylaşamamakta, mağduriyet yaşasa bile ne yapacağını bu nedenle bilememektedir (Karaca, Doğan 2014)”. Ne yapacağını bilememe hali içerisinde yaşanan kültürün ve kültüre bağlı davranış şekillerinin yanlış anlaşılmasına sebep olmaktadır. “Dil engeli nedeniyle kültürel farkları yanlış anlama, kişilerin özgüveninin eksik olmasına neden olmaktadır (Karataştan 2017: 24)”. Dolayısıyla zorunlu olarak göç etmiş kadınlar ile yerli halk arasında dil problemi bir şekilde aşılsa dahi özgüven eksikliği nedeniyle karşılıklı iletişim yine sekteye uğramaktadır.

Göç edilen yerin dilinin bilinmemesi sadece kişisel değil aynı zamanda sosyal sorunları da beraberinde getirmektedir. Göçmen kadınlar en çok evde vakit geçirmektedirler ve sosyalleşme alanları da mahallelerdir. Fakat dil yoksunluğu sebebiyle yerli halk ile kadınlar arasında iletişim kurulamamaktadır. Dolayısıyla zorunlu olarak göç etmiş kadınlar göç ettikleri yerlerde kapalı gruplar halinde yaşamaktadırlar. Bu nedenle kadınlar her ne kadar kamp dışında yaşıyor olsalar dahi göç ettikleri yerde yerli halk arasında var olan gündelik ilişkiler ağına dâhil olamamaktadırlar. Fakat bunun sebebi sadece göç etmiş kadınların dil yoksunluğu, güvenlik ve istismar korkusu nedeniyle kendini dış dünyaya kapatmaları değil, aynı zamanda göçmenlerin yerel hemcinslerinin, zorunlu göç etmiş kadınları bir tehdit

olarak algılamalarından kaynaklanmaktadır. Yerel kadınlar arasında zorunlu göç sebebiyle göç etmiş kadınların müşkül durumlarından kurtulmanın yolunu, yerli bir erkek ile evlenmekte bulacağı genel yargısı hâkimdir. Bu nedenle göç etmiş kadınlar (ister mülteci, ister sığınmacı isterse geçici koruma altında olsun) yerli kadınlar tarafından hoş görülmemekte ve toplumdan dışlanmaktadır. Örneğin yapılan bir araştırmada Türk toplumunda Suriyeli kadınların ikinci eş olabilmeye, yuva yıkma potansiyellerine sahip oldukları algısının varlığı, kadınların sosyal dışlanmaya maruz kalmalarına sebebiyet verdiği sonucuna varılmıştır (Küçükşen 2017: 2399). Yerel halk tarafından toplumsal olarak kabul görmeyen zorunlu göç etmiş kadınların aileleri de, dışlanmanın sadece aile üyesi olan kadın ile sınırlı kalmayıp tüm aileye yöneltileceği kaygısına sahip olabilmekte ve aile üyesi olan kadına yönelik kısıtlayıcı tedbirler alma eğilimi gösterebilmektedirler. Mazlumder tarafından sığınmacı kadınlar üzerine yapılan bir çalışmada “sığınmacı kadınların günlük yaşamlarını olumsuz toplumsal kabullerin etkilediği ve bu kadınların kimi zaman eşlerinin ya da ailelerinin baskısıyla, yalnız yaşayanların ise kendi inisiyatifleriyle toplumdan tecrit edilmiş bir yaşam sürdürdükleri görülmüştür (Mazlumder 2014: 30)”.

2.1.1.3. Ekonomik Sorunlar

Zorunlu olarak göç etmiş kadınların ekonomik alanda yaşadığı en önemli problem istihdam sorunudur. Her ne kadar göç ederken maddi birikimlerini yanlarına almış olsalar dahi, göç eden ailelerin yaşamaya devam edebilmeleri için ailenin bazı üyelerinin çalışması gerekmektedir. İş imkânlarının azlığı, yabancıların daha düşük ücretlerle çalıştırılmaları gibi sebeplerden dolayı aile reisi olarak görülen erkeklerin kazançları ailenin geçimi için yeterli olmamakta ya da iş bulamamakta ve kadınlarda çalışmak durumunda kalmaktadırlar. Kadınların çalışıp eşlerinin iş bulamadığı durumlarda, geleneksel aile rollerinin tersine dönmesi gerginlikler yaratabilmektedir. Bu durumda kadınlar partnerleri tarafından şiddet görebilir ve bunun gizli kalmasını tercih ederek yasal mercilere iletmede isteksiz davranabilmektedirler (Burnet, Pill 2001).

Zorunlu göçler gelişmemiş ve gelişmekte olan ülkelere genellikle en yakında bulunan, bölgeye göre gelişmiş ülkelere yapılmaktadır. Çünkü bu süreç zarfında dünya genelindeki gelişmiş ülkelere göç edebilmek sınır güvenlikleri,

gelişmiş ülkelerin sığınmacı ve mülteci kanunlarının sıkı ve dar kapsamlı oluşu ya da yeni sığınmacı ve ülkelerin mülteci kabulünde isteksiz oluşları sebebiyle çok ta mümkün olamamaktadır. Bu nedenlerden ötürü son birkaç yılda mülteci sayısındaki artış ile birlikte, mültecilerin çoğu gelişmekte olan ülkelerde barınmaktadırlar (Kezie, Balikudembe, Kagumire 2014). Fakat göç edilen ülkelerin de gelişmekte olan ülkeler olmalarından mütevellit kadın istihdamı oranı düşüktür. Dolayısıyla kadın istihdamının zaten az olduğu gelişmekte olan ülkelerde zorunlu olarak göç eden kadınların göç edilen yerin dilini bilmemeleri ve toplumsal cinsiyet kaynaklı diğer engeller ile karşılaşmaları sebebiyle istihdam edilmeleri daha da zor bir hal almaktadır (Mazlumder 2014). Bu durumda da zorunlu olarak göç etmiş kadınlar maddi yetersizlikleri ve ev dışında çalışmaya çekinmeleri sebebiyle birçok kadın evde çalışmayı tercih etmektedir (Balcılar 2016). Yukarıda bahsi geçen nedenler de zorunlu olarak göç etmiş kadınları kısır döngü halinde eve kapanmaya mecbur bırakılan kimseler yapmakta ve sosyalleşmelerine imkân tanımamaktadır. Dolayısıyla zorunlu olarak göç etmiş kadınların yaşadıkları ekonomik problemler ile sosyal problemlerin birbirleriyle bağlantılı olduğu söylemek mümkündür.

Zorunlu olarak göç etmiş kadınlar iş piyasasında kendilerine yer bulsalar dahi, sadece kadın olmalarından mütevellit iş yerlerinde hem bedensel hem de cinsel sömürü objesi olarak görülmektedirler. Bu nedenle kadınlar süreklilik içerisinde bir ekonomik faaliyetin içerisinde yer alamamakta ve belli aralıklarla iş piyasası dışında kalmaktadırlar.

Göç edilen yerlerin gelişmekte olan ülkeler olması, ev sahibi ülkelerin ihtiyaç sahibi olan göçmenlere yardımlarını da kısıtlamaktadır. Böylelikle, göçmen kadınlar maddi ve aynı yardım talep etseler dahi sınırları içerisinde buldukları ülkelerin maddi imkânlarına göre yardım alabilmektedirler. Ev sahibi ülkeler genel olarak kendileri tarafından oluşturulmuş kamp vb. yerleşim alanlarındaki zorunlu göç yapmış kişilere kamp vb. yerleşim yerlerinde kalmayanlara nazaran görece daha fazla yardımda bulunsa da, yapılan yardımlar çoğu zaman temel ihtiyaçları bile karşılayamamaktadır. Kadınlar bir işte çalışsalar dahi, aldıkları ücretler kendileri ve ailelerinin ihtiyaçlarını karşılamada yetersiz kalmaktadır (Srinivasan, Ilango 2012).

Zorunlu olarak göç etmiş olan kadınların göç ettikleri yerlerde sığınmacı ve yabancı oluşları onların iş piyasasındaki konumlarını ve hangi sektör içerisinde yer alacaklarını da belirlemektedir. Kadınlar genellikle eğlence sektörü, ev içi hizmetler, fuhuş, mevsimlik işleri yapmaya yönlendirilmektedir. Diğer ekonomik faaliyet alanlarında genellikle zorunlu göç yapmış kadınlara hem mesleki bilgilerinin yetersizliği hem de yasal çalışma izinlerinin olmayışı sebebiyle yer verilmemektedir. Eğlence sektörü ve fuhuş ile zorunlu olarak göç etmiş yabancı kadınlar cinsel olarak sömürülürken, ev içi hizmetler ve mevsimlik işlerde göçmen kadınlar emek güçleri bakımından sömürülmektedir. Çünkü kadınlar hiçbir sektörde emeklerinin karşılığını tam olarak alamamaktadırlar. Zorunlu olarak göç etmiş kadınların dahil oldukları ekonomik etkinliklerin neredeyse tamamında sömürülmelerinin en önemli sebebi ise genellikle kaçak işçi olarak çalışıyor olmalarıdır.

3. FEMİNİZM KURAMININ TARİHSEL GELİŞİMİ

Feminizm, kelime anlamı olarak femine (kadın) kelimesinden türemiş Latince kökenli bir sözcüktür. “Feminizm yaklaşımı kadınların sadece kadın oldukları için karşı karşıya kaldıkları zorluklar, baskı ve ezilmişlikle ilişkisini inceleyen, sınıf, ırk, ulus, din, dil vs. unsurlarda kadınların yaşadığı sorunları ele alan bir bilim alanı olarak değerlendirilmektedir (Taş 2016: 165)”. “Feminizmin ne olduğunu anlamak için kadının tarih içindeki serüvenini bilmemiz (Sevim 2005: 7)” gerekmektedir. Kadının tarih içerisindeki serüvenine bakmak da şuanda mevcut yazılı olan tarih ile mümkün değildir. Çünkü feminist yaklaşıma göre var olan tarih merkezine erkeği alarak yazılmıştır ve tarih sahnesinde kadınlar her zaman olduğunun dışında pasif ve silik bir şekilde resmedilmiştir. Bu nedenle tarihin yeniden yazılması gerektiğini savunmaktadırlar. Feminist yazın incelendiğinde de kimi kaynakların açıklamalarını Paleolitik ve Neolitik dönemlerden başlayarak ayrıntılandırıldıkları görülmektedir. Feminist yazına göre tarihin hemen her döneminde kadınlar silik ve erkeklerin ardında bahsi geçmiştir. 15.yy’a kadar toplum içerisinde ikinci sınıf muamele gören kadınların, sadece birkaç söyleme dayanarak en doğal hakkı olan yaşam hakları bile ellerinden alınabilmekteydi.

Yeniçağ da ise kadınların durumunda yine bir değişiklik olmamıştır. Örneğin 1547’de İngiltere’de alınan bir kararla “kadınların çene çalmak için bir araya gelip konuşmaları” yasaklandı ve böylelikle kocalar eşlerini evde tutmakla yükümlü hale geldi (Sevim 2004: 24). Sistem adeta kadının evde kalması gerektiğini dikte etmekle kalmayıp kadınlardan sorumlu olan kişilerinde erkekler olduğunu açıkça belirtmekteydi.

Aktif nüfusa dahil edilmeyen kadınların yaşamları o dönemlerde toplumlarda var olan dayatmaları ile birlikte daha da ev merkezli olmaya başlamıştır. Maddi olarak durumu kötü olmayan kadınlar için bu yasaklar onları sadece sosyal açıdan etkilerken yaşamak için çalışmak zorunda olan kadınlar için durum daha da kötü bir hal almıştır. Kadınlardan durumu kötü olanlar çareyi zengin ailelerin yanında hizmetçi olarak çalışmakta bulmuşlardır. Tüm hayatlarını çalışmak zorunda oldukları evlerin içlerinde neredeyse karın tokluğa geçirmişlerdir. Onlar için bu durumdan

kurtulmanın tek yolu evlenmekten geçmekteydi. Fakat geleneksel bir adet olan drahoma⁸ gibi adetler nedeniyle evlenmek de hiçte kolay değildi. Evlenmek isteseler bile evlenemeyen ve hayatta kalmak için başka çareleri olmayan kadınlar, çalıştıkları evlerdeki sahiplerinin adeta bir malı gibi ev sahipleri tarafından kullanılmışlardır.

Maddi açıdan durumu iyi olan kadınlar ise sosyal hayatlarında çeşitli sınırlandırmalar ile karşılaşmaktaydılar. Ayrıca, sanatsal faaliyetlerle uğraşan kadınların kimliklerini belli etmemek için akrabası olan başka erkeklerin isimlerini kullandıkları bilinmektedir. Bu alandaki kısıtlamalar sadece bu döneme özgü olmamış sonraki dönemlerde de varlığını sürdürmüştür. Örneğin, “erkek egemen toplum olan Bizans'ta erkek müzik sanatçılarının isminin önemli bir kısmı günümüze ulaşmasına karşılık, kadınlara yönelik sınırlamalar dolayısıyla çok az kadın besteci-müzisyen ismi bilinmektedir (Canko 2016: 129)”.

Bu dönemler kadınlar açısından daha önceki yüzyıllara göre her ne kadar belli ölçüde daha kötü olsa da Batı tarihçileri 16. yy sonları ve 17. yy başlarına “guerelle des femmes” yani “Cinslerin savaşı” ismini vermişlerdir. Çünkü bu yüzyılda kadınlar ortaçağa göre daha çok ezilmelerine rağmen kendileri ortaya koyacak direnişlerde de bulunmuşlardır. Mesela Montaigne'in evlat edindiği Marie de Gournay'ın (1566-1645) kadın haklarını korumak için yazdığı iki eser vardır Kadınlarla Erkeklerin Eşitliği ve Hanımların Şikayeti; yine 17. yy,'ın ikinci yarısında aklın cinsiyeti tanımadığını savunan Poullain de Barre'ye rastlanır, onun Cinslerin Eşitliği Üzerine isimli kitabı ön feminist düşünceleri geliştirmiş bir yazar olarak kabul edilmesine yol açar (Sevim 2004: 29)”. 1642-1653 yılları arasında sayıları beş bin ila on bin aralığında değişen kadınlar İngiliz parlamentosuna birçok kez dilekçeler vermiş ve yürüyüşler düzenleyerek protestolar gerçekleştirmişlerdir (Williamson 1990: 260). “1647'de uzun çalışma saatlerine karşı hizmetçilerin parlamentoya dilekçe vermesi, 1651'de kadın esnafların borç yüzünden hapse atılmaya karşı çıkmaları gibi kadın haklarına yönelik sembolik girişimlerdir. 18. yüzyılda üst sınıf kadınların politik ve sanatsal konularda entelektüel tartışma yürüttükleri salonlar, feminist düşüncelerin şekillenmeye başladığı yerler olarak kabul edilir (Yükselbaba 2016:124)”. Alt sınıf kadınları ise bu tür faaliyetlerin içerisinde görmek bir yana, bu kadınlar normal yaşam standartlarına bile erişememekteydiler. Maddi açıdan çalışmaya ihtiyacı olan

---

⁸Hristiyanlarda ve Musevilerde, evlenme durumunda gelinin damada verdiği para ya da mal mülk.

alt sınıfa mensup kadınlar manifektör alanında erkeklerle eşit olmayan seviyelerde ve kötü koşullarda çalışmışlardır. Kadınlardan bazıları bu kötü yaşam ve çalışma koşullarından kurtulmak için göç etme kararı almış ve Amerika'ya doğru hatırı sayılır ölçüde göç etmişlerdir. Eşitlik, hak, özgürlük arayışındaki kadınlar Amerika'ya giderek tıpkı Fransız devrimindeki gibi hak arayışlarına orada da devam etmiş ve Amerika'daki kadın hareketlerinde rol almışlardır. Fransa'da alt sınıfa mensup olan kadınlar erkeklerle eşit haklara sahip oldukları çeşitli kulüplerde bugünkü ismiyle dernek faaliyetlerinde bulunmuş hatta kendilerine özel sadece kadınların üyesi olup faaliyetlerine katılabilecekleri dernekler de kurmuşlardır. Bu süreçte özellikle Pauline Leon, Clarire Lacombe, Olympe de Gouge, Fransa'daki kadın hareketlenmesinde aktif rol oynamıştır. Bunlardan Olympe de Gouge “Kadın Hakları Bildirgesi’ni yayınlamış, bildirmede “Kadına giyotine gitme hakkı tanınıyor öyleyse kürsüye çıkma hakkı da olmalıdır(Sevim 2004: 34)” diye seslenmiştir. Dönemin şartlarına göre böyle bir sözün söylenmesinin bile tehlikeli bir durum olarak olmasına karşın, Olympe de Gouge sivri bir dille kadınların erkeklerle eşit haklara sahip olması gerektiğini defaatle dile getirmiştir. Fakat kendisi de giyotine gönderilerek öldürülmüştür.“18. yüzyılda Mary Wollstonecraft kadın olmanın ilk günden itibaren öğrenilen ve yapay olarak yaratılmış olmasına rağmen doğal sayılan ve değişmez kabul edilen bir olgu olduğunu, 19 yüzyılda Sarah Grimke “erkeklerin görevleri ve kadınların görevleri, erkeklerin alanı kadınların alanı hakkındaki fikirler sadece keyfi fikirlerdir” derken toplumsal cinsiyet ilişkilerine, tüm alanların bu ilişkiler çerçevesinde yapılandığına dikkat (Aktaş 2013: 60)” çekmişlerdir.

Feminizm yazınına göre Fransız devriminin temel savları eşitlik, hak, hürriyet olsa da bu kavramların içi söz konusu kadınlar olduğunda boşaltılmıştır. Kadınlar her ne kadar Fransız devrimi sırasında istedikleri ölçülerde haklara sahip olamamış olsalar da, kadınlar bu süreçte kendilerini geliştirmiş ve daha sonraki kadın hareketlerinin temellerini atmışlardır.

19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren dünyanın farklı bölgelerinden kadınlar örgütlenme çalışmalarına başlamışlardır. Bundan sonraki süreçte artık feminist hareketler tüm dünyada kendini iyice göstermeye başlamış ve 19.yy’ın ikinci yarısından günümüze kadar geçen süreçte feminizm üç ana dalga halinde ilerlemiştir.

3.1. I. Dalga Feminizim

19. yüzyılın sonları ile 20. yüzyıl başı arasında kadınların hak arama ve haklarını yasal bir zeminde elde etme mücadeleleri birinci dalga feminizm olarak adlandırılmaktadır. “Doğal haklar düşüncesinden gelen feminist kuramcılar, kadınların birer yurttaş olarak erkekler ile aynı derecede temel haklara ve özgürlüklere sahip birer ‘insan’ olduklarını ileri sürmekteydiler (Taş 2016: 167)”. Bu dalgada temel vurgu bazı alanlarda kadınların erkeklerle eşit haklara sahip olmaları gerektiğindedir. “Birinci dalga feministlerin başlıca amaçları oy kullanma hakkını elde etmek, yasal ve sivil hakları kavuşmak ve eğitim görme olanağının tanınması gibi konuları içermiştir (Altınbaş 2006: 22)”.

Bahsi geçen dönem eril nitelik taşıyan toplumlarda erkek egemenliğinin zirvede, kadınlarında neredeyse pasifize edilmiş oldukları bir dönemdir. Fakat özellikle Avrupa ve Amerika’da ilk defa sayıca az da olsa kadınların düzenin karşıtı hak arama sesleri duyulmaya başlanmıştır. Toplumun geneli tarafından hoş görülmeyen bu hak arama seslerinin sahiplerini egemen kesim tarafından aşağılamak ve taleplerini değersizleştirmek için bu kişilere “20.yy’ın başlarında Birleşik Krallık ve ABD’de pasif direniş, kamu toplantılarını bölme, açlık grevi yapma gibi yollarla kadınların seçme ve seçilme hakkını savunan, az çok organize olmuş radikal kadın hakları savunucuları” anlamına gelen “süfrajeterler” denmiştir.

Her ne kadar birinci dalga feministler eğitim hakkı, sosyal haklar, mülkiyet edinme hakları gibi taleplerde bulunsalar da, bu dönemde ağır basan ve üzerinde defaatle durularak tartışılan konu oy verme hakkı olmuştur. “Kadınlar en az erkekler kadar oy kullanma hakkına sahip olduklarını iddia etmişler, kadınların siyasette olumlu etkileri olacağını açıklamışlardır. Ayrıca, kadınların oy haklarını inkâr etmenin onların yurttaşlıklarını inkâr etmek anlamına geldiğini de iddia etmişlerdir (Örnek 2015: 107)”. Her türlü baskı ve yıldırma hareketi ile karşılaşan birinci dalga feministler eğitim hakkı, mülkiyet edinme hakkı gibi konulardaki taleplerini her ne kadar sürdürseler de bu isteklerini oy verme hakkının kazanılmasından sonraya bırakmışlardır.

Birinci dalga feminizmin ana talebi olan oy verme hakkı ağırlıklı olarak Avrupa’da yaşayan kadınlara birinci dünya savaşı sonuçlanıncaya kadar her ülkede

farklı tarihlerde tanınırken, bazı ülkelerin kadınları seçme ve seçilme hakkını elde edebilmek için uzun yıllar mücadele etmek durumunda kalmışlardır. Örneğin Fransa’da cumhuriyetin kurulduğu sırada 1879 yılında kadınların devrime katkılarına karşılık olarak istenen oy verme hakkı reddedilmiş, gerekçe olarak ise sistemin daha tam olarak oturmamış olması gösterilmiştir. Kadın haklarının kazanılmasında önemli bir savaşım alanı olan Fransa’da bile oy verebilmek için kadınların 65 yıl daha mücadele etmeleri gerekmiş, ancak 1944 yılında Fransız kadınlar seçme ve seçilme hakkını elde edebilmişlerdir. “Bu ülkede 1965 yılına kadar kadınların kocalarından izinsiz herhangi bir iş yerinde çalışmaları yasaktı. Bir kadın bunu yaptığı halde kocasının ona dava açma hakkı vardı. Yine kadın kocasından izinsiz üniversiteye kayıt olmaz, ehliyet alamaz, pasaport çıkarmaz ve bir hastanede tedavi dahi olmazdı (Sevim 2004: 40)”.

Birinci dünya savaşına kadar genel olarak kadınlar iş yaşamında kendilerine yer bulamazken, “Birinci Dünya Savaşı’nın başlamasıyla, erkeklerin savaşa katılmaları nedeniyle, kadınlar evlerinden çıkarılıp fabrikalarda çalıştırılmaya başlanmıştır (Kolay 2015:7)”. Bu durum her ne kadar kadın hakları adına olumlu bir gelişme olsa da kadınlar istedikleri eşitliği iş yerlerinde sağlayamamıştır. “Sürdürülen mücadeleler sonrasında feministler, 1918’de Versailles Antlaşması ve Milletler Cemiyeti’ne “eşit işe eşit ücret” ilkesini koydurmayı başarmışlardır (Kolay 2015: 6, Anaraksimo’danAkt.)”. Fakat savaşın bitmesiyle birlikte erkekler yeniden iş yaşantılarına dönmüş ve evlerinden dışarı çıkan kadınlar yeniden evlerine dönmek zorunda kalmışlardır. Birinci dünya savaşından sonra ülkelerin kendi dikkatlerini nasıl kalkınabilecekleri sorusunun üzerine yoğunlaştırmaları ve kimi yorumlamalara göre o dönem feministlerin de ulusal kalkınmanın daha önemli olduğunu düşünmeleri üzerine bu dönemki feminist hareketler durgunlaşmıştır.

3.2. II. Dalga Feminizm

1968 yılında tam olarak ortaya çıkan ve sonrasındaki süreçte feminist yazına yeni bir boyut kazandıran ikinci dalga feminizm, oy hakkı, eğitim hakkı ve çalışma hakkının tanınmasının kadınların toplum içerisinde yaşadıkları sorunları çözemeyeceği düşüncesiyle ortaya çıkmıştır.

“Kadınlar yasalarla sağlanmış eşit koşullara karşın, erkeklerden farklı yaşamsal pratiklere sahiplerdir (Kolay 2015: 8)”. Sadece kamusal alanda eşit haklara sahip olmanın yeterli olmadığını belirterek, dikkatleri ev içerisindeki kadının konumuna çekmişlerdir. Kadının sadece kamusal alanda değil özel alanda da eşit haklara sahip olması gerektiğini ve özel alandaki ezilmişliğinin altında yatan sebeplerin araştırılması gerektiği hususunda fikirlerini beyan etmişlerdir. Aslında özel alanların yani evsel, kişisel alanların, ataerkil düzene göre oluşturulmuş kadının sömürülmesini ve bu sömürünün yeniden üretilmesini sağlayan alanlar olduklarının altı çizilmiştir. Bu noktada Carol Hanisch tarafından dile getirilen ve sonrasında feminizmin temel sloganlarından biri haline gelen ‘Kişisel olan politiktir’ (1970: 75) sözünün üzerinde önemle durulmalıdır.

Geçmişten günümüze tüm toplumlarda ev kadın ile özdeşleşmiş ve kadınların hakimiyetinde olan, onların yaşam alanı olarak içselleştirilmiştir. Bu nedenle kadınların yaşadıkları problemlerde hane içerisinde kalmalı ve hane içerisinden çözülmeye çalışmalı fikri tüm toplumların tabanında kabul gören bir anlayış olmuştur. Fakat kadınların gerek hane içerisinde gerek toplum içerisinde yaşadığı problemler sadece kendilerinin problemleri olmamakla birlikte, var olan toplumsal sistemin de bir sonucudur. Yani özel alanda yaşanan problemler özel alanın sonucundan ziyade politik olandan, diğer bir deyişle kamusal alandan bağımsız değildir. Bu söz kadınların özel alanlarda yaşadıkları problemlerin sadece kendilerine ait olmadığını ve yaşanan bu problemlerin politik bir geçmişi olduğunu, çözümün yine sorunun politik bir hale getirilerek kamusal düzlemde aranması gerektiği mesajını vermektedir. Kadınların sadece kadın oldukları için yaşadıkları ve günlük hayatlarında karşılaştıkları cinsel istismar, şiddet, karşılıksız olarak yaptıkları günlük ev işleri, çocuklarına bakma zorunlulukları gibi problemlerin sadece kadınları ilgilendirmediği, kişisel olarak lanse edilen bu problemlerin çözümünde erkeklerinde kadınlar kadar sorumluluk üstlenerek sorunun kamunun geneline ait olduğunun altı özellikle çizilmek istenmiştir.

Kişisel olan politiktir sözü her ne kadar feminizm kökenli olarak ortaya çıkmış olsa da, kamusallaşma ve paylaşma temeline dayandığı için cinsiyete dayalı yaşanan ve cinsiyete dayalı bir şekilde sorunların çözülmesi gerektiğinin ötesinde de anlamlar içermektedir. Toplum içerisinde yaşanan herhangi bir problem sadece

problemi yaşayan ya da problemi oluşturan kaynakla ilgili değildir. Bir eylemin ya da sonucun problem olması kümülatif bir süreç sonrasında gerçekleşmektedir. Yani eylemlerin ve eylemlere bağlı olarak oluşan sonucun oluşumunda tek bir etkenden bahsetmek mümkün değildir. Örneğin şişmanlık kişiler için önemli bir problemdir. Fakat kişilerin şişman olmalarının sebebinin tamamen kişisel olduğunu söylemek mümkün değildir. Kişilerin beslenme alışkanlıkları onların beden tiplerinin oluşmasını sağlamaktadır. Fakat gerek yiyecek ve içeceklerin fiyatları, satışlarına izin verilmesi gerekse üretimlerinin desteklenmesi vb. gibi hususlarda şişmanlık, temelde kişisel tercihler bazında satın alınan yiyeceklerden dolayı olmaktan çıkıp, devlet politikalarının ve politikaların işleyişlerinin sonucu olan bir problem haline gelmektedir. Bu noktada kişisel olanın politik olması cümlesi toplumun genel problemlerinin anlaşılması ve çözülmesinde işlerliği olan bir açıklamadır.

İkinci feminist dalgada, cinsiyet ayrımcılığına dair topluma yönelik eleştiriler kapsamında olan “Toplumsal Cinsiyet” kavramı, toplumda var olan kadının eşitsiz konumunun biyolojik farklılıklardan ziyade, toplumun tamamına yayılmış olan cinsiyetçi ayrımlardan meydana geldiği savını savunuyor olması sebebiyle feminizm açısından önemli bir kavramdır. Biyolojik cinsiyetten farklı anlamları içerisinde barındıran *toplumsal cinsiyet* kadın ve erkek arasında belli bir hiyerarşi içerisindeki yaşam alanları oluşturmaktadır. “Dolayısıyla toplumsal cinsiyet kadının bağımlı, edilgin, güçsüz konumda olduğu toplumsal güç ilişkileri anlamına da gelmekte, bu nedenle ilk feminist dalgada öne çıkan eşit hakların ötesinde tüm toplumsal yapı ve ilişkilerde toplumsal cinsiyet eşitliği yönünde bir dönüşüm öngörmektedir (Koray 2011: 16)”. Kadın ve erkek arasında hem kamusal hem de özel alanlarda var olan hiyerarşik farklılığa biyolojik cinsiyet farklılığının değil, sistemin ataerkilliği merkeze koyarak oluşturulmuş olması Simone de Beauvoir’in “Kadın doğulmaz, kadın olunur (1953: 11)” sözüyle adeta bir slogan halini almıştır.

Özellikle 1960’lı yılların sonlarına doğru hız kazanarak çoğalan kadın derneklerinden biri de 1966 yılında kurulan Ulusal Kadın Örgütü NOW (National Organisation of Women)’dir. “Özellikle evli ve çocuklu kadınları bir araya getiren örgütün üye sayısı 1971’de 10 bine ulaşmıştır (Koray 2006: 8)”. ABD’de kurulan ve hala ABD’nin en büyük kadın hakları örgütü olan Kadın Hakları Örgütü özde kadınların temel yaşam haklarına erişmelerinin önündeki engellerin kaldırılması,

kamusal ve toplumsal alanlarda cinsiyet bazlı farklılıkların ortadan kaldırılmasını talep etmektedir. Günümüzde bu örgüt yaklaşık 500.000 etkin üyeden oluşmaktadır (wikipedia.org).

İkinci dalga feminizmde verilen mücadelelerin önemli bir bölümü de kadına yönelik şiddet, cinsel istismar, doğum kontrolü ve kürtaj konuları üzerine olmuştur. Gerek aile içi gerek toplum içerisinde şiddetin her türüne yönelik protestolar ve kampanyalar düzenlenmiştir. Dönemin feministleri, “doğum kontrolünü ve kürtaj haklarını savunmak için olsun (feministlerin deyişiyle cinsellikle doğurganlığın birbirinden ayrılması), kadınlara tecavüz edilmesine karşı çıkararak olsun ve başka konularda sık sık hukukun kapısı çalıyorlardı (Sevim 2004: 53)”. Bu dönemde hatırı sayılır ölçüde yapılan protestolar, kampanyalar ve resmi başvurular sayesinde belli ölçüde farkındalık yaratılmış ve yasalarda kadınların lehine iyileştirmeler yapılmıştır. 1975-1985 arasındaki yıllar Birleşmiş Milletler tarafından “Kadın On Yılı” ilan edilmiş ve Meksika’da bir konferans düzenlenmiştir. Özellikle batıda kadınlar adına ilerici hareketler yaşanırken Avrupa ve Amerika dışında kalan ülkelerde feminizm hareketleri yeni yeni hareket alanı bulmaktaydı.

“Bu dönemde feministler, hem ideoloji ve bilim hem de kültür ve özel yaşam ve siyasal alanlarda mücadelelerine devam etmiştir (Taş 2016: 171)”. Mücadele sürecinde ataerkil düzene göre oluşturulmuş olan sistemin yeniden dizayn edilmesi için birçok dernek kurulmuş, bildiriler yayınlanmış ve örgütlenmeler sağlanmıştır. “Lakin farklı algılardan, farklı ideolojilerden ve farklı dünya görüşlerine sahip kadın grupları arasında feminizm adı altında mücadelelerinde bir dizi ayrılıkçı veya farklı düşünsel temellere dayanan algılar ortaya çıkmıştı (Taş 2016: 171)”. Bu sebepten dolayı ikinci feminizm dalgası sürecinde birçok feminizm alt dalı ortaya çıkmıştır. Her farklı tür feminizmi kendi açısından ele alarak sistemi eleştirmiş ve kadının ezilmişliğinin altında yatan sebepleri kendi bakış açıları çerçevesinde yorumlamıştır.

3.3. III. Dalga Feminizm

Barbara Ryan tarafından derlenen Kadın Hareketinde Kimlik Politikası (Identity Politics in The Women’s Movement) kitabındaki Üçüncü Dalga Feminizm makalesiyle üçüncü dalga feminizmi başlatan Rebecca Walker makalesinde; bir gün trende yolculuk yaparken iki adamın kadınlar hakkında fütursuzca konuşmalarına

şahit olmasından bahseder. Sonra kendi kendine benim katkım feminist teoriyi okumanın, kendi sesimizi duyurmanın, oy vermenin ötesinde olmalı. Benim kızgınlığım ve farkındalığım somut bir eyleme dönüşmeli. Benden önce benim annemin de yaptığı gibi enerjimi kadınların tarihine, sağlığına ve iyileştirilmelerine adamaya hazırım. (...) Bir kadının işten çıkarılması seni öfkelenirsin. İktidarlara karşı öfkelen, bizim için çalışmadıkları sürece onlara oy verme, sex yapma, ekmeğini bölme, bizim bedenlerimizi ve yaşamlarımızı kontrol etmek için özgürlüğümüzü önemsemezlerse onları büyütme. Ben bir postfeminist değilim. Ben üçüncü dalgayım (Walker 2001)” diyerek Walker üçüncü dalga feminizmin ilk kıvılcıklarını yakmıştır. Rebecca Walker’ın da söylemlerinden anlaşılacağı üzere üçüncü dalga feminizm toplumsal cinsiyet temelli toplumsal alanda var olan eşitsizlikler ve kadınların bu eşitsizlikler karşısında davranış sergilenmesi gerektiği üzerinedir.

“II. dalga feminist algı temel olarak mutlak eşitlik isterken, III. Dalga feminist algı da ise farklılıkların değerli ve önem arz eden bir durum olduğuna inanıyorlardı. Başka bir deyişle “(...) farklılıkların ortaya konmasıyla, dile getirilmesiyle var olma eğilimindeydiler. Bireysel bir bakış açısıyla her kadının farklı baskı ve ezilmişlik sorunlarının olduğu ve bu sorunları görmek, ortak noktalarını bulup ortaya çıkararak siyaset yapmak gerektiğine inanmaktaydılar (Taş 2016:172)”. Birinci ve ikinci dalgadaki feministlere nazaran, “üçüncü feminist dalgadaki feministler kendilerini daha kapsayıcı, güçlü, sosyal ve iddialı bulmaktadırlar (Örnek 2015: 116)”. Bu özgüvenin temelinde ise birinci ve ikinci feminist dalgalarda kimi yasal hakların elde edilmiş olması ve üçüncü dalga feministlerin adeta temeli atılmış bir binanın üzerine inşaata başlamış olmaları yadsınamaz bir gerçektir.

Kadınların özel tipolojilere sahip olmaları sebebiyle daha mikro düzeyde yaklaşımların var olması gerektiğini savunan üçüncü dalga feminizm hareketi, feminizmin aynı zamanda beyaz, orta sınıf ve batılı kadınlar tarafından sahiplenildiğini ve diğer etnik köken ve coğrafyalardan gelen kadınları tam anlamıyla çevreleyemediğine vurgu yapar.

1990’lı yıllara gelindiğinde her ne kadar kadınlar birçok ülkede birçok yasal hakka sahip olmuş olsalar da toplumsal yaşam içerisinde eşitsizlikler devam

etmekteydi. Dahası toplum içerisinde kadın ve erkek arasında erkek lehine var olan hiyerarşi, kadınlar arasında da etnik köken, bağlı olunan coğrafyaya göre belli bir hiyerarşi vardı. Örneğin, “1992 yılında ABD’de hala kadınlar, erkeklerin yaptıkları iş için ödenen her bir dolara karışık 71 sent almaktaydılar. Afrikalı-Amerikalı kadınlarsa 65 sent ve latin Amerikalılar 54 sent kazanmaktaydılar (Örnek 2015: 116)”. Örnekten de anlaşılacağı üzere 1990’lı yıllarda dahi kadınlar her ne kadar yasal çerçevede belli haklara sahip olsalar da günlük yaşantılarında elde ettikleri haklar paralelinde yaşamlarına devam edememişlerdir.

Kadınların etnik kimlikleri, ait oldukları sınıflar ya da cinsel yönelimleri gibi farklılıklara sahip olmaları sebebiyle yaşadıkları ezilmişliklerin dereceleri ve türleri de farklılık göstermektedir. Üçüncü feminist dalga kadınların ezilmişliklerinin nedenlerini ortaya koymaya çalışırken aynı zamanda “savaş, güvenlik, kalkınma, az gelişmişlik, çevre sorunları, sosyal eşitlik, sosyal gruplara saygı, adalette eşitlik gibi konularda da alternatif kadın bakış açılarını geliştirmeye çalışmış (Taş 2016: 172)” tüm konulara biricik yorumlamaların getirilmesi gerektiği savını savunmuştur.

3.4.Feminizm Kuramının Zorunlu Göç Halindeki Kadınlara Yönelik Söylemleri

Geçici koruma altındaki Suriyeli kadınların zorunlu göç deneyimleri hakkında yürütülen bu çalışmada feminist yaklaşımın kadınların zorunlu göç sürecindeki deneyimlerine yönelik yorumlarının kapsayıcı ve yol gösterici olacağı düşünülmektedir. Feminist yaklaşım her ne kadar kadın hakları savunuculuğu ya da kadın haklarına yönelik eleştiriler getiren bir yaklaşım olarak değerlendirilse de, bu çalışmada Feminist yaklaşım zorunlu göç halindeki kadınların toplum içerisindeki gerçeklerini ve yaşamsal zorluklarının kadın merkeze alınarak yansıtılırken kuramsal çerçevesini oluşturmaktadır.

Literatür incelemesi sonrasında Feminist Yaklaşımın zorunlu göç halindeki kadınlara yönelik söylemlerini iki aşamada detaylandırmak mümkündür. Bu nedenle yürütülen araştırmanın kuramsal çerçevesinin daha kapsayıcı ve anlaşılır hale getirebilmek için ilk olarak Feminist yaklaşımın zorunlu göç halindeki kadınların durumlarına yönelik değerlendirmeleri detaylandırılacaktır. İkinci olarak ise

geçmişten günümüze göç yazınında kadınların temsili ve kadın grubu üzerinde ne kadar durulduğu betimlenmeye çalışılacaktır.

Günümüzde milyonlarca kadın savaş, şiddet, fuhuş vb. sebeplerden ötürü en temel insan hakları olan korunma arayışıyla başka ülkelere kaçırmaktadırlar. Kadınların büyük bir bölümü kendi ülkelerinde kalırken, birçoğu da komşu ülkelerdeki mülteci kamplarında ya da yerel yerleşim alanlarında kalırlar (Newland 2004: 2). Bir kısım kadın ise sığınmacı ve mültecilerin yeniden yerleştirilme süreci aracılığıyla koruma alanları ararlar. Mülteci ve yerinden olmuş kadınların sayıları her ne kadar ülkelerinde kalan kadınların sayısı karşısında nispeten daha az olsa da, temel insan haklarının korunması açısından dikkatle üzerinde durulması gereken bir konudur.

Feminist yaklaşımın zorunlu göç halinde olan kadınların durumlarına ve göç alanındaki yerlerine yönelik söylemleri yürütülen çalışma ile tutarlıdır. Feminist yaklaşım toplumsal cinsiyetin toplumsal alanın her biriminde kadınların durumunu ve duruş noktasını belirlerken, göç sürecinde de yine aynı etkiye sahip olduğunun altını çizmekte ve kadınların içerisinde buldukları durumlarının asıl sebeplerinin görünür kılınması ile ilgilenen en kapsamlı kuramdır. Feminist yaklaşımın göç halindeki kadınlara yönelik açıklamalarının temelinde yaşamın her alanında olduğu gibi göç eylemi ve sonrasındaki süreçte de kadınların aktif olarak rol aldıklarını ve süreçten en az toplumda var olan diğer gruplar kadar etkilendikleri gerçeğinin altını çizmektedir. Kuramın ana hareket noktası olan kadınların toplumsal alanda ikincil konumda olduğu görüşü, kadınların göç sürecinde de alışlagelmiş konumlarının betimlenmesine olanak tanımaktadır. Yine Feminist yaklaşım çatısı altında kadınların tek tip olmadıklarına(etnik yapı, sınıf farklılıkları, mensubu oldukları gruplar, vb. özelliklere sahip oluşları) vurgu yapılmakta ve kadınların çoğulcu bir yapıya sahip olduklarının altı çizilmektedir. Çünkü “feminist kuram, kadın ve erkek arasındaki bütün eşitsizlikleri göz önünde bulundurarak, sığınmacı kadınların deneyimlerine toplumsal cinsiyet, sınıf, ırk ve etnisite gibi çoklu tanımlamalar ışığında daha dikkatli bir bakış önermektedir(Açıkalmın 2018: 22)”.

Genellikle ataerkillik gelişmemiş ve gelişmekte olan toplumlarda benimsenmiş bir yapıdır. Ataerkillik vasıtasıyla da toplumlarda kadınların ikincil

konumları meşruiyet kazanmaktadır. Günümüz modern toplumlarına bakıldığında, modern toplumların ataerkillik yerine eşitlikçi bir yapı benimsedikleri görülmektedir. Fakat genellikle modern toplum inşa etmeye çalışan gelişmekte olan toplumlarda görülen bu yapı, “(...) geleneksel değerleri modern toplumsal yapıda da önemli ölçüde varlığını devam ettirdiğinden kadın için iyi bir eş, iyi bir anne olmak önem taşımakta ve böylece kadın için çifte sömürü veya çifte egemenlik koşulları yaratılmaktadır (Aktaş 2013: 54)”. Dolayısıyla benimsenen yapı kadınların toplum içerisindeki konumunu belirlemekte ve ikincil konumlarına meşruiyet kazandırmaktadır. Fakat aynı zamanda kadınların toplum içerisindeki yerinin belli dayatmalar sonucunda belirlenmesi ve sömürülmesi kadınların gönüllü olmayarak, dahil oldukları toplumdaki bir kaçış sürecine onları hazırlamaktadır. Başka bir deyişle kadınların sosyal problemlerine dair olan ataerkil sistemin ve sistem baskısının varlığı kadınların zorunlu olarak göç etmelerine sebebiyet vermektedir.

“Oswin⁹ feministlerin sığınma alanında kadın boyutunda dikkat çektikleri ve birtakım düzenlemelerin hayata geçmesine yol açan çeşitli eleştirileri olduğunu belirtmektedir (Buz 2009: 21)”. Bu eleştirilerden biri zorunlu göç halinde olan kadınların başka bir ülkeye kabulü için gösterdikleri sebeplerin çoğunluğunun şiddete/zulme maruz kalmak olduğudur. Savaş ve çatışma gibi durumlarda kadınlar en sık cinsel şiddete maruz kalmaktadırlar. Hatta savaş durumunda kadınların cinsel şiddete maruz kalırken, bu insan hakkı ihlali toplum stabil halde iken de yaşanabilmektedir. Diğer bir yandan göç sürecinde kadınlar en çok doğrudan müdahaleye maruz kalmaktadırlar. Doğrudan müdahalenin en yaygın örneği tecavüzdür. Gerek savaş stratejisi gerek göç yolunda kadınların zayıf durumlarından faydalanmak için kadınlar tecavüz edilmeye açık objeler olarak görülmektedir. “Savaşta ya da barışta, erkeklerin ırza geçmeleri için ne bir emre ne bir izne, ne de bir geleneğe ihtiyaçları bulunmamaktadır. Kadına yönelik düşmanca tavrın yanında, savaşlarda kadınlara yönelik cinsel saldırılar esas olarak karşı tarafa zarar vermek amacıyla kaynaklanmaktadır (Keskin, Hermans 1998: 11)”. Zorunlu göç sürecinde güvenli yaşam alanı arayan kadınların hem fiziksel hem cinsel hem de duygusal

---

⁹ Natalie Oswin, McGill Üniversitesinde akademisyen olan Natalie Oswin kentleşme, küreselleşme ve cinsel politika konularıyla ilgilenen bir coğrafya profesörüdür.

şiddete maruz kalınması sağlık ile ilgili problemlerin baş göstermesine de sebebiyet vermektedir.

Toplumsal cinsiyet algısı nedeniyle kadınlar edilgin(pasif) bir grup olarak görülmekte ve kadınlara müdahaleyi yapan kesim tarafından yapılan eylemler meşru olarak yansıtılmaktadır. Kadınlar ve kız çocukları tarafından düzenli bir şekilde deneyimlenen şiddet onların cinsiyetleri nedeniyle kendilerine yöneltilmektedir (Boyd 1999: 11). Yani şiddet ve zulmün çeşitlenerek kişilere yöneltilmesi cinsiyet ile bağlantılıdır. Bu nedenle Feminist yaklaşım zorunlu göç sürecinde kadınların bu denli kötü muameleye maruz kalmalarıyla toplumsal cinsiyetin kendini beslediğine dikkat çekmektedir.

Bir diğer dikkat çekici nokta ise geçmişten günümüze kadınlar savaş gibi şiddet gerektiren eylemlerin anlatımında hep dışarda tutulmuştur. Şiddet ya da zor kullanmayı gerektiren durumlarda o işin erkeklerin doğasına aitmiş gibi erkeklere özgü davranışlar olarak lanse edilmiştir. “Erkekler savaşların kahramanları ya da kötü adamları iken kadınlar, göçmenler ve hatta suçlu ve gözaltındaki insanlar gibi, şiddet ve tehdidin pasif, savunmasız, korunmasız kurbanları olarak kabul edilmişlerdir (Koyuncu 2012: 131 Ross-Sheriff, Swigonski’den akt.)”. Buradan hareketle Feminist yaklaşım sosyal alanda ortaya çıkan kadınlara yönelik basmakalıp düşüncelerin varlığı ile sebepli ya da sebepsiz fakat hiçbir koşulda haklı olmayan kadınlara yönelik zarar verme maksatlı şiddet ve zulmün, ırk, din, vatandaşlık, politik görüş ve sosyal grup temelinde gerçekleştiğini BMMYK el kitabını işaret ederek öne sürmüştür.

“İrk terimi konumuz çerçevesinde, günlük konuşma dilinde “ırk” olarak atıf yapılan bütün etnik grupları kapsayacak şekilde en geniş anlamıyla anlaşılmalıdır. Bu terim genellikle toplum içerisinde soyları gereği azınlık olan bir grubun sosyal bir gruba üyeliği halinde ortaya çıkmaktadır (BMMYK,1995: 17)”. Kılavuz, bir iddia sahibinin neden zulüm korkusuna sahip olduğunu açıklamada ırk ve cinsiyetin birlikte çalışabileceğini ileri sürmektedir. Kadınların onların cinsiyeti ve ırklarından dolayı bir zulüm korkusu iddiasının olduğu durumlar olabilmektedir. Örneğin, bir Afrika toplumundaki bir Asyalı kadın sadece ırkı değil aynı zamanda cinsiyeti sebebiyle de zulme uğrayabilmektedir (Macklin 1995: 239).

Zulme uğramanın temelinde olan dini sebepler de kadınlar için tehlike arz edebilmektedir. Devletin de benimsemiş olduğu dini kuralları benimsemeyen ya da kuralları takip etmek istemeyen bir kadın bu toplum içerisinde dini sebepler nedeniyle zulüm riski altında kalmaktadır. Dine dayalı sebeplerden ötürü kadınlara yönelik zulüm farklı şekillerde meydana gelebilir. “Örneğin, belirli bir dinsel topluluktan olmanın, tek başına ya da topluluk içinde ibadetin, dinini öğrenme ya da öğretmenin engellenmesi veya kişilere, dinsel yükümlülüklerini yerine getirmekten, belirli bir dinsel topluluğun üyesi olmalarından dolayı ciddi ayrımcı önlemler uygulanması gibi (BMMYK 1995: 13)”. Ayrıca bazı bölgelerde dinler kadınlara belirli roller atfeder, kadınların bu rolleri yerine getirmeme ya da ceza almaları halinde din kaynaklı zulüm korkusuna sahip olabilirler (Macklin 1998: 240).

Bir diğer zulme uğrama korkusu yaratan etken vatandaşlıktır. Vatandaşlık nedeniyle uygulanan zulüm, belirli bir milli (etnik, dil) azınlığa yöneltilen olumsuz davranış ve uygulamalardan oluşabilir ve belirli durumlarda böyle bir azınlık grubundan olma, tek başına, zulümden korkma için haklı bir neden sayılabilir (BMMYK 1995: 14). Buna ek olarak, Bazı devletler eğer bir kadın (erkekleri değil) farklı bir ülkenin vatandaşıyla evlenirse, kadınları vatandaşlığından azletmektedir, bu nitelikteki vatandaşlık yasaları ayrımcı iken, zulüm korkusu için iyi bir zeminde oluşturulan kılavuzlarda kadınların vatandaşlığını kaybetmesi gerçek dışıdır (Macklin 1998: 240).

Kılavuza göre din gerekçesiyle devletlerin zulüm korkusu oluşturduğu gibi siyasi görüş sebebiyle de zulüm korkusunu da oluşturabilmektedir. Genel bir mesele olarak kurumsallaşmış ayrımcılığa karşı çıkan, toplumdaki sosyal ve kültürel baskınlıkları erkeklerden bağımsız ifade eden bir kadının, siyasi görüşünden dolayı zulüm korkusu bulunabilir (Macklin1998: 240). Ayrıca din temelli davranış şekilleri siyasi zulüm korkusuna da sebebiyet verebilmektedir. Kadınlara belli davranış kalıpları dayatan dine dayalı yönetimlerin hakim olduğu ülkelerde kadınların hakim yargının aksi yöndeki davranışları ve düşünceleri yetkililer tarafından tehdit oluşturan ve kabul edilemez siyasi görüşler olarak algılanabilmektedir.

Belirli bir toplumsal gruba dahil olmak da zulme sebep olabilmektedir. Zaman zaman ırk, din, siyasi görüş sebebiyle meydana gelen zulüm korkusu ile

çakışabilmektedir. Parçası olunan toplumsal grubun “(...) hükümete sadakatı konusunda güven duyulmadığından, toplumsal grubun üyelerinin siyasi bakış açıları, siyasi geçmişleri, iktisadi etkinlikleri, hatta toplumsal grubun sadece varlığı, hükümet politikalarına engel teşkil ettiğinden belirli bir toplumsal gruba mensup olma bir zulüm nedeni oluşturabilir (BMMYK 1995: 13) .

Zulüm korkusu ya da zulme uğrama kadınların birer sığınmacı ve mülteci olmalarına sebebiyet verebilirken, sığınma ve mültecilik prosedürlerine ulaşmalarında, yasal statü edinme ya da kanunlardan faydalanmalarının önünde engel oluşturmaktadır. Başka bir deyişle kadınlar için resmi kurumlara erişim ve hak temini gibi konular erkeklere nazaran daha zor olabilmektedir. 1992 ve 1993 yıllarında Amerika ve Kanada’daki sığınma başvuruları göstergelerinin gösterdiği üzere on başvurunun üçüne kadınlar sahipti (Boyd 1999: 6). (...) 2000 yılında Kanada’da sığınmacı başvurularının sadece %33’ünü kadınlar oluşturmaktaydı ve 2002 yılında bu oran Avrupa’da toplam sığınmacı başvurularının üçte birine tekabül ediyordu (Alcala, Leidl 2006: 59). Bunun sebebi kadınların birincil başvuran kişi olamamalarıdır. Çünkü kadınlar erkeklere göre kaynaklar üzerinde daha az kontrol sahibi ve erkeklerden daha az hareket etme eğilimi içerisinde olmaktadır (Newland 2004: 4). Ayrıca gelişmemiş ülkelerden gelen kadınların birçoğu okuma-yazma dahi bilmemektedir. Dolayısıyla korunma başvurusunun nerede nasıl yapılacağı ya da hangi haklara sahip olacakları hakkındaki yazılı ve resmi bilgilere ulaşmak kadınlar için zor olmaktadır. Dahası bazı kültürlerde kadınların hükümet yetkilileri de dahil olmak üzere başkalarıyla iletişim kurması yasaklanmıştır. Bu durum kadınların sadece sığınılacak yer bulmak için değil aynı zamanda yasal yardım almalarında da engel oluşturabilmektedir(Newland 2004: 5).

Cinsiyete dayalı sebepler kadınların kendilerini anlatmalarını daha zor hale getirmektedir (tecavüz veya işkenceyle ilgili acı verici deneyimlerin utandırması ve erkek görüşmecilere kişisel bilgilerin vermede güvensizlik) (Alcala, Leidl2006: 59). Fakat kadınlar korunma aradıkları yerlerde bazen resmi olarak kayıt yaptırmakta da gönülsüz olabilmektedirler. Çünkü resmi olarak kayıt yaptırdıklarında elde ettikleri statülerin onların hem cinsel olarak sömürülmelerine yol açabileceği endişesine sebep olmakta hem de yasalar gereği çalışmaktan alıkonulacaklarını öngörmektedirler. Bu nedenle güvenli alanlara ulaşmak için kendi ülkesinden ayrılan

birçok kadın gidilen ülkede belgesiz olmayı tercih etmektedir. Örneğin Tayland'da Burmese'lı sığınmacı kadınlar ticaret öznesi ve esir olabilecekleri yer altı dünyasına zorla çekilen mülteci statüsünü reddetmişlerdir (Alcala, Leidl 2006: 62)

Bir diğer dikkat çekici husus ise kadınların genel olarak eşleri ya da büyük erkek çocuklarını kaybetmiş olsalar dahi diğer erkek akrabaları ile (baba, erkek kardeş, kayınbaba, kayınbirader vb.) başka ülkeye hareket etme eğiliminde olmalarıdır. Kadınların erkek akrabalarıyla seyahat ettiği durumlarda, kadınların sığınma hakkı elde etmek için açıkça daha fazla şey yaşamış olsalar bile, onlara öncelik verilmesi yaygın bir durum değildir (Newland 2005: 5). Kadınlar belli başlı çekinceleri sebebiyle ya konuşmak istememekte ya da anlattıkları olaylarda erkek yol arkadaşlarını merkeze koyarak dillendirme eğilimindedirler. Birçok kadın özellikle erkek görüşmeciler, erkek tercümanlar ya da ailenin diğer üyelerinden birinin var olması durumunda kendi yaşadıkları zulümleri anlatmada isteksizdirler (Newland 2005: 5-6).

Zorunlu göç halindeki kadınlar, göç ile birlikte hayatları ve kendileriyle ilgili rol ve durum değişiklikleriyle baş etmek durumunda kalmaktadırlar. Genellikle savaş sebebiyle meydana gelen zorunlu göçlerde kadınlar eş, büyük erkek çocuk kaybı gibi durumlarda kendilerini evin reisi olarak bulmaktadırlar. Bu gibi durumlarda, kadınlar ya uluslararası veya ulusal resmi kuruluşlardan, sivil toplum kuruluşlarından yardım kabul etmeli ya da kendisi yeni ekonomik bir rol üstlenmek durumunda kalmaktadır. Fakat bu durumdaki kadınlar daha az iş olanağına sahiptirler ve genellikle erkeklerden ve göçmen oldukları yerdeki yerli kadınlardan daha az kazanmaktadırlar (Martin 2003: 26). Bu ve bunun gibi gayri resmi ve kaçak işçi ticaretinden kaynaklanan sorunlar arttıkça bu gruptaki insanların hassas ve korumasız bir pozisyonda oldukları fark edilmiştir. 1990 yılında, Tüm Göçmen İşçilerin ve Aile Fertlerinin Haklarının Korunmasına Dair Uluslararası Sözleşme benimsenmiştir. Sözleşme temel insan hakları kurallarını yeniden teyit etmiş ve göçmen işçiler ve onların ailelerinin başvuru yapabilecekleri somut bir hale getirilmiştir (Martin 2003: 26). Böylece sözleşme vasıtasıyla göçmen işçileri ve ailelerini korumaya almak hedeflenmiştir. Türkiye'nin 1999 yılında taraf olduğu sözleşmeyi onaylayan ülkelerin sayısı hala istenildiği ölçüde değildir. Bu gün uluslararası camiada kadın haklarına ve göçmen kadınların özel ihtiyaçlarına giderek daha da odaklanılmasına

rağmen, bu bilgi nadiren etkili politikalara dönüştürülmektedir (Martin 2003: 27). Bu nedenle günümüzde çoğu kadın kendilerini şiddet, istismar ve zulümden koruyabilecek olan hedef ülkelerde yasal statüleri ve bilgileri olmadan hem ekonomik hem sosyal hem de sağlık ile ilgili sorunlar ile birlikte yaşamaya devam etmektedirler. Aile reisi rolündeki kadınların bu süreçte başvurduğu bir diğer yol da uluslararası ya da ulusal resmi kuruluşlardan yardım almaktır. Fakat bu durumlardan faydalanmak yerine onları korumak ve yardım etmekle sorumlu çoğu personel, yardım için karşılığında cinsel ilişki gerekliliğini belirtmektedir (Martin 1992: 15). Bu durumda kadınlar değişen rolleri ile birlikte hem duygusal hem fiziksel hem de cinsel istismar ve şiddet ile karşı karşıya kalmaktadırlar.

Zorunlu göç sonrasında kadınların aile içerisindeki rollerinde değişikliklerin yanı sıra kadınlara yeni görevlerde yüklenmektedir. Kadınlar göç ve sonrasındaki süreçte dini kuralların, gelenek ve göreneklerin koruyucuları olarak algılanmaktadırlar. Alışık olmadıkları alışkanlıklara çocuklarının adapte olduklarının görülmesi, bazı göçmen kadınların kendilerinin ve diğer aile üyelerinin daha geleneksel ve genellikle ataerkil kurallara göre hareket etmeleri gerekliliği düşüncesine kadınları yönlendirebilmektedir (Martin 1992: 29). Özellikle yeni bir dile ve sosyal sisteme anne ve babalarından daha önce ve hızlı bir şekilde adapte olan çocuklar ile anneler arasında kuşak çatışması patlak verebilmektedir.

Kadınların toplumdaki ikincil konumlarına dikkat çekmek için yaşamın tüm alanlarını derinlemesine inceleyen feminist yaklaşım sadece bu gün ile yetinmeyip, yorumlamalarını geçmişten günümüze yönelik yapmıştır. Yaşamın ve bilimin kümülatif ilerleyişi bu günün bilimsel ve toplumsal kurallarının geçmişin mirası rehberliğinde şekillenmesine neden olmaktadır. Bu nedenle feminist yaklaşım bilimsel alandaki eleştirilerine tarih bilimi ile başlamıştır. Çünkü Feminist yaklaşıma göre tarih bilimi merkeze erkeği alarak oluşturulmuştur. “Kadınların tarihi temsili, erkek yazarlar tarafından ve erkeklerin çıkarları üzerinde şekillenmiştir (Çakır 2011: 508)”. Bu nedenle kadınlar tarihi anlatımlarda satır aralarında kalmış ve üzerlerinde durulmamıştır. Kadınların tarihi süreçlerin anlatımında aktif olarak yer almayışı sosyal bilimlerin diğer dallarında da kendini aynı şekilde göstermiştir. Ravenstein’in 1884 yılında ortaya attığı göç kanunları, göç yazını adına ilk derli toplu bildiridir ve uzun yıllar göç çalışmalarında Ravenstein’in göç kanunları temele koyulmuştur.

Ravenstein göç kanunlarında kadınların erkeklere oranla göçe daha eğilimli olduklarını belirtmesine rağmen, 1970’li yıllara kadar göç yazınında kadınlara önemleri ölçüsünde yer verilmemiştir. Her ne kadar 1970’li yıllardan itibaren göç çalışmalarında kadınlara da yer verilmiş olsa da yürütülmüş olan çalışmaların çıkış noktasının ekonomik olduğu görülmektedir. İnsanların ekonomik kaygılar ya da ihtiyaçlar sebebiyle göç kararı aldığı ve göç ettikten sonraki hayatlarını da yine ekonomik durumları çerçevesinde idame ettirdikleri bilinen bir gerçektir. Kadınlar çalışmalarda göç sürecinde erkeklere bağımlı kişiler olarak varsayılmışlardır (Ünlütürk, Ulutaş, Kalfa 2009: 15). Göç her ne kadar tüm aileyi ilgilendiren hayati bir karar olsa da, göç kararı genel olarak aile reisi olarak kabul gören er kişi tarafından eyleme dönüştürülmektedir. Doğu toplumlarının genelinde ailede maddi rollerin yerine getirilmesi hususunda erkekler başattır. Bu nedenle ekonomik kaygı temelli yapılan göçlerde de erkeklerin göç hareketinin genelinde aktif rol almaları sürecin doğal bir sonucudur. Göç literatürü incelendiğinde özellikle kadınlar ve kız çocuklarının ise göç etme sürecinin oluşumunda ve göç kararının alınmasında etkisi olmayan, gidenin peşinden takip eden, göç eyleminin tamamlanması ve göçmen olarak hayata tutunma sürecinde en az paya sahip olan kesimi temsil ettikleri görülmektedir (Abadan-Unat 2002: 147). Kadınların göç deneyimlerine ışık tutmaya çalışan kısıtlı sayıdaki çalışmalarda ise kadınların emek piyasası içindeki konumları ve piyasaya yönelik etkileri ile ilgilenilmiştir. Fakat kadınlar göç sürecine daha çok aile birleşmeleri ve sığınmacılık hareketleri ile dahil olmaktadır. Bu küçük ama önemli ayrıntıya dikkat edilmemiştir. “Bu durum, genel olarak kadınların tüm yaşam alanlarında görünmezliğinin ve ikincilliğinin göç alanına da yansımaları olarak görülebilir (Buz 2007: 38)”.

Göç yazınında, “göç sürecinde kadının, erkekten ayrı ve kendine özgü durumuyla ele alınıp incelenmesi gerektiği fikri ilk olarak uluslararası kadın konulu konferanslarda dile getirilmiştir (Şeker, Uçan 2016: 205)”. 1975 yılında Meksika’da ilk kadın konferansı yapılmış, konferansta cinsiyet eşitliği ve göç sürecinde kadının emeği gibi konuların da üzerinde durulmuştur. Daha sonra 1976-1985 yılları Birleşmiş Milletler tarafından kadının on yılı olarak ilan edilmiş ve ikinci Dünya Kadın Konferansı Kopenhag’da düzenlenmiştir. “15-26 Temmuz 1985 tarihlerinde Nairobi’de Kadın İçin Eşitlik, Kalkınma ve Barış konularında Birleşmiş Milletler

Kadın On Yılı'nın Başarılarının Gözden Geçirilmesi ve Değerlendirilmesi için üçüncü Dünya Konferansı gerçekleştirilmiş ve 157 ülkenin resmen temsil edildiği, pek çok hükümetler arası organizasyon ve kuruluşun katıldığı Konferansta “Kadının İlerlemesi İçin Nairobi İleriye Dönük Stratejileri” kabul edilmiştir (tbmm.gov.tr)”.

Göç çalışmalarında 1970’li yılların başlarında ve 1980’lerdeki ilk çabalarda kadının rolleri ve konumlarını ve cinsiyet eşitsizliğini daha iyi anlamak için yeni çerçeveler geliştirmeye odaklanılmıştır (Grieco, Boyd 1998: 9). Bu safhada göçün kadınların göç ağlarının şekillerine ya da kadınların göç sürecinden olumlu ya da olumsuz etkileniş şekillerine vurgu yapılmıştır. Yapılan çalışmalara ek olarak akademik mecrada göç sürecinde kadın deneyimleri tartışılmaya başlanmış fakat bu çalışmalar çok sınırlı olmuştur. Konunun çalışılmaya başlanmasıyla birlikte konuya olan ilgi artmış ve kadınlara özgü özellikler araştırılmaya başlanmış ve ‘kadın duruş noktası’ (feminist standpoint) görüşü çerçevesinde çalışmalar sürmüştür. “Bir yandan Marksist, öte yandan postmodern kuramlardan ilham alan bu yaklaşım, kapitalist ataerkil toplumlarda kadınların yaşadıkları ezilme ve ikincilleştirme deneyimlerinin erkeklerin yaşadıklarından daha farklı olduğuna işaret eder (Bozok 2013: 89, Wolf’ dan akt.)”.

Yürütülen çalışmalar ve çalışmaların sonuçları doğrultusunda “Toplumsal cinsiyetin göç kararını yapılandığı gibi göç sürecini de yapılandıran bir kategori olmaya başladığı fark edilmiştir (Buz 2009: 21)”. Fakat toplumsal cinsiyet vasıtasıyla kadınların tek tip olarak lanse edilmesine karşı çıkmış ve kadınların birbirlerinden farklı etnik yapı, sınıf gibi özelliklere sahip olduklarının üzerinde durulmuştur ve bu düşünce eleştirilmiştir. Tabanı sağlam temellere dayanan bu güçlü eleştiri kadınların içerisinde buldukları etnik köken, toplumsal ya da kişisel durumlarına göre kendilerine has özelliklere sahip oldukları gerçeğinin fark edilmesine sebep olmuştur.

1980’li yıllardan 1990’lı yıllara kadar göç yazını kadının göç sürecinden sonra emek piyasasındaki işlevi gibi konularla ilgilenmiştir.1990’lı yıllarda ise araştırmalarda kadınların göç sürecinde yaşadıkları deneyimler vasıtasıyla onların göç sürecinde lanse edildiği gibi edilgin(pasif) bir grup olmadığı vurgulanmaya çalışılmıştır. Aynı zamanda feminist yaklaşım temelli çalışmalarda “göç edenlerin toplumsal cinsiyete dayalı eşitsizlik ve şiddetten korunması gerektiği ve bu amaçla

uluslararası göç hukukunun düzenlenmesi gerektiği fikri de ön plana çıkmıştır (Şeker, Uçan 2016: 205)

Feminist Kuram, Ravenstein ile başlayan ve kümülatif bir şekilde ilerleyen göç yazını her ne kadar tarihte yaşanan sınırlar ötesi göçler sebebiyle uluslararası göçe yönelik açıklamalar getirmiş olsa da, yapılan açıklamaların ekonomik temelli olması ve genel ilginin, istisnai çalışmalar dışında bu konu dışına çıkmaması sebebiyle eleştirmiştir. Dolayısıyla göç yazınının gönüllü olmayan (zorunlu) göç hadiselerine olan ilgisini, ekonomi temelli göçlere olan ilgisi bakımından karşılaştırıldığında zorunlu göç hadiselerine ilgisiz kaldığı tespiti yanlış olmayacaktır. Literatürde sınırlı bir miktarda var olan zorunlu göç çalışmaları da toplumsal cinsiyet temelli bir sistemde yürütülmüştür. Bu nedenle açıklamaların ve sorunların sınırlı bir şekilde irdelendiği konu içerisinde, sürecin ve sürece dahil olan aktörlerin ataerkil bir sisteme göre yorumlanıp anlaşılmaya çalışılması zaten süreçte pasif olarak adlandırılan kadınların zorunlu göç çalışmalarında adeta ‘görünmez’ olmalarına sebep olmuştur. Kadınların göç sürecine olan katkıları ve etkilerinin detaylandırılarak incelenmemesi, kadınların farklılıkları içlerinde barındırdıkları gerçeğinin göz ardı edilmesine ve incelemelerde tek tip bir grup muamelesi görmelerine sebep olmuştur. Çünkü var olan ataerkil yanlı toplumsal sistem kadınları pasif kişiler ve sürece etkilerinden ziyade yönlendirilen bir grup oldukları imajı vermiştir. “Oysa kadınlar, göç edilen ülkeye yerleşme ve topluluk hizmetlerinin örgütlenmesinde, göçmenlere yönelik sosyal hizmet alanlarının oluşumu ve gelişiminde, sivil katılım süreçleri ile ana toplumla kurdukları bağlar yoluyla göçün sürdürülmesi ve entegrasyon süreçlerinde de önemli roller oynamaktadır (Öztan 2010: 33)”. Dolayısıyla göç araştırmalarında süreçte etkin rol oynayan kadınların yeterince önemsenmemesi yapılan araştırmaların eksik kalmasına sebep olmaktadır.

4. ARAŞTIRMANIN KONUSU, KAPSAMI VE YÖNTEMİ

4.1. Araştırmanın Konusu ve Amacı

Geçmişten günümüze kıtlık, doğal afetler ve savaşlar gibi hayati nedenlerden dolayı insanoğlu göç etmek durumunda kalmıştır. Değişen ve dönüşen dünya dinamikleri ile birlikte göç sebepleri ve şekilleri de her ne kadar değişime uğramış olsalar da göç olgusu daha da güçlü bir şekilde varlığını sürdürmektedir. Göç tarihi vasıtasıyla öğrendiğimiz geçmişteki göç sebepleri genel olarak kıtlık ya da boylar arası mücadele gibi nedenler iken, günümüzde bu sebepler yerini savaşlara, daha iyi yaşam şartlarına ulaşma ve insanların kendilerini daha iyi ifade edip yaşayabilecekleri alanlar arama gereksinimlerine bırakmıştır. Tarihte birçok kez rastlanılan büyük göç hareketlerinin yaşanması ile sonuçlanan bu engellenemeyen istemler 2010 yılında Orta Doğu coğrafyasında, kendini Arap baharı ismi ile yeniden göstermiştir. Orta Doğu'da bulunan birçok ülkeyi etkileyen ve ülkelerin yönetimlerinde ciddi değişimlere sebep olan Arap Baharı, çeşitli ülkelerde iç karışıklıklara sebep olmuş ve bazı ülkeler iç savaşa hızla sürüklenmiştir. Arap Baharının en yıkıcı etkisi ise Suriye'de görülmüştür. Kendini acımasız bir savaşın ortasında bulan Suriyeli halk çareyi göç etmekte bulmuştur.

Göç süreci her ne kadar yeni ve daha iyi bir hayat kurma umudu ile başlıyor olsa da, göç öncesi, göç edilen ve hedef ülkeye vardıktan sonra yaşanan süreç dayanılması güç, umutların kırıldığı ve belirsizliklerin içerisine girilen bir dönem haline dönüşmektedir. Her ne kadar göç tüm insanlar için zorlanılan bir süreç olsa da kadınlar ve çocuklar daha hassas ve daha çok etkilenen grubu oluşturmaktadırlar. Özellikle kadınlar için bu süreç daha da zorlu ve belirsizlikler ile doludur. Ayrıca toplumsal cinsiyet rolleriyle de çevrili olan kadınlar kendi içlerine kapanık olan dünyalarında daha da fazla yalnızlaşmaktadırlar. Yaşanılan olumsuz durumlar sebebiyle de yeni bir hayat kurma amacı ile çıkılan göç yolunda umutlar yerini belirsizlik ve umutsuzluğa bırakmaktadır. Bu nedenlerden dolayı bu çalışmada Gaziantep Nizip ilçesinde kamp dışında yaşayan geçici koruma altındaki Suriyeli Kadınların zorunlu yaşam deneyimleri ve geri dönme planları araştırılmaya çalışılmıştır.

Bu açıklamalar doğrultusunda araştırmanın amacı ise Türkiye’de Geçici Koruma Altındaki Suriyeli kadınların Türkiye’deki yeni yaşamlarının geri dönme planlarını nasıl etkilediğini ortaya çıkarmaktır.

4.2. Araştırmanın Önemi

İnsanların zorunlu olarak yaşam alanlarından ayrılmaları, her zaman güncelliğini koruyan ve tüm dünya ülkelerini ilgilendiren bir problem olmuştur. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) 2016 yılı verilerine göre dünyada 65,6 milyon mülteci bulunmaktadır. Zorunlu olarak göç etmiş kişilerin hangi ülkelerden oldukları incelendiğinde genel olarak üçüncü dünya ülkelerinden olan Afganistan, Somali, Irak ve Suriye gibi ülkelerden göç ettikleri görülmektedir. Bu ülkelerde yaşanan savaşlar, kıtlık ya da diğer faktörler sebebiyle insanlar göç etmeye mecbur kalmışlardır. Göç edilen ülkeler ise genel olarak gelişmiş ülkeler olmakla birlikte zaman zaman sınır yakınlığı, jeopolitik konum gibi faktörlerden dolayı gelişmekte olan ülkelere de göç akınları yaşanmıştır.

Görüldüğü üzere zorunlu olarak yapılan göçler problemi sadece Türkiye ile sınırlı kalmayıp tüm dünyayı ilgilendiren uluslararası bir sorunu teşkil etmektedir. Son yedi yıl içerisinde Suriye’den Türkiye’ye yaşanan zorunlu ve bir o kadar da hızlı olan göç sebebiyle 3.567.130 Suriyeli Türkiye’ye gelmiştir. Türkiye’ye gelen Suriyelilerin %54,7’sini erkekler oluştururken, kadınlar bu grubun %45,7 gibi bir oranla neredeyse yarısını temsil etmektedir(goc.gov.tr). Sosyal bilimlerde erkeklere özgün tecrübelerin genelleştirip toplumsal ve tarihsel süreçlere aktarılması bahsi geçen süreçlerde kadınların tecrübelerinin göz ardı edilmesine sebep olmuştur (Yazgan 2009: 54). Dolayısıyla yapılan araştırmalarında genelleştirilen durumlar üzerinden yapılmıştır. Göç araştırmaları alanında da durum benzerdir. Hâlbuki kadınlar hem göç sürecinde hem de hedef ülkeye varıldıktan sonra sürece yön veren ve sürecin aile açısından normalleştirilmesinde kilit role sahiptir. Ayrıca daha önceki zamanlarda yürütülen çalışmalar ekonomik kaygı temelinde yapılan gönüllü göçler üzerinedir. Literatürde Zorunlu Göç üzerine yapılmış sınırlı sayıda araştırma

mevcuttur. Hali hazırda zorunlu göç üzerine var olan araştırmalarda da kadınlara yine önemleri ölçüsünde yer verilmemiştir.

Yaşanılan coğrafya gereği kadın olmanın zor olduğu topraklarda göçmen kadınların içerisinde buldukları zorluklar ve problemler, onları daha korumasız ve hassas yapabilmektedir. Bir başka yandan da sadece kendinden sorumlu olmayan kadın göçmenler, aynı zamanda ailesine karşı sorumlulukları sebebiyle de yine özel ilgi ve problemlerinin çözümü noktasında öncelik verilmesi gereken gruptur. Bu nedenle zorunlu olarak göç eden kadınların araştırılması gerekliliği daha da arttırmaktadır.

Yapmış olduğumuz araştırma ile birlikte literatürde oldukça az yere sahip ve yüzeysel olarak üzerinde durulmuş olan zorunlu göç sürecindeki kadınların göç ve sonrasındaki süreçteki gündelik yaşamları ve sahip oldukları koşulların onların geri dönme planlarına yönelik etkisi, araştırmanın ana konusunu oluşturmaktadır. Dolayısıyla bu çalışmada zorunlu göç sürecinin getirileri kadınlar açısından değerlendirilmeye çalışılmıştır. Bu sebeplerden ötürü;

- ❖ Türkiye’de bulunan Geçici Koruma Altındaki Suriyeli Kadınların gündelik yaşamlarına ve geri dönme planlarına etki eden faktörlere ışık tutacak olması,
- ❖ Çalışmanın literatürde zorunlu göç halindeki kadınların göç ve sonrasındaki süreçte deneyimlerinin ve problemlerinin açıklanmadığı bilgi boşluğunda kısmen bilgi eksikliğini giderecek olması,
- ❖ Kamu kurum ve kuruluşları tarafından üretilecek sosyal politikalara bilgi desteği sağlayacak olması,
- ❖ Daha sonra yapılacak akademik çalışmalarda da kullanılabilir bir kaynak olması ve
- ❖ Kadınlar yeni toplumla bütünleşmede çocukların sosyalizasyon sürecindeki etkisinden dolayı önemli bir role sahiplerdir. Kadınların göç deneyimlerini ve geri dönme planlarını bilmek, uygulanabilir entegrasyon politikaları geliştirmeye yardım edebilecek olması bakımından önem taşımaktadır.

4.3. Araştırmanın Temel ve Alt Hipotezleri

“İnsanların içerisinde buldukları durumlar ve yaşam pratikleri, kişilerin geleceğine yönelik planlarını doğrudan etkilemektedir. Bu nedenle Suriye’den savaş sebebiyle Gaziantep Nizip ilçesi merkezinde kamp dışında yaşayan geçici koruma altındaki Suriyeli kadınların zorunlu yaşam deneyimlerinin onların geri dönme planları ile ilişkili olduğu beklenmektedir”.

Araştırmanın alt hipotezleri ise şu şekildedir:

1. Suriyeli kadınların demografik özellikleri ile geri dönme planları arasında anlamlı bir ilişki vardır.
  - 1.1. Geçici koruma altındaki Suriyeli kadınların yaşları ile onların geri dönme planları arasında anlamlı bir ilişki vardır.
  - 1.2. Geçici koruma altındaki Suriyeli kadınların eğitim durumları ile onların geri dönme planları arasında anlamlı bir ilişki vardır.
  - 1.3. Geçici koruma altındaki Suriyeli kadınların çocuk sahibi olup olmamaları ile onların geri dönme planları arasında anlamlı ilişki vardır.
2. Suriyeli kadınların göç sonrasındaki yerli halkın göçmen algısı ve sosyal ilişki durumları ile geri dönme planları arasında anlamlı bir ilişki vardır.
  - 2.1. Geçici Koruma Altındaki Suriyeli Kadınların yaşadıkları mahallelerinde Türk asıllı komşularıyla görüşme durumları, Suriye’den gelmiş olmalarının komşuluk ilişkilerini etkilediğini düşünme durumları ve komşularıyla etkinlik yapma durumları ile onların geri dönme planları arasında anlamlı bir ilişki vardır.
  - 2.2. Geçici koruma altındaki Suriyeli kadınların sosyal çevreleri ve onlarla ilişki durumları ile geri dönme planları arasında anlamlı bir ilişki vardır.
  - 2.3. Geçici Koruma Altındaki Suriyeli Kadınların cinsel tacize uğrama, şiddete maruz kalma ve yerli halkın Suriyeli kadınlara yönelik bakış açılarından memnuniyet durumları ile onların başka bir ülkeye gitmeyi isteme durumları arasında anlamlı bir ilişki vardır.
  - 2.4. Geçici koruma altındaki Suriyeli kadınların göç edilen yerdeki göçmen algısı ile geri dönme planları arasında anlamlı bir ilişki vardır.

3. Suriyeli kadınların göç sonrasındaki aileye ilişkin durumları ile geri dönme planları arasında anlamlı bir ilişki vardır.
  - 3.1. Geçici koruma altındaki Suriyeli kadınların aile içinde ve dışında iş bölümü anlamında yaşadıkları değişiklikler ile onların geri dönme planları arasında anlamlı bir ilişki vardır.
  - 3.2. Geçici koruma altındaki Suriyeli kadınların aile içi ilişkilerindeki değişiklikler ile onların geri dönme planları arasında anlamlı bir ilişki vardır.
4. Suriyeli kadınların Türkiye'deki yaşamaları ile birlikte gündelik yaşamda deneyimledikleri değişiklikler ile geri dönme planları arasında anlamlı bir ilişki vardır.
  - 4.1. Geçici koruma altındaki Suriyeli kadınların göç sonrasındaki süreçte karar verme alabilme ile geri dönme planları arasında anlamlı bir ilişki vardır.
  - 4.2. Geçici koruma altındaki Suriyeli kadınların göç sonrasında sahip oldukları yasal hak durumları ile geri dönme planları arasında anlamlı bir ilişki vardır.
  - 4.3. Geçici koruma altındaki Suriyeli kadınların kendilerini güçlü hissetme durumları ile geri dönme planları arasında anlamlı bir ilişki vardır.
  - 4.4. Geçici koruma altındaki Suriyeli kadınların gündelik yaşam hareketliliklerinde değişiklik durumu ile geri dönme planları arasında anlamlı bir ilişki vardır.
  - 4.5. Geçici koruma altındaki Suriyeli kadınların göç sonrasında sahip oldukları rollerde değişiklik yaşama durumları ile geri dönme planları arasında anlamlı bir ilişki vardır.
  - 4.6. Geçici koruma altındaki Suriyeli kadınların göç ve sonrasındaki süreçte adapte olmalarının çevrelerindeki erkeklerden farklı olma durumu ile geri dönme planları arasında anlamlı bir ilişki vardır.
  - 4.7. Geçici koruma altındaki Suriyeli kadınların göç sonrasında dini eylemlerini gerçekleştirebilme durumları ile geri dönme planları arasında anlamlı bir ilişki vardır.
  - 4.8. Geçici koruma altındaki Suriyeli kadınların farklı ülkelerde sergiledikleri kadın profillerinin farklı olma durumu ile geri dönme planları arasında anlamlı bir ilişki vardır.

- 4.9. Geçici koruma altındaki Suriyeli kadınların göç ve sonrasındaki süreçte cinsiyet temelli problem yaşama durumları ile geri dönme planları arasında anlamlı bir ilişki vardır.
- 4.10. Geçici koruma altındaki Suriyeli kadınların göç ve sonrasındaki süreçte şiddete maruz kalma durumları ile geri dönme planları arasında anlamlı bir ilişki vardır.
- 4.11. Geçici koruma altındaki Suriyeli kadınların göç ve sonrasındaki süreçte cinsel tacize uğrama durumları ile geri dönme planları arasında anlamlı bir ilişki vardır.
- 4.12. Geçici koruma altındaki Suriyeli kadınların yerli halktan çekinme durumları ile geri dönme planları arasında anlamlı bir ilişki vardır.
- 4.13. Geçici koruma altındaki Suriyeli kadınların göç edilen yerde kendilerini güvende hissetme durumları ile geri dönme planları arasında anlamlı bir ilişki vardır.

4.4. Araştırmanın Yöntemi

4.4.1. Araştırmanın Örnekleme

Dünya üzerinde bulunan 5,6 milyon güvenli alan arayan Suriyelinin 3.589.384' ü Türkiye'ye zorunlu olarak göç etmiştir. Türkiye'ye gelen Suriyelilerin %46,9'unu yani 1.683.421'ini kadınlar oluşturmaktadır (data2.unhcr.org). Türkiye'ye gelen Suriyeliler ülkelerine yakınlığı sebebiyle ilk olarak Güneydoğu Anadolu bölgesine yerleşmişlerdir. Büyük bir kısmı hala bu bölgede yaşıyorken bir diğer kısmı da Anadolu'da bulunan diğer şehirlere yeniden göç etmişlerdir. Güneydoğu Anadolu bölgesi içerisinde gerek şehirlerin büyüklüğü gerekse şehirlerin içerisinde barındırdığı kişilere sunduğu imkânlar sebebiyle bazı şehirler görece daha az göç alırken, bazı şehirler ise yoğunluklu göç alanları olabilmektedir. Bölgesinde gelişmişlik düzeyinin yüksekliği ve iş olanaklarının fazlalığı sebebiyle Gaziantep, Güneydoğu Anadolu Bölgesinde Suriyeliler tarafından göç için en çok tercih edilen şehirler arasında olmuştur. 30.05.2018 tarihinde elde edilen bilgilere göre hali hazırda Gaziantep Türkiye genelinde 4., Güneydoğu Anadolu Bölgesinde ise bölgede en fazla Suriyeliye ev sahipliği yapan Şanlıurfa'dan(474,531 kişi) sonra, 382.604 kayıtlı Suriyeli sayısı ile ikinci sırada yer almaktadır. Gaziantep'te ikamet eden Geçici

koruma altındaki Suriyelilerin sadece 23,677'si kampta kalmaktadır (goc.gov.tr). T.C. İç İşleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Göç Politika ve Projeleri Dairesi Başkanlığı tarafından elde edilen verilere göre 29.11.2018 tarihi itibarıyla Nizip ilçesi merkezinde kamp dışında yaşayan kayıtlı Suriyelilerin sayısı 47.967 kişi olup, 24.162'si erkek, 23.805'i kadındır. Dolayısıyla araştırmanın evreni 23.805 kişiden oluşmaktadır.

Gaziantep şehri bulunduğu bölgede gelişmişlik ve sanayisi bakımından birincidir. Dolayısıyla daha rahat iş bulabilme düşüncesi ile göçmenler yoğun bir şekilde Gaziantep'i tercih etmektedirler. Gaziantep'in büyük bir şehir olması ve Suriyeli göçmenlerin şehrin dört bir yanına dağılmış olmalarından dolayı örnekleme ulaşma hususunda yaşanabilecek sıkıntılardan dolayı örneklemin Gaziantep il merkezi dışında yoğunlukla geçici koruma altındaki Suriyelileri içerisinde barındıran Nizip ilçesi merkezinde kamp dışında yaşayan Suriyeli kadınlardan oluşturulmuştur. Nizip ilçesinde kamp dışında yaşayan geçici koruma altındaki Suriyeliler ile bir çadır kent ve bir konteynir kent de bulunmaktadır. Araştırma da karşılaşılabilecek sınırlılıklar sebebiyle örneklem oluşturulurken mümkün olduğunca çok katılımcıya ulaşabilmek için basit rastgele örnekleme tekniği kullanılmıştır.

Araştırmada 122 kişiye ulaşılmış fakat bazı katılımcıların çeşitli sebeplerle görüşmeyi yarıda kesmeleri sebebiyle 113 tam katılımcıya ulaşılmıştır. Katılımcılar tespit edilirken dil sorunu olması, bazı katılımcıların bir yardım karşılığında örnekleme dâhil olmayı istemesi ve beklemeleri, ulaşım, zaman kısıtlılığı sebeplerinden dolayı hedeflenen katılımcı sayısına ulaşabilmek için herhangi bir sınırlandırılma yapılmamıştır.

4.4.2. Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırmada karşılaşılan ilk sınırlılık kuramsal kısmın oluşturulmasındaki zorluktur. Göç literatürü ve feminist yaklaşım kapsamında zorunlu olarak göç etmiş kadınlara çok fazla yer verilmemiş olmasıdır. Bu nedenle araştırmanın teorik kısmını oluştururken sadece ulusal kaynaklardan yararlanmayıp aynı zamanda dünya genelinde yayımlanmış olan çalışmaların bir kısmı da incelenmeye çalışılmıştır. Ayrıca Suriye krizinin yeni bir olay olması sebebiyle bilgi karmaşasında mevcuttur. Bu sebepten ötürü özellikle Suriye krizinin anlatıldığı bölümde hem ulusal hem de

uluslararası medya kuruluşlarının haberleri karşılaştırmalı olarak incelenerek alıntılar yapılmıştır.

Araştırmanın uygulama kısmında karşılaşılan sınırlılıklar ise kuramsal aşamadakinden daha fazla olmuştur. Uygulama kısmında karşılaşılan en büyük sınırlılık Suriyeli kadınların büyük bir çoğunluğunun Türkçe bilmemeleridir. Araştırmanın uygulama kısmında en çok zorlanılan kısım bu durum olmuştur. Fakat Arapça bilen kadın bir tercüman vasıtası ile araştırmaya katılan kadınlar ile iletişim kurulmuştur. Araştırmada kullanılan tercüman örnekleme dahil edilen bir Türkmen kadın olmuştur. Tercümanın örnekleme grubundan seçilmiş olması hem Türkçeyi hem de Arapçayı anadil olarak bilmesi ve örnekleme ile olan ilişkisel yakınlığı sebebiyledir. Bu süreçte özellikle kadın tercüman tercih edilmiştir. Çünkü kadınlar yabancı erkeklere kendileri ile ilgili bilgileri vermede çekimser olabilmektedirler. Bu durum hem kültürlerinden hem de aile yapılarından kaynaklanmaktadır. Bahsi edilen çekinceler üzerine zorunlu olarak göç etmiş kadınların yerli erkeklerden korkmaları, kadınların yöneltilen sorulara samimi ve doğru bir şekilde cevap vermeme ihtimallerini doğuracağı için kadın tercüman tercih edilmiştir. Tercümanın da nihayetinde Suriye'den Türkiye'ye göç etmiş birinin olması araştırma katılımcılarının kendilerini daha rahat ve kendilerinden olan birine sorunlarından bahsedermiş gibi bir ortamın yaratılmasına yardım etmiştir. Ayrıca araştırmacı ve tercümanın araştırma katılımcısı ile aynı cinsiyete mensup olması, görüşmelerin daha rahat bir ortamda gerçekleşmesine de katkı sağlamıştır.

Yardıma muhtaç olan Suriyeli kadınların bir kısmı, bizleri ilk başta yardım görevlisi zannetmişlerdir. Bu nedenle katılımcılara yönelttiğimiz sorulara doğru ve samimi bir şekilde cevap alabilmek adına her bir katılımcıya görüşmeye başlamadan önce yardım görevlisi olmadığımızı defaatle anlatılmıştır. Yardım görevlisi olmadığımızı anlayan Suriyeli kadınların birçoğu bizimle görüşmek istememiştir. Bu durum araştırmada hedeflenen katılımcı sayısına daha uzun sürede ulaşılmasına sebep olmuştur.

Her ne kadar yardım görevlisi olmadığımızı ya da resmi bir kurum adına araştırmayı yüklenen kişiler olmadığımızı söylesek de anket formunun yanımızda var olması Suriyeli kadınlarda formların resmi evraklar olduğu hissini uyandırmıştır.

Böyle düşünen kadınlardan bazıları görüşme tamamlandıktan sonra arkadaşlarını da bizimle görüşmesi için getirmiştir. Fakat bu görüşmeler değerlendirilmeye alınmamıştır.

Hedeflenen katılımcı sayısına ulaşmada yaşanan bir diğer sınırlılıkta Suriyeli kadınların sorularımıza yanıt vermeye cesaret edememelerinden ve verdikleri cevapların kendilerine ya da ailelerine resmi bir sorun yaratabileceği endişesinden kaynaklanmıştır. Bu nedenle birçok Suriyeli kadın eşi yanında olmadan ya da ona sormadan katılımcı olamayacağını belirtmiştir.

Araştırmaya katılımcı olarak katılmak isteyen kadınların bir kısmının ileride resmi bir sorun yaşamamak adına verdiği cevaplarda temkinli oldukları tespit edilmiştir. Fakat anket formunda var olan soruların sohbet havasında yöneltmesi ve konuşma sırasında ek sorular ile formun desteklenmesi samimi ve doğru cevaplar alınmasına yardımcı olmuştur.

4.4.3. Araştırmanın Veri Toplama ve Analiz Teknikleri

Yapılan araştırmada karşılaşılabilecek negatif durumlar (görüşmeden çekinme, araştırmaya katılmak istememe, katılımcıların araştırma için fazla zaman harcamak istememeleri ya da dil ile ilgili sorunlar vb.) sebebiyle nitel araştırma teknikleri tercih edilememektedir. Bu nedenle nicel araştırma tekniği çerçevesinde anket kullanılarak araştırma yürütülmüştür. Türkiye'nin Gaziantep ilinin Nizip ilçesindeki geçici koruma altındaki Suriyeli kadınlara yönelik hazırlanan 'Anket Formu' ile kadınların soru formundaki sorulara yönelik görüşleri alınmıştır. Önceden hazırlanan soru formu açık ve kapalı uçlu sorulardan oluşmaktadır. Anket formunda yer alan 14-21 aralığındaki sorular Prof. Dr. Sema Buz'a aittir. Araştırmada kendisinden alınan izin doğrultusunda anket formunda Prof. Dr. Sema Buz'a ait olan sorular kullanılmıştır. Oluşturulmuş olan nihai soru formunda Suriyeli kadınların Suriye'ye dönmek isteme durumları bağımsız değişkendir. Kadınların yaşları, medeni durumları, eğitim durumları, çocuk sahibi olup olmama durumları, komşularıyla olan sosyal ilişki, aile içinde ve dışında iş bölümünde, aile içi ilişkilerinde, karar verme durumlarında, yasal hak durumları, kendilerini güçlü hissetme durumları, gündelik yaşam pratikleri, gündelik yaşam rolleri, göçe çevrelerindeki erkeklere göre uyum durumları, dini eylemlerini gerçekleştirebilme

durumları, sosyal çevreleri ve onlarla ilişki durumları, farklı ülkelerde sergiledikleri kadın profillerinin farklı olma durumları, göç sürecinde cinsiyet temelli problem yaşama durumları, şiddete maruz kalma durumları, cinsel tacize uğrama durumları, psikolojik durumları, yerli halktan çekinme durumları, kendilerini güvende hissetme durumlarındaki değişiklikler ve göç edilen yerdeki göçmen algısı ile bağımsız değişken ilişkilendirilecektir. Bu tespit aracılığıyla bağımsız değişken ile bağımlı değişkenler arasındaki ilişkinin anlamlı olup olmadığı tespit edilmeye çalışılmıştır.

Araştırmanın evrenini ulaşım kolaylığı, ekonomik faktörler ve zaman sınırlılığı sebebiyle Gaziantep ilinin Nizip ilçe merkezinde kamp dışında yaşayan geçici koruma altındaki Suriyeli kadınlar oluşturmaktadır. Araştırmada örneklem, araştırmanın sonucunun evreni yansıtacak şekilde herhangi bir proje desteği alınmaması, araştırmada çalışan kişi sayısının sınırlı olması, araştırma için başka bir şehirde bulunma zorluğu ve zamanın sınırlı olması gibi sebeplerden dolayı araştırma sonucunun evreni yansıtmayacak katılımcı sayısına düşmeyecek şekilde ve mümkün olduğu kadar fazla katılımcıya ulaşılmaya çalışılmıştır. Bu nedenle araştırmada olasılıklı olmayan tesadüfi örnekleme tekniği kullanılarak, hedeflenen katılımcı sayısına ulaşmak için örneklem yaş, medeni durum, eğitim durumu vb. sınırlamalara tabi tutulmamıştır.

Araştırmanın verilerinin toplanması işlemi tamamlandıktan sonra, tamamlanmayan ya da hatalı olan envanterlerin araştırma sonucuna dâhil edilmemesi için uygulanan envanterlerin tamamı kontrol edilerek düzenlemeler yapılmıştır. İncelemeler sonucunda 9 anketin tamamlanmadığı tespit edilmiştir. Toplamda hatasız 113 katılımcı ile oluşturulan verilerin analizleri “SPSS 24.0 For Windows” paket programı kullanılarak bilgisayar ortamında yapılmıştır.

Araştırmaya yönelik oluşturulan hipotezlerde kullanılan bağımsız değişkenler ile bağımlı değişken arasında anlamlı bir ilişkinin varlığının test edilmek istenmesi amacıyla ki kare analizleri yapılmıştır. Ayrıca soru formunda yer alan bazı soruların anlamlılıklarının birlikte test edilmesi amacıyla da kimi sorular korelasyon analizine tabi tutularak, analiz sonuçlarına ve saha çalışmasında edinilen gözlemlere dayanarak yorumlamalar getirilmiştir.

5. ARAŞTIRMA BULGULARININ SUNUMU

5.1. Betimleyici Tablolar

Bu kısımda araştırmaya katılan katılımcıların demografik bilgilerine ve araştırmada katılımcılara yöneltilen sorulara verilen cevaplar tablo haline getirilerek yorumlanmaya çalışılmıştır.

Tablo 1. Yaş Durumu

	n	%
18-24 Yaş	22	19,5
25-34 Yaş	42	37,2
35-44 Yaş	30	26,5
45-54 Yaş	12	10,6
55 Yaş ve üstü	7	6,2
Toplam	113	100,0

Tablo 1’de örnekleme oluşturan katılımcıların yaş dağılımı gösterilmektedir. Örnekleme oluşturan geçici koruma altındaki Suriyeli kadınların (n=22) %19,5’i 12-24 yaş aralığında, (n=42) %37,2’ si 25-34 yaş aralığında, (n=3) %26,5’i 35-44 yaş aralığında, (n=12) %26,5’i 45-54 yaş aralığında, (n=7) %6,2’ si ise 55 yaş ve üstü yaş aralığındadır.

Tablo 2. Medeni Durum

	n	%
Evli	100	88,5
Boşanmış	4	3,5
Eş kaybı(ölüm sebebiyle)	6	5,3
Bekar	3	2,7
Toplam	113	100,0

Tablo 2’ de örnekleme oluşturan katılımcıların medeni durum dağılımı gösterilmektedir. Örnekleme dahil olan Geçici koruma altındaki Suriyeli kadınların (n=100) %88,5’i evli, (n=4) %3,5’i boşanmış, (n=6) %5,3’ü ölüm sebebiyle eşini kaybetmiş ve (n=3)%2,7’ si bekar. Tablo verilerinden yararlanarak Suriyeli kadınların büyük çoğunluğunun evli olduğu çıkarımını yapmak mümkündür.

Tablo 3. Eğitim Durumu

	n	%
Okuma-Yazma Bilmiyorum	43	38,1
Okuma-Yazma Biliyorum	11	9,7
İlkokul Mezunu	41	36,3
Lise Mezunu	15	13,3
Üniversite Mezunu	3	2,7
Toplam	113	100,0

Tablo 3'te örnekleme oluşturan katılımcıların eğitim durumu dağılımı gösterilmektedir. Örnekleme oluşturan geçici koruma altındaki Suriyeli kadınların (n=43) %38,1'i okuma-yazma bilmemektedir. Örnekleme dâhil olan kadınların (n=11) %9,7'si sadece okuma-yazma bilmekte, (n=41) %36,3'ü ilkokul mezunu, (n=15) %13,3'ü lise mezunu, (n=3) %2,7'si ise üniversite mezunudur. Tablo 3 verileri ışığında örnekleme dahil olan kadınlar arasında eğitilmiş olma oranı oldukça düşüktür. Örnekleme dahil olan kadınların 38,1'i okuma-yazma dahi bilmez iken 61,9'u okuma yazma bilmektedir. Fakat okuma-yazma bilen kadınların yarısından fazlası birinci kademe dört yıllık ilkokul eğitimi almış, %25,6'si lise ve üniversite eğitimi almıştır.

Tablo 4. Bilinen Diller

	n	%
Arapça	77	68,1
Türkçe	30	26,5
İngilizce	6	5,3
Toplam	113	100,0

Tablo 4'te "Hangi dilleri biliyorsunuz?" sorusunun yanıtları verilmiştir. Tablo 4'te gösterildiği üzere örnekleme oluşturan Geçici koruma altındaki Suriyeli kadınların (n=77) %68,1'i sadece Arapça bilmektedir. Örnekleme dahil olan diğer kadınların (n=30) %26,5 'i Arapçaya ek olarak Türkçe de bilmekte, (n=6) %5,3'ü Arapça ve Türkçeye ek olarak İngilizce bilmektedir. Tablodan anlaşılacağı üzere

örnekleme dahil olan kadınların yarısından fazlası şuan yaşadığı ülkenin dilini bilmemektedir. Bu durumda geçici koruma altındaki Suriyeli kadınların dil bilmemeleri sebebiyle hem sosyal hayatlarında hem de resmi kurum ve kuruluşlar ile olan ilişkilerinde sorun yaşamalarına sebebiyet verebilir yorumu yapılabilir.

Tablo 5. Çocuğa Sahip Olma Durumu

	n	%
Evet	103	91,2
Hayır	10	8,8
Toplam	113	100,0

Tablo 5'te "Çocuğunuz var mı?" sorusunun yanıtları verilmiştir. Tablo 5'te gösterildiği üzere örnekleme oluşturan geçici koruma altındaki Suriyeli kadınların (n=103) %91,2'si en azından bir çocuğa sahip, (n=10) %8,8'inin ise çocuğu yoktur. Tablo 2'deki verilere göre kadınların sadece 2,7'si bekâr, %97,3'ü evli ya da daha önce evlenmiş fakat eş kaybı ya da boşanma sebebiyle dul kalmıştır (Tablo 2). Tablo 5'ten anlaşılacağı üzere geçici koruma altındaki Suriyeli kadınların büyük ezici çoğunluğu çocuk sahibidir. Dolayısıyla Tablo 2 verilerinin Tablo 5 ile birlikte değerlendirilmesi sonucunda geçici koruma altındaki bekâr olanlar haricinde kalan Suriyeli Kadınların tamamının çocuk sahibi olduğu anlaşılmaktadır.

Tablo 6. Göç Etmeden Önce Türkiye Hakkında Fikir Sahibi Olma Durumu

	n	%
Evet	38	33,6
Hayır	75	66,4
Toplam	113	100,0

Tablo 6'da "Türkiye'ye göç etmeden önce Türkiye'deki yaşam hakkında genel bir fikriniz var mıydı?" sorusunun yanıtları verilmiştir. Tablo 6'da gösterildiği üzere örnekleme oluşturan Geçici koruma altındaki Suriyeli kadınların (n=38) %33,6'sının Türkiye'ye göç etmeden önce Türkiye'deki yaşam hakkında genel bir fikri vardır. Örnekleme dahil olan kadınların (n=75) %66,4'ü ise Türkiye'deki yaşam

hakkında herhangi bir bilgiye sahip olmadıklarını bildirmiştir. Dolayısıyla örnekleme dahil olan kadınların yarısından fazlası şunda içerisinde yaşadıkları toplum ve toplumun yaşayış şekli hakkında herhangi bir fikri olmadan, aniden dahil olmak durumunda kaldıkları yabancı bir toplum içerisinde yaşamaya başlamışlardır.

Tablo 7. Türkçe Öğrenme Kurslarına Katılma Durumu

	n	%
Evet	11	9,7
Hayır	102	90,3
Toplam	113	100,0

Tablo 7’de “Türkçe öğrenme kurslarına katılıyor musunuz?” sorusunun yanıtları verilmiştir. Tablo 7’de gösterildiği üzere örnekleme oluşturan geçici koruma altındaki Suriyeli kadınların (n=11) %9,7’sinin bu soruya evet, (n=102) %90,3 ‘ü ise Türkçe öğrenme kursuna katılmadığı anlaşılmaktadır.

Tablo 8. Göç Sonrası Süreçte Herhangi Bir Meslek Edinme Kursuna Katılma Durumu

	n	%
Evet	8	7,1
Hayır	105	92,9
Toplam	113	100,0

Tablo 8’de “Göç sonrası süreçte herhangi bir meslek edinme kursuna katıldınız mı?” sorusunun yanıtları verilmiştir. Tablo 8’de gösterildiği üzere örnekleme oluşturan geçici koruma altındaki Suriyeli kadınların (n= 8) %7,1’inin bu soruya evet, (n=105) %92,9’unun ise hayır yanıtını verdiği görülmektedir. Saha çalışması sırasında edinilen gözlemlerde Suriyeli kadınların kamplarda yaşayan kadınlara nazaran meslek edinme kurslarına erişimlerinin dil bilmemeleri ve bir tercümana gündelik hayatta kolaylıkla ulaşamadıkları için daha zor olduğu anlaşılmıştır.

Tablo 9. Türkiye'ye Geldikten Sonra Bir İşte Çalışma Durumu

	n	%
Evet	36	31,9
Hayır	77	68,1
Toplam	113	100,0

Tablo 9’da “Türkiye'ye geldikten sonra bir işte çalıştınız mı?” sorusunun yanıtları verilmiştir Tablo 9’de gösterildiği üzere örnekleme oluşturan geçici koruma altındaki Suriyeli kadınların (n= 36) %31,9’ının bu soruya evet,(n=77) %68,0 ‘ının ise hayır yanıtını verdiği görülmektedir. Ayrıca 2014 yılında AFAD tarafından hazırlanan Türkiye’deki Suriyeli kadınlara yönelik raporda kamp dışında yaşayan Suriyeli kadınların %76,6’sının Türkiye’ye geldikten sonra iş aradığı tespit edilmiştir. Tablo 9’da da görüldüğü üzere göç sonrasında Nizip ilçesi kamp dışında yaşayan Suriyeli kadınların bir kısmı iş deneyimine sahip olmuş ve en azından geçici de olsa Türkiye’de yaşamak niyetinde oldukları söylenebilir.

Tablo 10. Yaşanılan Mahallede Türk Asıllı Komşularla Görüşme Durumu

	n	%
Hiç görüşmüyoruz	51	45,1
Nadiren görüşüyoruz	25	22,1
Sık sık görüşüyoruz	15	13,3
Her gün görüşüyoruz	22	19,5
Toplam	113	100,0

Tablo 10’da “Yaşadığınız mahallenizde Türk asıllı komşularınız ile ne sıklıkla görüşüyorsunuz?” sorusunun yanıtları verilmiştir. Tablo 10’da gösterildiği üzere örnekleme oluşturan geçici koruma altındaki Suriyeli kadınların (n=51) %45,1’inin bu soruya hiç görüşmüyoruz,(n=25) %22,1’inin nadiren görüşüyoruz, (n=15) %13,3’ünün sık sık görüşüyoruz, (n=22) %19,5’inin her gün görüşüyoruz yanıtlarını verdiği görülmektedir. Geçici koruma altındaki Suriyeli kadınların yarıya yakın bir oranda yaşadıkları mahallelerdeki Türk asıllı komşularıyla hiç görüşmedikleri görülmektedir. Bu duruma geçici koruma altındaki Suriyeli kadınların genelinin Türkçe bilmemesi ((n=77) %68,1 tablo 4) ve yerli halktan çekinmeleri (n=47) %41,6 Tablo 29) sebep olabilir.

Tablo 11. Türkiye'ye Suriye'den Gelmiş Olmanızın Komşuluk İlişkilerini Etkileme Durumu

	n	%
Evet	57	50,9
Hayır	55	49,1
Toplam	112*	100,0

Tablo 11’de “Türkiye'ye Suriye'den gelmiş olmanızın komşuluk ilişkilerinizi etkilediğini düşünüyor musunuz?” sorusunun yanıtları verilmiştir. Tablo 11’de gösterildiği üzere örnekleme oluşturan geçici koruma altındaki Suriyeli kadınların (n=57) %50,9’unun bu soruya evet, (n=55) %49,1’inin hayır cevabını gelmiş olmalarının yerli halk ile kurdukları komşuluk ilişkilerini etkilediğini düşünürken, diğer yarısı Suriye’den gelmiş olmalarının yerli halk ile kurdukları komşuluk ilişkilerini etkilemediğini düşünmektedir.

Tablo 12. Komşular ile Birlikte Yaptığınız Herhangi Bir Etkinlik Yapma Durumu (kış için yiyecek hazırlıkları, dini sohbet buluşmaları vb.)

	n	%
Evet	50	44,2
Hayır	63	55,8
Toplam	113	100,0

Tablo 12’de komşularınız ile birlikte yaptığınız herhangi bir etkinlik var mı?(kış için yiyecek hazırlıkları, dini sohbet buluşmaları vb.) sorusunun yanıtları verilmiştir. Örnekleme oluşturan geçici koruma altındaki Suriyeli kadınların (n=50) %44,2’sinin bu soruya evet, (n=63) %55,8’inin ise hayır cevabını vermiştir. Tablo 4’te de görüldüğü gibi geçici koruma altındaki Suriyeli kadınların (n=77) %68,1’i sadece Arapça bilmektedir. Bu oran tüm örneklemin çoğunluğunu temsil etmektedir. Yani geçici koruma altındaki Suriyeli kadınların büyük bir çoğunluğu Türkçe bilmeyerek komşularıyla iletişim kurmaları için gerekli olan dil bilgisine haiz değildirler. Dolayısıyla geçici koruma altındaki Suriyeli kadınların komşuları ile herhangi bir etkinlik yapmalarının önündeki en büyük engeli dil bilmemeleri oluşturmaktadır.

Tablo 13. Türkiye'de Dil Sorunu Sebebiyle Sıkıntı Yaşama Durumu

	n	%
Evet	74	65,5
Hayır	39	34,5
Toplam	113	100,0

Tablo 13’de “Türkiye’de dil sorunu sebebiyle sıkıntı yaşadınız mı?” sorunun yanıtları verilmiştir. Örnekleme oluşturan geçici koruma altındaki Suriyeli kadınların (n=74) %65,5’inin bu soruya evet, (n=39) %34,5’inin ise hayır cevabını verdiği görülmektedir. Tablo 5.1.4’te de görüldüğü üzere geçici koruma altındaki Suriyeli kadınların (n=77) %68,1’i sadece Arapça bilmektedir. Tablo 13 ve Tablo 4’ün verileri birlikte incelenirse sadece Arapça bilerek Türkçe ya da İngilizce bilmeyen kadınların tamamının dil sorunu sebebiyle sıkıntı yaşadığı anlaşılabilir. Geçici

*Bu soruyu 1 kişinin yanıtsız bırakması sebebiyle toplam kişi sayısı 112’dir.

koruma altındaki Suriyeli kadınlar dil sorunu sebebiyle en çok resmi işlemlerin yapılmasında ve hastanelerde sağlık hizmetlerine erişimleri konusunda sıkıntı yaşadıklarını belirtmişlerdir. Bu durumda geçici koruma altındaki Suriyeli kadınların resmi kurumlarda yeterince kendilerini temsil edememeleri gibi bir sonuç doğururken, sağlıklarının da olumsuz etkilenmesine sebep olmuş olabilir.

Tablo 14. Göçle Birlikte Eski Yaşamınızla Karşılaştırdığınızda Bugünkü Durumunuzda Aile İçinde ve Dışında İş Bölümü Anlamında Değişiklik Yaşama Durumu

	n	%
Evet	34	30,1
Hayır	79	69,9
Toplam	113	100,0

Tablo 14’de “Göçle birlikte eski yaşamınızla karşılaştırdığınızda bugünkü durumunuzda aile içinde ve dışında iş bölümü anlamında değişiklikler yaşadınız mı?” sorusunun yanıtları verilmiştir. Örnekleme oluşturan geçici koruma altındaki Suriyeli kadınların (n=34) %30,1’inin bu soruya evet, (n=79) %69,9’unun ise hayır

cevabını verdiği görülmektedir. Dolayısıyla tablo verileri ışığında geçici koruma altındaki Suriyeli kadınların büyük çoğunluğunun göç öncesi ve sonrası süreçte aile içinde ve dışında iş bölümü anlamında herhangi bir değişiklik yaşamadıkları anlaşılmaktadır.

Tablo 15. Göçle Birlikte Eski Yaşamınızla Karşılaştığınızda Aile İçi ilişkilerinde Değişiklik Durumu

	n	%
Evet	51	45,5
Hayır	61	54,5
Toplam	112*	100,0

Tablo 15'te "Göçle birlikte eski yaşamınızla karşılaştığınızda aile içi ilişkilerinizde bir değişiklik oldu mu?" sorusunun yanıtları verilmiştir. Soruda aile içi ilişkilerden kasıt evde karı-koca ve ebeveyn-çocuk ilişkisinde önceki yaşama nazaran değişikliklerin olup olmadığıdır. Örnekleme oluşturan geçici koruma altındaki Suriyeli kadınların (n=51) %45,5'inin bu soruya evet, (n=61) %54,5'inin hayır cevabını verdiği görülmektedir.

Tablo 16. Göçle Birlikte Eski Yaşamla Karşılaştığınızda Bugünkü Durumda Karar Verme Süreçlerinde Değişiklik Yaşama Durumu

	n	%
Evet	25	22,5
Hayır	86	77,5
Toplam	111**	100,0

Tablo 16'da "Göçle birlikte eski yaşamınızla karşılaştığınızda bugünkü durumunuzda karar verme süreçlerinizde bir değişiklik oldu mu?" sorusunun yanıtları verilmiştir. Soruda karar verme süreçlerindeki değişiklikten kasıt aile içerisinde karar alma durumlarında kadınların yaşadıkları değişimler üzerinedir. Örnekleme oluşturan geçici koruma altındaki Suriyeli kadınların (n=25) %22,5'inin bu soruya evet, (n=86) %77,5'inin hayır cevabını verdiği görülmektedir.

* Bu soruyu 1 kişinin yanıtı bırakması sebebiyle toplam kişi sayısı 112'dir.

**Bu soruyu 2 kişinin yanıtı bırakması sebebiyle toplam kişi sayısı 111'dir

Tablo 17. Göçle Birlikte Eski Yaşam ile Karşılaştığında Bugünkü Durumda Sahip Olunan Yasal Haklar Açısından Değişim Yaşama Durumu

	n	%
Evet	60	53,1
Hayır	53	46,9
Toplam	113	100,0

Tablo 17'de "Göçle birlikte eski yaşamınızla karşılaştığınızda bugünkü durumunuzda sahip olduğunuz yasal haklar açısından değişim yaşadınız mı?" sorusunun yanıtları verilmiştir. Soruda bahsi geçen 'yasal haklar' kadınların insan hakları ve kadın hakları konusunda bilgilerini anlamaya yöneliktir. Örneklemi oluşturan geçici koruma altındaki Suriyeli kadınların (n=60) %53,1'inin bu soruya evet, (n=53) %46,9'unun hayır cevabını verdiği görülmektedir. Dolayısıyla tabloya bakarak geçici koruma altındaki Suriyeli kadınların neredeyse yarısının yasal haklarında herhangi bir değişiklik olduğunun farkında değillerdir yorumu yapılabilir. Fakat saha çalışması sırasında yasal haklar ile ilgili nasıl değişiklikler olduğunu ve bu yasal hakların neler olduğuna yönelik ek soruları sorulduğunda Suriyeli kadınların büyük bir çoğunluğu ne tür haklara sahip oldukları bilmediklerini belirtmişlerdir.

Tablo 18. Göçle Birlikte Eski Yaşam ile Karşılaştığında Bugünkü Durumda Kendini Güçlü Hissetme Konusunda Değişim Yaşam Durumu

	n	%
Evet	78	73,6
Hayır	28	26,4
Toplam	106*	100,0

Tablo 18'de "Göçle birlikte eski yaşamınızla karşılaştığınızda bugünkü durumunuzda kendinizi güçlü hissetme konusunda değişimler yaşadınız mı?" sorusunun yanıtları verilmiştir. Örneklemi oluşturan geçici koruma altındaki Suriyeli

kadınların (n=78) %73,6'sının bu soruya evet, (n=28) %26,4 'ünün hayır cevabını verdiği görülmektedir. Saha çalışması sırasında Suriyeli kadınlarla yapılan sohbetler

*Bu soruyu 7 kişinin yanıtı bırakması sebebiyle toplam kişi sayısı 106'dır.

sırasında zorluklarla baş edebilme kabiliyetlerini geliştirdiklerine ilişkin açıklamalarda buldukları görülmüştür. Bunlar, artık evlerini kendilerinin de tek başına geçindirebilecekleri, çocuk bakımını tek başlarına yapabilecekleri ve yanlarında eşleri olmadan da yaşamaya devam edebileceklerini bildikleri yönündeydi değerlendirildiğinde geçici koruma altındaki Suriyeli kadınların genelinin göç ve sonrasındaki süreçte yaşadıkları deneyimler sebebiyle kendilerini daha güçlü hissetmektedirler yorumu yapılabilir.

Tablo 19. Göçle Birlikte Eski Yaşam ile Karşılaştığında Bugünkü Durumda Gündelik Yaşam Hareketliliğinde Yaşanan Değişim Durumu

	n	%
Evet	81	73,0
Hayır	30	27,0
Toplam	111*	100,0

Tablo 19'da "Göçle birlikte eski yaşamınızla karşılaştığınızda bugünkü gündelik yaşamdaki hareketliliğiniz açısından bir değişim oldu mu?" sorusunun yanıtları verilmiştir. Örneklemi oluşturan geçici koruma altındaki Suriyeli kadınların (n=81) %73,0'ünün bu soruya evet, (n=30) %27,0'sinin hayır cevabını verdiği görülmektedir. Tabloya bakarak geçici koruma altındaki Suriyeli kadınların geneli Suriye'den Türkiye'ye yapılan göç sonrasında gündelik yaşam hareketliliklerinde (gün içerisinde yapılan faaliyetlerin bütünü) değişim yaşamışlardır. Kadınların yaşadıkları değişimler hem pozitif (gündelik yaşamda daha aktif olma gibi) hem de negatif (daha ev merkezli yaşamaya başlamak gibi) yönde olabilir.

* Bu soruyu 2 kişinin yanıtı bırakması sebebiyle toplam kişi sayısı 111'dir.

Tablo 20. Göçle Birlikte Kadın Olarak Kendiyle İlgili Rollerde (yaşamsal roller, kadın-eş-anne-mesleki roller açısından) Değişim Yaşama Durumu

	n	%
Evet	50	45,5
Hayır	60	54,5
Toplam	110*	100,0

Tablo 20’de “Göçle birlikte kadın olarak kendinizle ilgili rollerde (yaşamsal roller, kadın-eş-anne-mesleki roller açısından) değişimler yaşadınız mı?” sorusunun yanıtları verilmiştir. Örnekleme oluşturan geçici koruma altındaki Suriyeli kadınların (n=50) %45,5’sinin bu soruya evet, (n=60) %54,5’inin hayır cevabını verdiği görülmektedir. Saha çalışması sırasında katılımcı kadınla rol değişikliklerini genellikle bir işte çalıştıklarında, resmi kurumlar ya da yerel halk ile iletişime geçilmesi gerektiğinde dil bilmedikleri için çocuklarının rehberliğine ihtiyaç duyduklarında ve eş kaybı yaşadıklarında olduğunu belirtmişlerdir.

Tablo 21. Göç ve Sonrasındaki Sürece Adapte Olmada Eş ya da Erkek Yakınlardan Farklı Görme Durumu

	n	%
Evet	61	57,0
Hayır	46	43,0
Toplam	107**	100,00

Tablo 21’de “Kendinizi göç ve sonrasındaki sürece adapte olma konusunda eş ya da erkek yakınlarınızdan farklı görüyor?” sorusunun yanıtları verilmiştir. Örnekleme oluşturan geçici koruma altındaki Suriyeli kadınların (n=61) %57,0’ının bu soruya evet, (n=46) %43,7’sinin hayır cevabını verdiği görülmektedir.

* Bu soruyu 3 kişinin yanıtı bırakması sebebiyle toplam kişi sayısı 110’dur.

**Bu soruyu 6 kişinin yanıtı bırakması sebebiyle toplam kişi sayısı 107’dir.

Tablo 22. Göçle Birlikte Eski Yaşam ile Karşılaştırdığında Dini Eylemlerin gerçekleştirilme konusunda Değişim Yaşama Durumu

	n	%
Evet	53	47,3
Hayır	59	52,7
Toplam	112*	100,0

Tablo 22’de “Kendinizi göç ve sonrasındaki sürece adapte olma konusunda eş ya da erkek yakınlarınızdan farklı görüyor?” sorusunun yanıtları verilmiştir. Örnekleme oluşturan Geçici koruma altındaki Suriyeli kadınların (n=53) %47,3’ünün bu soruya evet, (n=59) %52,7’sinin hayır cevabını verdiği görülmektedir. Saha çalışması sırasında kadınların değişimi olumlu yönde yaşadıklarını belirtmişlerdir. Özellikle bir kısım kadın Suriye’de camiye gitmelerinin hoş karşılanmayan bir durum olduğunu fakat Türkiye’de camiye giderek ibadet edebilme şansı yakaladıklarını belirtmişlerdir. Ayrıca Suriyeli kadınlar Arapça bildikleri ve yerli kadınlara öğretebilecekleri için yerli kadınlar arasında yapılan dini sohbetlere de davet edildiklerini bildirmişlerdir. Bu durum ise Suriyeli kadınların yerli kadınlar ile iletişim kurmalarını kolaylaştırmış ve Suriyeli kadınların bu etkileşim vasıtasıyla Türkçe öğrenmelerine katkı sağlamış olabilir.

**Bu soruyu 1 kişinin yanıtı bırakması sebebiyle toplam kişi sayısı 112’dir.

Tablo 23. Göçle Birlikte Eski Yaşam ile Karşılaştırdığında Sosyal Çevre ve Sosyal Çevreyle Olan İlişkilerde Değişiklik Yaşama Durumu

	n	%
Evet	65	57,5
Hayır	48	42,5
Toplam	113	100,0

Tablo 23’te “Göçle birlikte eski yaşamınız ile karşılaştırdığınızda sosyal çevreniz ve sosyal çevreniz ile aranızdaki ilişkilerde değişim oldu mu?” sorusunun yanıtları verilmiştir. Örnekleme oluşturan geçici koruma altındaki Suriyeli kadınların

(n=65) %57,5'inin bu soruya evet, (n=48) %42,5'inin hayır cevabını verdiği görülmektedir. Tablo verilerinden yararlanarak örnekleme dahil olan geçici koruma altındaki Suriyeli kadınların genelinin Suriye'den Türkiye'ye göç etmeleri sonucunda sosyal çevreleri ve sosyal çevreleri ile olan ilişkilerinde değişiklikler yaşadığı söylenebilir. Saha çalışması sırasında elde edilen bilgilere göre bu değişikliklerin genellikle Suriye'den Türkiye'ye yalnız seyahat edilmesi (akrabalar ve arkadaşlar olmadan) ve Türkçe bilmemeleri durumunda gerçekleştiği anlaşılmıştır.

Tablo 24. Göç Öncesi ve Sonrasındaki Yaşam Açısından Türkiye'de Kadın Olmak ile Suriye'de Kadın Olmak arasında Fark Olma Durumu

	n	%
Evet	34	30,9
Hayır	76	69,1
Toplam	110*	100,0

Tablo 24' te "Göç öncesi ve sonrasındaki yaşamınız açısından Türkiye'de kadın olmak ile Suriye'de kadın olmak arasında bir fark oldu mu?" sorusunun yanıtları verilmiştir. Örnekleme oluşturan geçici koruma altındaki Suriyeli kadınların

**Bu soruyu 3 kişinin yanıtsız bırakması sebebiyle toplam kişi sayısı 112'dir.

(n=34) %30,9'unun bu soruya evet, (n=76) %69,1'inin hayır cevabını verdiği görülmektedir.

Tablo 25. Göç ve Sonrasındaki Süreçte Özellikle Kadın Olduğu için Problem Yaşama Durumu

	n	%
Evet	60	53,6
Hayır	52	46,4
Toplam	112*	100,0

Tablo 25' te "Göç ve sonrasındaki süreçte özellikle kadın olduğunuz için problem yaşadınız mı? Yaşıyor musunuz?" sorusunun yanıtları verilmiştir.

Örnekleme oluşturan geçici koruma altındaki Suriyeli kadınların (n=60) %53,6'sinin bu soruya evet, (n=52) %46,4'ünün hayır cevabını verdiği görülmektedir. Saha çalışması sırasında katılımcıların göç ve sonrasındaki süreçte kadın olduğu için yaşadıkları problemler genellikle ihmal, cinsel istismar ve taciz şeklinde olduğu anlaşılmıştır. Kadınlar ihmale genellikle aileleri tarafından uğradıklarını belirtirken bir kesim kadın da erkek yerli erkekler tarafından istismar edilme girişimleriyle karşılaştıklarını belirtmişlerdir. Fakat Tablo 27'de belirtildiği üzere örnekleme dahil olan kadınların %76.1'i cinsel tacize uğramadıklarını belirtmişlerdir. İki tablo çıktısı arasında çelişkinin varlığı 27. soruda tacize uğrama durumuna yönelik sorulan sorunun kadınların etiketlenme/damgalanma gibi endişelerle doğru cevap vermek istememelerinden kaynaklandığı düşünülebilir.

* Bu soruyu 1 kişinin yanıtı bırakması sebebiyle toplam kişi sayısı 112'dir.

Tablo 26. Göç ve Sonrasındaki Süreçte Şiddete Maruz Kalma Durumu

	n	%
Evet	20	17,7
Hayır	93	82,3
Toplam	113	100,0

Tablo 26'da "Göç ve sonrasındaki süreçte şiddete maruz kaldınız mı?" sorusunun yanıtları verilmiştir. Örnekleme oluşturan geçici koruma altındaki Suriyeli kadınların (n=20) %17,7'sinin bu soruya evet, (n=93) %82,3'ünün hayır cevabını verdiği görülmektedir. Tabloya yönelik oluşturulan soruda şiddetten kasıt aile içerisinde şiddete maruz kalma durumudur. Tablo verileri ışığında geçici koruma altındaki Suriyeli kadınların büyük çoğunluğunun göç sonrasında şiddete uğramadıkları ya da şiddete uğrasalar dahi bunu dillendirmekten kaçındıkları çıkarımı yapılabilir.

Tablo 27. Göç ve Sonrasındaki Süreçte Cinsel Tacize Uğrama Durumu

	n	%
Evet	27	23,9
Hayır	86	76,1
Toplam	113	100,0

Tablo 27’de “Göç ve sonrasındaki süreçte cinsel tacize uğradınız mı?” sorusunun yanıtları verilmiştir. Örnekleme oluşturan geçici koruma altındaki Suriyeli kadınların (n=27) %23,9’unun bu soruya evet, (n=86) %76,1’inin hayır cevabını verdiği görülmektedir. Tablo verileri ışığında Geçici koruma altındaki Suriyeli kadınların büyük çoğunluğunun göç ve sonrasındaki süreçte cinsel tacize uğramadıkları çıkarımı yapılabilir. Fakat Tablo 26 verileri ile tablo 27 verileri birlikte incelendiğinde, Tablo 26’da gösterildiği üzere göç ve sonrasındaki süreçte şiddete maruz kalmayan kadınların(şiddete maruz kalmayan (n=93) %82,3, şiddete maruz kalan (n=20) %17,7) bir kısmı, şiddete maruz kalmasalar dahi cinsel tacize (cinsel tacize maruz kalan (n=27) %23,9, cinsel tacize maruz kalmayan (n=86) %76,1) uğramışlardır.

Tablo 28. Psikolojik Desteğe İhtiyaç Duyma Durumu

	n	%
Evet	43	38,1
Hayır	70	61,9
Toplam	113	100,0

Tablo 28’ de “Psikolojik desteğe ihtiyaç duyduğunuzu düşünüyor musunuz?” sorusunun yanıtları verilmiştir. Örnekleme oluşturan geçici koruma altındaki Suriyeli kadınların (n=43) %38,1’ inin bu soruya evet, (n=70) %61,9’ unun hayır cevabını verdiği görülmektedir. Tablo verileri ışığında geçici koruma altındaki Suriyeli kadınların çoğunluğunun göç sonrasındaki süreçte psikolojik desteğe ihtiyaç duymadıkları çıkarımı yapılabilir. Ayrıca AFAD tarafından hazırlanan Türkiye’deki Suriyeli kadınlar yönelik raporda her ne kadar tüm yetkililerce Türkiye’deki Suriyelilerin psikolojik desteğe ihtiyaç duydukları tespit edilmiş olsa da, Suriyelilerin psikolojik danışma talebiyle hastanelere neredeyse hiç başvurmadıkları ortaya çıkarılmıştır (AFAD 2014: 72).

Tablo 29. Yerli Halktan Çekinme Durumu

	n	%
Evet	69	61,1
Hayır	44	38,9
Toplam	113	100,0

Tablo 29’da “Yerli halktan çekiniyor musunuz?” sorusunun yanıtları verilmiştir. Örnekleme oluşturan Geçici koruma altındaki Suriyeli kadınların (n=69) %61,1’inin bu soruya evet, (n=44) %38,9’unun hayır cevabını verdiği görülmektedir. Tablo verileri ışığında geçici koruma altındaki Suriyeli kadınların çoğunluğunun yerli halktan çekinmediği yorumu yapılabilir.

Tablo 30. Türk Kadınlar ile Suriyeli Kadınlar Arasında Farklılık Olduğunu Düşünme Durumu

	n	%
Evet	72	67,9
Hayır	34	32,1
Toplam	106*	100,0

Tablo 30’ da “Türk kadınlar ile Suriyeli kadınlar arasında bir fark olduğunu düşünüyor musunuz?” sorusunun yanıtları verilmiştir. Suriyeli kadınlar ile Türk kadınlar arasındaki farktan kasıt, kadınların birbirinden farklı davranış ve tutum şekillerinin, giyim tarzlarının vs. olup olmadığıdır. Örnekleme oluşturan geçici koruma altındaki Suriyeli kadınların (n=72) %67,9’unun bu soruya evet, (n=34) %32,1’ inin hayır cevabını verdiği görülmektedir. Tablo verileri ışığında geçici koruma altındaki Suriyeli kadınların çoğunluğunun Türk kadınlar ile Suriyeli kadınlar arasında farklılıklar olduğunu düşüncesine sahip oldukları anlaşılabilir.

Tablo 31. Türk Asıllı Biriyle Evlenmeyi Düşünme Durumu

	n	%
Evet	51	45,5
Hayır	61	54,5
Toplam	112*	100,0

Tablo 31’de “Türk asıllı biriyle evlenmeyi düşünür müsünüz?” sorusunun yanıtları verilmiştir. Örnekleme oluşturan geçici koruma altındaki Suriyeli kadınların (n=51) %45,1’inin bu soruya evet, (n=61) %54,0’ının hayır cevabını verdiği görülmektedir. Fakat Tablo 2’de gösterildiği üzere araştırmaya katılan kadınların %88,5’i evlidir. Tablo 2 ve Kablo 30 verileri birlikte değerlendirildiğinde evli olan bir kısım kadınında Türk asıllı biriyle evlenmek istediği anlaşılmaktadır. Bu çelişkili durum Suriyeli kadınların şimdiki eşlerinden memnun olmamalarından ve ayrılmak

* Bu soruyu 7 kişinin yanıtsız bırakması sebebiyle toplam kişi sayısı 106’dır.

** Bu soruyu 1 kişinin yanıtsız bırakması sebebiyle toplam kişi sayısı 112’dir. istiyor olmalarından kaynaklanabilir.

Tablo 32. Kuma Olarak Evlenme Fikrine Yönelik Tutum

	n	%
Evet	20	17,7
Hayır	93	82,3
Toplam	113	100,0

Tablo 5.1.32’de “Kuma olarak evlenmeyi kabul eder misiniz?” sorusunun yanıtları verilmiştir. Örnekleme oluşturan geçici koruma altındaki Suriyeli kadınların (n=20) %17,7’sinin bu soruya evet, (n=93) %82,3’ünün hayır cevabını verdiği görülmektedir. Tablo verileri ışığında geçici koruma altındaki Suriyeli kadınların büyük çoğunluğunun kuma olarak evlenme fikrine karşı oldukları çıkarımı yapılabilir.

Tablo 33. Türkiye’de Yeni Bir Çocuk Dünyaya Getirmeyi İsteme Durumu

	n	%
Evet	81	73,6
Hayır	29	26,4
Toplam	110*	100,0

Tablo 33'te "Türkiye'de yeni bir çocuk dünyaya getirmeyi düşünür müsünüz?" sorusunun yanıtları verilmiştir. Örneklemi oluşturan geçici koruma altındaki Suriyeli kadınların (n=81) %73,6'sının bu soruya evet, (n=29) %26,4'ünün hayır cevabını verdiği görülmektedir. Hayır cevabını verenlerin bekarlar (n=3 %2,7 ve evli, boşanmış ve eş kaybı yaşayan (n=26 % 23,7) kişilerden oluştuğu düşünülmektedir. Fakat soruya evet çoğunlukta verilmiş ve örnekleme dahil olan Suriyeli kadınlara göre Türkiye'nin çocuk doğurmak ve yetiştirmek için iyi bir ülke olduğu fikrine sahip oldukları çıkarımı yapılabilir.

* Bu soruları 3 kişinin yanıtı bırakması sebebiyle toplam kişi sayısı 110'dur.

Tablo 34. Türkiye'de Kendini Suriye'de Olduğundan Daha Güvende Hissetme Durumu

	n	%
Evet	78	70,9
Hayır	32	29,1
Toplam	110*	100,0

Tablo 34'te "Türkiye'de kendinizi Suriye'de olduğunuzdan daha güvende hissediyor musunuz?" sorusunun yanıtları verilmiştir. Örneklemi oluşturan geçici koruma altındaki Suriyeli kadınların (n=78) %70,9'unun bu soruya evet, (n=32) %29,1'inin hayır cevabını verdiği görülmektedir. Tablo verileri ışığında geçici koruma altındaki Suriyeli kadınların büyük çoğunluğunun Türkiye'de kendini daha güvende hissettiği söylenebilir. Ayrıca Tablo 33'te belirtildiği üzere geçici koruma altındaki Suriyeli kadınların (n=81) %73,6'sının Türkiye'de yeni bir çocuk dünyaya getirmeyi düşündüklerini ortaya koymaktadır. Geçici koruma altındaki Suriyeli kadınların Tablo 34'te gösterildiği üzere büyük çoğunluğunun ((n=78) %70,9) kendini güvende hissetmesi Türkiye'de yeni bir çocuk dünyaya getirme isteklerini arttırıyor olabilir.

Tablo 35. Yerli Halkın Suriyeli Kadınlara Olan Bakış Açısından Memnun Olma Durumu

	n	%
Evet	64	56,6
Hayır	49	43,4
Toplam	113	100,0

Tablo 35'te "Yerli halkın Suriyeli kadınlara olan bakış açısından memnunuz?" sorusunun yanıtları verilmiştir. Örneklemi oluşturan geçici koruma altındaki Suriyeli kadınların (n=64) %56,6'sının bu soruya evet, (n=49) %43,4'ünün hayır cevabını verdiği görülmektedir. Tablo verileri ışığında geçici koruma altındaki

* Bu soruyu 3 kişinin yanıtı bırakması sebebiyle toplam kişi sayısı 110'dur.

Suriyeli kadınların neredeyse yarısı yerli halkın Suriyeli kadınlara olan bakış açısından memnunken, kadınların yarısından fazlası memnun olmadıklarını belirtmişlerdir.

Tablo 36. Başka Bir Ülkeye Sığınmacı Olarak Gitmeyi İsteme Durumu

	n	%
Evet	24	21,2
Hayır	89	78,8
Toplam	110*	100,0

Tablo 36'da "Fırsatınız olsa başka bir ülkeye sığınmacı olarak gitmek ister miydiniz?" sorusunun yanıtları verilmiştir. Örneklemi oluşturan geçici koruma altındaki Suriyeli kadınların (n=24) %21,2'sinin bu soruya evet, (n=89) %78,8'inin hayır cevabını verdiği görülmektedir. Tablo verileri ışığında geçici koruma altındaki Suriyeli kadınların büyük çoğunluğunun Türkiye'de kendilerini her ne kadar güvende hissetseler (Tablo 34: (n=78) %70,9) de bir kısım kadının Türkiye'de sahip oldukları şartlar, konumları ya da ülkenin beklentilerini karşılayamaması gibi sebeplerden dolayı başka bir ülkede yaşamayı arzuladığı çıkarımı yapılabilir. Fakat 2014 yılında AFAD tarafından Türkiye'deki Suriyeli kadınlara yönelik yapılan araştırma da başka bir ülkeye gideceğini belirtenlerin oranı %10,6'dır (AFAD 2014:

67). 2016 yılında İstanbul’da Suriyeli göçmenlerin sosyoekonomik ve sosyokültürel özelliklerinin analiz edildiği bir araştırmada Suriyeli kadınların %65’inin Türkiye’de yaşamaktan memnun olmadıkları sonucu elde edilmiştir (Doğan, Karakuyu 2016: 331). Geçici koruma altındaki Suriyeli kadınların yaşam şartlarından memnun olmamaları başka bir ülkeye gitmek istemelerinin sebebi olabilir.

* Bu soruyu 3 kişinin yanıtı bırakması sebebiyle toplam kişi sayısı 110’dur.

Tablo 37. Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı Olmak İsteme Durumu

	n	%
Evet	74	67,3
Hayır	36	32,7
Toplam	110*	100,0

Tablo 37’de “Eğer size ileride böyle bir imkân verilirse Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olmak ister misiniz?” sorusunun yanıtları verilmiştir. Örneklemi oluşturan geçici koruma altındaki Suriyeli kadınların (n=74) %67,3’ünün bu soruya evet, (n=36) %32,7’sinin hayır cevabını verdiği görülmektedir. Doğan ve Karakuyu’nun İstanbul’da Suriyeli göçmenlerin sosyoekonomik ve sosyokültürel özelliklerinin analiz edildiği araştırmada Türk vatandaşlığını isteyip istemedikleri sorulduğunda araştırmaya katılan kadınların %58,3’ünün evet yanıtını vermiştir (Doğan, Karakuyu 2016: 331)”. Sonuçları incelenen araştırmalar doğrultusunda hem İstanbul’da hem de Gaziantep’te Suriyeli kadınların yarısından fazlasının Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olmak istedikleri anlaşılmaktadır. Saha çalışmaları sırasında Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olmak isteyen kadınlar *kadının Türkiye’de bir adı olduğunu ve tıpkı erkekler gibi yaşadıklarını* belirtmişlerdir. Erkekler gibi yaşamaktan kasıtlarının ise tek eşli evlilikler yapılması, eşlerini boşayabilmeleri, ev dışına izinsiz çıkmak vb. olduğunu söylemişlerdir.

Türkiye’nin tüm vatandaşlarına cinsiyet farkı gözetmeksizin eşit haklar sunması, toplumsal hayatta Suriye’ye nazaran kadınların hareket alanlarının daha fazla olması, geçici koruma altında iken Türkiye Cumhuriyeti tarafından haklarının güvence altında olması ve ülkelerine dönmeleri halinde güvencelerinin sona erecek olması ve geçici korumanın sona ermesi halinde ülkelerine dönmek istememeleri

geçici koruma altındaki Suriyeli kadınların Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığı almak istemelerine de ayrıca neden olabilir. Fakat tablo 36’da kadınların (n=74) %67,3’ünün fırsatı olsa başka bir ülkeye gitmek istediğini belirtmiştir. Bu nedenle katılımcıların cevapladığı bu iki soru arasında çelişki mevcuttur. Bu çelişki Suriyeli kadınların kendi ülkelerindeki karışıklıkların son bulmasına dair inançları olmaması sebebiyle kendilerini güvenli yaşam alanları yaratabilecek tüm fırsatları

---

* Bu soruyu 3 kişinin yanıtı bırakması sebebiyle toplam kişi sayısı 110’dur. değerlendirmek istemelerinden kaynaklanmış olabilir.

Tablo 38. Suriye’ye Dönmeyi Düşünme Durumu

	n	%
Evet	85	75,2
Hayır	28	24,8
Toplam	113	100,0

Tablo 38’de “Suriye’ye dönmeyi düşünüyor musunuz?” sorusunun yanıtları verilmiştir. Örneklemi oluşturan geçici koruma altındaki Suriyeli kadınların (n=85) %75,2’ sinin bu soruya evet, (n=28) %24,8’inin hayır cevabını verdiği görülmektedir. Tablo verileri ışığında geçici koruma altındaki Suriyeli kadınların büyük çoğunluğu kendi ülkesine dönmek istemektedir çıkarımı yapılabilir. Kadınların Türkiye’de sahip oldukları şartlardan memnun olmamaları Suriye’ye dönmek istemelerine sebep olmuş olabilir.

Araştırmaya katılan kadınların %67,3’ü (Tablo 37) Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olmak istemektedir. Fakat Tablo 38 ile Tablo 37 verileri birlikte değerlendirildiğinde bir çelişki söz konusu olmaktadır. Bu durum Suriyeli kadınların ülkelerine döndüklerinde yeniden Suriye’de karışıklık çıkması halinde Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığına sahip olarak kendilerine güvenli bir kaçış alanı yaratmak istemelerinden kaynaklanmış olabilir.

5.2. Suriyeli Kadınların Demografik Özellikleri ile Geri Dönme Planlarına İlişkin Analizler

Tablo 39. Yaş Durumu Değişkenine Göre Suriyeli Kadınların Suriye'ye Geri Dönme Planlarına İlişkin Ki Kare Analizi Tablosu

		Suriye'ye dönmeyi düşünüyor musunuz?		Toplam
		Evet	Hayır	
Kaç yaşındasınız?	18-24 Yaş	18	4	22
	25-34 Yaş	37	5	42
	35-44 Yaş	19	11	30
	45-54 Yaş	7	5	12
	55 Yaş ve üstü	4	3	7
Toplam		85	28	113

p=0,04 $\chi^2=9,587$

Araştırmada “geçici koruma altındaki Suriyeli kadınların yaşları ile onların geri dönme planları arasında ilişki vardır” hipotezini test etmek amacıyla gerçekleştirilen ki kare analizi sonuçları Tablo 39 'da verilmiştir. Analiz sonucunda $p=0,04<0,05$ olarak bulunduğu için geçici koruma altındaki Suriyeli kadınların yaşları ile onların geleceğe yönelik planları arasında anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna varılmaktadır.

Her yaş grubunun beklentileri ve dolayısıyla geleceğe yönelik planlarının farklı olması normal bir durumdur. 18-24 yaş aralığında bulunan katılımcıların Türkiye'deki yeni yaşama okul, sosyal ortam, kurulan yeni arkadaşlıklar vasıtasıyla daha kolay alışmış olabilir ve alışmış oldukları yeni yaşamlarından kopup Suriye'ye dönmek istemeyebilirler. Ayrıca orta ve daha yaşlı katılımcıların genç katılımcılara göre daha uzun yıllar Suriye'de vakit geçirmiş olmaları ve kültürel kodlarını taşıdıkları toplumun içerisinde yaşamlarına devam etmek istemeleri sebebiyle Suriye'ye dönme yanlısı olabilirler.

Tablo 40. Suriyeli Kadınların Çocuğa Sahip Olma Durumu ile Suriye'ye Geri Dönme Planlarına İlişkin Ki Kare Analizi Tablosu

		Suriye'ye dönmeyi düşünüyor musunuz?		Toplam
		Evet	Hayır	
Çocuğunuz var mı?	Evet	75	28	103
	Hayır	10	0	10
Toplam		85	28	113

$$p=0,05 \quad x^2=3,614$$

Araştırmada “geçici koruma altındaki Suriyeli kadınların çocuk sahibi olup olmamaları ile onların geri dönme planları arasında ilişki vardır” hipotezini test etmek amacıyla gerçekleştirilen ki kare analizi sonuçları Tablo 40’da verilmiştir. Analiz sonucunda $p=0,05$ olarak bulunmuştur. Bu nedenle geçici koruma altındaki Suriyeli kadınların çocuk sahibi olup olmamaları ile onların geleceğe yönelik planları arasında herhangi bir ilişki bulunamamıştır.

Araştırmada çocuk sahibi olmanın geçici koruma altındaki Suriyeli kadınların geleceğe yönelik planlarında etkili olduğu düşünülmüştür. Fakat yapılan analiz sonucunda ilgili değişkenler arasında anlamlı bir ilişkinin bulunmayışı, çocuk sahibi olmanın kadınların hareket etmelerine ya da gelecek planlarını oluşturmalarında engelleyici ya da planlarında kısıtlayıcı faktör olmadıkları düşünüldüğünden Suriyeli kadınlar tarafından geri dönme kararı alırken önemli bir faktör olarak görülmemiş olabilir.

Tablo 41. Suriyeli Kadınların Eğitim Durumu İle Suriye'ye Geri Dönme Planlarına İlişkin Ki Kare Analizi Tablosu

		Suriye'ye dönmeyi düşünüyor musunuz?		Toplam
		Evet	Hayır	
Eğitim durumunuz nedir?	Okuma-Yazma Bilmiyorum	28	15	43
	Okuma-Yazma Biliyorum	10	1	11
	İlkokul Mezunu	32	9	41
	Lise Mezunu	12	3	15
	Üniversite Mezunu	3	0	3
	Toplam		85	28

p=0,272

$\chi^2=5,156$

Yürütülmüş olan araştırmada “geçici koruma altındaki Suriyeli kadınların çocuk sahibi olup olmamaları ile onların geri dönme planları arasında ilişki vardır ” hipotezini test etmek amacıyla gerçekleştirilen ki kare analizi sonuçları Tablo 41’de verilmiştir. Analiz sonucunda $p=0,272>0,05$ olarak bulunmuştur. Bu nedenle test edilen hipotez reddedilmiştir. Dolayısıyla geçici koruma altındaki Suriyeli kadınların geri dönme planları ile eğitim durumları arasında anlamlı bir ilişkinin olmadığı ortaya çıkarılmıştır. İleri sürülen hipotezin doğrulanamaması araştırmaya katılan geçici koruma altındaki Suriyeli kadınların neredeyse yarısının herhangi bir eğitim basamağında yer almamış olmalarından kaynaklanmış olabilir.

5.3. Suriyeli Kadınlara Yönelik Yerli Halkın Göçmen Algısı ve Sosyal İlişki Durumları ile Geri Dönme Planlarına İlişkin Analizler

Tablo 42. Suriyeli Kadınların Komşuluk İlişkisi Durumları ile Geri Dönme Planlarına İlişkin Ki Kare Analizi Tablosu

Kontrol Değişkeni		Komşular ile birlikte etkinlik yapma durumu	Suriye'den gelmiş olmanın komşuluk ilişkilerini etkilemesi	Türk komşular ile görüşme durumu
Suriye'ye dönmeyi düşünüyor musunuz?	Komşular ile birlikte etkinlik yapma durumu	-	-,231	-,515
	Suriye'den gelmiş olmanın komşuluk ilişkilerini etkilemesi	-,231	-	,344
	Türk komşular ile görüşme durumu	-,515	,344	-

p<0,01

Tablo 42’de “Geçici koruma altındaki Suriyeli kadınların komşularıyla olan sosyal ilişki durumları ile onların geri dönme planları arasında ilişki vardır” hipotezini test etmek amacıyla yapılan korelasyon analizi sonucu gösterilmektedir. Yapılan analizde ulaşılan p değerleri 0,000-0,001 aralığında bulunmuştur. Bu nedenle test edilen hipotez kabul edilmiş ve geçici koruma altındaki Suriyeli kadınların komşularıyla olan sosyal ilişkilerinin onların Suriye’ye dönme planları üzerinde etkili olduğu sonucuna varılmıştır.

Tablo değerleri göz önünde bulundurulduğunda Suriye’den gelmiş olmanın komşuluk ilişkilerini etkilediğini düşünen katılımcıların komşularıyla etkinlik yapmaları arasında ters yönlü ($r = -,231$), Türk komşular ile görüşme durumları ile arasında pozitif yönlü ($r = ,344$) bir ilişkinin olduğunu tespit edilmiştir. Öyle ki analiz

sonucu ve sahada yapılan gözlemler birlikte değerlendirildiğinde; Suriye'den gelmiş olmanın komşuluk ilişkilerinde olumsuz etkiye sahip olduğunu söylenebilir. Dolayısıyla Suriye'den gelmiş olmanın komşuluk ilişkilerini etkilediğini düşünen katılımcılar komşularıyla etkinlik yap(a)mamaktadırlar. Suriye'den gelmiş olmalarının komşuluk ilişkilerini etkileme durumları ve Suriyeli kadınların Türk komşularıyla görüşmeleri arasında bulunan pozitif yönlü ilişki; kimi Suriyeli kadınlar ile Türk komşularıyla kurdukları iyi ilişkilerden kaynaklanmış olabilir. Saha çalışması sırasındaki gözlemler neticesinde bazı Suriyeli kadınların komşularının kendilerinin yaşam koşullarına üzüldükleri ve acıdıkları için maddi ve manevi yardım etmeye çalıştıkları gözlemlenmiştir. Suriyeli kadınlara komşuları tarafından maddi yardımlar genellikle kıyafet, battaniye, mutfak araç gereçleri gibi sarf malzemeler şeklinde yapılmıştır. Manevi açıdan ise Suriyeli kadınların Türk komşuları bölgenin kadınları arasında alışkanlık haline almış olan evlerinin önünde(sokakta) yaptıkları çay sohbetlerine Türkçe bilmeseler dahi Suriyeli kadınları davet etmek şeklinde olmuştur. Fakat bu durum örnekte az rastlanılan bir olaydır.

Türk asıllı komşular ile görüşme durumu ve komşular ile bir etkinlik yapılması arasında da kuvvetli derecede (-515) ters yönlü bir ilişki vardır. Dolayısıyla Suriyeli kadınların Türk asıllı komşularıyla görüşmeler dahi genellikle birlikte bir etkinlik yapmadıkları yorumu yapılabilir. Bu da bizlere Suriyeli kadınlar ile komşuları arasında kurulan ilişkilerin yüzeysel kaldığı, arkadaşlığa dönüşmediği yorumunu yaptırabilir.

Geçici koruma altındaki Suriyeli kadınların (n=51) %45,1'i mahallelerindeki Türk asıllı komşularıyla hiç görüşmemektedir (Tablo 10). Suriyeli Kadınların Türk asıllı komşuları ile görüşmemelerinin en büyük engelini Suriyeli kadınların Türkçe bilmemeleri oluşturuyor olabilir. Öyle ki geçici koruma altındaki Suriyeli kadınların (n=77) %68,1'i (Tablo 4) sadece Arapça bilmekte, yani Türkçe bilmemektedir. Bu da karşılıklı iletişimin kurulması için gerekli olan dil aracının yoksunluğu sebebiyle iletişimsizliği veya kurulan iletişimin yüzeysel olmasına sebebiyet vermiş olabilir.

En azından başlangıç seviyesinde Türkçe bilen Suriyeli kadınlar ise komşularıyla iletişim kurmak istediklerinde, bölgede yabancılara karşı var olan ön

yargının komşuluk ilişkilerinin kurulmasında etkili olduğu düşünülmektedir. Ayrıca geçici koruma altındaki Suriyeli kadınların geçici (bir gün gidecekleri) oldukları fikrinin yaygınlığı da Suriyeli kadınlar ile Türk asıllı komşuları arasında köklü ilişkilerin kurulmasının gerekli olmadığı yargısının oluşmasına sebebiyet vermiş olabilir.

Sınırlı da olsa zaman zaman geçici koruma altındaki Suriyeli kadınlar ile Türk asıllı komşuları görüşmektedirler. Fakat saha çalışması sırasında Suriyeli kadınlar arasında Türk asıllı komşularıyla komşuluk ilişkileri olsa dahi, bu ilişkilerin yüzeysel kaldığı fikrinin hâkim olduğu anlaşılmıştır. Kurulan ilişkiler Kur'an okumak, Suriyeli Kadınların Türk asıllı komşularına kışlık yiyecek yapımında yardım etmeleri etrafında şekillenmektedir. Suriyeli kadınların Arapça biliyor oluşları onların Türk kadınlar tarafından dini sohbetlere davet edilmelerine sebebiyet verdiği düşünülmektedir. Çünkü komşularıyla iletişim halinde olan Suriyeli kadınların büyük çoğunluğu Türk asıllı komşularına Kur'an ı Kerim okumayı öğrettiklerini belirtmişlerdir. Ayrıca kış için yiyecek hazırlıkları dönemlerinde de yine Suriyeli kadınlar ile Türk asıllı komşuları bir araya gelmektedirler. Fakat bu toplantılar genellikle Türk asıllı komşular için düzenlenmekte ve Suriyeli kadınlar yardımları ölçüsünde yardım edilmedikleri düşüncesini taşımaktadırlar. Bu durum ise Suriyeli kadınlar ile Türk asıllı komşuları arasındaki ilişkilerin yüzeysel kalmasındaki önemli etkenlerden biri olabilir. Ayrıca karşılıklı kurulan ilişkilerinde sürekli tek tarafın yardım alıyor oluşu zamanla karşılıklı ilişkilerin bitmesine sebebiyet de verebilir.

Geçici koruma altındaki Suriyeli kadınlar arasındaki Türkmen kadınlar Türkçe bilmektedirler. Bu nedenle komşuları ile aralarında herhangi bir iletişim sorunu yaşamadan onlarla diyalog kurmaktadır. Türkmen kadınların Türkçe biliyor oluşları Türk asıllı komşuları ile görüşmeleri hususunda daha şanslı olmalarını sağlamaktadır. Öyle ki Türkmen kadınların Türkçe biliyor oluşları, Türk asıllı komşuları tarafından yabancı olarak algılanmamalarını sebebiyet verebilir, bu da birbirleriyle iletişim kurmalarının önündeki engelleri büyük oranda ortadan kaldırabilir. Fakat geçici koruma altındaki Suriyeli kadınlar arasında Türkmen kadınların popülasyonu oldukça azdır. Bu nedenle Türkmen kadınlar ile Türk asıllı komşuları arasında yaşanan ilişkiler genel sonucu önemli oranda etkileyememiştir.

Geçici koruma altındaki Suriyeli kadınların büyük çoğunluğunun komşularıyla herhangi bir iletişim kanalına sahip olmayışları olsalar dahi bu kanalların sınırlı kalışı, Suriyeli kadınların zorunlu göç sonrası süreçte Türk asıllı komşularının hayatlarında önemli bir yere sahip olmamalarına ve kendilerinin de geçici olduğu fikrini benimsemelerine sebep olmuş olabilir. Dolayısıyla geçici koruma altındaki Suriyeli kadınların komşularıyla olan sosyal ilişki durumları onların gelecekte Türkiye’de kalıp kalmamaya yönelik planlarında etkili olabilir.

Tablo 43. Suriyeli Kadınların Sosyal Çevre ve Sosyal Çevre ile Kurulan İlişkilerdeki Durumları ile Geri Dönme Planlarına İlişkin Ki Kare Analizi Tablosu

		Suriye'ye dönmeyi düşünüyor musunuz?		Toplam
		Evet	Hayır	
Sosyal çevreniz ve sosyal çevreniz ile aranızdaki ilişkilerde değişim oldu mu?	Evet	44	21	65
	Hayır	41	7	48
Toplam		85	28	113

p=0,031

$\chi^2=4,654$

Araştırmada “geçici koruma altındaki Suriyeli kadınların sosyal çevreleri ve onlarla ilişki durumları ile geri dönme planları arasında ilişki vardır” hipotezini test etmek için Tablo 43’te ilgili sorular arasında yapılan ki kare testi analizi sonuçları gösterilmektedir. Yapılan analiz sonucuna göre $p=0,031<0,05$ ’ten olduğu için test edilen değişkenler arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu saptanmıştır. Bu nedenle geçici koruma altındaki Suriyeli kadınların sosyal çevreleri ve onlarla ilişki durumlarının geri dönme planlarında etkili olduğu kanısına varılmıştır.

Geçici koruma altındaki Suriyeli kadınlardan sosyal çevresi ve sosyal çevresi ile olan ilişkilerinde değişiklik yaşamayan kadınların çoğunluğunun yeni gelinen toplum ile ilişkide bulunma fırsatı veya yerli halk ile iletişim kurmak için gerekli olan niteliklere (dil bilme, kültürü tanıma, sosyalleşmeyi istemi vs.) sahip olmadığı ya da Suriye’deki sosyal çevresinin birçoğunun Türkiye’de kendileriyle aynı bölgeye

geldiği düşünülebilir. Aksi takdirde kadınların göç sonrasında sosyal çevresi ve sosyal çevresiyle olan ilişkilerinde herhangi bir değişikliğin olmaması olası değildir.

Geçici koruma altındaki Suriyeli kadınların sosyal çevrelerinde yaşadıkları değişimler hem olumlu hem de olumsuz gerçekleşmiş olabilir. Kimi kadınlar Türkiye’de sosyal çevre ve sosyal çevreleriyle olan ilişkilerinde olumlu yönde değişiklikler yaşadıklarını belirtmişlerdir. Bu durumun nedeni geçici koruma altındaki Suriyeli kadınların Suriye’ye nazaran Türkiye’de toplumsal baskı ve kısıtlamalar ile daha az karşılaşılıyor olması olabilir. Ayrıca geçici koruma altındaki kadınların sosyal çevrelerinin ve sosyal çevreleriyle olan ilişkilerindeki artışta Suriye’den Türkiye’ye göç sonrasında devlet destekli dil kursu, üniversite eğitim olanakları ve meslek edinme kurslarının varlığı, dini eylemlerini gerçekleştirebilecekleri alanların daha fazla oluşu ve Arapça bilmeleri sebebiyle yerli halka gayri resmi olarak Arapça eğitimliği yapabiliyor olmaları etkili olabilir.

Sosyal çevre ve sosyal çevreleriyle olan ilişkilerinde olumsuz yönde değişiklikler yaşayan kadınların ise bölge halkı ile iletişim kurmak için gerekli olan iletişim niteliklerine (dil bilme, sosyalleşme isteğine sahip olmama, yabancılara yönelik korkuya sahip olma vs.) sahip olmayabilirler. Ayrıca Suriye’den Türkiye’ye akrabaları ya da tanıdıkları olmadan yalnız başına göç etmiş olmaları bölgede bulunan diğer Suriyeliler ile de iletişim kurmasını zorlaştırmış olabilir.

Geçici koruma altındaki Suriyeli kadınların sosyal çevre ve sosyal çevreleriyle olan ilişkileri yukarıda bahsedildiği üzere yaşamlarının her alanında yaşadıkları değişiklikler sonucunda meydana gelmektedir. Dolayısıyla tüm yaşamlarını etkileyen faktörlerin geri dönmeye yönelik planlarda da etkin rol oynaması sürecin doğal bir sonucudur çıkarımı yapılabilir.

Tablo 44. Suriyeli Kadınların Cinsel Tacize Uğrama, Şiddete Maruz Kalma ve Yerli Halkın Suriyeli Kadınları Olan Bakış Açısından Memnuniyet Duyma Durumları ile Başka Bir Ülkeye Gitmeyi İsteme Durumlarına İlişkin Korelasyon Analizi Tablosu

	Cinsel Tacize Uğrama	Şiddete Maruz Kalma	Suriyeli Kadınlara Bakış Açısından Memnuniyet
Fırsatınız olsa başka bir ülkeye sığınmacı olarak gitmek ister miydiniz?	,216*	,213*	-,201*

Tablo 44'te başka bir ülkeye gitmeyi isteme durumu ile diğer ilgili değişkenler arasında yapılan korelasyon analizi sonuçları gösterilmektedir. Tablo verilerine göre cinsel tacize uğrama($r=,216$) ve şiddete maruz kalma($r=,213$) ile başka bir ülkeye gitmeyi isteme durumları arasında pozitif yönlü ve anlamlı bir ilişki mevcuttur. Buradan hareketle göç ve sonrasındaki süreçte cinsel tacize ve şiddete maruz kalan kadınların başka bir ülkeye gitmek istedikleri çıkarımı yapılabilir. Ayrıca Suriyeli kadınların yerli halkın kendilerine yönelik bakış açısından memnuniyet durumları ile başka bir ülkeye gitmeyi isteme durumları arasında ise negatif yönlü ve anlamlı bir ilişki mevcuttur. Yerli halkın kendilerine yönelik olumsuz bir bakış açısına sahip olduğunu düşünen kadınlar başka bir ülkeye gitmek istiyor olabilirler. Bu durum Suriyeli kadınların mahalle baskısı vs. yaşamaları sebebiyle gerçekleşmiş olabilir.

Tablo 45. Suriyeli Kadınların Yerli Halkın Suriyeli Kadınlara Bakış Açılarında Memnun Olma Durumları ile Geri Dönme Planlarına İlişkin Ki Kare Analizi Tablosu

		Suriye'ye dönmeyi düşünüyor musunuz?		
		Evet	Hayır	Toplam
Yerli halkın Suriyeli kadınlara olan bakış açısından memnun musunuz?	Evet	42	22	64
	Hayır	43	6	49
Toplam		85	28	113

$p=0,007$ $\chi^2=7,292$

Tablo 45’te araştırmanın ‘‘Geçici koruma altındaki Suriyeli kadınların göç edilen yerdeki göçmen algısı ile geri dönme planları arasında ilişki vardır’’ hipotezini test etmek için ilgili sorular arasında yapılan ki kare analizi sonuçları gösterilmiştir. Yapılan analiz sonucuna göre $p=0,007<0,05$ ’ten olduğu için geçici koruma altındaki Suriyeli kadınların göç edilen yerdeki göçmen algısının geleceğe yönelik planlarında etkili olduğu sonucu elde edilmiştir.

Göç edilen yerdeki yerli halkın sahip olduğu göçmen algısının, devlet politikalarını etkileyebilme ihtimalinin varlığı sebebiyle yerli halkın Suriyeli kadınlara yönelik bakış açısının Suriyeli kadınlar tarafından önemsendiği düşünülebilir. Bu nedenlerden saha çalışması sırasında Suriyeli kadınların yerli halkı rahatsız edecek davranışlar sergilemekten kaçındıkları ve evleri dışında vakit geçirirken yoklarmış gibi algılanmalarını sağlayacak şekilde davrandıkları gözlemlenmiştir. Suriyeli kadınların yerli halkın göçmen algısını bu denli önemsiyor oluşlarının sebebi, ülkelerindeki savaş sebebiyle gidecek başka bir yerlerinin olmayışı ve bir daha düzenlerini değiştirmek istememelerinden kaynaklanıyor olabilir.

Yaşadıkları yerdeki göçmen algısının Türkiye’deki varlıklarını etkileyebilecek etkiler yaratabileceği düşüncesinin varlığı doğal olarak geri dönme planlarında etkili olacağı düşünülebilir.

5.4. Suriyeli Kadınların Göç Sonrasında Aileye İlişkin Durumları ile Geri Dönme Planlarına İlişkin Analizleri

Tablo 46. Suriyeli Kadınların Aile İçinde ve Dışında İş Bölümü Durumları ile Geri Dönme Planlarına İlişkin Ki Kare Analizi Tablosu

		Suriye’ye dönmeyi düşünüyor musunuz?		Toplam
		Evet	Hayır	
Aile içinde ve dışında iş bölümü anlamında değişiklikler yaşadınız mı?	Evet	20	14	34
	Hayır	65	14	79
Toplam		85	28	113

$p=0,008$

$\chi^2=7,016$

Araştırmada “Geçici koruma altındaki Suriyeli kadınların aile içinde ve dışında iş bölümü anlamında yaşadıkları değişiklikler ile onların geri dönmeyi isteme durumları arasında anlamlı bir ilişki vardır” hipotezini test etmek amacıyla gerçekleştirilen ki kare analizi sonuçları tablo 46’da verilmiştir. Analiz sonucunda $p=0,008<0,05$ olarak bulunmuştur. Dolayısıyla geçici koruma altındaki Suriyeli kadınların aile içinde ve dışında iş bölümü anlamında yaşadıkları değişiklikler ile onların geri dönme planları arasında anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna varılmıştır.

Geçici koruma altındaki Suriyeli kadınların geneli göç sonrasında aile içinde ve dışında iş bölümü anlamında değişiklikler yaşamaktadırlar. Bu değişiklikler kadınların lehinde olurken aleyhinde de gerçekleşebilmektedir.

Göç etmiş kadınların aile yaşamlarında, aile içinde ve dışında iş bölümü dağılımının varlığı kadınların bir nebze de olsa rahatlmasına sebep olabilmektedir. Çünkü göç ve sonrasındaki süreçte iş yükü ve sorumluluğu artan kadınlar, aile içerisinde sorumluluk ve iş yüklerinin bir nebze de olsa dağıtılmasıyla yeni yaşamlarından memnun olma düzeyleri artarken, sahip oldukları yaşam şartları onlar için daha yaşanılır hale gelebilmektedir. Öyle ki yapılan saha çalışması sırasında görüşülen kadınların bazıları göç sonrasında kadınları bir kısmının eşleri (kocaları) aile içi işlerde iş bölümü yapmış bu da kadınların sosyal yaşantılarına olumlu katkılar sağladığını belirtmişlerdir. Ayrıca bu durum kadınların kendilerine zaman ayırmalarına da fırsat vermiş olabilir. Böylelikle kadınlar göç sonrası süreçte daha aktif ve kendilerine daha fazla zaman ayırabilme olanağı sağlamış olabilirler.

Zorunlu göç ve sonrasındaki koşullar gereği “(...) erkeklerin iş bulma imkânlarının kısıtlı olduğu durumlarda daha önce çalışmayan kadınlar ve çocuklar çalışmak zorunda kalabilir (Şeker, Uçan 2016: 203)”. Çalışan kadınların bir kısmı eşi iş bulamadığı için, diğerleri ise evde en az bir çalışan olmasına rağmen ev geçimini yönetmede zorlandıkları gerekçesiyle ev geçimine katkı sağlamak için çalışmayı tercih edebilirler. Yürütmüş olduğumuz araştırmada geçici koruma altındaki Suriyeli kadınlar %31,0 (Tablo 9)’ inin Suriye’den Türkiye’ye göç ettikten sonra bir işte çalıştıkları sonucunun ortaya çıkarılmış olması bu söylemi kanıtlar niteliktedir.

Kadınların iş yaşantısı içerisinde girmesi sahibi oldukları bazı sorumlulukları yerine getirmelerini engelleyebilmektedir. Bu durumda ise iş bulamayan eş (koca) devreye girmektedir. Kadınlar çalıştıkları için eve dair sorumlulukları (çocuk bakımı, yemek yapımı, ev temizliği gibi) eşleri (koca) yerine getirmektedir. Böylelikle zorunlu göç sonrasında kadınlar ve erkekler arasında iş bölümü kişilerin yakalayabildikleri fırsatlar çerçevesinde yeniden düzenlendiği sonucuna varılmaktadır. Aile içerisindeki iş bölümünün yeniden dizaynı sırasında daha önce kendi toplumlarında ve aile içinde hâkim olan toplumsal cinsiyet yargıları da göz ardı edilebilir. Öyle ki kadınlar geç saatlere kadar çalışmak için ev dışında vakit geçirebilirken erkekler evde çamaşır yıkayabilir. Ayrıca mahalleli ile kurulan ilişkiler, okul işleri, faturaların ödenmesi, yardım kuruluşları arama ve irtibata geçme gibi işlerin tamamını da kadınlar tek başlarına üstlenmek durumunda kalabilmektedirler.

Kadınların hane içerisinde erkekler ile iş bölümü anlamında yaşadıkları değişiklikler eşlerinin ya da evin reisi olarak görülen er kişilerin savaşı sebebiyle sakatlanması durumunda da oluşmaktadır. Daha önce ev hanımı rolüne sahip kadınlar er kişinin iş görmez hale gelmesiyle birlikte de aile içinde ve dışında sorumlusu oldukları görevleri dışında ek işlerin yüklenicisi de olabilmektedirler.

Geçici koruma altındaki Suriyeli kadınların göç sonrasındaki süreçte aile içi ve dışı iş bölümü hususunda yaşadıkları değişikliklerin bir kısmı yukarıda belirtildiği üzere onların ev merkezli yaşantılarına son vermekte ve daha sosyal bir yaşantı sürmelerini sağlamaktadır. Fakat bazı aile içinde ve dışında yaşanan iş bölümü farklılıkları kadınların daha da kapalı ortamlarda yaşam sürmelerine, emek yoğun işlerde çalışmalarına ve sorumluluklarında artış olurken aile içi ve dışı iş bölümünde de kadınlar aleyhinde bir dağılım gerçekleşebilmektedir.

Geçici koruma altındaki Suriyeli kadınların eşlerinden iş bulabilenlerin düşük ücretlerle ve uzun saatler çalışmak zorunda kalmaları kadınların eşlerinin evlerinde çok kısıtlı zaman geçirmelerine neden olmaktadır. Öyle ki kadınlar bazı günler eşlerinin çocuklarını uyanıkken göremediklerini söylemektedirler. Bu durumda evlerinde sürekli yalnız kalan kadınlar ise ev içinde; çocukların bakımı, ev temizliği, alışveriş, beslenme işleriyle ilgilenmek durumunda kalmaktadırlar. Ayrıca geçici

koruma altındaki Suriyeli kadınlar iş yükleri sebebiyle evleri dışına çıkamadıkları için evin geçimine katkı sağlayabilmek adına evde yapabilecekleri dikiş, takı-toka yapımı, fıstık kırma-ayıklama gibi işleri yaparak ev geçimine katkı sağlamaya çalışmaktadırlar.

Üzerinde durulan hususlar ışığında geçici koruma altındaki Suriyeli kadınların aile içinde ve dışında iş bölümünün göç öncesi ile karşılaştırıldığında köklü bir değişime uğradığı yorumunu yapmak anlamlıdır. Aile içi ve dışında iş bölümü adına yapılan değişiklikler geçici koruma altındaki Suriyeli kadınların yaşam şekillerinin değişmesine, yeni alışkanlıklar edinmelerine, zorluklarla mücadelede daha güçlü hale gelmelerine ya da daha fazla iş yüküne sahip olmalarına katkı sağlayabilir. Dolayısıyla geleceğe yönelik planlarda da kadınların iş bölümü sebebiyle dolaylı yollardan sahip olduğu özellikler onların geri dönme planlarına etki eden faktörler arasında yer alabilir.

Tablo 47. Suriyeli Kadınların Aile İçi İlişki Durumları ile Suriye'ye Dönme Planlarına İlişkin Ki Kare Analizi Tablosu

		Suriye'ye dönmeyi düşünüyor musunuz?		
		Evet	Hayır	Toplam
Aile içi ilişkilerinizde bir değişiklik oldu mu?	Evet	33	18	51
	Hayır	51	10	61
Toplam		84	28	112

p=0,021

$\chi^2=5,292$

Yürütülen araştırmada “Geçici koruma altındaki Suriyeli kadınların aile içi ilişkilerindeki değişiklikler ile onların geri dönme planları arasında ilişki vardır” hipotezini test etmek amacıyla gerçekleştirilen ki kare analizi sonuçları Tablo 47’de verilmiştir. Analiz sonucunda $p=0,021 < 0,05$ değeri bulunmuştur. Bu nedenle geçici koruma altındaki Suriyeli kadınların aile içi ilişkilerindeki değişiklikler ile onların geri dönme planları arasında anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır.

Geçici koruma altındaki Suriyeli kadınların göç sonrasındaki yeni yaşamlarında aile içi ilişkilerinde yaşadıkları değişiklikler olumlu olabildiği gibi olumsuzda olabilmektedir. Olumlu değişiklikler kadınların ev içerisinde daha aktif

olması ya da haneye maddi açıdan daha fazla gelir kaynağı sağlıyor olması sebebiyle ev içerisinde daha çok söz sahibi olması gibi değişiklikler olurken, olumsuz değişiklikler ise göç sonrasında ev reisinin yaşadığı bunalım sebebiyle kadınların şiddete daha fazla maruz kalabilmesi, çocukların psikolojik ve davranışsal bozukluklarında kadınların daha fazla sorumluluk üstlenmek zorunda kalması olarak sıralanabilir.

Saha çalışması sırasında kadınların sorulara ilişkin verdikleri yanıtlara ek olarak söylemlerinden edinilen bilgilere göre evin reisi olarak görülen er kişilerin göç öncesinde sahip oldukları konum ve statülerinin göç ile birlikte kaybedilmesiyle kişiler psikolojik sorunlar yaşayabilmektedirler. Ayrıca aile reisinin ruhsal sağlığının bozulması da ev için huzursuzluğa ve kavgalara sebebiyet verebilir. Kadınlar ise bu süreçten her ne kadar erkekler kadar etkileniyor olsalar da, aile reisleri tarafından deşarj olma objeleri olarak görülmektedir. Bu nedenle kadınlar sık sık aile içi şiddete maruz kalabilmektedirler.

Savaş ve zorunlu göçün ağır koşulları ailenin tüm bireylerini etkilerken süreçten en fazla etkilenen grubu çocuklar oluşturmaktadır. Çocukların savaşı deneyimlemiş olmaları onların sağlıklı bir gelişim sürecine en büyük darbeyi vuran etmen olmuştur. Ayrıca zorunlu olarak içerisinden büyüdükleri toplumdaki ve topraklardan ayrılmak durumunda kalan çocuklar süreci anlamaya çalışırken yeni yaşamlarına ve yeni toplumsal düzene ayak uydurmaya çabalarlar. Dahası yeni bir dil öğrenme zorluğu da bu güç sürecin bir parçasıdır. Dolayısıyla türlü değişikliklerle baş edebilme kabiliyeti geliştirmeye çalışan çocuklarda, “(...) suça yönelme, şiddet uygulama, depresyon ve anksiyete, gelişme geriliği, uyku ve yeme bozuklukları, özgüven eksikliği, okulda başarısızlık, sigara ve alkol bağımlılığı gibi riskli davranışlar, intihar, hiperaktivite gibi psikolojik ve davranışsal sorunlar karşımıza çıkmaktadır (Aydın ve Ark 2017: 10)”. Kadınların yüklendikleri ağır sorumluluklar, hayat standartlarındaki değişiklikler, şiddet ve cinsel tacize maruz kalma, ötekileştirilmeye maruz kalma, farklı bir toplumun içerisinde yaşamak zorunda olma, aile bütünlüğünün bozulması, maddi sıkıntılarla baş etmek durumunda olması gibi sebeplerden dolayı davranışsal ve psikolojik bozukluklar yaşayabilmektedirler. Ayrıca çocukların anne ve babalarından daha iyi Türkçe biliyor olmaları(okula gidiyor olmaları sebebiyle) çocukların kontrolünü de zorlaştırmaktadır. Öyle ki dil

bilmeleri sebebiyle çocuklar yeni topluma ebeveynlerine göre daha kolay adapte oldukça, ebeveynler arasında aile içi kültürel çözülme korkusu baş gösterebilmektedir.

Kültürel değerlerin korunması görevi ataerkil yapı gereği kadınındır. Dolayısıyla aile bireylerinin farklılaşmasının engellenmesi hususunda da yine en fazla sorumluluk kadınlara yüklenmektedir. Fakat kadınların eğitimsiz oluşları, süreç ile nasıl baş edebileceklerini bilememeleri, dil bilgisi yoksunluğu gibi sebeplerden dolayı kadınlar çocuklarının problemleri ile hiçbir yardım alamadan baş etmek durumunda kalabilmektedirler. Haliyle kadınlar, süreçte aile üyeleriyle aile içi ilişkilerinde yaşadıkları değişiklikler sebebiyle göç öncesi döneme dönmeyi arzulayabilir. Bu da kadınların uzun vadede geri dönme planlarının nasıl ve ne yönde olacağını etkileyebilir.

5.5. Suriyeli Kadınların Gündelik Yaşamlarında Deneyimledikleri Değişiklikler İle Geri Dönmeyi İsteme Durumlarına İlişkin Analizler

Tablo 48. Suriyeli Kadınların Karar Verme Süreçlerindeki Değişiklik Durumları ile Suriye'ye Dönme Planlarına İlişkin Ki Kare Analizi Tablosu

		Suriye'ye dönmeyi düşünüyor musunuz?		Toplam
		Evet	Hayır	
Bugünkü durumunuzda	Evet	15	10	25
karar verme süreçlerinizde	Hayır	68	18	86
bir değişiklik oldu mu?				
Toplam		83	28	111

p=0,053

$\chi^2=3,734$

Yürütülen araştırmada geçici koruma altındaki Suriyeli kadınların göç sonrasındaki süreçte karar verme durumları ile onların geleceğe yönelik planları arasında ilişki vardır” hipotezini test etmek için ilgili değişkenler arasında ki kare analizi yapılmıştır. Analiz sonucuna göre $p=0,053>0,05$ olarak bulunmuştur. Bu nedenle geçici koruma altındaki Suriyeli kadınların göç sonrasındaki süreçte karar verme durumları ile onların geleceğe yönelik planları arasında anlamlı bir ilişki olmadığı sonucuna varılmıştır.

Savaş öncesi evin reisi olan kişilerin yürütücülüğünde ve kontrolünde yaşayan kadınların, savaş sonrası eşini ya da babasını kaybetmeleriyle karar verme süreçlerinde doğal olarak bir değişiklik meydana gelmesi beklenir. Geçici koruma altındaki Suriyeli kadınların birçoğu bu doğal değişimi yaşamak ile birlikte, bir kısım kadın karar verici kişinin kaybedilmesine rağmen yönlendirilme alışkanlığından vazgeçemeyebilir. Hatta kimi geçici koruma altındaki Suriyeli kadınlar kendilerini ve ailelerini ilgilendiren konularda erkek evlada, erkek kuzene ya da damada danışarak karar verme eğilimi göstermektedirler. Çünkü tek başlarına karar almaya alışık olmayan kadınlar aile reisinin kaybıyla birlikte süreçteki deneyimsizlikleri sebebiyle karar verme sürecinde kısmen de olsa bağımlı halini devam ettirmek isteyebilirler. Fakat beklenenin aksine geçici koruma altındaki Suriyeli kadınların geleceğe yönelik planlarında karar verme süreçlerinde yaşadıkları değişiklikler etkili bir faktör olmamıştır. Bunda kadınların birçoğunun karar verme süreçlerinde bir değişiklik yaşamamış olmaları ve daha önceki yaşamlarında da geleceklerine yönelik planların oluşturulmasında etkin kişiler olmamış olmaları etkili olabilir.

Tablo 49. Suriyeli Kadınların Yasal Haklar Açısından Değişiklik Durumları ile Suriye'ye Dönme Planlarına İlişkin Ki Kare Analizi Tablosu

		Suriye'ye dönmeyi düşünüyor musunuz?		
		Evet	Hayır	Toplam
Bugünkü durumunuzda	Evet	46	14	60
sahip olduğunuz yasal haklar açısından değişim yaşadınız mı?	Hayır	39	14	53
Toplam		85	28	113

p=0,705

$\chi^2=0,143$

Araştırmada geçici koruma altındaki Suriyeli kadınların göç sonrasında sahip oldukları yasal hak durumları ile onların geri dönme planları arasında anlamlı bir ilişki vardır hipotezini test etmek için yapılan tablo 49'da kare analizi sonuçları gösterilmektedir. Yapılan analiz sonucuna göre $p=0,705>0,05$ 'ten olduğu geçici koruma altındaki Suriyeli kadınların göç sonrasında sahip oldukları yasal hak durumları ile onların geri dönme planları arasında anlamlı bir ilişki olmadığı sonucuna varılmıştır.

Yasal hakka sahip olan kadınların geleceğe yönelik planlarında bu etkenin belirleyici olması, geçici koruma altındaki kadınların sahip oldukları hakkın farkında olunması ile mümkün olabilir. Öyle ki yasal hakları olduğu halde haklarından haberdar olmayan bir kadın için gündelik yaşamanda yasaların varlığı hiçbir anlam ifade etmemektedir. Yasal haklarının farkında olan kadınlar ise daha bilinçli hareket edebilmektedirler. Ayrıca kendilerine karşı zararlı olabilecek dış etkenlere karşı da karşı savunma geliştirmekte ve yasaların verdiği hakları caydırıcı bir güç olarak kullanabilmektedirler.

Geçici koruma altındaki Suriyeli kadınların yarısından fazlası Türkiye'ye göç sonrasında yasal haklarında değişiklikler olduğunu bilmektedir. Fakat haklarının ne oldukları hususunda bilgi sahibi değildir. Çünkü saha çalışması sırasında *Türkiye'de yasal haklarımız var!, Burada daha güçlüyüz!, Kanunlar arkamızda!* gibi cevaplar alınmıştır. Fakat anket formundaki soruları desteklemek maksadıyla hangi alanlarda ne gibi haklarınız var sorusu sorulduğunda yasal haklarının hangi alanlarda neleri kapsadığını bilmediklerini ifade etmişlerdir. Gaziantep'in Nizip ilçesi merkezinde yaşayan geçici koruma altındaki Suriyeli kadınların genelinin Arapça okuma yazma bilmiyor olmaları ve Türkçe bilmemeleri Türkiye'de sahip oldukları yasal hakların öğrenilmesi ve uygulanması hususlarında en büyük engeli oluşturduğu çıkarımı yapılabilir. Dolayısıyla kişisel eksiklikleri sebebiyle yasal hakları olsa dahi bu hakları bilmeyen ve kullanamayan Suriyeli kadınların geri dönmeye yönelik planlarında yasal hakların varlığının etkili olmaması olağan bir durum olarak düşünülebilir.

Tablo 50. Suriyeli Kadınların Kendini Güçlü Hissetme Konusundaki Değişiklik Durumları ile Suriye'ye Dönme Planlarına İlişkin Ki Kare Analizi Tablosu

		Suriye'ye dönmeyi düşünüyor musunuz?		Toplam
		Evet	Hayır	
Bugünkü durumunuzda	Evet	59	19	78
kendinizi güçlü hissetme	Hayır	19	9	28
konusunda değişimler yaşadınız mı?				
Toplam		78	28	106

p=0,423

$\chi^2=0,642$

Yürütülen araştırmada “Geçici koruma altındaki Suriyeli kadınların kendilerini güçlü hissetme durumları ile onların geri dönme planları arasında anlamlı bir ilişki vardır” hipotezini test etmek için ilgili sorular arasında ki kare analizi uygulanmıştır. Uygulanan test sonucunda $p=0,423>0,05$ değeri bulunmuştur. Dolayısıyla geçici koruma altındaki Suriyeli kadınların kendilerini güçlü hissetme durumları ile onların geri dönme planları arasında anlamlı bir ilişki olmadığı tespit edilmiştir. Suriye’den Türkiye’ye olan göç 2011 yılında başlamış ve günümüzde hala devamlılığını korumaktadır. Dolayısıyla, daha çok yeni olan bir süreçten bahsedilmektedir. Savaş ortamında yaşamış olma ve sonrasında yıllardır içerisinde yaşanan mekân ve ülkeden ayrılma hali kişilerin zihinlerinin belirsizlikler ile dolmasına sebebiyet verebilmektedir. Bu nedenle her ne kadar savaş ortamında hayatta kalma mücadelesi verme kabiliyeti, kişileri zorluklar karşısında daha güçlü bir hale getirirse de geçici koruma altındaki Suriyeli kadınlar henüz güçlerinin farkında olmayabilirler. Bu sebeplerden ötürü geçici koruma altındaki Suriyeli kadınların geri dönme planı oluşturmalarında kendilerini güçlü hissedip hissetmeme durumları etkili olmamış olabilir.

Tablo 51. Suriyeli Kadınların Gündelik Yaşam Hareketliliklerindeki Değişiklik Durumları ile Suriye’ye Dönme Planlarına İlişkin Ki Kare Analizi Tablosu

		Suriye'ye dönmeyi düşünüyor musunuz?		Toplam
		Evet	Hayır	
Bugünkü gündelik yaşamdaki hareketliliğiniz açısından bir değişim oldu mu?	Evet	66	15	81
	Hayır	19	11	30
Toplam		85	26	111

$p=0,045$

$\chi^2=4,020$

Araştırmada geçici koruma altındaki Suriyeli kadınların göç sonrasında gündelik yaşam hareketlilik durumu ile geri dönme planları arasında anlamlı bir ilişki vardır hipotezini test etmek için ilgili sorular arasında ki kare analizi yapılmıştır. Yapılan analiz sonucunda $p=0,045<0,05$ olarak bulunmuştur. Bu nedenle Suriyeli

kadınların gündelik yaşam hareketliliklerindeki değişiklik durumu ile onların geri dönme planları arasında anlamlı bir ilişki vardır çıkarımı yapılabilmektedir.

Gündelik yaşam hareketliliğinin (gün içerisinde yapılan faaliyetlerin bütünü) artması kadınların hem fiziksel hem de ruhsal rahatlamlarına sebep olmaktadır. Bu da kendilerine kendine güveni beraberinde getirmektedir. Hem fiziksel hem ruhsal açıdan sağlıklı ve kendine güvenen bireylerin geleceğe yönelik planlarını daha rahat oluşturma fırsatı yakalayabilirler.

Kapalı toplumlardan kendi ülkelerine göre daha gelişmiş ve kadınların daha fazla hak sahibi oldukları ülkelere gelen kadınların gündelik yaşam hareketliliklerinde artış olabilir. Çünkü toplumsal baskı, güvenlik vs. sebeplerden dolayı kadınların tek başlarına sokağa dahi çıkamadıkları ülkelere, kanunların geçerli olduğu ve güvenliğin devlet güvencesiyle sağlandığı ülkelere göç eden kadınların gündelik yaşam hareketliliğinde belirgin bir şekilde artış olabilir.

Gündelik yaşam hareketliliğindeki(gün içerisinde yapılan faaliyetlerin bütünü) değişimler olumlu olabildiği gibi olumsuz yönde de gerçekleşebilmektedir. Nitekim savaşa şahit olan ve her şeye karşı istemsizce korku geliştiren geçici koruma altındaki bazı Suriyeli kadınlar Türkiye’de ev merkezli bir yaşam sürmektedirler. Bu nedenle göç öncesi yaşamlarında çok daha hareketli olan kadınlar, göç sonrası süreçte hareketliliklerini ev sınırları dâhilinde sürdürebilmektedirler. Ayrıca göç vasıtasıyla insanlar sosyal çevrelerinden de ayrılmak durumunda kalmaktadırlar. Yeni gelinen ülkede yeni arkadaşlıkların edinilmesi zaman almakta ve dil bilme, kültürlerini tanıma gibi gereklilikleri beraberinde getirmektedir. Dolayısıyla yeni bir sosyal çevrenin oluşturulması da zaman alabilmektedir. Göç sonrasında sosyal çevrede meydana gelen daralma, gündelik yaşam hareketliliğine de etki ederek geçici koruma altındaki Suriyeli kadınların gündelik yaşam hareketliliğinde de olumsuz bir etki yaratmış olabilir.

Geçici koruma altındaki Suriyeli kadınların gündelik yaşam hareketliliğini hem olumlu hem de olumsuz yönde etkileyen bir durum vardır ki o da kadınların emek yoğun(bahçe işleri, ev temizliği vs.) işlerde çalışmak durumunda kalabilmeleridir. Emek yoğun bir işte çalışmak kadınların gündelik yaşam hareketliliğini arttırmak ile birlikte, iş dışında başka bir şeye zaman ayıramamalarına

ve kendilerini sürekli yorgun hissetmelerine sebep olabilir. Bu nedenle geçici koruma altındaki kadınların emek yoğun işlerde çalıştırılmaları onların gündelik yaşam hareketliliklerine katkı sağlarken, kendilerine ve ailelerine zaman ayıramamak, sosyal etkinliklere ya da eğitim programlarına dâhil olamama gibi olumsuz etkileri de beraberinde getirebilir. Kadınların ağır yükler altında ezilmeleri onların geleceğe daha karamsar bakmalarına sebep olabilir. Bu nedenle geleceğe yönelik planlar ya oluşturamamakta ya da geleceğin daha kötü olacağı yönünde bir genel yargıyla planlar oluşturulabilir.

Bir diğer yandan kadınların gündelik hareketliliğinde artış yaşaması kadınların daha fazla sosyalleşmelerine, kendilerine duydukları güvenin artmasına ve zorluklarla baş edebilme kapasitelerinin artmasına neden olabilmektedir. Önceki yaşamına göre daha güçlü ve daha iyi olanaklara sahip olduğunu düşünen kadınlar da geleceğe daha pozitif ve umut ile bakabilmektedirler. Kadınların zorluklar ile baş edebilme kapasitelerinin artması onların kendileri için daha iyi yaşam şartlarına ulaşma ya da arzuladıkları herhangi bir şeye ulaşmada daha hevesli olmalarına da olanak sağlayabilmektedir. Bu açıklamalar ile birlikte değerlendirildiğinde geçici koruma altındaki Suriyeli kadınların gündelik yaşam hareketliliklerinde yaşadıkların değişimlerin yönü paralelinde geri dönme planlarının şekillenebileceği söylenebilir.

Tablo 52. Suriyeli Kadınların Kendileriyle İlgili Rollerde Yaşanan Değişiklik Durumları ile Suriye'ye Dönme Planlarına İlişkin Ki Kare Analizi Tablosu

		Suriye'ye dönmeyi düşünüyor musunuz?		
		Evet	Hayır	Toplam
Göçle birlikte kadın olarak kendinizle ilgili rollerde değişimler yaşadınız mı?	Evet	32	18	50
	Hayır	50	10	60
Toplam		82	28	110

p=0,020

$\chi^2=5,372$

Yürütülen araştırmada “Geçici koruma altındaki Suriyeli kadınların göç sonrasında gündelik yaşam rollerindeki değişiklik durumu ile geri dönme planları arasında anlamlı bir ilişki vardır” hipotezini test etmek için ki kare analizi

uygulanmıştır. İlgili sorular arasında yapılan analiz sonucu Tablo 52’de gösterilmektedir. Tabloda görüldüğü üzere analiz sonucunda $p=0,020<0,05$ olarak bulunmuştur. Bu nedenle geçici koruma altındaki Suriyeli kadınların göç sonrasında gündelik yaşam rollerindeki değişiklik ile geri dönme planları arasında anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır.

Suriye’den Türkiye’ye gelen Suriyeli kadınların bir kısmı ya aile büyüklerini ya da aile reisi olarak görülen er kişiyi savaşta kaybetmiştir. Bu nedenle Geçici koruma altındaki Suriyeli kadınların bazıları aile içerisinde hem anne hem de baba rolünü üstlenmek durumunda kalmışlardır. Böylelikle kadınların hane haklı tarafından evin reisi olarak algılanabilme ihtimali doğmaktadır. Bu durum kadınların kendi rolleri haricinde evin reisi rolünü üstlenmelerine sebep olurken kadınların kendilerini daha güçlü hissetmelerine de sebebiyet verebilir. Nitekim geçici koruma altındaki Suriyeli kadınların (n=78) %73,6’sı Suriye’den Türkiye’ye göç sonrasında kendini güçlü hissetme konusunda değişiklik yaşamıştır. Bu değişiklik oranının bu denli yüksek oluşu kadınların daha önce üstlenmedikleri rollerin sorumluluklarını yerine getirerek güçlükleri yönetme ve mücadele etme kapasitelerinin farkına varmış olmaları olabilir.

Geçici koruma altındaki Suriyeli kadınların hane halkı tarafından evin reisi olarak algılandıkları bir durum da kadınların iş yaşamına başlaması ile ortaya çıkabilmektedir. Kadınların zamanlarının çoğunu çalışmaları sebebiyle ev dışında geçirmeleri, kadınların evde yerine getirmeleri gereken sorumlulukların eşe (kocalarına) yüklenmelerine sebep olabilmektedir. Dolayısıyla geçici koruma altındaki Suriyeli kadınlar aile reisi gibi eve maddi girdi sağlayan kişiler halini alırken, kadınların eşleri (kocaları) ise evin rutin işleri ve çocukların bakımıyla ilgilenen kişiler haline gelebilmektedirler.

Ev içerisinde çocukları üzerinde yönlendirici bir role sahip olan kadınlar ev dışında ise genel olarak dil bilmemeleri sebebiyle çocuklarının yönlendirmeleriyle hareket etmek durumunda kalabilmektedirler. Geçici koruma altındaki Suriyeli kadınlar bu durumu kendi yaşamlarında da deneyimleyebilmektedirler. Nitekim kadınların %68,1’i (Tablo 4) sadece Arapça bilmekte, yani Türkçe bilmemektedir. Böylelikle Suriyeli Kadınlar da ev dışında yönlendirici rollerini bir kenara bırakıp

çocukları tarafından yönlendirilen kişi konuma geçebilir. Böyle bir durumda çocuklar karşısında anne otoritesi sarsılabilir ve annelerin çocukları üzerindeki etkileri azalabilir.

Göç sonrasında kadınlara yüklenen bir diğer rol de kültürlerinin devamlılığın sağlayıcı kişi olarak görülmeleri halidir. Ataerkil toplumlarda kadınlar kültürlerin aktarıcısı ve koruyucuları oldukları genel yargısı hâkimdir. Göç sonrası süreçlerde de ailenin kültürel açıdan bir yozlaşmaya maruz kalmaması için gerekli tedbir ve düzenlemelerin yapılması kadınlara yüklenen yeni rolün görevlerini oluşturmaktadır. Dolayısıyla kadınlar hem anne hem de baba rolünü üstlenirken kültürel değerlerin devamlılığı görevini de üstlenmek durumunda kalabilmektedirler. Böylelikle değişen ve yüklenen yeni rol ve görevler kadınlar üzerindeki sorumluluk baskını arttırmaktadır. Bu da kadınların kendilerini baskı altında hissetmelerine ve geleceğe yönelik planlarını daha kısıtlı bir çerçeveden geleceğe bakarak oluşturmalarına sebep olabilir. Yüklenen rollerin ve sorumlulukların arttığı koşullar altında geri dönme planlarının daha önceki düzene dönme eğiliminde yani; kendi ülkelerinde alıştıkları düzene dönme eğiliminde gerçekleştirmeleri ihtimaller dâhilindedir.

Tablo 53. Suriyeli Kadınların Kendilerini Göç ve Sonrasındaki Sürece Adapte Olma Konusunda Eş ya da Erkek Yakınlarından Farklı Görme Durumları ile Suriye'ye Dönme Planlarına İlişkin Ki Kare Analizi Tablosu

		Suriye'ye dönmeyi düşünüyor musunuz?		Toplam
		Evet	Hayır	
Kendinizi göç ve sonrasındaki sürece adapte olma konusunda eş ya da erkek yakınlarınızdan farklı görüyor musunuz?	Evet	44	17	61
	Hayır	35	11	46
Toplam		79	28	107

p=0,645

$\chi^2=0,212$

Araştırmada “Geçici koruma altındaki Suriyeli kadınların göç ve sonrasındaki sürece adapte olmalarının çevrelerindeki erkeklerden farklı olma durumu ile geri dönme planları arasında anlamlı bir ilişki vardır” hipotezini test etmek için yapılan

tablo 53’de ki kare analizi sonuçları gösterilmektedir. Yapılan analiz sonucuna göre $p=0,645>0,05$ ’ten olduğu geçici koruma altındaki Suriyeli kadınların göç sonrasında sürece adapte olmalarının çevrelerindeki erkeklerden farklı olma durumu ile geleceğe yönelik planları arasında anlamlı bir ilişki yoktur sonucu ortaya çıkmaktadır. Çalışmada kadınların göç ve sonrasında sürece adapte olmada kendilerini erkeklerden farklı görmelerinin geleceğe yönelik planlarda etkili olması beklenmiştir. Fakat kadınların göç ve sonrasında sürece adapte olmadaki farklılıkları önemli görmüyor olmaları sebebiyle geri dönme planlarında etkili olmamış olabilir.

Tablo 54. Suriyeli Kadınların Dini Eylemlerini Gerçekleştirebilme Durumları ile Suriye’ye Dönme Planlarına İlişkin Ki Kare Analizi Tablosu

		Suriye'ye dönmeyi düşünüyor musunuz?		Toplam
		Evet	Hayır	
Dini eylemlerinizi gerçekleştirebilme konusunda bir değişim yaşadınız mı?	Evet	40	13	53
	Hayır	44	15	59
Toplam		84	28	112

$p=0,12$ $\chi^2=0,913$

Araştırmada “Geçici koruma altındaki Suriyeli kadınların göç sonrasında dini eylemlerini gerçekleştirebilme durumları ile geri dönme planları arasında anlamlı bir ilişki vardır” hipotezini test etmek için yapılan Tablo 54’de ki kare analizi sonuçları gösterilmektedir. Yapılan analiz sonucuna göre $p=0,12>0,05$ ’ten olduğu için geçici koruma altındaki Suriyeli kadınların dini eylemlerini gerçekleştirebilme durumlarının geri dönme planlarına etki eden bir faktör olmadığı sonucuna varılmıştır.

“Din, zorluklar karşısında ferde çıkar yolu gösteren bir rehberdir (Özdemir 2012: 198)”. Bu nedenle gönüllü ya da zorunlu olarak göç etmiş kişilerin hayatlarında din ve dini yönlendirmelerin anlamlı bir varlığı söz konusu olmaktadır. “Bir güvenlik ve anlam sistemi kaynağı olarak din, göçmenlerin yeni hayatlarında karşılaştıkları güncel sorunlarına karşı birey için kutsal, korunaklı bir alan oluşturur (Çelik 305-306)”. Bireyler için yaşadıkları değişimler ve yeni hayatlarında

karşılaştıkları zorluklar karşısında din rehabilite kaynağı olabilmektedir. Bu nedenle çalışmada dini eylemlerin rahatlıkla gerçekleştirilebilmek geçici koruma altındaki Suriyeli kadınlar için önem arz edebileceği düşünülmüştür. Çünkü geçici koruma altındaki Suriyeli kadınların yaşamlarında deneyimledikleri zorluklar ve bu zorluklar karşısında verdikleri yaşam mücadelelerinde dinin varlığıyla ve dini pratikler vasıtasıyla kendilerini rehabilite ederek daha güçlü ve ruhsal manada daha sağlıklı bir yapıya bürünebilecekleri tahmin edilmiştir. Ayrıca cemaatleşmenin varlığıyla da göç vasıtasıyla dağılmış olan bir topluluğun yeniden birleşebildiği dayanışma grubu oluşturulabilir. Çünkü “Din, yabancı bir toplumda zor durumda kalan bir etnik kültürün korunmasına dikkat çekmekte ve oluşturduğu cemaat yapısıyla adeta bir dayanışma merkezi konumuna gelmektedir (Erkan 2016: 61)”.

Göç eden bireyler, göç ile birlikte sadece fiziksel olarak bir yer değiştirme hareketi sergilememektedirler. Göç sırasında kültürlerin ve alışkanlıkların da bir yerden başka bir yere aktarımı söz konusudur. Taşınan kültürler ve alışkanlıklarda olduğu gibi aktarılmamakta, yeni gelen toplumun özellikleriyle zaman zaman bütünleşebilmektedir. Dolayısıyla “Dindar göçmenler dini inanç ve uygulamalarını sadece önceki yerleşim yerlerinden yeni bir yere aktarmaz, aynı zamanda bu inanç ve uygulamalar, yeni bir yerde yaşamının bir sonucu olarak mevcut durumdan etkilenecek bir şekilde değişir; böylece, göçmenlerin dini yapıları yerli bir nitelik kazanır (Plüss 2012: 305)”. Geçici koruma altındaki Suriyeli kadınlar da Suriye’den Türkiye’ye geldikten sonra yukarıda anlatıldığı şekilde bir tavır sergilemişlerdir. Suriye’nin kimi bölgelerinde kadınların camiye gitmesi hoş karşılanmadığı için, o bölgelerde kadınların geneli camide ibadet etmemişlerdir. Fakat geçici koruma altındaki Suriyeli kadınların bir kısmı Türkiye’ye geldikten sonra camilerde ibadet etme şansı bulmuş ve dini eylemlerini ev dışında bir yerde gerçekleştirme şansı yakalamışlardır. Dolayısıyla kadınlar kendilerini rehabilite edebilecekleri yeni alanlar bularak daha sağlıklı birer birey olabilme şansı yakalamış olabilirler. Fakat kadınların dini eylemlerini nihayetinde evlerinde de gerçekleştirebiliyor olmaları ve Türkiye’de dini ve vicdani özgürlük ortamının var olması dini eylemleri gerçekleştirme durumlarının geri dönme planlarında önem arz eden bir durum olmamış olabilir.

Tablo 55. Suriyeli Kadınların Farklı Ülkelerde Sergiledikleri Kadın Profillerinin Farklılık Durumları ile Suriye'ye Dönme Planlarına İlişkin Ki Kare Analizi Tablosu

		Suriye'ye dönmeyi düşünüyor musunuz?		Toplam
		Evet	Hayır	
Göç öncesi ve sonrasındaki yaşamınız açısından Türkiye'de kadın olmak ile Suriye'de kadın olmak arasında bir fark oldu mu?	Evet	21	13	34
	Hayır	62	14	76
Toplam		83	27	110

$p=0,026$ $\chi^2=4,980$

Araştırmada “Geçici koruma altındaki Suriyeli kadınların farklı ülkelerde sergiledikleri kadın profillerinin farklı olma durumu ile geri dönme planları arasında anlamlı bir ilişki vardır” hipotezini test etmek için yapılan Tablo 55’de ilgili sorular arasında yapılan ki kare analizi sonuçları gösterilmektedir. Yapılan analiz sonucuna göre $p=0,026<0,05$ ’ten olduğu için geçici koruma altındaki Suriyeli kadınların farklı ülkelerde sergiledikleri kadın profillerinin farklı olma durumunun geri dönme planlarında belirleyici bir faktör olduğu sonucuna varılmıştır.

Geçici koruma altındaki Suriyeli kadınların farklı ülkelerde sergiledikleri kadın profillerinin farklı olmayışı, kadınların yeni toplum ile bağlantısının ya çok az olması ya da hiç olmaması ile ilişkilendirilebilir. Dolayısıyla Suriye’den Türkiye’ye göç sonrasında evlere hapsedilmiş bir şekilde yaşayan kadınlar için sergiledikleri kadın profillerinin farklı olmasını beklemek anlamsız olacaktır. Ayrıca içerisinde yaşanılan toplum ile iletişim halinde olsa dahi gelenek görenekler, alışkanlıklar ve ahlaki değer yargıları gibi farklılıkları dolayısıyla kadınlar farklı bir ülkede farklı bir kadın profili sergileyememiş olabilirler. Dahası farklı bir ülkede farklı bir kadın profili sergilemek isteyen kadınların, aile içi baskı ya da şiddete uğrayacağı endişesi nedeniyle de sergilediği kadın profilinde değişime karşı direnç göstermiş olabilirler.

Geçici koruma altındaki Suriyeli kadınların Türkiye’ye geldikten sonra eğitim olanaklarına sahip olmaları, haklarının kanunen güvence altında olması, Suriye’ye nazaran kadınlara yönelik toplumsal ve ailesel baskının ve sosyalleşmenin önündeki

engellerin daha az olması kadınların yeni alışkanlıklar edinmelerine, farklı tercihlerde bulunabilme özgürlüğüne erişmelerine ve daha önce yapmak isteyip yapamadıkları istemlerini gerçekleştirmelerine sebep olmuş olabilir. Dolayısıyla Geçici Koruma Altındaki Suriyeli Kadınlar Suriye'den Türkiye'ye göç sonrasında olmak istedikleri profile bürünerek Türkiye'de farklı davranışlar da sergilemiş olabilirler. Ayrıca göç sadece insanların bir bölgeden başka bir bölgeye hareket etmesinden ibaret değildir. Göç ile birlikte insanlar beraberlerinde kültürlerini, değer yargılarını, alışkanlıklarını da taşımaktadırlar. Dolayısıyla göç sonrası süreçte nasıl ki insanlar yeni bir yerde yaşamaya alışıyorlarsa, onların kültürleri, değer yargıları ve alışkanlıkları da yeni yaşanılan bölgedeki kültür, değer yargıları ve alışkanlıklar ile uyum sağlama sürecine girmektedir. Böylelikle bir toplumdaki farklı bir toplum içerisine göç eden insanlar arasında birbirine benzemeye çalışma, diğeri gibi hareket etme eğiliminin olması göçün doğal bir sonucudur. Dolayısıyla geçici koruma altındaki Suriyeli kadınlar Suriye'den Türkiye'ye göç sonrasında Türk kadınlar gibi yaşam pratikleri sergilemeye çalışabilirler. Bu durum da Suriyeli kadınların farklı ülkelerde farklı kadın profilleri sergilemelerine olanak sağlar.

Yukarıda anlatıldığı üzere geçici koruma altındaki Suriyeli kadınlar Suriye'den Türkiye'ye göç sonrasında sergiledikleri kadın profilleri açısından kendilerini değiştirebildikleri gibi içerisine girdikleri toplumun kadın profilinden de etkilenebilmektedirler. Dolayısıyla Suriyeli kadınlar kendi kadın profillerinde bir restorasyon sürecinden geçmiş ya da geçiyor olabilirler. Bu süreç sonrasında ise kadınların kendi davranış şekilleri, istekleri, bakış açıları, değerleri vb. az ya da çok değişmiş fakat ilk hali gibi olmayacaktır. Böylelikle aldığı kararlardan yaşam şekline, yemek seçiminden giyim tarzına ya da dinlediği müziğe kadar bir değişim yaşayabilirler. Bu değişikliklere paralelinde geçici koruma altındaki Suriyeli kadınların geri dönme planları da doğal olarak değişebilir.

Tablo 56. Suriyeli Kadınların Cinsiyet Temelli Problem Yaşama Durumları ile Suriye'ye Dönme Planlarına İlişkin Ki Kare Analizi Tablosu

		Suriye'ye dönmeyi düşünüyor musunuz?		Toplam
		Evet	Hayır	
Göç ve sonrasındaki süreçte özellikle kadın olduğunuz için problem yaşadınız mı? Yaşıyor musunuz?	Evet	50	10	60
	Hayır	35	17	52
Toplam		85	27	112

p=0,048

$\chi^2=3,910$

Tablo 56'da araştırmanın “Geçici koruma altındaki Suriyeli kadınların göç ve sonrasındaki süreçte cinsiyet temelli problem yaşama durumları ile geri dönme planları arasında anlamlı bir ilişki vardır” hipotezini test etmek için ilgili sorular arasında yapılan ki kare analizi sonuçları gösterilmektedir. Yapılan analiz sonucuna göre $p=0,048<0,05$ 'ten olduğu için geçici koruma altındaki Suriyeli kadınların göç ve sonrasındaki süreçte cinsiyet temelli problem yaşamalarının geri dönme planlarında belirleyici olduğu sonucu çıkarılmıştır.

Ortadoğu gibi kadın olmanın zor olduğu bir coğrafyada yaşayan kadınlar yaşamlarının her alanında şiddet ve baskı ile yönetilmeye çalışılmaktadırlar. Bu şartlar altında yaşayan kadınlar var olan düzenleri içerisinde bile kısıtlamalar ile karşılaşırken göç etme durumunda da cinsiyet temelli kimi ek kısıtlamalar ve şiddete maruz kalabilmektedirler. Kadınların, kadın olarak kısıtlanma ve şiddete maruz kalmaları kadınların direkt olarak cinsleriyle alakalı taciz, istismar ve tecavüze uğramaları ya da tehdidi altında yaşamaları ve baskı uygulanarak sindirmeleri şeklinde meydana gelmektedir.

İster gönüllü ister zorunlu olsun göçün bireyler üzerindeki sarsıcı etkileri karşısında kadınların sorumluluklarını (ev ve çocuklara dair) her zaman yerine getirmeleri beklenmektedir. Bu da göç sonrasında kadınların zorluklar karşısında hiçbir zaman yorulmasına fırsat tanımayan bir düzenin oluşmasına zemin hazırlamaktadır. Bu durum geçici koruma altındaki Suriyeli kadınların göç ve

sonrasındaki süreçte sadece kadın oldukları için yaşadıkları problemler ile paralellik gösterebilir.

Geçici koruma altındaki Suriyeli kadınların sadece kadın olmaları sebebiyle bazı problemlerle yoğun bir şekilde karşılaşmaları onların hayat kalitelerini düşürerek, yaşam alanlarında ve hareketliliklerinde kısıtlamalar yap(tırıl)masına neden olabilir. Hayatını belli kısıtlamalar eşliğinde sürdüren kadınların ise sağlık, ekonomik ve sosyal problemler yaşamaları kuvvetle muhtemeldir. Dolayısıyla geleceğe yönelik planların yapılmasında umutsuzluğa ya da yaşanan problemlerden kurtulmak isteme gibi değişiklikler gözlemlenebilir. Bu nedenlerden ötürü geçici koruma altındaki Suriyeli kadınların geri dönme planlarını göç ve sonrasındaki süreçte kadınların cinsiyet temelli problem yaşama durumları etkileyebilir.

Tablo 57. Suriyeli Kadınların Şiddete Maruz Kalma Durumları ile Suriye'ye Dönme Planlarına İlişkin Ki Kare Analizi Tablosu

		Suriye'ye dönmeyi düşünüyor musunuz?		Toplam
		Evet	Hayır	
Göç ve sonrasındaki süreçte şiddete maruz kaldınız mı?	Evet	14	6	20
	Hayır	71	22	93
Toplam		85	28	113

p=0,551

$\chi^2=0,355$

Tablo 57'de araştırmanın “Geçici koruma altındaki Suriyeli kadınların göç ve sonrasındaki süreçte şiddete maruz kalma durumları ile geri dönme planları arasında anlamlı bir ilişki vardır” hipotezini test etmek için ilgili sorular arasında yapılan ki kare analizi sonuçları gösterilmektedir. Yapılan analiz sonucuna göre $p=0,551>0,05$ 'ten olduğu için geçici koruma altındaki Suriyeli kadınların göç ve sonrasındaki süreçte şiddete maruz kalma durumlarının geleceğe yönelik planları üzerinde etkili olmadığı çıkarımı yapılmıştır. Bu durum araştırmaya katılan kadınların büyük çoğunluğunun göç sonrasındaki süreçte şiddete maruz kalmamaları sebep olmuş olabilir. Bu nedenle gündelik hayatta genellikle şiddete uğranmaması

geri dönme planlarının oluşturulmasında şiddetin önem arz etmeyen bir değişken olmasına sebebiyet vermiş olabilir.

Tablo 58. Suriyeli Kadınların Cinsel Tacize Maruz Kalma Durumları ile Suriye'ye Dönme Planlarına İlişkin Ki Kare Analizi Tablosu

		Suriye'ye dönmeyi düşünüyor musunuz?		Toplam
		Evet	Hayır	
Göç ve sonrasındaki süreçte cinsel tacize uğradınız mı?	Evet	21	6	27
	Hayır	64	22	86
Toplam		85	28	113

$p=0,724$

$\chi^2=0,124$

Tablo 58'de araştırmanın “Geçici koruma altındaki Suriyeli kadınların göç ve sonrasındaki süreçte cinsel tacize uğrama durumları ile geri dönme planları arasında anlamlı bir ilişki vardır” hipotezini test etmek için ilgili sorular arasında yapılan ki kare analizi sonuçları gösterilmiştir. Yapılan analiz sonucuna göre $p=0,724>0,05$ 'ten olduğu için geçici koruma altındaki Suriyeli kadınların göç ve sonrasındaki süreçte cinsel tacize uğrama durumlarının geri dönme planlarında belirleyici bir etken olmadığı sonucu ortaya çıkmıştır.

Yapılan analiz sonucunda Suriyeli kadınların büyük çoğunluğunun cinsel tacize uğramadıkları ($n=86$) cevabını verdikleri görülmektedir. Fakat saha çalışması sırasında katılımcılar ile gerçekleştirilen sohbetler vasıtasıyla geçici koruma altındaki Suriyeli kadınların cinsel tacize uğrasalar bile bunu açıklamaktan kaçındıkları ya da cinsel tacize uğrama korkusuna sahip oldukları anlaşılmıştır.

İster gönüllü ister zorunlu olsun göç etmiş kadınların hem kadın hem de göçmen olmalarının onların korumasız, güçsüz, hakkını arayamaz ya da hakkını aramak istese bile yetkili mercilere ulaşamaz kişiler olarak görülmesine neden olmaktadır. Dolayısıyla göçmen kadınların bu şekilde görülmesi yani hem kadın hem de göçmen oluşları onları cinsel tacize, istismara ve tecavüze açık hedefler haline getirmektedir. Ayrıca göçmen kadınların dil bilmemeleri ve genellikle kayıtlı olmayışları açık hedefler haline gelmelerini adeta perçinlemektedir. Dahası

kadınların bu eksiklikleri onların birer taciz objesi olarak görülmelerinde daha da çekici olmalarını sağlamaktadır. Çünkü cinsel taciz karşısında tacizcinin herhangi bir yaptırım ile karşılaşması ya da ceza alması düşük bir ihtimaldir. Böylelikle göçmen kadınlar cinsel tacize, istismara ve tecavüze uğrama korkularına doğrudan sahip olmaları muhtemeldir. Cinsel taciz korkularının ardında yatan bir başka nedende taciz ile başlayan sürecin, kadınları fuhuşa sürükleyebilecek olmasıdır. Yapılan bir araştırmaya göre Ugandalı göçmen kadınların işverenlerin hatta işverenlerin akrabalarının, ev sahiplerinin ya da semtteki dükkân sahiplerinin de göçmen kadınların 'kâğıtsız' durumundan cinsel olarak istismar eğiliminde oldukları tespit edilmiştir (Coşkun 2016: 69). Yapılan bazı araştırmalarda da göçmen kadınların cinsel tacize ve hatta tecavüze uğram riskinin olduğunu gösterirken bu tacizin onları fuhuşa yönlendirebildiğine vurgu yapılmaktadır (Coşkun 2014: 203).

Cinsel taciz, istismar ve tecavüz korkusu göçmen kadınların yaşam alanlarını kısıtlamalarına, sosyal hareketliliklerinin azaltılmasına, yabancılar ya da yerli halk ile iletişime gir(e)memelerine, yardım kuruluşları ile bağlantı kurmada isteksiz, tacize karşı sürekli tetikte olmalarına ve ev merkezli bir yaşam sürerek kendilerini toplumdan izole etmelerine sebep olabilmektedir. Geçici koruma altındaki Suriyeli kadınların da cinsel taciz, istismar ve tecavüz korkusu yaşadıkları, bu nedenle de en azından ülkeleri dışında buldukları süre zarfından kendilerince kendilerine güvenli alanlar yaratmak maksadıyla yukarıda sıralanan tedbirleri almaya çalıştıkları düşünülmektedir. Bu durum geçici koruma altındaki Suriyeli kadınların kendilerini güvende hissetmemelerine, cinsel taciz yâda tecavüz yaşama durumunda ciddi sağlık ve psikolojik sorunlar yaşamalarına, kendilerine içerisinde yaşadıkları toplumdan izole edilmiş bir yaşam tarzı benimsemelerine sebebiyet verebilir. Araştırmada bireylerin yaşam kalitelerini ve standartlarını derinden etkileyen bu faktörlerinde geri dönme planlarının ne yönde ve nasıl şekilleneceğinde büyük ölçüde etkili olacağı düşünülmüştür. Fakat geçici koruma altındaki Suriyeli kadınların çoğunlukla cinsel tacize uğramadıklarını bildirmemeleri sebebiyle Suriye'ye dönmeyi düşünme durumu ile cinsel tacize uğrama durumu değişkenleri arasında yapılan analizde bir ilişki tespit edilememiştir. Ayrıca geçici koruma altındaki kadınların sadece kadın olmaları sebebiyle sorun yaşadınız mı? sorusuna kadınların çoğunluğu evet(n=60) cevabını vermiştir. Bu iki sonuç arasındaki tezatlığın *sadece kadın olmaları sebebiyle*

sorun yaşadınız mı? Sorusunun cinsel tacize uğradınız mı? sorusundan daha kapalı olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir.

Tablo 59. Suriyeli Kadınların Yerli Halktan Çekinme Durumları ile Suriye'ye Dönme Planlarına İlişkin Ki Kare Analizi Tablosu

		Suriye'ye dönmeyi düşünüyor musunuz?		Toplam
		Evet	Hayır	
Yerli halktan çekiniyor musunuz?	Evet	57	12	69
	Hayır	28	16	44
Toplam		85	28	113

$p=0,023$

$\chi^2=5,189$

Tablo 59'da araştırmanın “Geçici koruma altındaki Suriyeli kadınların yerli halktan çekinme durumları ile geri dönme planları arasında anlamlı bir ilişki vardır” hipotezini test etmek için yapılan ilgili sorular arasında yapılan ki kare analizi sonuçları gösterilmiştir. Yapılan analiz sonucuna göre $p=0,023<0,05$ 'ten olduğu için geçici koruma altındaki Suriyeli kadınların yerli halktan çekinme durumlarının geri dönme planlarında anlamlı bir etkiye sahip olduğu sonucu çıkarılmaktadır.

Geçici koruma altındaki Suriyeli kadınların bir kısmı yerli halktan çekinirken bir diğer kısmı ise çekinmemektedir. Suriyeli Kadınların yerli halktan çekinmeme sebepleri savaş gibi hayati bir durumda Türkiye'nin Suriyelileri sınırları içerisine kabul etmesi, özellikle Suriye'den Türkiye'ye ilk geldikleri dönemlerde yerli halk tarafından yardım görmeleri, kültürel benzerlikler, yıllardır yanı coğrafyada yaşıyor olmanın verdiği tanıdıklık hali, Türkiye'de yaşayan akrabalarının varlığı ile kendini yalnız hissetmemeleri, toplumsal yaşamda yerli halk ile kişisel bir problem yaşamamış olmaları olabilir. Ayrıca Suriyeli kadınlar yerli halk ile aralarında herhangi bir problem oluşmaması için genellikle Suriyelilerin bulunduğu mahallelerde yaşama, mümkün olduğunca ev dışında vakit geçirmeme, yerli halkın bulunduğu ortamlarda uzun süre kalmama ya da göz göze gelmek dâhil hiçbir şekilde iletişime geçmemek gibi önlemler almış olabilirler.

Geçici koruma altındaki Suriyeli kadınların yerli halktan çekinme nedenlerinden birinin yerli halktan farklı bir kültüre ve yaşam tarzına sahip

olmalarının birlikte yaşam sırasında oluşturabileceği sorunlardan kaynaklandığı düşünülmektedir. Farklılıkların birlikte yaşamın önünde engel oluşturabilme ihtimali Suriyeli kadınların bölgede yaşayan yerli halktan çekinmelerine neden olabilir. Ayrıca iki toplum arasındaki kültürel farklılıkların iş hayatında ve yerli halkın kiracısı oldukları evleri hususunda sorun yaratabilecek olması ayrı bir çekince yaratmaktadır. İki toplum arasındaki kültür ve yaşam tarzına ilişkin farklılıklar Suriyelilerin mahalle yaşamlarını da etkileyebileceği endişesini doğurabilir. Nitekim kimi mahalle sakinleri farklı kültüre ve yaşam tarzına sahip insanlar ile birlikte yaşamak istemediğinden dolayı farklı olana yönelik yıldırıcı davranışlar karşısında yabancıların dışlanmaya tabi tutulabileceği çekincesine sahip olabilirler.

Geçici koruma altındaki Suriyeli kadınların yerli halktan çekinmelerinin bir sebebi de çevresinde olup biteni ya da toplumsal hayata dâhil olmasını sağlayacak olan dil bilgisine sahip olmamasından kaynaklanabilir. Ayrıca sadece kadın oldukları için tacize, istismara ve tecavüze uğrama riskinin varlığı da Suriyeli kadınların yerli halktan çekinmesine sebep olabilir. Taciz, istismar ve ya tecavüze uğramanın toplum içerisinde etiketlenmeyi doğurabilecek olması da bu çekinceyi perçinleyebilir.

Geçici koruma altındaki Suriyeli kadınların yerli halktan çekinmelerine sebep olan bir diğer etken de yerli halk tarafından evlenmek için tercih ediliyor olmalarından kaynaklanabilir. Genel olarak çok eşliliğin yaygın olduğu Suriye’de, Suriyeli kadınlar doğal olarak istemeyerek de olsa çok eşli evlilikler yapmışlardır. Türkiye’de çok eşlilik yasalar tarafından yasaklanmış ve toplum tarafından hoş görülme bir durum olarak kabul görmüştür. Böylelikle Türk erkeklerle Suriyeli kadınlar arasında Türkiye’de resmi olmayan evlilikler düzenlenebilme ihtimali Türk kadınların Suriyeli kadınlara yönelik olumsuz tavırlar sergilemelerine neden olabilir. Bu nedenle geçici koruma altındaki Suriyeli kadınların yerli halktan çekinme nedenleri arasında Türk erkeklerle yapılabilme ihtimali olan gayri resmi evlilikler de sayılabilir.

Yukarıda sıralanan nedenler dışında geçici koruma altındaki Suriyeli kadınlar sadece doğdukları ve üzerlerinde yaşadıkları topraklardan farklı bir ülke sınırları içerisinde yaşıyor olmalarından kaynaklı da kendini o bölgeye ait hissetmeme ve yaşadıkları topraklara ait olmama hissini verdiği çekince ve tedirginliği yaşıyor

olabilirler. Dolayısıyla geçici koruma altındaki Suriyeli kadınların hayatlarının neredeyse her alanında yaşadıkları çekince halinin geri dönme planlarının oluşturulmasında etkili olması olağandır.

Tablo 60. Suriyeli Kadınların Kendilerini Güvende Hissetme Durumları ile Suriye'ye Dönme Planlarına İlişkin Ki Kare Analizi Tablosu

		Suriye'ye dönmeyi düşünüyor musunuz?		
		Evet	Hayır	Toplam
Türkiye'de kendinizi Suriye'de olduğunuzdan daha güvende hissediyor musunuz?	Evet	56	22	78
	Hayır	29	3	32
Toplam		85	25	110

p=0,032 $\chi^2=4,581$

Tablo 60'da araştırmanın “Geçici koruma altındaki Suriyeli kadınların göç edilen yerde kendilerini güvende hissetme durumları ile geri dönme planları arasında anlamlı bir ilişki vardır” hipotezini test etmek için ilgili sorular arasında yapılan ki kare analizi sonuçları gösterilmiştir. Yapılan analiz sonucuna göre $p=0,032 < 0,05$ 'ten olduğu için geçici koruma altındaki Suriyeli kadınların göç edilen yerde kendilerini güvende hissetme durumlarının geleceğe yönelik planlarına etki ettiği sonucu çıkarılmıştır. Kendilerinin ve ailelerinin tehlike altında olmadığı düşüncesi geçici koruma altındaki kadınların geri dönme planlarını oluşturmalarında kendilerini rahat hissetmelerini sağlayan bir etken olmuş olabilir.

TARTIŞMA

Bu bölüm Türkiye’de bulunan geçici koruma altındaki Suriyeli kadınların gündelik yaşamlarındaki değişiklikler nezdinden yaşadıkları sorunlar ve sahip oldukları durumlar yürütmüş olduğumuz çalışmamızın sonuçları ile konuyla alakalı yapılmış diğer çalışmaların karşılaştırılmasını içermektedir.

Araştırmaya katılan Suriyeli kadınların yaşları incelendiğinde kadınların genelinin 25- 44 yaş aralığında olduğu tespit edilmiştir. Özcan tarafından İstanbul’da Suriyeli kadınlar üzerine yürütülmüş bir çalışma sonucunda da araştırmamız sonucuyla paralellik göstererek kadınların yaşları 27-37 yaş aralığındadır (Özcan 2018). Ayrıca UNHCR verilerine göre de Türkiye’de bulunan Suriyeli kadınların neredeyse yüzde ellisi 18-59 yaş aralığındadır (unhcr.com). Dolayısıyla araştırmamız örnekleminin Türkiye’de var olan Suriyeli kadınların genel yaş dağılımı ile paralellik gösterdiği anlaşılmaktadır. Ayrıca araştırmamız sonucunda Gaziantep’in Nizip ilçesi merkezinde kamp dışında yaşayan kadınların %38.1’inin okuma yazma bilmediği %46’sının ise ya sadece okuma-yazma bildiği ya da ilk okul mezunu oldukları tespit edilmiştir. Düzgün tarafından Suriyeli kadınlara yönelik yapılan bir araştırmada ise %36’sının ilköğretim mezunu olduğu tespit edilmiştir (2018). Dolayısıyla Türkiye’de bulunan Suriyeli kadınların eğitim seviyelerinin düşük olduğunu söylemek mümkündür. Çalışmamız sonucunda Gaziantep’ in Nizip ilçesi merkezinde kamp dışında yaşayan kadınların %26,5’inin Türkçe bildiği tespit edilmiştir. Fakat Düzgün tarafından İstanbul’da yapılan çalışmada kadınların %95’inin Türkçe bilmediği tespit edilmiştir. Bu nedenle Gaziantep’in Nizip ilçesi merkezinde yürüttüğümüz çalışma sonucunda Türkçeyi bilen kadınların oransal açıdan daha fazla oluşu, Nizip ilçesinde yerli ve Suriyeli kadınların aralarında kurdukları komşuluk ilişkilerinden dolayı olduğu düşünülmektedir.

Geçici koruma altındaki Suriyeli kadınların geldikleri ülkenin dilini bilmiyor oluşları, gündelik yaşamlarında bir dizi probleme sebep olmaktadır. Suriyeli kadınların dil bilmiyor oluşları ilk olarak resmi işlemlerin gerçekleştirilmesinde önemli sorunlara sebep olmaktadır. Bir diğer problem komşular ile iletişim hususunda yaşanmaktadır. Bu problem büyük oranda komşularla iletişim halinde olunması için gerekli olan dil bilgisine Suriyeli kadınların haiz olmamasından

kaynaklanmaktadır. İletişim kurmak için gerekli olan dilin bilinmemesi yerli halk ile iletişim kurmalarına, sosyal izolasyona tabi olmalarına, yalnız kalmalarına ve birlikte yaşam pratikleri geliştirebilmenin önündeki en büyük engel olan kültürel farklılıkların aşılmasına sebep olduğu anlaşılmıştır. Yürütülmüş olan çalışmada geçici koruma altındaki Suriyeli kadınların %73,5'inin (Tablo 5.1.4) Türkçe bilmediği ve %67,2'sinin (Tablo 5.1.9) de komşularıyla hiç görüşmediği ya da nadiren görüştüğü sonucuna varılmıştır. Böylelikle zorunlu olarak göç etmiş kadınların yeni yerleştikleri ülkenin dillerini bilmiyor oluşları onların adeta kapalı bir balon içerisinde yaşamlarını sürdürmelerine ve sosyal ilişkilerinde değişikliklere neden olduğu sonucuna varılmaktadır. İstanbul'da yaşayan Suriyeli kadınlar üzerine yapılan bir araştırmada; kadınların dil yoksunlukları ve çevrelerine dair bir bilgiye sahip olmayışları sebebiyle sokağa çıkamadıkları (İHA ve diğerleri, 2013)anlaşılmıştır. Çünkü dil yoksunluğu geçici koruma altındaki kadınların çevrelerinde olup bitene dair haberdar olmalarını imkansız kılmaktadır. Bu durumda yürütmüş olduğumuz çalışma sonrasında kanıtlandığı üzere(Tablo 5.1.14:%61,1) yerli halktan çekinmeye sebebiyet vermektedir. Yaşadığı ülkenin dil bilgisine haiz olunmaması çocuk sahibi olan yabancı kadınların çocukları için iletişim halinde bulunması gereken okullarda da sorun yaşamalarına sebebiyet vermektedir. Kadınlar çocuklarının okula dair sorunlarından haberdar olamamakta, ödevlerine yardım edememekte ve öğretmenler ile iletişim kuramamaktadırlar (Koşar-Akçapar, 2007). Ayrıca araştırmamıza katılan Suriyeli kadınlar da dil problemi nedeniyle çocuklarının okulda yaşadıkları sorunlardan haberdar ve sorunların çözümü hususunda etkin olamadıklarını belirtmişlerdir.

Gaziantep'in Nizip ilçesinde yapılan bir araştırmaya göre Suriyelilerin en fazla istihdam ve barınma konuları ile alakalı problemler yaşadıkları tespit edilmiş, eğitim, beslenme, psikoloji ve sağlık ise en az problem yaşanan alanlar olduğu sonucuna varılmıştır (Kaya 2016). Bahsi geçen çalışma kadınlar özelinde olmayıp tüm Suriyelileri kapsamıştır. Fakat yürütmüş olduğumuz çalışmada Suriyeli kadınların en fazla problemi sağlık (psikolojik ve cinsel), sosyal ve ekonomik alanlarda yaşadıkları anlaşılmıştır. Aynı alanda yürütülen bu iki çalışmada yaşanan problemlerin önem derecelerinin farklı oluşları Kaya tarafından 2016 yılında yapılan araştırmanın örnekleminde kadınlara ek olarak erkeklerin de dâhil edilmesinden

kaynaklanmıştır. Dolayısıyla erkekler için çokta problem yaşanmayan sağlık ve sosyal alana dair problemler, çalışmamız aracılığıyla Gaziantep'in Nizip merkezinde kamp dışında yaşayan geçici koruma altındaki Suriyeli kadınlar açısından problemlerin yoğun bir şekilde yaşandığı konular olduğu ortaya çıkmaktadır.

Göçmen kadınların sağlık alanında yaşadıkları problemler sağlık hizmetlerine erişememeleri ve kaynak yetersizlikleri ile alakalıdır. Sağlık hizmetlerine erişimlerini dil bilmemeleri önemli ölçüde etkilemektedir. Sağlık hizmetlerine erişim için gerekli olan kaynak yetersizliği de sağlık sigortasına sahip olmamaları ya da tedaviyi karşılayacak maddi yeterliliklerinin olmamasından kaynaklanmaktadır. Yürütmüş olduğumuz çalışma sonuçlarına göre kadınların %68,1'inin dil bilmemeleri (Tablo 5.1.3) sebebiyle genellikle sağlık alanında sorunlar yaşadıkları ve bu sorunların hastanelerde sağlık hizmetlerinden faydalanma ve sağlık sorunlarını doğru bir şekilde aktaramadıkları sebebiyle oluştuğu anlaşılmıştır. Topçu ve Başer'e göre Türkiye'de göçmen kadınların sağlık problemleri arasında en sık rastlananlar; bulaşıcı hastalıklar, doğum öncesi kontrol ve bakım hizmetlerinden yararlanılamaması, evde sağlık personeli olmadan doğum yapılması, adet kanamalarında görülen düzensizlikler, zaman zaman korku ve kaygılar sebebiyle yaşanan düşüklere (2006: 37-40). Geçici koruma altındaki Suriyeli kadınlar da bu sağlık problemleri paralelinde sorunlar yaşamaktadırlar. Ayrıca "Suriyeliler aile hekimine kayıtlı olmadıkları için bebek izlemi, gebe izlemi, 15-49 yaş kadın izlemi hizmetlerinden yararlanamamaktadırlar (Varol ve ark2016: 40)". Yukarıda örneklendirildiği üzere Geçici koruma altındaki Suriyeli kadınların göç sonrasında hem göç öncesi tedavi ve izlemleri yarıda kalmakta hem de göç ve sonrasındaki süreçte yaşadıkları sağlık problemleri tedavi edilmesinde sorun yaşamaktadırlar.

Zorunlu göç ve sonrasındaki süreçte başlarda yanlarında getirdikleri paraları kullanan fakat sonrasında Türkiye'deki kalış süresinin uzaması ve paralarının bitmesiyle Suriyeli aileler zamanla yoksullaşmışlardır. "Mültecilik ve zorla yerinden edilme koşulları kadınları evsiz, gelirsiz ve büyük aile fertlerinin koruyucu varlığından yoksun bırakmakta, erkeklerin savaşıyor olması, savaşta ölmesi veya sakat kalmasından dolayı onları tek gelir kaynağı haline getirmektedir (Kaya, 2015: 273)". "Çoğu hanede kadınlar ve çocuklarda evlerinde çok düşük ücretler karşılığında parça başı iş yaparak ailenin geçimine katkı sunmaktadır (İha2014: 37)".

Kimi kadınlar ise küçük parça ürünlerin satımı için küçük işletmeler kurmaktadır (Kezie, Balikudembe ve Kagumire, 2014). Araştırmamızın saha çalışması sırasında da mahalle aralarında Suriyeli kadınların züccaciye, terzi vb. işletmeleri işlettikleri gözlenmiştir. Sığınmacı ve mülteci konumundaki kadınların bir diğer ekonomik faaliyette bulunma şekli ise ev dışında bir başkasının yanında çalışmalarıdır. Örneğin yapılan bir araştırma sonucuna göre Türkiye'deki Suriye uyruklu kadınların dörtte üçü bir başkasının yanında çalışmak için iş aramaktadır (Çelik 2014). Ayrıca yürütmüş olduğumuz çalışma sonucuna göre degeçici koruma altındaki Suriyeli kadınların %31.9'unun Türkiye'ye geldikten sonra bir iş aradığı tespit edilmiştir (Tablo 5.1.9.). Duruel, Suriyeli Sığınmacıların Türk Emek Piyasasına Etkileri Fırsatları ve Tehditler isimli araştırmasında; Suriye gibi muhafazakâr toplumlarda kadınların iş piyasasına girişi ile ilgili ciddi engellemelerin olduğunu ve iç savaş öncesi Suriye'de kadınların sınırlı sayıda ve daha ziyade beyaz yakalı işlerde istihdama katıldığı belirtilmiştir (2017: 209). Fakat Suriye'den Türkiye'ye yaşanan zorunlu göç sonrasında Suriyeli kadınların çoğunluğu işin niteliği fark etmeksizin çalışmak istemiştir. Kadın istihdamı, normalde de kadın istihdamı üzerinde azaltıcı etkiye sahip olan toplumsal cinsiyete bağlı sosyokültürel kabullere ek olarak dil sorunu ve güvenlik gibi gerekçelerle daha da düşüktür. Çünkü çalışan sığınmacı kadınlar oldukça yoksul yaşam şartları altında yaşamakta ve iş yerlerinde ayrımcılık, haklarının yok sayılması, cinsel sömürü ve güvenlik problemleri ile karşılaşmaktadırlar (Srinivasan, Ilango, Ponnuswami 2012). Bu azaltıcı ve yönlendirici nedenlere bağlı olarak Türkiye'deki Suriyeli kadınlar genellikle tarım ve hayvancılık alanlarında çalışmaktadırlar (Mazlumder 2016). Araştırmamız esnasında da katılımcı kadınların dil sorunu, güvenlik vb. sebeplerden dolayı ev içerisinde bölgenin ekonomik faaliyetlerinden olan zeytin ayıklama, fıstık kırma gibi işler yaptıkları görülmüştür.

Yapmış olduğumuz araştırma neticesinde göç etmiş kadınların ekonomik bir faaliyette bulunmaları aile içi ilişki, iş bölümü, karar alma ve rollerde değişiklik yaşamalarında etkili olduğu anlaşılmıştır. Araştırmamız sonucunda zorunlu göç etmiş kadınların aile içi rollerde değişiklik yaşamaları genellikle eşlerinin iş bulamayıp, kendilerinin iş bulabildikleri durumlarda gerçekleştiği tespit edilmiştir. İş bölümü anlamında erkeklerin ev işlerini ve çocuk bakımını üstlendiği durumlarda, kadınlar

da evin maddi geçimini sağlamaktadırlar. Fakat sığınmacı kadınların yeni geldikleri ülkede rollerinde yaşadıkları değişiklikler sonucunda kendilerini daha güçsüz hissedebilir ve sosyal iletişim ağlarından ayrıldıkları için eşlerine daha bağımlı hale gelirler, ki bu da kadınları suistimallere karşı daha savunmasız hale getirmektedir (Ahmed, Bowen, Feng 2017). Araştırmamız sonucunda da kimi Suriyeli kadınların değişen rolleri ile birlikte kendilerini daha güçsüz hissettikleri fark edilmiştir. Ekonomik faaliyetler sebebiyle ailenin geçimi sorumluluğunu üstlendiğini belirten bir kısım Suriyeli kadın aile içi rollerde değişikliğin var olan sorumluluklarına yeni sorumluluklar eklediğini bildirmişlerdir. Ayrıca Şen ve Vural tarafından yürütülmüş başka bir çalışmada da zorunlu olarak Türkiye'ye göç etmiş kadınların sorumluluk ve rollerinde artış yaşadıkları vurgulanmıştır (2014: 37). Bu nedenle geçici koruma altındaki Suriyeli kadınların Türkiye'de aile içi rollerde yaşadıkları değişiklikler kadınların kendilerini daha yorgun ve güçsüz hissetmelerini sağlamıştır. Öyle ki Geçici koruma altındaki Suriyeli kadınların %78'i (Tablo 5.1.17) Türkiye'ye geldikten sonra güçlü hissetme durumlarında değişiklik yaşadığını belirtmiştir.

Geçici koruma altındaki Suriyeli kadınların iş piyasasında yer alması sadece olumsuz değil olumlu sonuçlara da yol açmaktadır. Örneğin kadınların çalışma hayatına girmeleri gündelik yaşamlarında para kazanırken sıkıntılarını untabildikleri mekânlara sahip olmalarını olanak tanımaktadır. Adıyaman'da 10000 Suriyeli kadının katıldığı bir proje hayata geçirilmiştir. Projeden kadınlar, hem sosyal hem de ekonomik olarak faydalanmışlardır. Geçici koruma altındaki Suriyeli kadınlar proje kapsamında halı üreterek satmışlardır. Satılan halıların bir kısım ücretini kadınlar almışlardır. Bu sayede Suriyeli kadınlar hem ekonomik bir etkinliğe dâhil olurken, sıkıntılarını ve bağlarını unutma imkânı buldukları araştırma sonucunda yer almıştır (Wiggett 2013: 50, Murray 2013'den Akt.).

Göç sonrası süreçte kadınlar için “ekonomik zorluklar, kadına yönelik şiddet, zorla evlendirme ve çocuk gelin sorunsalı, iş piyasasına kısıtlı erişim imkânları ve yoksulluk gibi sosyal sorunlar gündeme gelmektedir (Pak ve ark 2018: 437)”. Bu gibi durumlar ise zorunlu olarak göç yapmış kadınların sosyal yaşamlarında değişiklikler yaratmaktadır. Geçici koruma altındaki Suriyeli kadınların gündelik yaşamlarındaki değişiklikler sosyal açıdan da bir takım problemler yaşamalarına neden olmuştur. Zorunlu göç sonrasında farklı bir topluma geçişte kadınlar sosyal

izolasyon, yalnızlık, dil engeli ve kültürel farklılıklar (Tuzcu, Ilgaz 2015: 64) gibi bireylerin sosyal yaşantısını etkileyecek, bireyleri kısıtlayıcı faktörler ile karşılaşmalar. Öyle ki yürütmüş olduğumuz araştırma sonucunda geçici koruma altındaki Suriyeli kadınların %57,5'inin sosyal çevrelerinde ve sosyal çevreleriyle olan ilişkilerinde değişiklik meydana geldiği tespit edilmiştir. Ayrıca Suriyeli kadınların sosyal çevreleri ve sosyal çevreleriyle olan ilişkilerinde değişikliklerin meydana gelerek belli ayrımcılıklara tabi olmasında kendileri dışında gerçekleşen durumlarında etkili olduğu anlaşılmıştır. Öyle ki Suriyeli kadınların Türk yazılı basınında temsili konulu bir araştırmada incelenen haberlerde Suriyeli kadınların Türk erkekleriyle evlenmede istekli oldukları yönünde haberlerin çoğunlukta olduğu görülmüştür (Keneş 2016). Bu tür haberler yerli kadınların Suriyeli kadınları evlilikleri için bir tehdit olarak algılamalarına etki etmiş ve dolayısıyla Suriyeli kadınlara yönelik ayrımcı davranışlar sergilemelerine neden olmaktadır. Bilhassa Suriye sınırına yakın illerin demografik yapılarının değişmesi sebebiyle kendilerine yönelik kamusal tepkinin var olduğunu düşünen Suriyeli kadınlar, sosyal yaşama dahil olma hususunda tedirginlik ve korku duyduklarını belirtmişlerdir (Yıldırım alp ve ark, 2017). Yürütmüş olduğumuz çalışma sonuçlarına göre de Suriyeli kadınların %68,1'i (Tablo 5.1.28) Türkiye'de yerli halktan çekinmekte olduğu sonucuna varılmıştır.

Yürütmüş olduğumuz çalışmada Suriyeli kadınların düşük eğitim seviyesine sahip oldukları ve yoksul bir hayat sürdürdükleri anlaşılmıştır. Bu sebeplerden dolayı geçici koruma altındaki kadınlar istismarın her türlü için potansiyel bir aday olmaktadır (Tunç 2015). Örneğin Lübnan'da kamp dışında kalan bazı kadınlar Suriye'de yapmadıkları şeyleri Lübnan'da yapmak zorunda kaldıklarını belirtmişlerdir (Rabaia 2014). Son 16 yılda, Uganda, Güney Sudan, Liberya, Nepal ve Keşmir'de kadınların savaş deneyimleri konulu raporlarda savaş mağduru olan kadınların zihinsel, fiziksel, sosyal ve üreme sağlıkları üzerinde yıkıcı etkisi olan kadınlara yönelik cinsel şiddetin oldukça yüksek bir oranda var olduğunun altı çizilmektedir (Kezie, Balikudembe, Kagumire2014). Cinsel şiddet genel olarak sığınmacı ve mülteci kadınlar tarafından reddedilmektedir. Öyle ki yürütmüş olduğumuz çalışmada da kadınların %76,1'i göç ve sonrasında süreçte cinsel tacize uğramadığını belirtmiştir. Demokratik Kongo Cumhuriyetinde yaşanan iç çatışmalar sebebiyle Uganda'ya göç eden kadınların çatışmalar sırasında ve sonrasında

yaşadıkları deneyimleri konu alan bir çalışmaya göre de kadınlar cinsel tacize ya da tecavüze uğramadıklarını bildirmişlerdir. Fakat Bubukwanga'daki transit merkezindeki birçok sivil toplum kuruluşu personeli, kadınların utanç duymaları ve damgalanmak istememeleri sebebiyle tecavüze uğrasalar bile bu durumu rapor etmelerinin oldukça güç olduğunu bildirmişlerdir (Kezie, Balikudembe, Kagumire 2014). Savaşlarda tecavüz kadınlar için kullanılan adeta bir silah olmaktadır. Bangladeş'te 200 bin, Bosna'da 60 bin kadının tecavüze maruz kaldığı bilinmektedir. Yine Irak savaşında da çok sayıda kadın tecavüzünün yaşandığı görüntüler tüm dünyaya yayılmıştır (Türk Tabipler Birliği 2014). Geçici koruma altındaki Suriyeli kadınlar da Türkiye'de bu durumlara karşı kendilerince önlem almaya çalışmaktadırlar. Bazı Suriyeli kadınlar kendi ülkelerinde tesettür kullanmamaktayken, Türkiye'ye geldikten sonra tesettür kullanmaya başlamıştır. Dahası Gaziantep'te bazı olaylar sebebiyle Suriyelilere yönelik olumsuz algının artışıyla birlikte Suriyeli kadınlar ev dışında kimliklerinin belli olmasından korktuklarından başörtülerini Türklerin usulüne göre bağlamaya başlamışlardır (Deniz, Hülür, Ekinci 2016). Gaziantep'in Nizip ilçesi merkezinde yürütmüş olduğumuz saha çalışmaları sırasında da Suriyeli kadınların çoğunluğu olmamak ile birlikte bir kesim kadının Türk kadınlar gibi giyindikleri gözlenmiştir.

Suriye'de dağılan toplumsal yapı Suriyeliler arasında kadın ticaretinin de artmasına sebep olmuştur. Kadın ticareti kadınların zorla fuhuşa sürüklenmesi ve evlendirilmesi üzerinden gerçekleştirilmektedir. Bu nedenle zikredilen çekinceler sebebiyle Suriyeli kadınların %82,3'ü (Tablo 5.1.31) kuma olarak evlenmeyi istememektedir. Çünkü Suriyeli kadınlar ikinci eş olmanın, eşlerinin kendilerini gözden çıkarma ve terk etme ihtimallerini arttırabileceğinden endişe etmektedirler. İç savaş halinde kadınların ailelerini, evlerini ve maddi gelir kaynaklarını kaybetmeleri insan ticaretine nesne olmalarını oldukça kolaylaştırmaktadır. Örneğin Irak savaşı sırasında güvenli bir alan arayışla farklı ülkelere giden kadınlar insan ticareti mağdurları olmuşlardır (Kaya 2015). Türkiye'de de durum çok farklı değildir. "Suriyeli kadınlar/kız çocukları, cinsel istismara, fuhuş ve insan ticaretine konu olmakta, para karşılığında Türk erkekleri ile evlenmektedirler (Korkmaz 2016). Hacettepe Üniversitesinin yürütmüş olduğu bir araştırmaya göre Türkiye'de Suriyeli kadınların her türlü istismara karşı adalete başvurmaları sağlanırken kadınların dil

bilmemesi yaşadığı mağduriyeti ifade edememesi durumun raporlanamaması gibi nedenlerden dolayı adalete kavuşma noktasında ciddi sıkıntılar yaşandığı belirtilmiştir (Barın 2015).

Suriyeli kadınların istismara karşı önlem alamamaları ve sahip olduğu yasal hakları caydırıcı bir kuvvet ya da cezalandırıcı bir güç olarak kullanamıyor olmaları, gündelik yaşamlarında kendilerini kısıtlamalarına, yalnızlaşmaları, yerli halk ile iletişim kuramamalarına ve bu sorunlar beraberinde depresyon ve aksiyete gibi psikolojik rahatsızlıklara sahip olmalarına neden olmaktadır. Ayrıca zorunlu göç ve sonrasındaki süreçte eşleri tarafından aile içi şiddete uğrama riski olan çocuklu kadınlar depresyona karşı daha hassas olabilmektedirler (Ahmed, Bowen, Feng2017). Yürütmüş olduğumuz çalışmada da Suriyeli kadınların %38,1'i psikolojik sorunları olduğunu düşündüğünden, psikolojik desteğe ihtiyaç duyduğunu belirtmiştir. Çünkü travma, aile ve arkadaşlardan ayrılma, yeni sistemlere ve yaşam tarzlarına uyum sağlamadaki zorluklar, belirsiz geleceğin güvensizliği ve yeni ülkede ayrımcılığa maruz kalınması kadınların stres yaşamalarına ve dolayısıyla psikolojik sorunları beraberinde getirmektedir (Mohammad ve ark, 2018).

SONUÇ

2010 yılında başlayan ve Ortadoğu bölgesindeki birçok ülkeyi etkilen Arap Baharından 2011 yılı itibariyle Suriye’de etkilenmiş ve ülkede rejim karşıtı gösteri ve protestolar düzenlenmiştir. Suriye Devletinin gösteri ve protestoları orantısız güç ve şiddet kullanarak bastırmaya çalışması gösteri ve protestoların ülke geneline yayılarak rejim karşıtı bir harekete dönüşmesini sağlamıştır. Can ve mal güvenliğinin Suriye devleti tarafından sağlanamaması üzerine Suriyeliler göç için yoğunlukla Türkiye’yi tercih etmişlerdir.

Göç eden kişilerin kültürlerinin ve alışkanlıklarının da yaşam alanlarının değişmesi sonucunda kendileriyle birlikte hareket etmesi göçün doğal bir sonucudur. Fakat göç edilen yeni yaşam alanına ve içerisine girilen yeni topluma uyum sağlamak adına, sahip olunan kültür ve alışkanlıklarda değişiklikler meydana gelmektedir. Bu değişiklikler ise kendilerini belirgin olarak gündelik yaşam pratiklerinde göstermektedir. Zorunlu göç sonrasında sahip oldukları yeni imkânlar ve koşullar gündelik yaşam pratiklerini şekillendirdiği gibi hayatlarının nerede devam etmesini isteyecekleri kararı üzerinde de etkili olmaktadır. Çünkü göç ister zorunlu ister gönüllü olsun umut ile çıkılan yeni bir yolu ifade etmektedir. Göç hareketi ile birlikte göç öncesi dönemde sahip olunan imkân ve koşulların daha iyisine sahip olabilmek ana amaçtır. Dolayısıyla göç ve sonrasındaki süreçte sahip olunan imkânlar ve koşulların niteliği göçmenlerin köken ülkelerine geri dönme planlarının nihayete kavuşması ya da bu süreçte sahip olunan koşullar çerçevesinde yeni planların oluşturulmasına neden olmaktadır.

Yürütmüş olduğumuz çalışmanın alt hipotezlerinden biri olan Suriyeli kadınların demografik durumları ile geri dönme planları arasında ilişkinin varlığının anlaşılmasına yönelik yapılan analizlerde Suriyeli kadınların yaşları ile geleceğe yönelik planları arasında anlamlı ilişkinin var olduğu tespit edilmiştir. Fakat Suriyeli kadınların eğitim durumları ve çocuk sahibi olma durumları ile geri dönme planları arasında herhangi bir anlamlı ilişki tespit edilememiştir.

Çalışmanın diğer bir alt hipotezi olan yerli halkın göçmen algısı ve sosyal ilişki durumları ile geleceğe yönelik planları arasında ilişkinin anlamlılığının incelendiği analizler sonucunda geçici koruma altındaki Suriyeli kadınların

komşuları ve yerli halk ile ilişki durumları, sosyal çevre ve sosyal çevreleriyle olan ilişki durumları ve göç edilen yerdeki göçmen algısı ile geri dönme planları arasında anlamlı ilişkilerin olduğu sonucuna varılmıştır.

Araştırmanın diğer alt hipotezlerin biri olan Suriyeli kadınların göç sonrasında aileye ilişkin durumları ve Suriye'ye dönmeyi istemeleri arasındaki ilişkinin anlamlılığının anlaşılması üzerine yapılan analizlerde; aile içi ve dışı iş bölümünde yaşadıkları değişiklikler ve aile içi ilişkilerde deneyimledikleri değişiklikler ile geri dönme planları arasında anlamlı ilişkilerin olduğu ortaya çıkarılmıştır.

Araştırmanın son alt hipotezi olan Suriyeli kadınların Türkiye'de yaşamaya başlamaları ile birlikte gündelik yaşamlarında deneyimledikleri değişiklikler ve Suriye'ye dönmeyi isteme durumları arasında anlamlı bir ilişkinin varlığına ilişkin yapılan analizlerin sonuçları şu şekildedir: Analiz sonuçlarına göre; göç sonrasındaki süreçte karar alabilme durumları, yasal hak durumları, gündelik yaşam hareketliliklerinde değişiklik durumları, gündelik yaşam rollerindeki değişiklik durumları, farklı ülkelerde sergiledikleri kadın profillerinin farklı olma durumları, süreçte cinsiyet temelli problem yaşama durumları, yerli halktan çekinme durumları, kadınların göç edilen yerde kendilerini güvende hissetme durumları ile geleceğe yönelik planları arasında anlamlı ilişkiler olduğu tespit edilmiştir. Fakat Suriyeli kadınların göç edilen yerde kendilerini güçlü hissetmeleri, göç ve sonrasındaki sürece adapte olma konusunda eş ya da erkek yakınlarından kendilerini farklı görme durumları, dini eylemlerini gerçekleştirebilmeleri, şiddete maruz kalma ve cinsel tacize uğrama durumlarının Suriye'ye geri dönme değişkeni ile anlamlı bir ilişkiye sahip olmadıkları anlaşılmıştır.

Sonuç olarak, yapılan analizler vasıtasıyla anlamlılıkları test edilen alt hipotezlerin çoğunluğunun anlamlı olduğu kanaatine varılmıştır. Dolayısıyla araştırmamızın temel hipotezi olan "Suriye'den savaş sebebiyle Türkiye'ye gelen geçici koruma altındaki Suriyeli kadınların zorunlu yaşam deneyimlerinin onların geri dönme planları ile ilişkili olduğu beklenmektedir" savı doğrulanmıştır.

KAYNAKLAR

- Abadan Unat, Nermin(2002).*Bitmeyen Göç Konuk İşçilikten Ulus-Ötesi Yurttaşlığa*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Abadan-Unat, Nermin(2007). *Türk dış göçünün aşamaları: 1950'li yıllardan 2000'li yıllara. Kökler ve yollar*.İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Açıkalın Melek, Uluslararası Göçün Toplumsal Cinsiyet Boyutu: Karaman Örneği, Karamanoğlu MehmetBey Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Karaman, 2018
- Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı, Türkiye'deki Kadın Sığınmacılar Raporu, 2014
- Akalın Mehmet (2015).*Örnek Açıklamalarıyla Sosyal Bilimlerde Araştırma Tekniği Anket*. Ankara: Seçkin Yayınları.
- Akpınar Teoman (2017). “Türkiye’deki Suriyeli Mülteci Çocukların ve Kadınların sosyal Politika Bağlamında Yaşadıkları Sorunlar”.*Balkan ve Yakın Doğu Sosyal Bilimler Dergisi*. 03/03:16-29
- Aksel Bayraktar Damla ve İçduygu Ahmet (2012).“Türkiye’de Düzensiz Göç”.Ankara: IOM Uluslararası Göç Örgütü Türkiye.
- Aksoy Zeynep (2012). “Uluslararası Göç ve Kültürlerarası İletişim”. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 5/20: 292-303
- Aksu Hilmiye, Sevil, Ümran (2010). “Göç ve Kadın Sağlığı”. *Maltepe Üniversitesi Hemşirelik Bilim ve Sanatı Dergisi*. 2/3: 133-138
- Aktaş Özlem (2013).“Feminist Söylemler Bağlamında Kadın Kimliği: Erkek Egemen Bir Toplumda Kadın Olmak”.*Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*. 30/1: 53-72
- Alcala Maria Jose ve Leidl Patricia (2006), UNFPA state of world population, 2006: A passage to hope: Women and International Migration (No. Sirsi) i9780897147729). Fonde de Poblacion de las Naciones Unidas.
- Altınbaş Deniz (2006). “Feminist Tartışmalarda Liberal Feminizm” *Kadın*

Araştırmaları Dergisi. 9: 21-52.

Atan Murat veBozdağ Emre Güneşer (2009). “Avrupa Ülkelerine Göç Eden Türk İşçilerin İktisadi Etkinliğe Katkısı”.*Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 11/1: 159-180

Aydın Diler ve Ark.(2017) “Göç Olayının Çocuk Sağlığı Üzerine Etkileri”, *İzmir Dr. Behçet Uz Çocuk Hast. Dergisi*, 7/1:8-14

Ayhan Veysel(2011). “Arap Baharı'nın ABD-Türkiye İlişkilerine Etkisi”. *Ortadoğu Analiz*, 3/36: 17-22

Balcılar Mehmet (2016).Türkiye'deki Suriyeli Mültecilerin Sağlık Durumu Araştırması, Türkiye'de Yaşayan Suriyeli Mültecilerde Bulaşıcı Olmayan Hastalık Risk Faktörleri Sıklığı. *AFAD, TC Sağlık Bakanlığı, World Health Organisation*,

Barın Hilal(2015). “Türkiye'deki Suriyeli Kadınların Toplumsal Bağlamda Yaşadıkları Sorunlar ve Çözüm Önerileri”.*Göç Araştırmaları Dergisi*, 1/2:10-56

Baskak Bora,I.Sayıl ve H.D. Özgüven(2005). “Avrupa'da İntihar Girişiminde Bulunan Türk Göçmenlerin Sosya-Demografik Analizi”.*Kriz Dergisi*, 13/3:9-14

Batır Kerem(2017). “Avrupa Birliği'nin Geri Kabul Anlaşmaları: Türkiye İle AB Arasında İmzalanan Geri Kabul Anlaşması Çerçevesinde Hukuki Bir Değerlendirme”.*Yönetim Bilimleri Dergisi*. 15/30:585-604

Beauvoir De Simone (1944). *The Second Sex*. (Çev H. M. Parshley). New York: Vintage. 1953.

BMMYK (1998). Mülteci Statüsünün Belirlenmesinde Uygulanacak Ölçütler ve Usuller Hakkında El Kitabı,

Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı,<http://www3.kalkinma.gov.tr/DocObjects/View/13736/plan1.pdf> Erişim Tarihi 12.11.2018

Bolat Yavuz (2014). Geçmişten Günümüze Sivil İtaatsizlik Kapsamındaki Kitlesele

Hareketler: Renkli Devrimler Ve Arap Baharı Örnekleri, T.C. Polis Akademisi Güvenlik Bilimleri Enstitüsü Suç Araştırmaları Anabilim Dalı, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Ankara,

Boyd Monica (1991).“Gender Refugee Status and Permanent Settlement”. *Gender Issue*.171: 5-25

Burnet Angela (2001).“Peel Micheal, Health Needs Of Asylum Seekers And Refugees”.*BMJ: British Medical Journal*, 322/7285: 544-547

Buz Sema(2007). “Göçte Kadınlar: Feminist Yaklaşım Çerçevesinde Bir Çalışma”. *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*, 18/2: 37-50

Buz Sema, (2009).“Feminist Sosyal Hizmet Uygulaması”, *Journal of Society & Social Work Dergisi*, 20/1: 53-65

Can Yılmaz (2011). Göç ve Kent: 1989’dan Günümüze Göç Eden İnsanların Kent Adaptasyonu Diyarbakır Örneği, T.C. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Konya

Canko Dilek Maktal (2016). “Bizans’ta Kadın Sanatçılar”, *Sanat Tarihi Dergisi*, 25/1: 111-138

Caroline Plüss(2012), Din Sosyolojisi (Yaşadığımız Dünya).(Çev: İlkay Şahin, Haz: Peter B Clarke). Ankara:İmge Kitabevi

Coşkun Emel(2014). “Türkiye’de Göçmen Kadınları ve Seks Ticareti”, *Çalışma ve Toplum Dergisi*, 3: 185-206

Coşkun Emel (2016). “Türkiye'nin Göç Rejiminde Toplumsal Cinsiyet Faktörü: Ugandalı Göçmen Kadınlar Örneği”. *Fe Dergi: Feminist Elestiri*, 8/1:91-104

Cumhuriyet Gazetesi 09.07.1989, s. 18

Cumhuriyet Gazetesi 30.10. 1980 s. 3

Çakmak Sermin(2010). “Değişen Hayatların Görünmez Sahipleri: Göçmen Kadınlar,” *Fe Dergi*. 2/2: 50-64

Çelik Faruk, “Geçici Koruma Sağlanan Suriye Uyruklu Yabancılar ve İşgücü Piyasası” *İşveren Dergisi*. Erişim Tarihi 01.06.2018 <http://tisk.org.tr/tr/e-dergiler/isveren/2014/kasim-aralik/index.html>)

- Çerkeşli M. Talha, 2000 Sonrası Türkiye Suriye İlişkileri ve Arap Baharı, İstanbul Yeniüzyıl Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2016
- Çetin Altan, Çağ Galip(2012). *Arap Baharı ve Türkiye*. Çankırı Karatekin Üniversitesi Avrasya Stratejik Uygulama ve Araştırma Merkezi.
- Danış Aslı Diğdem(2004). “Yeni Göç Hareketleri ve Türkiye”.*Birikim Dergisi*, 184-185: 216-224
- Deniz Taşkın(2014). “Uluslar Arası Göç Sorunu Perspektifinde Türkiye”. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 181/181: 175-204.
- Dilek Mehmet Sait(2017). “Rusya Federasyonu-Suriye İlişkilerinin Temelleri”, *Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 16/2: 58-82
- Doğan Büşra ve Karakuyu Mehmet (2016). “Suriyeli Göçmenlerin Sosyoekonomik ve Sosyokültürel Özelliklerinin Analizi: İstanbul Beyoğlu Örneği”, *Marmara Coğrafya Dergisi*, 33: 302-333
- Doğan Gürkan ve Durgun Bülent (2012). “Arap Baharı ve Libya: Tarihsel Süreç ve Demokratikleşme Kavramı Çerçevesinde Bir Değerlendirme”.*Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 15:61-90
- Donato Katharine. M. ve ark (2006).“A Glass Half Full? Gender in Migration Studies”*1. International migration review*, 40/1: 3-26.
- DosterBarış (2013). “Suriye’deki İstikrarsızlık ve Ülkelerin Değişen Stratejileri”, *Ortadoğu Analiz*, 5/55: 33-40 (a)
- Doster Barış (2013).“Suriye Satrancındaki Son Dönüşümler. *Ortadoğu Analiz*, 5/59: 23-30. (b)
- Doğanay Ülkü ve Çoban Keneş Hatice (2016). “Yazılı Basında Suriyeli ‘Mülteciler’: Ayrımcı Söylemlerin Rasyonel ve Duygusal Gerekçelerinin İnşası”. *Mülkiye Dergisi*, 40/1: 143-184.
- Döner Gülay (2015). Ortadoğuda Büyük Çözülme İlk Kıvılcım: Tunus’ta Yasemin Devrimi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi

Anabilim Dalı Kamu Yönetimi Programı, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi,
İzmir

Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı,
<http://www3.kalkinma.gov.tr/DocObjects/View/13739/plan4.pdf> Erişim
Tarihi 12.11.2018

Duruel Mehmet (2017).“Suriyeli Sığınmacıların Türk Emek Piyasasına Etkileri Fırsatlar ve Tehditler”.*Uluslararası Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 3/2:207-222

Düzgün Aslı Nur (2018). Türkiye’deki Suriyeli Göçmen Kadınların Savaş Öncesi Ve Sonrası Sahip Oldukları Sosyal Sermaye Değişiminin Araştırılması. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kadın Çalışmaları Bilim Dalı Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul

Egbatan Mine (2014).“Uluslararası İlişkilerde Feminist Yaklaşımlar, Uluslararası İlişkiler Teorileri: Temel Kavramlar”, Ankara: Kripto Yayınevi,251-280.

Ercan Murat(2016).“Mülteci Krizi Bağlamında Türkiye-AB İlişkileri ve Geri Kabul Anlaşması”. *Bölgesel Çalışmalar*, 1/1: 1-22

Erdem Canan (2017), Türkiye’ye Göç Eden Suriyeli Gençlerin Gelecek Beklentileri: “Malatya Örneği”, T.C. İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Malatya

Ergüven Nasih Sarp ve Özturanlı Beyza(2013). “Uluslararası Mülteci Hukuku ve Türkiye”, *Ankara Hukuk Fakültesi Dergisi*, 62/4: 1007-1061

Erol Erkan(2016). “Suriyeli Göçmenler ve Dini Hayat: Uyum, Karşılaşma, Benzeşme Gaziantep Örneği”, *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 16/2:51-92

Ertuğrul Doğan (2012). Türkiye Dış Politikası için bir Test: Suriye Krizi, *TESEV Dış Politika Programı*http://tesev.org.tr/wp-content/uploads/2015/11/Turkiye_Dis_Politikasi_Icin_Bir_Test_Suriye_Krizi.pdf Erişim Tarihi 13/04/2018

Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik

<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/01/20160115-23.pdf> Erişim Tarihi 13.04.2018

Geçici Koruma Yönetmeliği
<http://www.goc.gov.tr/files/files/Gi%C3%A7ici%20Koruma%20Y%C3%B6netmeli%C4%9Finin%20Getirdikleri.pdf> Erişim tarihi: 13.04.2018

Grecio M. Elizabeth ve Boyd Monica (1998). “Women and Migration: Incorporating Gender into International Migration Theory”. Florida State University College of Social Sciences, Working Papper 98-139 (WPS 98-139 ISSN 0740-9095),

Grecio M. Elizabeth, Boyd Monica (2003).“Women and Migration: Incorporating Gender into International Migration Theory”. *Migration Information Source*, 1/35.

Hanisch Carol (1970), “The Personal Is Political”. *Notes From The Second Year: Women's Liberation*. s.75-78 https://dukelibraries.contentdm.oclc.org/digital/api/collection/p15957coll6/id/1160/page/0/inline/p15957coll6_1160_0

Hürriyet Gazetesi,14.11.1998 Erişim Tarihi 05.03.2018

Icduygu Ahmetve Sirkeci İbrahim(1999). Cumhuriyet Dönemi Türkiye’inde Göç Hareketleri, *75 Yılda Köylerden Şehirlere*.İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları. s. 269-268

IOM Göç Terimleri Sözlüğü (2009). Uluslararası Göç Örgütü. Cenevre

İçduygu Ahmet, Sirkeci İbrahim ve Aydingu, İsmail (1998). “Türkiye’de İç Göç ve İçgöçün İşçi Hareketine Etkisi Türkiye’de İç Göç, Türkiye”.*Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı*, s. 207-244.

İlkkaracan İpek ve İlkkaracan Pınar (1999).1990’lar Türkiye’inde Kadın ve Göç”, *75 Yılda Köylerden Şehirlere*. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları. s.305-322

KalemSili Ayşegül (2017).“Göç Eden Şiddet: Kadına Yönelik Şiddetin Göç Sürecinde Dönüşümü”, *Akademik, Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5/39: 274-290

- Kamat Anjali ve Shhokr Ahmad (2014).*Arap Baharından Kesitler Yeni Ortadoğu'yu Anlamak*, (Çev: Ömer Can Furtun, Seyit Ümmetoğlu, Yankı Deniz Tan), İstanbul:İntifada Yayınları.
- Karabulut, Bilal (2007).“Kardeniz’den Ortadoğuya Uzanan Bir Dış Politika: Geçmişten Günümüze Suriye-Rusya İlişkileri”.*Karadeniz Araştırmaları Dergisi*, 15: 67-88
- Karaca Servet ve Doğan Uğur (2014). Suriyeli Göçmenlerin Sorunları Çalıştayı Sonuç Raporu. Mersin Üniversitesi Bölgesel İzleme ve Uygulama Araştırma Merkezi. Mersin.
- Karataştan Nermin (2017). Suriyeli Mültecilerin Sağlık Hizmetlerine Ulaşmada Yaşadıkları Zorluklar, T.C. Haliç Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul
- Kaya İbrahim ve Eren Esra Yılmaz (2015).*Türkiye’deki Suriyelilerin Hukuki Durumu: Arada Kalanların Hakları ve Yükümlülükleri*. İstanbul: Seta Yayınları, http://file.setav.org/Files/Pdf/20151230134459_turkiyedeki-suriyelilerin-hukuki-durumu-pdf.pdf Erişim Tarihi 26/03/2018
- Kaya Mahmut (2015). “Komşuda Misafirlik: Suriyeli Sığınmacılarca Kurulmuş Mülteci Derneklerinin Perspektifinden Türkiye’de Yaşamak”, *The Journal of Academic Social Science Studies*. 39: 263-279
- Keskin Eren ve Hermans Jutte (1991).*Cinsel Şiddet: Gelecek Umudu Kalmadı*,İstanbul: Doz Yayınları
- Kezie-Nwoha, H., Balikudembe, B. K., ve Kagumire, R. (2014). Forced to Flee: Voices of Congolese Women Refugees in Uganda. Isis Women's International Cross Cultural Exchange, ISBN: 978-9970-29-012-3, Kampala, Uganda
- Kıran Abdullah (2014). “Arap Baharı, Suriye ve Demokratik Dönüşüm Beklentileri”.*Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2/1: 97-115
- Kışlakçı Turan(2012).*Arap Baharı*.3. Baskı, İstanbul: Mana Yayınları.
- Kolay Hale(2015). “Kadın Hareketlerinin Süreçleri, Talepleri ve Kazanımları”. *EMO*

Kadın Bülteni. 3: 5-11

- Koşar-Akçapar Şebnem (2007). Batı Avrupa’da Yaşayan Türk “İthal Gelinler” ve Entegrasyon Sorunları: Belçika Örneği. A. Kaya ve B. Şahin (Ed.). *Kökler ve Yollar*. Türkiye’de Göç Süreçleri, s.401-420.
- Koray Meryem, Avrupa Birliği ve Türkiye’de “Cinsiyet” Eşitliği Politikaları: Sol-Feminist Bir Eleştiri. *Çalışma ve Toplum Dergisi*. 29: (2011), s.13-53.
- Korkmaz Ahmet, “Suriyeli Sığınmacılardan Kaynaklanan Sorunlar ve Çözüm Önerileri”. *Akademik Hassasiyetler Dergisi*. 3/6: (2016), s. 83-116
- Korkmaz, Yusuf (2015). *İran-Suriye Bölgesel İttifakı ve Arap Baharı Sürecine Yansıması*, İstanbul: Matbuat Yayınları.
- Korkut Recep (2010). Türkiye’de Sığınmacı ve Mülteciler, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İlköğretim Anabilim Dalı, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Niğde
- Kula Cansu(2015), “Uluslararası Belgelerle İltica Hukuku ve Ülkemizdeki Suriyelilerin Hukuki Statüsü”. *Hukuk Gündemi Dergisi*, 2: 42-54
- Küçükşen Kübra(2017).“Suriyeli Sığınmacı Kadınlarda Sosyal Dışlanma Algısı Üzerine Nitel Bir Çalışma”. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırma Dergisi*. 6(5) s. 2399-2413
- Laçiner Sedat(2007). “Orta Doğu Diye Bir Yer Var Mı?”. *Uluslararası Hukuk ve Politika Dergisi*. 3/10: 153-155
- Macklin Audrey (1995). “Refugee Women and The Imperative of Categories”. *Human Rights Quarterly*. 17/2: 213-277.
- Manço Altay A.(2000). “Belçika’da Türklerin 40 yılı (1960-2000): Sorunlar, Gelişmeler, Değişmeler”. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1/1: 119-133
- Martin Susan Forbes (2003), Women and Migration, In Consultative Meeting on “Migration and Mobility and How This Movement Affects Women”, Malmo, Sweden, Erişim Tarihi: 26.06.2018
<http://www.un.org/womenwatch/daw/meetings/consult/CM-Dec03-WP1.pdf>

Martin Susan Forbes (1992), *Refugee Women*, Maryland: Lexington Books.

Mazlumder (2014). Kamp Dışında Yaşayan Kadın Sığınmacılar Raporu, , Erişim Tarihi 30/03/2018

[http://www.mazlumder.org/webimage/MAZLUMDER%20KAMP%20DI%205%9EINDA%20YA%20C5%9EAYAN%20KADIN%20SI%20C4%9EINMACILAR%20RAPORU\(22\).pdf](http://www.mazlumder.org/webimage/MAZLUMDER%20KAMP%20DI%205%9EINDA%20YA%20C5%9EAYAN%20KADIN%20SI%20C4%9EINMACILAR%20RAPORU(22).pdf)

Milliyet Gazetesi 17/09/1998 Erişim Tarihi 6/03/2018

Mohammad, K. I. ve Ark.(2018). “Postpartum Depression Symptoms Among Syrian Refugee Women Living In Jordan”. *Research In Nursing & Health Journal*, 41/6: 1-6.

Nakhoul Tuğçe Elif (2014). Uluslararası İşçi Göçü ve TÜRKİYE, T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Dış İlişkiler ve Yurtdışı İşçi Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Yayınlanmış Uzmanlık Tezi, Ankara

Newland Kathleen (2004). “Seeking Protection: Women in Asylum and Refugee Resettlement Processes”, United Nations Division for Advancements for Women (DAW) Consultative Meeting on Migration and Mobility and How This Movement Affect Women, Malmö, 2-4 December 2003. <http://www.un.org/womenwatch/daw/meetings/consult/CM-Dec03-EP8.pdf> (Erişim Tarihi: 31.01.2018)

Oğuzlu Tarık(2011). “Arap Baharı ve Yansımaları”. *Ortadoğu Analiz*, 3/36: 8-16.

Örnek Serdar(2015). “ABD de Kadın Haklarının Gelişim”.*Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 29:105-129

Özcan Mualla (2018). Göç Eden Kadınların Aile Geçim Stratejilerindeki Rol Değişimleri: İstanbul’da Yaşayan Suriyeliler Örneği. Üsküdar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul.

Özdemir Selahattin(2012). “Dini Sosyal Hizmetlerin Temelleri”.*SDU FenEdebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 25: 125-138

Özdemir Özge(2012). Baas Rejimi Döneminde Türkiye-Suriye İlişkileri, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı

- Ortadoğu ve Afrika Çalışmaları Bilim Dalı, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Ankara
- Özgülner, Nuray (2016). Kadınların Sorunları, Savaş, Göç ve Sağlık, Türk Tabipler Birliği Yayınları, s. 52-56
- https://www.ttb.org.tr/kutuphane/siginmacilar_rpr.pdfErişim tarihi: 30.03.2018 ISBN 978-605-9665-01-8
- Özhan Mahir(2010) Türkiye’de Mülteci Sorunu: Tokat Örneği, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Tokat
- Öztan Ece (2010). “Unutulan bir Göç ve Yurttaşlık Deneyimi: İlk Kuşak Göçmen Kadınlar ve Hollanda Türkiyeli Kadınlar Birliği,” *Fe Dergi*. 2/33:31-49
- Özyürek Şeyda (2016). Arap Baharı Bağlamında Türkiye’nin Orta Doğu Ülkeleriyle İlişkileri, Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Yalova
- Pak Merve Deniz ve ark(2018). “Sosyal Sürdürülebilirlik Bağlamında Türkiye’de Sığınmacı ve Mülteci Sorunsalı”.*Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 11/56: 427-440
- Rabaia Yoke (2014). “‘Not who we are...’A Documentary About The Lives Of Syrian Refugee Women İn Lebanon”.*Lippincott Williams & Wilkins Premier Journal*, 12/2: 298-300.
- Sağlam Serdar (2006).“Türkiye’de İç Göç Olgusu ve Kentleşme”.*Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*. 5:33-44
- Salık Nuri (2011). “Beşar Esad Dönemi Suriye Dış Politikasında Pragmatizm ve Türkiye-Suriye İlişkilerinin Geleceği”. *Ortadoğu Analiz Dergisi*. 3/35: 20-32
- Sandıklı Atilla ve Semir Ali(2012).“Bütün Boyutlarıyla Suriye Krizi ve Türkiye”. <http://www.bilgesam.org/incele/283/-butun-boyutlariyla-suriye-krizi-ve-turkiye/#.XApdKtszbIU>
- Sevim Ayşe (2005). *Feminizm*, İstanbul: İnsan Yayınları.
- Siriphon Skrobanek (1997), *The Traffic in Women: Human Realities of the*

International Sex Trade. London: Zed boks

Srinivasan S. ve Ilango Ponnuswami (2012). "A Study on the Problems of Migrant Women Workers in Thuvakudi, Trichy District". *IOSR Journal of Humanities And Social Science*, ISSN:2279-0337, 484: 45-50

Sirkeci İbrahim ve Yüceşahin Murat M(2014). "Türkiye’de Göç Çalışmaları".*Göç Dergisi*, 1: 1-10

Suriyeden Gelen Sığınmacıları İzleme Platformu (2013), Yok Sayılanlar; Kamp Dışında Yaşayan Suriye’den Gelen Sığınmacılar İstanbul Örneği, Erişim Tarihi 26.06.2016 <http://www.ihd.org.tr/yok-sayilanlar-kamp-disinda-yasayan-suriyeden-gelen-siginmacilar-istanbul-ornegi/>

Süer Berna (2012). "Suriye’de Değişim Çabaları: Bir Bağlam ve Süreç Analizi", *Akademik Ortadoğu Dergisi*. 6/2: 1-20

Şeker Dilara ve Uçan Gülten (2016). "Göç Sürecinde Kadın".*Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 14/1:199-214

Şen Yağmur(2013). "Suriye’de Arap Baharı".*Yasama Dergisi*. 23: 55-76

Şen Bekarca Asiyeve Vural Cem (2016). Suriye İç Savaşında Göç ve Kadın.*Yaratıcı Drama Dergisi*. 9/17: 29-40.

Taş Gün(2016). "Feminizm Üzerine Genel Bir Değerlendirme: Kavramsal Analizi, Tarihsel Süreçleri ve Dönüşümleri".*Akademik Hassasiyetler Dergisi*, 3/5:163-175

Topcu Sevcan ve Başer Ayşe (2006).“Göç ve Sağlık”. *Cumhuriyet Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*. 10/3: 37-41.

Toraman İbrahim (2015). Arap Baharı ve Suriye, Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Yalova

Tunç Ayşe Şebnem (2015). "Mülteci Davranışı ve Toplumsal Etkileri: Türkiye’deki Suriyelilere ilişkin bir Değerlendirme".*Tesam Akademi Dergisi*, 2/2: 29-63

Türk Tabipleri Birliği (2014). Suriyeli Sığınmacılar Ve Sağlık Hizmetleri Raporu. Ankara: Türk Tabipler Birliği Yayınları

Türkiye Cumhuriyeti İle Avrupa Birliği Arasında İzinsiz İkamet Eden Kişilerin Geri

- Kabulüne İlişkin Anlaşma İle Oluşturulan Ortak Geri Kabul Komitesinin 2/2016 Sayılı Kararının Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun Tasarısı <http://www2.tbmm.gov.tr/d26/1/1-0711.pdf> Erişim Tarihi 26/03/2018
- Ulutaş Ünlütürk Çağla ve Kalfa Alican (2009).“Göçün Kadınlaşması Ve Göçmen Kadınların Örgütlenme Deneyimleri”. *Fe Dergi*, 1/2: 13-28.
- Van Dam Nikolaos (2000).*Suriye’de İktidar Mücadelesi*, (Çev:Aslı Falay Çalkıyık ve Semih İdiz). İstanbul:İletişim Yayınları Araştırma-İnceleme Dizisi 93
- Varol Zeynep Sedef ve Ark (2016). Kamp Dışında Yaşayan sığınmacılara Dair bir Değerlendirme Örneği İzmir’de Sokakta Yaşayan Suriyelilerin Sağlık Durum Değerlendirmesi, Savaş, Göç ve Sağlık, Türk Tabipler Birliği Yayınları. 39-40 http://www.ttb.org.tr/kutuphane/siginmacilar_rpr.pdf Erişim Tarihi: 26.06.2018
- Walker Rebecca (2001). Becoming The Third Wave. *Identity Politics In The Women's Movement*, s.78-87.
- Wiggett Michelle Theresa (2014).*The Forgotten Voices Of Female Refugees: An Analysis Of Gender Roles In The Refugee Society*. Doctoral Dissertation, Northeastern University,
- Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/04/20130411-2.htm> Erişim Tarihi 26/03/2018
- Yılmaz Abdurrahman (2014).“Uluslararası Göç: Çeşitleri, Nedenleri Ve Etkileri”. *Electronic Turkish Studies*. 9/2: 1685-1704
- Yılmaz Tuba(2017). 2010 Yılında Başlayan Siyasi Gelişmeler: Arap Baharı’nın Sonu, Suriye İç Savaşı, Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Uluslar Arası İlişkiler Ana bilim Dalı Uluslararası İlişkiler Bilim Dalı, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi
- YÜKSEL Erman. “İran’ın “Suriye Savaşı” 23.02.2014 <http://www.aljazeera.com.tr/haber-analiz/iranin-suriye-savasi> Erişim Tarihi: 17/02//2018.

Yalçın Cemal (2004).*Göç Sosyolojisi*. Ankara: Anı Yayıncılık.

Yükselbaba Ülker (2016). “Feminist Perspektiften Hukuk”.*İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*. 74/1:123-138.

Williamson Marilyn L. (1990).*Raising Their Voices: British Women Writers, 1650-1750*. Detroit: Wayne State University Press

İnternet Kaynakları

http://www.goc.gov.tr/icerik3/kitleselel-akinlar_409_558_559, Erişim Tarihi: 04.08.2017

<https://www.csqb.gov.tr/media/1782/tugcenakhoul.pdf> Erişim Tarihi 30.10.2018

<https://www.csqb.gov.tr/media/1782/tugcenakhoul.pdf> Erişim Tarihi 30.10.2018

<http://www.unhcr.org/syria-emergency.html> Erişim Tarihi 11.04.2018

http://www.goc.gov.tr/icerik6/gecici-koruma_363_378_4713_icerik, Erişim Tarihi 05.11.2018

http://www.goc.gov.tr/icerik3/gecici-korumamiz-altindakisuriyeliler_409_558_560, Erişim Tarihi: 4.08.2017

http://www.goc.gov.tr/icerik6/gecici-koruma_363_378_4713_icerik, Erişim Tarihi: 05.11.2018

<http://www.milliyet.com.tr/turkiye-de-suriyelilerin-olmadigi-gundem-2111885/>

<https://www.kapsamhaber.com/yeni-somurgecilik-ve-demokrasi-talepleri-makale,33.html> 29.07.2011 Erişim Tarihi 29.11.2018

<https://m.bianet.org/bianet/kadin/153131-tunus-un-yeni-anayasasi-yururluge-girdi>, Erişim tarihi: 1.09.2017

<http://www.bbc.com/news/world-middle-east-26416964> Erişim Tarihi: 08.09.2017

<https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-379817> 11 15.11.2016 Erişim Tarihi 29.11.2018

tr.wikipedia.org/wiki/Pan_Arabizm Erişim tarihi 30/09/2017

<http://www.aljazeera.com.tr/haber-analiz/esad-ailesi-demir-yumruklu-hanedan>Erişim Tarihi 30.09.2017

[https://tr.wikipedia.org/wiki/S%C3%BCveyde_\(il\)](https://tr.wikipedia.org/wiki/S%C3%BCveyde_(il)) Erişim Tarihi 28/02/2018

<http://www.aljazeera.com.tr/haber-analiz/iranin-suriye-savasi> Erişim Tarihi 17.09.2018

<http://www.aljazeera.com.tr/haber-analiz/suriyenin-taraflari-2-blok-12-ulke> Erişim Tarihi 28.02.2018

https://tr.wikipedia.org/wiki/Rusya#Rusya_Federasyonu Erişim Tarihi: 5.03.2018

http://www.bbc.com/turkce/haberler/2012/02/120204_syria_2ndupdate.shtml, Erişim Tarihi: 5.03.2018

<https://www.ntv.com.tr/dunya/putin-kavga-kacinilmazsa-ilk-yumruğu-sen-atacaksin,CCo7poLocUqrCofhBQJRZQ> Erişim Tarihi: 5.03.2018

http://www.mfa.gov.tr/rusya-federasyonu_nun-suriye_deki-son-askeri-faaliyetlerine-iliskin-ortak-bildiri_-02-ekim-2015.tr.mfa Erişim Tarihi 30.10.2018

http://world.bymap.org/OilConsumption.html#cp_chart_tab_1-1 Erişim Tarihi: 5/03/2018

<http://www.aljazeera.com.tr/dosya/turkiye-suriye-iliskileri-inisler-ve-cikislar> Erişim Tarihi: 05.03.2018

Milliyet Gazetesi, 19.09.1998, Erişim Tarihi 06.03.2018

<http://www.iha.com.tr/haber-turkiye-israil-ve-suriye-arasinda-arabuluculuk-yapiyor-19813/> Erişim Tarihi : 7/03/2018

<http://www.aljazeera.com.tr/dosya/turkiye-suriye-iliskileri-inisler-ve-cikislar>Erişim Tarihi : 7/03/2018

<http://www.aljazeera.com.tr/dosya/turkiye-suriye-iliskileri-inisler-ve-cikislar>6.01.2014Erişim Tarihi : 7/03/2018

<https://data2.unhcr.org/en/situations/syria/location/113> Erişim Tarihi: 07.03.2018

https://tr.wikipedia.org/wiki/Ter%C3%B6rizmle_Sava%C5%9F Erişim Tarihi : 7/03/2018

<https://www.theguardian.com/world/2011/aug/18/syria-assad-must-resign-obama>
Erişim Tarihi 10.09.2017

https://www.ntv.com.tr/dunya/abd-pydyi-teror-orgutu-olarakgormuyoruz,jkPYg6G4OEuqkJO_NEVB-Q Erişim Tarihi: 16.03.2018

<http://www.21yyte.org/arastirma/suriye-krizi-izleme-merkezi/2013/09/02/7192/suriye-krizinin-kronolojisi> Erişim Tarihi 24.02.2018

<http://www.bbc.com/news/world-middle-east-12757394> Erişim Tarihi 24.02/2018

<http://tr.etilaf.org/about-us/misyon.html> Erişim Tarihi 28.02.2018

<http://www.unhcr.org/tr/18778-grand-urgences-aid-turkeys-refugee-hosting-effort.html>
Erişim Tarihi 17/03/2018

<https://odatv.com/turkiyede-kac-milyon-multeci-var-1204171200.html> Erişim Tarihi 17/03/2018

<http://www.goc.gov.tr/files/files/multec%C4%B1ler%C4%B1nhukuk%C4%B1statusune%C4%B1%C4%B1sk%C4%B1nsozlesme.pdf> Erişim Tarihi 17/03/2017

<http://www.goc.gov.tr/files/files/multec%C4%B1ler%C4%B1nhukuk%C4%B1statusune%C4%B1%C4%B1sk%C4%B1nsozlesme.pdf> Erişim Tarihi 17/03/2017

<https://www.amnesty.org.tr/icerik/turkiye-65-yil-once-imzalan-an-cenevre-multeci-sozlesmesine-koydugu-sinirlamayi-kaldirmalidir> Erişim Tarihi 13.04.2018

http://www.goc.gov.tr/files/files/goc_kanun.pdf Erişim Tarihi 13.11.2018

http://www.goc.gov.tr/files/files/goc_kanun.pdf Erişim Tarihi 13.11.2018

http://www.goc.gov.tr/files/files/goc_kanun.pdf Erişim Tarihi 13.11.2018

<http://www2.tbmm.gov.tr/d26/1/1-0711.pdf> Erişim Tarihi 26/03/2018

<http://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-42817467> Erişim Tarihi: 26.03.2018

<http://www.abc.net.au/health/consumerguides/stories/2003/04/03/1837445.htm>
Erişim Tarihi 1.12.2018

<https://www.unfpa.org/news/five-reasons-migration-feminist-issue#> Erişim Tarihi 1.12.2018

<https://tr.wikipedia.org/wiki/S%C3%BCfrajjet> Erişim Tarihi:29.07.2017

https://tr.wikipedia.org/wiki/National_Organization_for_Women Erişim tarihi: 27.07.2017

https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/kefe/belge/uluslararasi_belgeler/pekin-5%20Kad%C4%B1n%202000%2021.Y%C3%BCzy%C4%B1%20%C4%B0%C3%A7in%20Toplumsal%20Cinsiyet%20E%C5%9Fitli%C4%9Fi,%20Kalk%C4%B1ma%20ve%20Bar%C4%B1%C5%9F.pdf Erişim Tarihi 17.09.2018

http://www.goc.gov.tr/icerik6/gecici-koruma_363_378_4713_icerik Erişim Tarihi 30.05.2018

http://www.goc.gov.tr/icerik6/gecici-koruma_363_378_4713_icerik Erişim Tarihi 30.05.2018

<http://data.unhcr.org/syrianrefugees/country.php?id=224> Erişim Tarihi 11.12.2018

<http://www.goc.gov.tr/files/files/Gi%C3%A7ici%20Koruma%20Y%C3%B6netmeli%C4%9Finin%20Getirdikleri.pdf> Erişim tarihi: 13.04.2018

EKLER

EK 1. AYDINLATILMIŞ ONAM FORMU (TÜRKÇE)

Bu çalışma, Prof. Dr. Zafer Cirhinlioğlu danışmanlığında Fatma Gezer tarafından yürütülen bir yüksek lisans tez çalışmasıdır. Bu çalışmanın amacı, Türkiye'nin Gaziantep ilinin Nizip İlçesinde kamp dışında yaşayan Geçici koruma altındaki Suriyeli kadınların Türkiye'deki gündelik yaşam pratiklerini ve içerisinde buldukları koşulların geleceğe dair planlarını nasıl etkilediğini ortaya çıkarmaktır. Ankette, sizden kimlik belirleyici hiçbir bilgi istenmemektedir. Cevaplarınız tamimiyle gizli tutulacak ve sadece araştırmacılar tarafından değerlendirilecektir; elde edilecek bilgiler bilimsel yayımlarda kullanılacaktır.

Anket, genel olarak kişisel rahatsızlık verecek ya da kimliğinizi belirleyecek soruları içermemektedir. Ancak, katılım sırasında sorulardan ya da herhangi başka bir nedenden ötürü kendinizi rahatsız hissederseniz cevaplama işini yarıda bırakıp ankete devam etmemekte serbestsiniz. Böyle bir durumda anketi uygulayan kişiye, ankete devam etmek istemediğinizi söylemeniz yeterli olacaktır. Anket öncesinde ve sonunda, bu çalışmayla ilgili sorularınız olduğu takdirde, sorularınızın tamamı cevaplanacaktır. Bu çalışmaya katıldığınız için şimdiden teşekkür ederiz. Çalışma hakkında daha fazla bilgi almak için Cumhuriyet Üniversitesi Sosyoloji Bölümü öğretim üyelerinden Prof. Dr. Zafer Cirhinlioğlu (Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü; Tel: 0346 2191010/4301; E-posta: cirhin@cumhuriyet.edu.tr) ile iletişime geçebilirsiniz.

Bu çalışmaya tamamen gönüllü olarak katılıyorum ve istediğim zaman yarıda kesip çıkabileceğimi biliyorum. Verdiğim bilgilerin bilimsel amaçlı yayımlarda kullanılmasını kabul ediyorum.

İsim Soyad

Tarih

İmza

----/----/-----

EK 2. AYDINLATILMIŞ ONAM FORMU (ARAPÇA)

ةي عوطلا ةكراشمل ةرامتسا

رفاز .د روسفوربلا فارشإ تحت رزاجلا ةمطاف اهرجأ يتلا ريتسجاملا ةسارد يه ةساردلا هذه تحت ، بيذين ، ايكرت يف باتنع يزاع ةظفاحم يف ، ةساردلا هذه نم ضرغل .ول غويلنريس ةايحلا عاضوأ يف تايروسلا ءاسنلاو ، ايكرت يف تاميخمل جراح شيعت يتلا ةنتقؤملا ةيامحلا يف .كيعل مهريثأت ةيفيك نع فشكلا وه لقبقتسملل مهطخ يف فورظلاو ةيمويلا ال ايمويقت متي نلو ةيرس كتاباج إ يقبت فسوس .كنم ةبولطم تامولعم دجوت ال ، نايبتسال مادختسا متيس .نيثحابلا لقب نم

عمو .كتي وه ددحتس يتلا ةلئسأل وأ يصخشلا جاعزنالا ، ماع لكشب ، نايبتسال نامضتي ال ةباجإل اكرت يف رح تنأف ، رخأ ببس يأل وأ روضحلا ءانثأ حايترالال مدعب رعشت تنك اذا ، كلذ يرجأ يذل صخشلا ربخت نأ يفككي ، ةلاحلا هذه لثم يف .نايبتسالال ةعباتممو ديلا لوانتم يف ةيادب يف لمعلا اذه لوح ةلئسأل كيديل تنك اذا .حسملال ةلصاوم يف بغرت ال كنأ عالطتسالال اذه يف ةكراشملال ىلع مقمًا كركشن .كتلئسأل عيمج ىلع درلا متيسف ، هتياهنو نايبتسالال Zafar Cirhinlioglu عم لاصتالال كنكمي ، ةساردلا لوح تامولعملال نم ديزمل .لمعلا مادختسا ىلع قفاوأ .ديرا امدنع فصنلا ىل! هعطق يننكممي منأ فرعأو لمعلا اذه ىلع تمامًا قفاوأ يف امدقأ يتلا ةيملعل تاروشنملال تامولعملال

عيقوت

خيبرات

بقلل مس

EK3. GEÇİCİ KORUMA YÖNETMELİĞİ

- “Yönetmelik kapsamında ülkelerindeki iç karışıklıktan dolayı Suriye’den gelen yabancılara sağlanacak olan “Geçici Koruma” hukuki dayanak kazanmış olup, anılan yönetmelikle ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel veya kitlesel akın döneminde bireysel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen yabancılardan haklarında bireysel olarak uluslararası koruma statüsü belirleme işlemi yapılamayan yabancılara uygulanmaktadır.
- Bu yönetmelik kapsamında geçici korunanlar 6458 sayılı YUKK’un öngörmüş olduğu uluslararası koruma statülerinden herhangi birini doğrudan elde etmiş sayılmamaktadırlar.
- Milli güvenlik, kamu düzeni veya kamu güvenliği açısından tehlike oluşturduğu değerlendirilenler ile ciddi bir suçtan mahkûm olarak topluma karşı tehlike oluşturabileceği değerlendirilenler geçici koruma kapsamına alınmayacaklardır.
- Geçici koruma kararı Bakanlar Kurulu tarafından alınacak ve sonlandırılacaktır. Ve bu kararın içeriği yine Bakanlar Kurulu tarafından düzenlenecektir. Ayrıca geçici korumanın yöntemi ve uygulanmasına dair usul ve esaslar Göç Politikaları tarafından belirlenerek, ilgili kamu kurum ve kuruluşları tarafından uygulanacaktır.
- Uygulanmakta olan geçici korumanın sonlandırılması ile ilgili olarak; Bakanlar Kurulu milli güvenliği, kamu düzenini, kamu güvenliğini veya kamu sağlığını tehdit edebilecek şartların oluşması durumunda, geçici koruma tedbirlerinin sınırlandırılmasına ya da süreli veya süresiz durdurulmasına karar verebilecektir.
- Geçici korumanın uygulandığı süre içerisinde, geçici korunan yabancının bireysel uluslararası koruma başvurusu, geçici koruma tedbirlerinin etkin şekilde uygulanabilmesi amacıyla işleme konulmayacaktır.
- Bu yönetmelik kapsamındaki yabancılara Geçici Koruma Kimlik Belgesi düzenlenecektir. Bu kimlik belgesi;
  - ✓ Söz konusu yabancıya Türkiye’de yasal olarak kalış hakkı sağlamaktadır.

- ✓ Herhangi bir harca ve ücrete tabi değildir.
  - ✓ 6458 sayılı Kanunda düzenlenen ikamet izni veya ikamet izni yerine geçen belgelere eşdeğer değildir.
  - ✓ Türk vatandaşlığına başvuru ya da geçiş hakkı sağlamaz.
  - ✓ Söz konusu yabancıya ait yabancı kimlik numarasını içerir.
- Bu yönetmelik kapsamındaki yabancılara 25.4.2006 tarihli ve 5490 sayılı Nüfus Hizmetleri Kanunu kapsamında tahsis edilecek yabancı kimlik numarası ile söz konusu yabancılar sosyal ve hukuki işlemlerini yürütebileceklerdir.
  - Bu yönetmelik kapsamındaki yabancılara başta sağlık hizmetleri olmak üzere eğitim, iş piyasasına erişim, sosyal yardım ve hizmetler ile tercümanlık ve benzeri hizmetlerin sağlanabilmesi detaylı olarak düzenlenmiştir. Ayrıca kayıt işlemlerini yaptırmaması veya yönetmeliğin 8 inci maddesi kapsamında olması sebebiyle geçici korumadan yararlandırılmayacak yabancıların bu tür hak ve hizmetlere erişimi sınırlandırılacaktır.
  - Bu yönetmelik kapsamında yapılacak düzenlemelerde çocuklarla ilgili tüm işlemlerde çocuğun yüksek yararı gözetilecektir. Ayrıca, refakatsiz çocuklar başta olmak üzere özel ihtiyaç sahipleri hakkında yapılacak iş ve işlemlerde bu kişilere öncelik tanınarak, başta sağlık hizmetleri, psiko-sosyal destek, rehabilitasyon olmak üzere, her türlü yardım ve destek imkanlar ölçüsünde öncelikli ve bedelsiz olarak sağlanabilecektir.
  - Bu yönetmelik kapsamındaki yabancılardan insan ticareti mağduru olabileceği değerlendirilenler hakkında ilgili mevzuat kapsamında gerekli tedbirler derhal alınacaktır.
  - Bu yönetmelik kapsamındaki yabancılara adres kayıt sistemine kayıt yaptırma zorunluluğu getirilmiştir. Ayrıca kayıtlı oldukları illerde bulunmaları şartı ile temel hizmetlere ve diğer sosyal yardımlara erişim hakkı sağlanacaktır.
  - Geçici koruma kimlik belgesine sahip olan yabancılar, Bakanlar Kurulunca belirlenecek sektörlerde, iş kollarında ve coğrafi alanlarda çalışma izni almak için Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığına başvurabileceklerdir.

- Kendilerine yabancı kimlik numarası tahsis edilen bu yönetmelik kapsamındaki yabancılara elektronik haberleşme hizmeti dâhil diğer hizmetler için abonelik sözleşmesi yapabilme imkânı tanınmıştır.
- Bu yönetmelik kapsamındaki yabancıların kişisel verileri, Genel Müdürlüğümüz tarafından belirlenecek usul ve esaslar çerçevesinde, Genel Müdürlük ve valiliklerce ilgili mevzuata ve taraf olunan uluslararası anlaşmalara uygun olarak alınmakta, korunmakta ve kullanılmaktadır (goc.gov.tr)”.

EK4. ANKET FORMU

Sayın Katılımcı,

Bu araştırmayı T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü tarafından tarafıma verilen izin ile yapıyorum. Gaziantep ilinin Nizip ilçesinde yaşayan Suriyeli Kadınların gündelik yaşam durumları ve geleceğe yönelik planlarına ilişkin bilgi sahibi olma amacındayım. Araştırmadan danışmanım haricinde başka biri bilgilendirilmeyecek ve vermiş olduğunuz bilgiler başka bir nedenle kullanılmayacaktır. Verdiğiniz cevaplar bilimsel bir çalışma için kullanılacaktır. Bu nedenle vereceğiniz cevapların samimi ve doğru olması önemlidir. Vakit ayırıp ankete katıldığınız için teşekkür ederim.

Fatma Gezer
T.C. Cumhuriyet Üniversitesi
Sosyoloji Bölümü Yüksek Lisans Öğrencisi

1. Kaç yaşındasınız? (.....)
2. Medeni durumunuz nedir?
  2. 1. ( ) Evli
  2. 2 ( ) Boşanmış
  2. 3 ( ) Eş kaybı (Ölüm sebebiyle)
  2. 4 ( ) Bekar
  2. 5 ( ) Diğer.....
3. Eğitim durumunuz nedir?
  3. 1 ( ) Okuma – Yazma bilmiyorum
  3. 2 ( ) Okuma – Yazma biliyorum
  3. 3 ( ) İlkokul mezunu
  3. 4 ( ) Lise mezunu
  3. 5 ( ) Üniversite mezunu
4. Hangi dilleri biliyorsunuz? (Birden çok seçenek işaretlenebilir)
  4. 1 ( ) Arapça
  4. 2 ( ) Kürtçe
  4. 4 ( ) Türkçe
  4. 5 ( ) İngilizce
  4. 6 ( ) Diğer.....

5. Çocuğunuz var mı?

5.1 ( ) Evet 5.2 ( ) Hayır

Eğer cevabınız evet ise; Kaç tane çocuğunuz var?

5.1.1 ( ) 1 5.1.2 ( ) 2 5.1.3 ( ) 3 5.1.4 ( ) 4 5.1.5 ( ) 5
5.1.6 ( ) 6 ve üzeri

6. Türkiye'ye göç etmeden önce Türkiye'deki yaşam hakkında genel bir fikriniz var mıydı?

6.1. ( ) Evet 6.2. ( ) Hayır

Ne düşünüyordunuz?.....

7. Türkçe öğrenme kurslarına katılıyor musunuz?

7.1. ( ) Evet 7.2. ( ) Hayır

8. Göç sonrası süreçte herhangi bir meslek edinme kursuna katıldınız mı?

8.1. ( ) Evet 8.2. ( ) Hayır

9. Türkiye'ye geldikten sonra bir işte çalıştınız mı?

9.1. ( ) Evet 9.2. ( ) Hayır

10. Yaşadığınız mahallenizde Türk asıllı komşularınız ile ne sıklıkla görüşüyorsunuz?

10.1. ( ) Hiç görüşmüyoruz
10.2. ( ) Nadiren görüşüyoruz
10.3. ( ) Sık sık görüşüyoruz
10.4. ( ) Her gün görüşüyoruz

11. Türkiye'ye Suriye'den gelmiş olmanızın komşuluk ilişkilerinizi etkilediğini düşünüyor musunuz?

11.1. ( ) Evet 11.2. ( ) Hayır

12. Komşularınız ile birlikte yaptığınız herhangi bir etkinlik var mı? (kış için yiyecek hazırlıkları, dini sohbet buluşmaları vb..)

12.1. ( ) Evet   12.2. ( ) Hayır

Cevabınız Evet ise; Ne gibi şeyler yapıyorsunuz.....

13. Türkiye’de dil sorunu sebebiyle sıkıntı yaşadınız mı?

13.1 ( ) Evet   13.2 ( ) Hayır

Cevabınız Evet ise; Ne gibi sorunlar.....

14. Göçle birlikte eski yaşamınızla karşılaştırdığınızda bugünkü durumunuzda aile içinde ve dışında iş bölümü anlamında değişiklikler yaşadınız mı?

14.1. ( ) Evet   14.2. ( ) Hayır

Cevabınız hayır ise; Ne Tür Değişiklikler?

.....

.....

15. Göçle birlikte eski yaşamınızla karşılaştırdığınızda aile içi ilişkilerinizde bir değişiklik oldu mu?

15.1. ( ) Evet   15.2. ( ) Hayır

Cevabınız Evet ise; Ne Tür Değişiklikler?

.....

.....

16. Göçle birlikte eski yaşamınızla karşılaştırdığınızda bugünkü durumunuzda karar verme süreçlerinizde bir değişiklik oldu mu?

16.1. ( ) Evet   16.2. ( ) Hayır

Cevabınız Evet ise; Ne Tür Değişiklikler?

.....

.....

17. Göçle birlikte eski yaşamınızla karşılaştırdığınızda bugünkü durumunuzda sahip olduğunuz yasal haklar açısından değişim yaşadınız mı?

17.1. ( ) Evet

17.2. Hayır

Cevabınız Evet ise ne gibi değişiklikler?

.....
.....

18. Göçle birlikte eski yaşamınızla karşılaştırdığınızda bugünkü durumunuzda kendinizi güçlü hissetme konusunda değişimler yaşadınız mı?

18.1. ( ) Evet

18.2. ( ) Hayır

Cevabınız hayır ise; Ne Tür Değişiklikler?

.....
.....

19. Göçle birlikte eski yaşamınızla karşılaştırdığınızda bugünkü gündelik yaşamdaki hareketliliğiniz açısından bir değişim oldu mu?

19.1. ( ) Evet

19.2. ( ) Hayır

Cevabınız hayır ise; Ne Tür Değişimler Yaşadınız?

.....
.....

20. Göçle birlikte kadın olarak kendinizle ilgili rollerde (yaşamsal roller, kadın-eş-anne-mesleki roller açısından) değişimler yaşadınız mı?

20.1. ( ) Evet

20.2. ( ) Hayır

Cevabınız Evet ise; Ne Tür Değişiklikler?

.....
.....

21. Kendinizi göç ve sonrasındaki sürece adapte olma konusunda eş ya da erkek yakınlarınızdan farklı görüyor musunuz?

21.1. ( ) Evet 21.2. ( ) Hayır

Cevabınız hayır ise; Ne Tür Farklılıklar

.....
.....

22. Göçle birlikte eski yaşamınız ile karşılaştırdığınızda dini eylemlerinizi gerçekleştirilme konusunda bir değişim yaşadınız mı?

22.1. ( ) Evet 22.2. Hayır

Cevabınız Evet ise ne gibi değişiklikler?

.....
.....

23. Göçle birlikte eski yaşamınız ile karşılaştırdığınızda sosyal çevreniz ve sosyal çevreniz ile aranızdaki ilişkilerde değişim oldu mu?

23.1. ( ) Evet 23.2. Hayır

Cevabınız Evet ise ne gibi değişiklikler?

.....
.....

24. Göç öncesi ve sonrasındaki yaşamınız açısından Türkiye’de kadın olmak ile Suriye’de kadın olmak arasında bir fark oldu mu?

24.1. ( ) Evet 24.2. ( ) Hayır

Cevabınız evet ise: Ne gibi farklılıklar?

.....
.....

25. Göç ve sonrasındaki süreçte özellikle kadın olduğunuz için problem yaşadınız mı? Yaşıyor musunuz?

25.1. ( ) Evet 25.2. ( ) Hayır

Cevabınız evet ise: Ne gibi problemler

.....

26. Göç ve sonrasındaki süreçte şiddete maruz kaldınız mı?

26.1. ( ) Evet

26.2. ( ) Hayır

27. Göç ve sonrasındaki süreçte cinsel tacize uğradınız mı?

27.1. ( ) Evet

27.2. ( ) Hayır

28. Psikolojik desteğe ihtiyaç duyduğunuzu düşünüyor musunuz?

28.1. ( ) Evet

28.2. ( ) Hayır

29. Yerli halktan çekiniyor musunuz?

29.1. ( ) Evet

29.2. ( ) Hayır

Neden?.....

30. Türk kadınlar ile Suriyeli kadınlar arasında bir fark olduğunu düşünüyor musunuz?

30.1. ( ) Evet

30.2. ( ) Hayır

Cevabınız evet ise: Ne gibi farklılıklar var olduğunu düşünüyorsunuz?.....

31. Türk asıllı biriyle evlenmeyi düşünür müsünüz?

31.1. ( ) Evet

31.2. ( ) Hayır

32. Kuma olarak evlenmeyi kabul eder misiniz?

32.1. ( ) Evet

32.2. ( ) Hayır

Neden?.....

33. Türkiye’de yeni bir çocuk dünyaya getirmeyi düşünür müsünüz?

33.1 ( ) Evet

33.2 ( ) Hayır

Neden?.....

34. Türkiye’de kendinizi Suriye’de olduğunuzdan daha güvende hissediyor musunuz?

34.1. ( ) Evet

34.2. ( ) Hayır

35. Yerli halkın Suriyeli kadınlara olan bakış açısından memnun musunuz?

35.1. ( ) Evet

35.2. ( ) Hayır

Neden?.....
.....

36. Fırsatınız olsa başka bir ülkeye sığınmacı olarak gitmek ister miydiniz?

36.1. ( ) Evet

36.2. ( ) Hayır

Neden? .....

37. Eğer size ileride böyle bir imkan verilirse Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olmak ister misiniz?

37.1. ( ) Evet

37.2. ( ) Hayır

Neden?.....

38. Suriye’ye dönmeyi düşünüyor musunuz?

38. 1. ( ) Evet

38.2. ( ) Hayır

Neden?.....

39. Eklemek İstedikleriniz

.....
.....

ÖZ GEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı : Fatma GEZER
Uyruğu : T.C.
Doğum Tarihi ve Yeri :18.08.1991/ MERSİN
e-posta : fatmagezer554@gmail.com

EĞİTİM

Derece : Yüksek Lisans
Kurum : Cumhuriyet Üniversitesi
Mezuniyet Yılı : 2019
Lisans : Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Sosyoloji Ana Bilim Dalı
Yüksek Lisans : Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Sosyoloji Ana Bilim Dalı

YABANCI DİL BİLGİSİ

Yabancı Dilin Adı YDS(62,500), YÖKDİL(73,750)